

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

На правах рукопису

ЛЕВЧУК ВІКТОРІЯ ЮРІЇВНА

УДК: 339.92:332.12(043.3)

**ТРАНСКОРДОННИЙ ЕФЕКТ СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИКОРДОННИХ
РЕГІОНІВ**

Спеціальність: 08.00.05 – розвиток продуктивних
сил і регіональна економіка

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 08.00.05 –
розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Науковий керівник:

Божидарнік Тарас Вікторович
доктор економічних наук, професор

Луцьк – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСКОРДОННОГО ЕФЕКТУ СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ	
1.1. Сутність та значення транскордонного ефекту в економіці регіонів.....	11
1.2. Фактори впливу на транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів	32
1.3. Особливості екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів	48
Висновки до розділу 1	58
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ТРАНСКОРДОННОГО ЕФЕКТУ СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ЙОГО ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ У ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ	
2.1. Методичні підходи до оцінки транскордонного ефекту.....	60
2.2. Оцінка транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів України.....	79
2.3. Аналіз екстраполяції транскордонного ефекту у прикордонні регіони..	121
Висновки до розділу 2	161
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО ЕФЕКТУ СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ	
3.1. Формування механізму посилення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів.....	164
3.2. Інструменти удосконалення транскордонного ефекту	185
3.3. Економіко-організаційне моделювання досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів.....	202
Висновки до розділу 3	213
ВИСНОВКИ	215
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	219
ДОДАТКИ	237

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні трансформаційні процеси, які охоплюють соціально-економічні системи прикордонних регіонів, характеризуються як такі, що вимагають нових підходів до розуміння сутності та значення співробітництва регіонів, серед яких досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів.

Таким чином, на особливу увагу заслуговують дослідження теоретичних засад транскордонного ефекту як результату співробітництва, виходячи із ефективної регіональної політики, розвитку співпраці прикордонних територій, застосування прогресивних інтеграційних моделей, що є актуальним і важливим науковим завданням у контексті сучасного динамічного розвитку інтеграційних процесів.

Сьогодні уже є багато досліджень у сфері співробітництва прикордонних регіонів, його ролі та впливу на їх соціально-економічні процеси. Серед основних варто відмітити праці П. Беленського, З. Герасимчук, О. Гонти, В. Гоблик, Б. Данилишина, М. Долішнього, О. Єрмакової, П. Луцишина, О. Лютак, Н. Мікули, А. Мокія, І. Школи та ін. Даними вченими розглянуто питання еволюції та взаємодії територій, умов співробітництва прикордонних регіонів, фінансової підтримки, створення правової бази інтеграційних процесів. Проте, незважаючи на наявність значної кількості досліджень і публікацій у сфері співробітництва прикордонних регіонів, їх опрацювання та систематизація зумовили необхідність подальших досліджень. Зокрема, це стосується визначення сутності транскордонного ефекту, як результату співробітництва прикордонних регіонів та впливу на їх соціально-економічний розвиток, що повною мірою, ще не було досліджено.

Особливості розвитку прикордонних регіонів та притаманні їм важливі функції, пов'язані безпосередньо з розташуванням із регіонами сусідніх держав, зумовлюють вибір теми дослідження, визначають його актуальність, мету та завдання. Так, додаткового вивчення потребують аспекти, які

стосуються розуміння сутності транскордонного ефекту, пошуку шляхів його досягнення у процесі співробітництва прикордонних регіонів. Це дасть змогу показати, які напрямки розвитку економіки регіону необхідно розвинути, оскільки для них є найбільш сприятливі умови та можливості досягнення транскордонного ефекту, з урахуванням існуючих і потенційно можливих викликів зовнішнього та внутрішнього середовищ прикордонних регіонів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація є результатом наукових досліджень, що виконані у відповідності до держбюджетної теми Луцького національного технічного університету «Формування механізму управління розвитком підприємств на засадах маркетингової стратегії» (№ державної реєстрації 0112U000287), де автором розглянуто сутність транскордонного ефекту на засадах маркетингової концепції, його вплив на розвиток прикордонних регіонів та проаналізовано діяльність підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність у Волинській області і представляють регіон за межами країни. Участь у виконанні науково-дослідної роботи з держбюджетної теми Луцького національного технічного університету «Обґрунтування комплексної програми розвитку туризму транскордонних регіонів» (№ державної реєстрації 0112U000291) – обґрунтовано вибір пріоритетних напрямів діяльності прикордонних регіонів для досягнення транскордонного ефекту від розвитку туризму.

Мета та завдання дослідження. Наукова новизна сформульованих та обґрунтованих у роботі основних положень, висновків та рекомендацій є новим вирішенням важливого науково-прикладного завдання – розробка теоретико-методологічних засад щодо формування шляхів досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів для посилення їх соціально-економічного розвитку.

У рамках реалізації мети були поставлені та вирішені наступні завдання:

– розкрити зміст поняття транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів та теоретично обґрунтувати його сутність;

- визначити фактори впливу на транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів;
- виявити особливості екстраполяції транскордонного ефекту в умовах поглиблення співробітництва прикордонних регіонів;
- розробити методичний підхід до аналізу та оцінки транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів;
- здійснити аналіз та класифікацію транскордонних проектів для пошуку шляхів досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів;
- оцінити рівень транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів України для визначення системного цільового результату їх співробітництва з метою забезпечення ефективного управління прикордонним регіоном у майбутньому;
- удосконалити підхід до розробки стратегічних альтернатив досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів;
- запропонувати інструменти для формування механізму нарощення транскордонного ефекту в умовах співробітництва прикордонних регіонів;
- визначити взаємозалежність між величиною залучених коштів транскордонної допомоги та валового регіонального продукту прикордонного регіону через використання економіко-математичного моделювання.

Об’єктом дослідження є процес досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади щодо формування транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів із метою посилення їх соціально-економічного розвитку.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертації є роботи провідних вітчизняних та зарубіжних учених і фахівців у сфері дослідження співробітництва прикордонних регіонів. У процесі дослідження були використані наступні методи: системного аналізу – для розкриття сутності поняття транскордонного ефекту, представлення об’єкта

дослідження і його складових (пп. 1.1–1.3); метод порівнянь та аналогій використаний для аналізу впливу та екстраполяції транскордонного ефекту на розвиток прикордонних регіонів (пп. 2.1–2.3); метод економіко-математичного моделювання та кореляційно-регресійного аналізу – для побудови регресійних моделей, що дозволяють здійснювати прогнозування та оцінку впливу транскордонного ефекту на соціально-економічні показники прикордонних регіонів (пп. 3.3); графічні та картографічні методи – для наочного зображення результатів рівня транскордонного ефекту співробітництва прикордонних територій (пп. 2.3); метод стратегічного та системно-структурного аналізу для механізму формування включення транскордонного ефекту до регіональної стратегії співробітництва (пп. 3.1–3.2).

Інформаційною базою дослідження стали наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних вчених у сфері співробітництва прикордонних регіонів; результати власних досліджень автора; законодавчі й нормативно-правові акти України; статистичні збірники, бюлетені і матеріали Державної служби статистики України та регіональних органів влади.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертаційній роботі сформовані теоретичні основи досягнення транскордонного ефекту співробітництва, запропоновані методичні підходи до аналізу його впливу на прикордонні регіони та практичні рекомендації щодо досягнення транскордонного ефекту на основі впровадження механізму його посилення. Основні положення роботи, які характеризуються науковою новизною та виносяться на захист, полягають у наступному:

вперше:

– розроблено підхід до формування шляхів досягнення транскордонного ефекту як системного цілісного результату співробітництва прикордонних регіонів, який включає: виявлення факторів впливу на транскордонний ефект, його комплексну оцінку та інформаційне забезпечення, що створює можливості для системного бачення співпраці даних регіонів, дозволяє виявити проблеми та

запропонувати шляхи їх вирішення для подальшого розвитку прикордонних регіонів.

удосконалено:

– понятійно-термінологічний апарат, зокрема запропоновано визначення поняття транскордонного ефекту, як системного цільового результату співробітництва прикордонних регіонів, комплексна оцінка якого, дозволяє розробити шляхи ефективного управління прикордонним регіоном та посилення його позицій, як всередині країни, так і за її межами при взаємодії із суміжними регіонами сусідніх держав;

– підхід до класифікації факторів впливу на транскордонний ефект, що передбачає виокремлення таких ознак: локалізація, спеціалізація та характер впливу на предмет однорідності та розвинутості співробітництва з країнами ЄС та СНД і через морський кордон з іншими країнами, які на відміну від інших, дозволяють ідентифікувати фактори для стимулювання позитивної дії чи протидії негативному впливу розвитку транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів;

– підхід до виокремлення видів екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів за ознакою: однорідності та неоднорідності через поєднання теорії полюсів економічного зростання та просторову локалізацію забезпечення благами на прикордонних територіях, що дозволяє посилити поширення досягнутих результатів співпраці прикордонних регіонів залежно від їх геополітичного розташування, специфіки співпраці між регіонами та ефективності їх взаємодії;

– методичний підхід до оцінки транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, враховуючи особливості їх співпраці на мікро- (результати транскордонних проектів), мезо- (інтегральна оцінка рівня транскордонного ефекту) та макрорівнях (екстраполяція результатів співпраці із регіонами сусідніх держав на основі оцінки сумарного коефіцієнту товарообміну між ними), що на відміну від інших, дозволяє комплексно проаналізувати досягнуті результати співпраці в прикордонних регіонах;

– класифікацію транскордонних проектів співробітництва прикордонних регіонів за видом транскордонного ефекту: економічні, науково-технологічні, соціальні та екологічні, що дозволяє комплексно проаналізувати проекти за видом досягнутого транскордонного ефекту та дасть розуміння змісту вибору шляхів для посилення співпраці у розробці та реалізації таких проектів з метою забезпечення нарощення транскордонного ефекту на прикордонних територіях;

– матрицю стратегічних альтернатив досягнення транскордонного ефекту, в основі побудови якої використано матрицю БКГ, що передбачає визначення стратегічних альтернатив з врахуванням сценаріїв розвитку співробітництва прикордонних регіонів у напрямках: «новатора», «послідовника», «невикористаних можливостей» та «невизначеності» за ознаками досягнутого рівня інтегрального транскордонного ефекту та рівня інвестиційної привабливості, що дозволяє використати дану матрицю для формування шляхів досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів.

дістали подальшого розвитку:

– інструменти досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, які згруповано за ознаками: характер та напрям впливу, за видами транскордонного ефекту, за рівнем регіональної політики та способом впливу, що слугує передумовою для вибору шляхів посилення транскордонного ефекту співпраці та інтенсифікації соціально-економічних процесів у регіоні;

– етапи формування інформаційного забезпечення співробітництва прикордонних регіонів в залежності від функцій, які виконує інформація в процесі досягнення транскордонного ефекту, а саме: накопичувальна (формування бази даних досягнутого транскордонного ефекту), стратегічна (оцінка транскордонного ефекту) та координаційна (моніторинг результатів співпраці), що дає змогу послідовно здійснити вибір шляхів досягнення транскордонного ефекту та збалансовано визначити орієнтири розвитку співпраці прикордонних регіонів;

– підхід до визначення залежності валового регіонального продукту від величини залучених коштів транскордонної допомоги на основі використання економіко-математичного моделювання, що сприятиме формуванню системного цільового спрямування реалізованих, діючих та перспективних транскордонних проектів, участь у яких зможе посилити соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів.

Практичне значення одержаних результатів: наукові результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки при викладанні фахових дисциплін «Міжнародна економіка», «Міжнародна економічна діяльність України», «Міжнародний маркетинг», «Інноваційний менеджмент», «Управління інноваційними проектами» (довідка № 2/3605 від 09.10. 2013 р.), при підготовці круглих столів, семінарів та лекцій для представників органів місцевого самоврядування, членів «Мережі співпраці прикордонних територій» (довідка № 7-14 від 04.11. 2014 р.), враховувались у роботі Управління міжнародного співробітництва та європейської інтеграції та окремі положення використовувались при розробці Стратегії транскордонного співробітництва Люблінського воєводства, Львівської області, Волинської області та Брестської області на 2014–2020 роки (№ 251/2–12/2-15 від 15.04.2015 р.), при підготовці низки міжнародних семінарів та круглих столів Інституту Європейської Інтеграції для представників органів влади та місцевого самоврядування (№ 19/12/07 від 19.06. 2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені у дисертації, отримано автором особисто, а з наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційному дослідженні використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження та основні положення дисертаційної роботи були апробовані на міжнародних науково-практичних конференціях: «Сталий розвиток економіки: стан проблеми та перспективи» (м. Пінськ, 2015 р.), «Актуальні проблеми менеджменту в умовах

інноваційного розвитку» (м. Луцьк, 2015 р.), «Перспективи розвитку регіонів України в умовах інтеграційних викликів освітнього простору» (м. Луцьк, 2014 р.), «Перспективи інноваційного розвитку Республіки Білорусь» (м. Брест, 2014 р.), «Розвиток економічної складової транскордонного співробітництва» (м. Брест, 2014 р.), «Стратегічні напрями модернізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобальних трансформацій» (м. Київ, НАНУ, 2013 р.), «Фінансово-кредитне стимулювання розвитку територіальних суспільних систем» (м. Луцьк, 2013 р.), «Сталий розвиток економіки: стан, проблеми, перспективи» (м. Пінськ, 2012 р.), «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки» (м. Луцьк, 2011 р.), «Доповідь наукових ідей – 2010» (м. Прага, 2010 р.); на міжнародних семінарах «Подолання мовних бар'єрів у прикордонному співробітництві» (м. Лежайск, 2014 р.), «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції» (Луцьк, 2012 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 22 наукових працях, загальним обсягом 6,54 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,05 друк. арк., зокрема: 5 – у фахових виданнях (з яких 3 – у виданнях, які входять до міжнародних науково-метричних баз і 1 – до зарубіжних публікацій), 3 – у інших наукових виданнях, 14 публікацій у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (161 найменування на 18 сторінках), додатків (на 55 сторінках). Робота викладена на 218 сторінках комп'ютерного тексту. У тексті дисертації розміщено 51 таблиця, 36 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСКОРДОННОГО ЕФЕКТУ СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ

1.1. Сутність та значення транскордонного ефекту в економіці регіонів

Дослідження теоретичних засад транскордонного ефекту як результату співробітництва прикордонних регіонів, з врахуванням ефективної регіональної політики, розвитку їх співпраці, використання прогресивних інтеграційних моделей є актуальним і важливим науковим завданням у контексті сучасного та динамічного розвитку інтеграційних процесів.

Нині уже є багато досліджень у сфері співробітництва прикордонних регіонів, його ролі та впливу на соціально-економічні процеси в державі. Серед основних варто відмітити праці П. Беленського, З. Герасимчук, О. Гонти, В. Гоблик, Б. Данилишина, О. Добровольської, М. Долішнього, О. Єрмакової, П. Луцишина, О. Лютак, Ю. Макогона, Н. Мікули, А. Мокія, І. Школи та ін. Вченими розглянуто питання еволюції та взаємодії територій, умов транскордонного співробітництва, фінансової підтримки, створення правової бази інтеграційних процесів. Проте визначення суті транскордонного ефекту, як результату співробітництва прикордонних регіонів та його впливу і екстраполяції ще повною мірою не було досліджено.

Об'єктивна оцінка транскордонного ефекту неможлива без розгляду співпраці у регіональному вимірі, зокрема прикордонних територій. Інтеграційні процеси найбільш відчутні мешканцям прикордоння, тому їх якість життя та соціально-економічний розвиток прикордонного регіону значною мірою визначається ступенем його інтегрованості.

Роль транскордонного ефекту як результату співробітництва визначається його здатністю цільового використання наявного потенціалу із

поєднанням ресурсів та можливостей прикордонних регіонів нашої держави та суміжних регіонів сусідніх країн, з якими мають спільний кордон, з метою посилення їх соціально-економічного розвитку.

У монографії Н. Мікули «Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво» [1] зазначено, що «основою співробітництва є процес створення зв'язків та договірних відносин у прикордонних зонах з метою пошуку рішень для спільних та ідентичних проблем» [1]. При цьому важливе не лише розвиток співробітництва, а й формування довіри. Різноманітність потенційних можливостей та в той же час проблем розвитку по різні сторони кордону прикордонних регіонів, призводить до того, що їх співпраця стає неминучою, оскільки безпосередньо впливає на реалізацію міжнародного права у транскордонному регіональному аспекті [2, с. 41].

В даному аспекті для розкриття сутності поняття «транскордонний ефект», набуває особливого значення диференціація понять прикордонний та транскордонний регіони, що здійснюють співробітництво. Прикордонний регіон прилягає до державного кордону та охоплює декілька або одну адміністративно-територіальних одиниць однієї держави. Тоді як транскордонний регіон охоплює суміжні прикордонні адміністративно-територіальні одиниці сусідніх держав [1, с. 27]. Згідно з цими визначеннями, в регіональній економіці дослідження прикордонних територій можна здійснювати з двох позицій: як до території, що належить одній державі і розташованій уздовж державного кордону, і як до складової транскордонного регіону – суспільно-територіальної системи, що охоплює суміжні прикордонні регіони сусідніх держав [3, с. 603].

Термін «прикордонне співробітництво» спочатку використовувався для означення певних політичних та культурних відносин між сусідніми регіонами по обидва боки кордону та для прикордонної торгівлі. В подальшому взаємні відносини та співробітництво прикордонних територій почали поширюватися і на інші сфери діяльності транскордонних регіонів

[4, с. 12], і згодом зумовило появу терміну «транскордонне співробітництво», яке юридично було закріплено у 106-ій Мадридській конвенції 1980 року.

У Європейській рамковій конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або органами влади від 21.05. 1980 р. йдеться, що транскордонне співробітництво означає будь-які спільні дії, спрямовані на поглиблення та посилення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією декількох або двох Договірних Сторін, досягнення домовленостей та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством» [5, ст. 2].

Якщо звернутися до національного законодавства, а саме до Закону України «Про транскордонне співробітництво» із змінами внесеними від 21.01. 2010 р. сформульоване визначення даного поняття має наступне трактування: «Транскордонне співробітництво – спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, науково-технічних, соціальних, культурних, екологічних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством» [6, ст. 1]. Варто звернути увагу на використання у даному визначенні «інших держав», де, на нашу думку, варто було б уточнити як співпраці суміжних прикордонних регіонів сусідніх держав.

У трактуванні «транскордонного співробітництва» відповідно до положень Європейської рамкової конвенції зазначається поглиблення добросусідських відносин двох або декількох Договірних сторін, де визначальним є наявність кордону між сусідніми співпрацюючими територіями, тобто початковим у розвитку транскордонної співпраці та відповідно отримання транскордонного ефекту виступає співробітництво прикордонних регіонів. Ці документи є офіційними, а саме Європейська

рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або органами влади [5] та Закон України «Про транскордонне співробітництво» [6], і тому у подальшому застосовуючи дане поняття, вважаємо доцільним брати за основу надані вище визначення.

У такому сенсі співробітництво дає змогу нам провести алгоритм, в якому прикордонні регіони, які прилягають до державного кордону через співпрацю із регіонами сусідніх держав, входять до складу транскордонних та у процесі співробітництва формують появу транскордонного ефекту. Проте важливою складовою цього алгоритму виступає саме прикордонний регіон, від якого залежить рівень взаємовідносин суміжних прикордонних регіонів сусідніх держав, та в залежності від якого, буде отриманий відповідний результат співпраці – транскордонний ефект.

Російський дослідник Н. Межевич зазначає, що прикордонні регіони займають подвійну позицію в економічному просторі держави, будучи одночасно і центром транскордонних зв'язків і периферією своєї держави. З одного боку, регіони можуть займати роль периферії країни, але з іншого прикордонні території можуть ставати центром, життя якого визначається впливом та рівнем співробітництва із сусідніми державами. Таким чином, в основі аналізу феномена кордонів має стати поняття прикордоння (borderland), яке розуміється як єдиний, економічний простір. Ідентифікація кордону може мати різне значення в різних місцях. На його думку, це пов'язано і з тим, що далеко не всі межі сформувалися штучно, часто вони носять закономірний характер, спираються на природні рубежі як природного, так і культурного характеру. Якщо їх скасовують, як це часто трапляється, вони всеодно залишають сліди у самосвідомості, у регіональній ідентифікації, характері економічних зв'язків і т. д. [7].

У рамках нашого дослідження транскордонного ефекту для нас важлива присутність ключового положення про те, що співробітництво повинно мати цільовий напрямок на отримання ефективних результатів

соціально-економічного співробітництва прикордонних регіонів. Оскільки прикордонні регіони є важливою складовою транскордонного співробітництва, що реалізовується за їх участю із суміжними прикордонними регіонами сусідніх держав, то це потребує обґрунтованого підходу до результатів їх співпраці.

Таким чином, відповідно до особливостей розвитку прикордонних регіонів та притаманних їм важливих функцій, пов'язаних безпосередньо розташуванням із суміжними прикордонними регіонами сусідніх держав, ми зосереджуємо увагу на дослідженні транскордонного ефекту, що дозволить показати, які напрямки розвитку економіки прикордонного регіону необхідно розвинути, оскільки для них є найбільш сприятливі умови та можливості з урахуванням потреб зовнішнього ринку. Це, в свою чергу, може активізувати обмін науковим та практичним досвідом, технологіями, що сприятиме підвищенню рівня ефективності виробництва підприємств, поліпшенню умов праці жителів прикордонних регіонів.

Отже, транскордонний ефект повинен сприяти комплексному розвитку держави, важливу роль у якому має бути відведено саме прикордонним регіонам та використанню переваг їх геополітичного розташування і діяльності шляхом розширення торговельно-економічних, науково-технічних, кооперативно-виробничих зв'язків прикордонних регіонів, реалізації спільних транскордонних програм та проектів, розбудови прикордонної інфраструктури та поглиблення співпраці.

Аналізуючи усе вище викладене, зауважимо, що, поняття «транскордонний ефект» є недостатньо вивченим в науковому середовищі. Втім цей термін широко використовується в сфері співпраці прикордонних регіонів і визначає «результат або наслідок від співробітництва», проте офіційного трактування цього поняття не сформульовано. Тому перш ніж розкрити і зрозуміти поняття «транскордонний ефект», здійснимо дослідження визначення безпосередньо поняття «ефекту».

Більшість науковців приходять до думки, що ефект – це безпосередньо отриманий або досягнутий результат від здійснення певного виду діяльності, процесу, явища або будь-якої іншої взаємодії [8]. При цьому Ю. Сурмін [9] розглядає ефект в загальному, як результат будь-яких дій, тоді як науковці Т. Сініцина [10], І. Петрова [11], Л. Лозовський та Б. Райзберг [12], Г. Суша [13], А. Астахов [14] у трактуванні даного поняття більше схиляються до ефекту, як економічного результату господарської діяльності, що може вимірюватися в матеріальному або соціальному вираженні (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Дослідження сутності поняття «ефект»

Автор	Вид ефекту	Тлумачення поняття
1	2	3
Мочерний С. В. [15, с. 216]	Загальне поняття	Досягнутий результат у різних формах вияву (матеріальній, грошовій, просування по службі, соціальній та ін).
Загородній А. Г. [16, с. 276]	Загальне поняття	Досягнутий результат у певній формі вираження - матеріальній, грошовій, соціальній, екологічній тощо.
Енциклопедія економіки [17]	Економічний	Результат від будь-якого заходу, який найчастіше виражається грошовою сумою у вигляді чистого доходу або прибутку. При позитивному значенні він відображає економію витрат, а при негативному - збитки інвестора.
Великий економічний словник [18, с. 480]	Загальне поняття	1) дія, результат чого-небудь; 2) враження вироблене на кого, або ким.
Сурмін Ю. П. [19, с. 354]	Загальне поняття	Результат, наслідок яких-небудь дій.
Сініцина Т. А. [10]	Економічний	Результат, наслідок яких-небудь причин, дій, господарських заходів (запровадження нової техніки та інвестиційних проектів, комерційних угод, реалізація будь-якого господарського рішення, здійснення природохоронних, соціальних заходів).
Петрова І. В. [11]	Економічний	Корисний результат, виражений у вартісній оцінці.
Лозовський Л. Ш. та Райзберг Б. [12]	Економічно-соціальний	Результат, наслідок якої - небудь дії, який вимірюється в матеріальному, грошовому або соціальному вираженні як різниця між результатами і витратами, пов'язаними з отриманням цього результату.
Суша Г. З. [13]	Управлінський	Будь-який позитивний або негативний результат, який відображає ту чи іншу сторону функціонування організації.
Астахов А. С. [14]	Економічний	Різниця між результатом і витратами.

Продовження табл. 1.1

1	2	3
Економічний словник-довідник [20]	Екологічний	Зміни умов природного життєвого середовища /довкілля/, кількості та якості природних ресурсів.
Єпіфанова В. Ю. [21]	Науково-технологічний	Отримання додаткових переваг у матеріальному, грошовому та соціальному вираженні в результаті реалізації комплексу економічних, технічних, наукових, правових, соціальних заходів, пов'язаних із розробкою, впровадженням та використанням інновацій
Соловйов В. П. [22, с. 359–360]	Науково-технологічний	Ефекти поділяються на технічні, часові та економічні, можуть мати глобальний, регіональний та локальний вплив, тому пріоритетність кожного з цих ефектів залежить від мети, яка виникає в процесі інноваційної діяльності.
Кіндзерський Ю. В. [23, с. 114–115]	Науково-технологічний	Ринкові, наукові, технологічні та ресурсні потенціали, які є результатами, отриманими від інноваційної діяльності.
Мочерний С. В. [15, Т. 1, с. 515]	Соціальний	Соціальний ефект - це корисний результат будь-якої економічної діяльності, що відображається у створенні умов для задоволення основних соціальних потреб та цілей суспільства.
Маркова С. В. [24, с. 36]	Соціальний ефект інвестицій	Результат, який разом з іншими ефектами від інвестицій (економічний, організаційний, екологічний та інші) сприяє створенню соціально-економічного середовища в країні і через реалізацію взаємодії об'єктів та суб'єктів інвестиційної діяльності сприяє задоволенню соціальних потреб останніх.
Райзберг Б. А. та Стародубцева Е. Б. [25, с. 221]	Економічний	Результат, якого досягнуто за рахунок інвестування.
Поліщук М. П., Михайленко П. П. [26, с. 110]	Соціальний	Поліпшення соціальної сфери з метою подальшого розвитку суспільства.

Джерело: авторська розробка на основі [10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26].

Таким чином, здійснивши даний аналіз, ми вважаємо, що ефект – це більш широке поняття, і його не можна розглядати лише з економічної точки зору. На нашу думку, наведені трактування у таблиці 1.1, навпаки, показують, що можна виділяти різні складові ефекту, зокрема, однією з них виступає і економічна, а також можна виокремлювати соціальну, екологічну та науково-технологічну складові. Зокрема, Макарова, розглядаючи

соціальний ефект інвестицій, зазначає, що це результат, який отримується разом із іншими ефектами від інвестицій (економічний, організаційний, екологічний та інші) [24]. Тобто різні види ефектів взаємопов'язані та переплітаються між собою. Так, якщо розглядати економічний ефект, то в ньому переплітаються соціальна, екологічна, науково-технологічна сфери. В аспекті розгляду співробітництва прикордонних регіонів вважаємо за доцільне виділяти транскордонний економічний, науково-технологічний, соціальний та екологічний ефекти [27, с. 11].

З представленої таблиці 1.1 даємо визначення поняття ефект. Транспортуючи його у транскордонний ефект, можна зробити висновок, що мова йде не лише про наслідки, результати співробітництва прикордонних регіонів, а й про можливість забезпечення ефективного управління регіоном та полегшення життя людей прикордонних територій. Основною метою визначення транскордонного ефекту та його відповідного аналізу повинно бути сприяння посиленому співробітництву, усуненню історичних розбіжностей, які розділяють спільноти по різні сторони кордону та подоланню економічних диспропорцій.

З поняттям «ефект» дуже тісно пов'язана категорія «ефективність», але їх потрібно розрізняти. Ефект – це абсолютний показник результату будь-якої дії чи діяльності [28]. Тому ми можемо розглядати його негативним і позитивним. Ефективність – відносний показник результативності, він і може бути тільки позитивною величиною [29]. Для підтвердження цього, можна навести визначення Ю. П. Сурміного [19], який розглядає ефективність як показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей [30], а П. Друкер, зазначає, що це наслідок того, що «правильно створюються потрібні речі» [29]. Тому в основу нашого ж дослідження ми покладаємо саме категорію «ефект», а не «ефективність», оскільки нас цікавить «транскордонний ефект», який досягається як результат від співробітництва прикордонних регіонів у різних формах вияву.

За своєю суттю, ефект – це вимірювання обсягу ефективності, те, до чого веде ефективність і від чого залежить її наявність; ефект – це здійснена ефективність; ефективність завжди носить у собі зародок ефекту. Якщо «ефект» є абсолютним показником і характеризує результат, то «ефективність» – відносним і характеризує процес, протягом якого був отриманий результат. Різницю між «ефектом» і «ефективністю» наочно ілюструє відмінність «роботи» від «потужності», або «прибутку» від «рентабельності» [24, с. 33].

Якщо ж ефект розглянути із математичної сторони, то, на відміну від ефективності, це буде дельта, тобто різниця попереднього і наступних значень, або приріст деякої змінної. Відповідно ефект може бути додатнім чи від'ємним. Хоча можна стверджувати, що ефект у такому випадку може набувати і нульового значення. Таким чином, ми припускаємо, що коли відбулися корисні зміни, то і результат носить оптимістичний характер; при деструктивних змінах – буде ефект песимістичний; а при відсутності змін – результат є нульовим.

Прикладом оптимістичних змін, що носять позитивний результат транскордонного ефекту є, наприклад, здійснення бізнес-проекту між прикордонними територіями, в результаті реалізації якого отримано переважання доходів над витратами. Відповідно у протилежному напрямку переважання витрат над доходами – це буде негативний результат.

Більш детально наведені відмінні та подібні риси між категоріями «ефект» та «ефективність» у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Відмінні та подібні риси між категоріями «ефект» та «ефективність»

Характеристики	Ефект	Ефективність
1	2	3
	Загальний латинський корінь (лат. effectus – виконання, дія, результат)	
Значення	Абсолютні (додатні і від'ємні значення)	Відносні (лише додатні)
Походження	Те, до чого веде ефективність і від чого залежить її наявність	Ефективність завжди носить у собі зародок ефекту

Продовження табл. 1.2

1	2	3
Мета	Результат	Процес
	Конкретно визначений або непередбачуваний різний ефект	Обов'язкова відповідність процесу, максимально можливому або плановому
Синоніми	Прибуток	Рентабельність

Джерело: удосконалено автором на основі [24].

Варто звернути увагу на той факт, що результати співробітництва прикордонних регіонів можуть носити як кількісний, так і якісний характер свого виміру. Тоді як про нульовий результат ми можемо говорити у тому випадку, коли співробітництво взагалі не здійснюється, хоча це можливе лише при повній ізоляваності територій або коли результати можна чітко виміряти, вони носять кількісний характер і не були абсолютно здійснені. Тому, говорячи про нульовий транскордонний ефект, можемо припустити, що є ефекти, які не можуть бути оцінені кількісно, але мають вплив на соціально-економічні показники прикордонного регіону (рис.1.1).

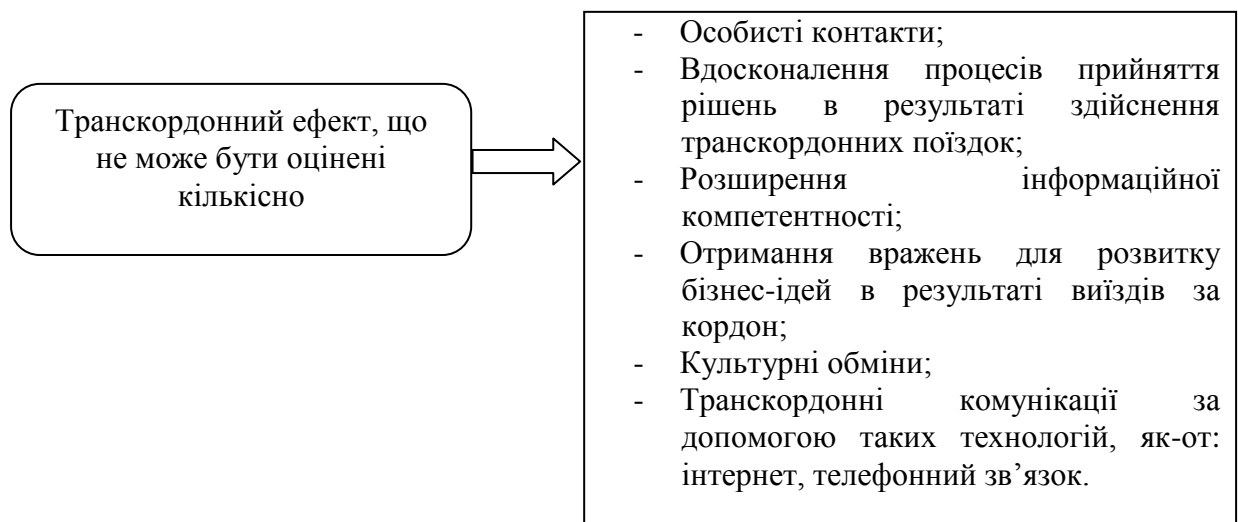

Рис. 1.1. Транскордонний ефект, який не підлягає кількісній оцінці

Джерело: авторська розробка.

Дослідження поняття «транскордонний ефект» показує, що даний термін порівняно рідко зустрічається в українській науковій сфері і широко застосовується у країнах членах Європейського Союзу (ЄС). Зокрема,

можемо припустити, що це пов'язано з реалізацією великої кількості програм і проектів співробітництва та необхідності визначення їх результатів – транскордонного ефекту, як наслідку їх реалізації. Зокрема, про транскордонний ефект згадується у програмі транскордонного співробітництва «Польща–Білорусь–Україна», що є європейським інструментом Сусідства і Партнерства (ЄІСП) [31]. Наголошується, що саме «транскордонний ефект» є важливим елементом проектів співробітництва. При цьому:

- охоплені проблеми повинні мати транскордонний характер;
- заходи, результати та позитивні ефекти повинні бути представлені на різних сторонах кордону ЄС;
- проект має сприяти розвитку співпраці та розробці нових проектів у майбутньому [32].

У науковій доповіді «Транскордонні ефекти співпраці польських регіонів 2004–2006» [33, с. 3] проаналізовано основні європейські програми співпраці прикордонних регіонів Польщі, де зазначається, що термін «транскордонний ефект» застосовується в операційних документах з приводу співпраці. Тобто, коли мова йде про основні вимоги до оцінки проектів або у керівних настановах для заявників. Польський професор Марек Пронєвські, визначає, що транскордонний ефект означає, що по обидва боки кордону видно елементи підвищення рівня життя людей, поліпшення діяльності на даній території та полегшення доступу до перетину кордону [34]. Тобто, транскордонний ефект в першу чергу має носити оптимістичний сценарій розвитку для прикордонних територій і забезпечувати їх розвиток і поліпшення якості життя населення. Алгоритм, що визначає розвиток транскордонного ефекту зображено на рис. 1.2.

Але, аналізуючи алгоритм, що визначає розвиток транскордонного ефекту на рис. 1.2 та трактування польського професора Марєка Пронєвського, на нашу думку, варто зазначити, що транскордонний ефект співробітництва здійснює вплив саме по обидві сторони кордону, оскільки при реалізації проектів погоджуємося, що результати їх здійснення мають

вплив по обидві сторони, проте екстраполяція транскордонного ефекту може мати міцніший зв'язок для одного регіону та слабкіший – для іншого.

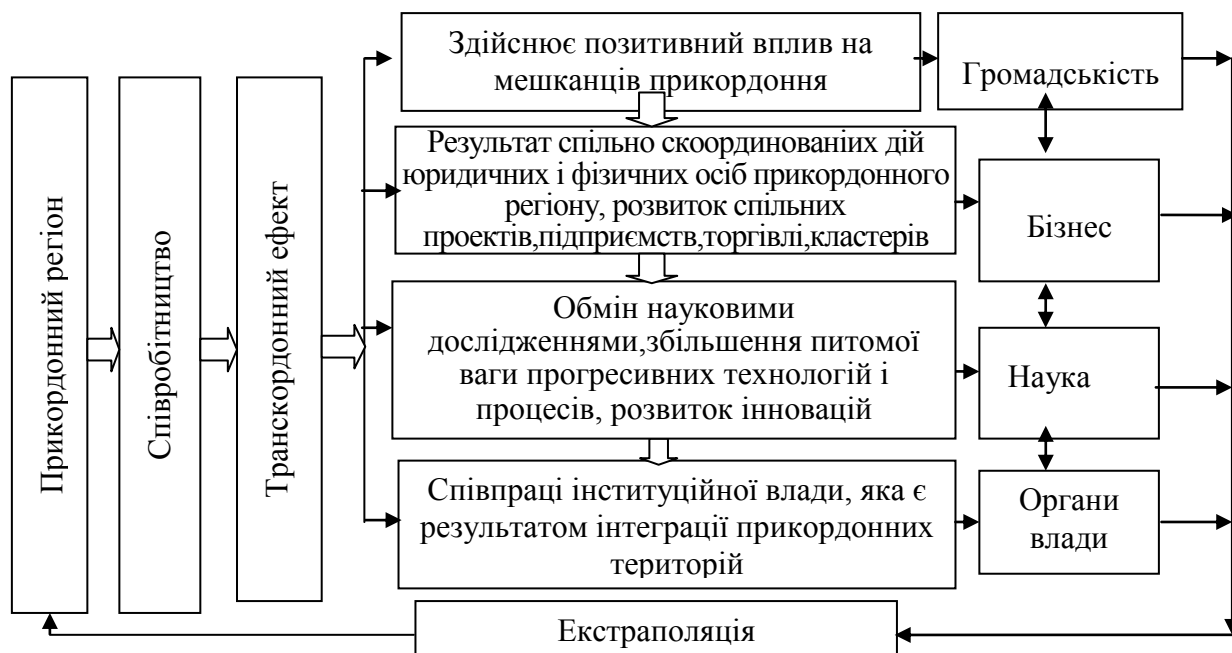

Рис. 1.2. Алгоритм розвитку транскордонного ефекту

Джерело: авторська розробка.

Сутнісну характеристику «транскордонного ефекту» зображуємо на рис. 1.3.

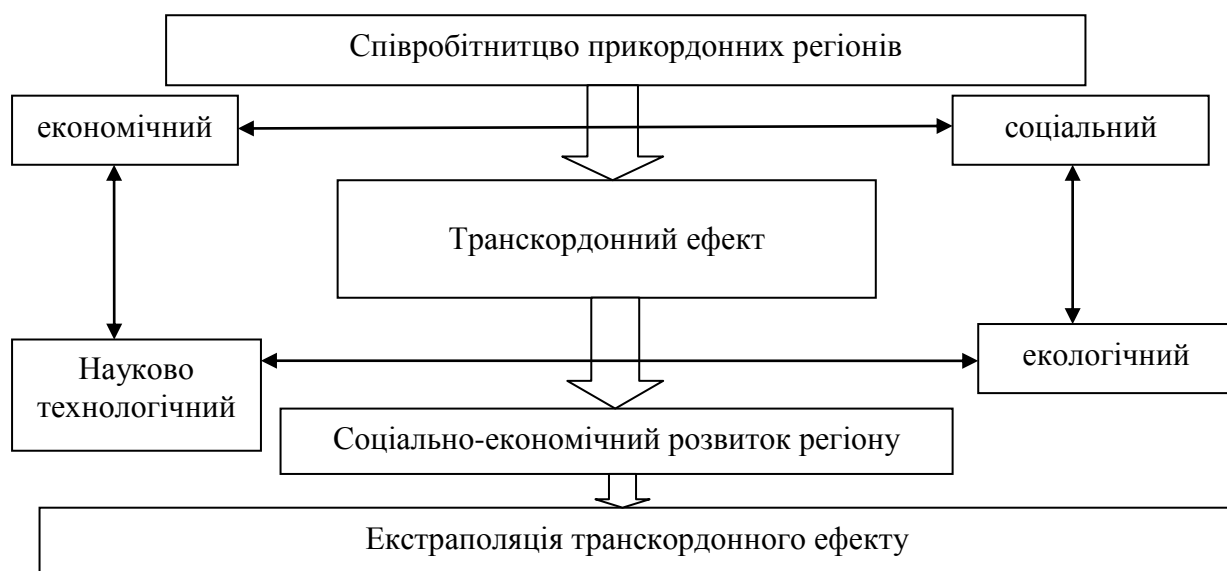

Рис.1.3. Сутнісна характеристика «транскордонного ефекту»

Джерело: авторська розробка.

Виходячи з вище наведеного, бачимо, що транскордонний ефект здійснює значний вплив на суміжну територію сусідньої держави, і при позитивному сценарії розвитку має забезпечувати:

- вирівнювання диспропорцій та рівень якості життя мешканців прикордонних регіонів по різні боки кордону;
- усуненню незручностей, пов'язаних з проживанням по різні боки кордону;
- усунення перешкод на шляху зміцнення транскордонних та суспільних відносин, сприяння посиленню існуючих і створенню нових партнерських відносин між мешканцями, підприємствами, органами влади, установами та усіма учасниками співпраці прикордонних регіонів;
- поліпшення доступу до розвитку та збереження культури та традицій, підвищення екологічних цінностей даних регіонів.

У контексті дослідження поняття «ефект» можна озвучити й власне бачення визначення транскордонного ефекту, утверджуючи що: – це є системний цільовий результат співробітництва прикордонних регіонів, комплексна оцінка якого, дозволяє розробити шляхи ефективного управління регіоном та посилити його позиції, як всередині країни, так і за її межами при взаємодії із суміжними регіонами сусідніх держав.

За своєю суттю співробітництво прикордонних регіонів передбачає різного роду контакти людей, які за певних обставин зумовлюють появу певної співпраці, а отже, появу відповідного транскордонного ефекту, який може бути виражений у різних формах вияву.

Аналізуючи вище сказане, виділяємо 4 основні види транскордонного ефекту: економічний, науково-технологічний, соціальний та екологічний.

Економічний транскордонний ефект – це кількісна та якісна характеристика впливу елементів економічної системи на результативність її функціонування [15, с. 506] по різні боки кордону, реалізація економічних транскордонних програм та заходів, зовнішньої торгівлі, що характеризуються отриманням ефекту (результату). Він має як дохідний, так і

витратний вимір, що є водночас сумою грошових доходів і певною сумою грошових витрат. Узагальнено економічний транскордонний ефект можна розглядати, як наслідок впливу певного економічного процесу та заходів в результаті здійснення співпраці прикордонних регіонів [35, с. 29].

Важливим та порівняно мало розвиненим транскордонним ефектом прикордонних регіонів України виступає науково-технологічний. Даний транскордонний ефект включає, на нашу думку, поєднання у собі інтеграції науки разом з виробництвом та бізнесом, що повинно забезпечувати інноваційний розвиток прикордонних регіонів.

Проте реалізація інновацій може дати важливі транскордонні ефекти, а саме :

1) технічний транскордонний ефект – підвищення технічного рівня, технологій підприємств прикордонних регіонів, обмін досвідом. Наука має вийти на нові позиції в Україні, тобто розпочати відігравати роль важеля розвитку країни. При цьому повинен бути сформований новий механізм взаємодії науки та бізнесу, який нині в країні практично втрачений або здійснюється на надто слабкому рівні порівняно із розвинутими країнами світу. Співробітництво бізнесу та університетів дуже слабе, замість результативної взаємодії воно намагається проводити свою діяльність відокремлено. Як приклад наведемо показник наукоємності ВВП у розвинених країнах, який становить від 2 до 4 % і більше, тоді як в Україні – лише 0,75 % [36].

При цьому успішною країною, яка має значний ефект від інновацій, є Японія, її частка витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР) значна і становить 3,45 % [37]. Тобто ця країна показує приклад успішної реалізації принципу інноваційності, який в Японії побудований на основі [36]: можливості отримання кредиту для проведення розробок, тісного співробітництва бізнесу і університетів, розвитку кластерів, культури інновацій та поліпшення якості закладів наукових досліджень.

Якщо звернутися до «Глобального індексу інноваційності (ГІІ), то Україна у 2013 р. займала 63 місце із 140 позицій. Перша десятка країн-

лідерів складалася із Швеції, Швейцарії, Сінгапуру, Фінляндії, Великобританії, Нідерландів, Данії, Гонк Конгу, Ірландії та США, Японії [38, с. 10]. Як бачимо практично всі країни, які роблять значні внески в НДДКР займають відповідні лідируючі позиції у розвитку інновацій і відповідно сприяють загальному розвитку своїх країн. Додамо, що даний індекс розраховується як зважена сума оцінок двох груп показників: наявні ресурси та умови для проведення інновацій (innovation input) та досягнуті практичні результати здійснення інновацій (innovation output) [38, с. 20]. Зазначимо, що тут враховуються ефекти від інноваційної діяльності, що важливо для нашого дослідження, що ще раз показує вагомість принципу інноваційності в розвитку країн та аналізу саме транскордонного ефекту;

2) економічний транскордонний ефект – отримання економічних (грошових) результатів від інновацій;

3) соціальний ефект – поліпшення якості умов життя та діяльності мешканців прикордонних територій;

4) екологічний ефект – позитивний вплив інновацій на навколишнє середовище [39, с. 45].

Тобто, всередині науково-технологічного транскордонного ефекту ми можемо виділити технічні, економічні, соціальні та екологічні результати, що свідчить про тісний взаємозв'язок різних складових та їх переплітання з інноваціями, яке показує важливість дослідження та врахування принципу інноваційності в розвитку регіонів [39, с. 45] (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Основні результати від реалізації науково-технологічного
транскордонного ефекту

Науково-технологічного транскордонного ефекту;	Результат/ефект:
1	2
технічний – зростання ролі науки, поліпшення параметрів техніки і технологій підприємств прикордонних регіонів, обмін досвідом;	– збільшення питомої ваги прогресивних технологій і процесів; – підвищення автоматизації виробництва. – прогрес розвитку регіону/підприємства/процесу;

1	2
економічний – отримання економічних (грошових) результатів від інновацій;	– прибуток від впровадження інновацій, зокрема, патентів, винаходів, ноу-хау. – прибуток від створення нових виробничих підприємств;
соціальний – поліпшення якості умов життя та діяльності мешканців прикордонних територій;	– поліпшення умов та безпеки праці; – забезпечення автоматизації трудових процесів; – створення нових робочих місць через введення нових виробничих потужностей; – підвищення кваліфікації працівників; – поліпшення умов відпочинку жителів та задоволення їх потреб;
екологічний – позитивний вплив інновацій на навколишнє середовище;	– зменшення відходів та вмісту шкідливих речовин; – створення екологічно-чистих видів продукції ; – підвищення екологічності та ергономічності виробничих процесів підприємств.

Джерело: авторська розробка.

За даними Держкомстату, який здійснив статистичний аналіз факторів, що перешкоджають впровадженню інновацій, найвагомими з них є [40, с. 186]: нестача власних коштів; недостатня фінансова підтримка держави; великі витрати на нововведення; високий економічний ризик, недосконалість законодавства; тривалий термін окупності нововведень; відсутність коштів у замовників. Також чинниками, що стримують розвиток інноваційної діяльності прикордонних регіонів є недостатній рівень кооперації між підприємствами, органами влади та науковими установами, нерозвиненість інноваційної інфраструктури, недостатній рівень комерціалізації науково-технічних розробок та передачі їх до сфери виробництва [41, с. 112].

Для активізації інноваційних процесів у прикордонних регіонах України необхідно забезпечити:

– чіткий економічний механізм функціонування ринку науково-технічної продукції, стимулювання та просування на ринку інновацій. Близькість до кордону із сусідніми державами повинна сприяти розвитку транскордонної інноваційної співпраці та створення можливостей виходу на міжнародні ринки;

– високу якість пропонованої науково-технічної продукції. Прикордонні регіони мають можливість впроваджувати досвід сусідніх держав через їх географічну близькість, що сприяє участі у міжнародних проектах, конференціях, форумах, семінарах;

– економічну підтримку науки з боку держави, достатньо високий рівень матеріально-технічного забезпечення наукових структур. Окремим додатковим інструментом фінансового забезпечення науки та інновацій є можливість залучення грантових коштів;

– розвиток маркетингу, широкої мережі інформаційно-консультаційних служб, реклами та пропаганди наукових досягнень;

– поліпшення якості підготовки кадрів у вищих навчальних закладах. В цьому напрямку у прикордонних регіонах відкриваються широкі можливості співпраці із освітніми закладами, що знаходяться у сусідній державі та налагодження відповідного обміну досвідом.

Соціальний транскордонний ефект є результат співробітництва прикордонних регіонів, який сприяє розвитку суспільства, задовольняючи його потреби, і оцінюється в основному якісними показниками, наприклад, зміцнення здоров'я, підвищенням коефіцієнта інтелектуальності людей, розвитком демократії, освіти, задоволення естетичних проблем тощо [42]. На відміну від економічного транскордонного ефекту, ефекти соціального характеру лише у своїй певній частині можуть набувати грошової форми існування. Тобто в своїй основній частині вони мають позаекономічну форму існування, яка може бути відображена в спеціальних показниках, зокрема:

– рівня життя – доходів населення; ціни на товари і послуги; споживання населенням продуктів харчування. непродовольчих товарів і послуг, забезпечення житлом, комунальними послугами;

– способу життя – зайнятості населення, підготовки кадрів, забезпеченні населення об'єктами освіти, культури, мистецтва, спорту, транспортним обслуговуванням, забезпечення соціальної безпеки;

– здоров'я і довголіття – покращення умов праці, розвитку сфери охорони здоров'я, піднесення рівня обслуговування тощо [15, с. 506].

Соціальна складова транскордонного ефекту може забезпечувати вирішення конкретних соціальних завдань на територіях вздовж кордону, зокрема, як приклад, покращення умов працевлаштування. В значній мірі соціальні ефекти тісно пов'язані із економічними.

Важливою формою співпраці в рамках співробітництва прикордонних регіонів є також екологічна співпраця, яка пов'язана з взаємним впливом сторін на довкілля, умови проживання населення, процеси, що відбуваються в навколишньому середовищі.

Екологічний транскордонний ефект – це результат співробітництва прикордонних регіонів та їх взаємодії, що має вплив на навколишнє середовище та визначається специфікою географічного розташування прикордонних територій та їх природніх умов.

Такі зміни можуть мати різний характер – поліпшення або погіршення природних життєвих умов, збільшення або зменшення кількості природних ресурсів. Транскордонний екологічний ефект впливає або може вплинути у майбутньому на економічні результати виробничих підприємств та невиробничу сферу. Такий ефект можна охарактеризувати наступними ознаками:

- 1) походженням: природний або штучний, викликаний діяльністю людини;
- 2) формою прояву: явний і завуальований;
- 3) можливістю кількісного виміру: вимірюваний і не вимірюваний;
- 4) характером взаємозв'язку з традиційним економічним ефектом : ефект, який безпосередньо збігається або не збігається в часі з досягненням економічного ефекту;
- 5) можливістю зміни: зворотний і незворотний ефект [42].

Важливість екологічного транскордонного ефекту пов'язана з тим, що для прикордонних територій досить вагомою є проблема запобігання

транскордонним забрудненням, які виникають внаслідок перенесення забруднюючих речовин на територію суміжних держав повітряними масами та транскордонним стоком води, а також транскордонного перевезення небезпечних відходів. В Україні та суміжних з нею державах існує небезпека транскордонних загроз ураження населення і навколишнього середовища в межах прикордонних територій від радіаційних, хімічних, гідродинамічних та інших об'єктів [43].

При цьому можна виділити 2 різних за сутністю, але основних видів заходів, дій і проектів в рамках співробітництва прикордонних регіонів, в результаті яких отримуємо екологічний транскордонний ефект:

- ті, що мають на меті досягнення соціального, економічного, інноваційного ефекту, але представляють за своєю сутністю будь-яку діяльність, що може викликати негативний вплив на навколишнє природне середовище;

- ті, що здійснюють комплексне екологічне обстеження басейнів водних об'єктів, земельних територій, атмосфери на межі країн-членів транскордонного співробітництва з метою розробки та впровадження природоохоронних заходів, спрямованих на покращення їх екологічного стану [44, с. 42].

Аналізуючи види транскордонного ефекту, простежується тісність їх взаємозв'язку та переплітання між собою, здійснюючи при цьому вплив на різні сфери життя прикордонного регіону. Таким чином, транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів може сприяти розвитку прикордонних територій та підвищувати рівень життя їх населення. Серед головних цілей має стати:

- подолання існуючих стереотипів та упереджень на різних сторонах кордону;

- усунення політичних та адміністративних бар'єрів між сусідніми народами;

– створення економічної, соціальної та культурної інфраструктури за умови формування спільних органів, господарюючих суб'єктів, осередків [1, с. 17].

При розв'язанні спільних проблем, прийнятті рішень щодо вибору пріоритетів розвитку, розробки спільних планів та реалізації проектів у прикордонних регіонах, як результат здійсненої діяльності отримуємо саме транскордонний ефект від співробітництва. Головним завданням такого співробітництва, що дасть можливість отримувати, на нашу думку, оптимістичний сценарій розвитку транскордонного ефекту, є – заміна принципу «спина до спини» принципом «віч-на-віч», який незмірно більше відповідає інтересам сусідніх держав та їхнього населення [45]. Поглиблення транскордонного співробітництва безпосередньо впливає не тільки на зміцнення економічних зв'язків між суміжними регіонами сусідніх країн, а й на посилення контактів між ними в політичній, правовій та інших сферах суспільного життя. У цілому ж кардинальне вирішення питання про «бар'єрність» кордонів за прикладом ситуації в Європі можливе, як підкреслюють зарубіжні дослідники, шляхом ліквідації самої «лінії кордону» та її заміни «прикордонними землями», які в сусідніх країнах мають певні економічні, політичні й правові відмінності, але не виступають як жорстка роздільна смуга між державами [46].

Роль транскордонного ефекту співробітництва в соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів відображена на рис. 1.4.

Як зазначено в Європейській хартії прикордонних і транскордонних регіонів, «готовність громадян, органів місцевої і регіональної влади прикордонних регіонів щодо спільного пошуку можливостей розв'язання прикордонних проблем не таїть в собі наміру ліквідувати незалежності національних держав [2]. Єдиним прагненням є подолання «рубців історії», створення можливостей кращої співпраці населення прикордонних регіонів у всіх сферах життя» [47, с. 50].

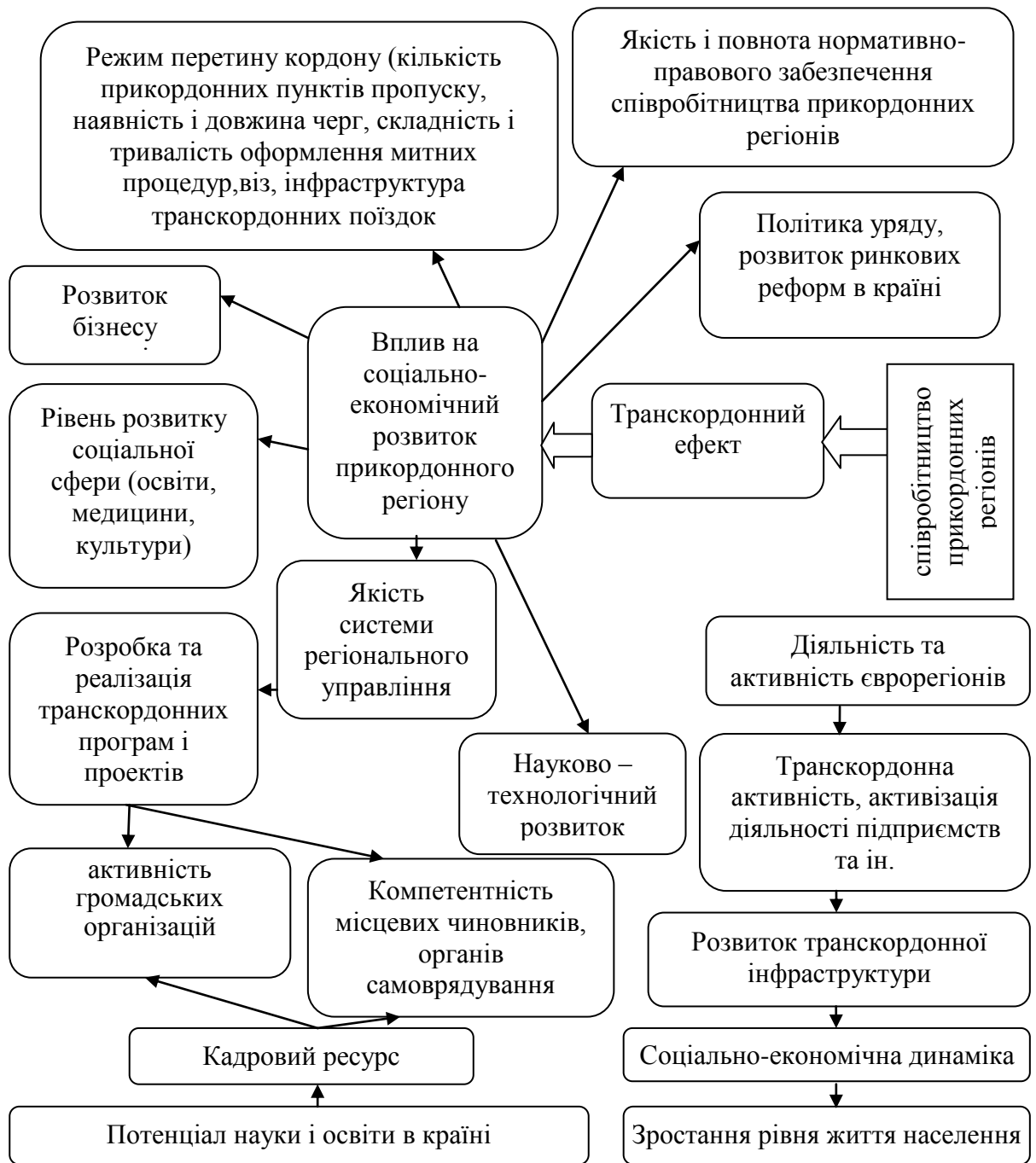

Рис. 1.4. Місце і роль транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів в їх соціально-економічному розвитку

Джерело: авторська розробка.

Однією з характерних рис сучасної Європи є швидкий розвиток співробітництва регіонів – однієї з особливо ефективних рушійних сил європейської інтеграції та об'єднання людей. Співробітництво між регіонами у Європі здійснює важливий внесок в зміцнення демократичної та

політичної стабільності у державах–членах ЄС, у їх економічний, екологічний, культурний та соціальний розвиток. Є значні досягнення такої співпраці, особливо у сферах соціальної згуртованості, навколишнього середовища, культури і освіти [1, с. 11]. «Регіони є головними підвалинами демократії; вони – опора культурного різноманіття в Європі, головні партнери в соціальному та культурному розвитку [48]. Тому саме вони мають посилити співробітництво, де в них є перевага: в економіці, науково-технологічному розвитку, культурі, захисті довкілля, в стратегічному плануванні тощо. Велика різноманітність регіонів обумовлює чималу кількість моделей та структур, що визначають їх соціально-економічний розвиток» [1, с. 11; 49].

Для осмислення ролі транскордонного ефекту у соціально-економічному розвитку регіонів, в першу чергу, потрібно розуміти, що це ефект, який здійснює вплив на різні сторони кордону або спрямований безпосередньо на суміжну територію з кордоном. Отже, основний спектр свого впливу транскордонний ефект буде мати на прикордонних територіях.

1.2. Фактори впливу на транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів

Тепер співробітництво прикордонних регіонів займає важливе місце не лише на ниві інтеграції України, але й у системі пріоритетів соціально-економічного розвитку. Його сфери мають надзвичайно широкий спектр діяльності, охоплюючи прикордонну інфраструктуру, транскордонний бізнес, науково-технологічний розвиток, транскордонний туризм, охорону навколишнього середовища, культуру і т. д. При цьому значна частина регіонів держави є прикордонними (Вінницька, Чернівецька, Одеська, Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська, Волинська, Київська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська, Сумська, Харківська, Донецька, Луганська,

Миколаївська, Херсонська, Запорізька області та Автономна Республіка Крим), тому питання їх співробітництва та досягнення результатів, зокрема, «транскордонного ефекту», є актуальним.

В основі поняття транскордонний ефект закладена латинська приставка «trans», що означає «рух, напрямок через, крізь, знаходження за межами» [18]. З цієї позиції для характеристики формування транскордонного ефекту нас цікавлять саме прикордонні регіони, які постійно здійснюють «рух» через співробітництво, використовуючи його переваги та можливості.

В нашій роботі, спробуємо дослідити співпрацю прикордонних регіонів України, розділивши їх на дві групи. Зокрема, це регіони, що мають європейський напрямок співробітництва з країнами-членами ЄС і з країнами СНД та співробітництво через морський кордон з іншими державами (табл. 1.4). Здійснення транскордонного співробітництва на суходолі та через морський кордон має ряд особливостей, так, транскордонна співпраця між країнами через море, скажімо носить більш відкритий характер, вона здійснюється на географічно суміжних територіях, відокремлених морем [50, с. 76]. Проте, звертаючи увагу, на співробітництво прикордонних регіонів з країнами-членами ЄС та з країнами СНД, існує специфіка взаємовідносин в Україні, що і зумовила такий поділ та актуальність дослідження транскордонного ефекту співпраці прикордонних регіонів.

Так, в геополітичному та соціокультурному сенсі західні прикордонні регіони України більш спрямовані на Європу, тоді як східні регіони – на співробітництво з Росією та євразійськими країнами. У зв'язку із загостренням взаємовідносин з Російською Федерацією, військовими діями на Сході країни та взятим курсом на членство у Європейському Союзі, виникає необхідність геополітичної переорієнтації співпраці прикордонних регіонів України та визначення транскордонного ефекту, що стає одним із найскладніших завдань сьогодення.

Таблиця 1.4

Прикордонні регіони України та їх держави-сусіди, партнери
співробітництва

Прикордонні регіони		Держава-сусід, партнер співробітництва прикордонних регіонів
Співробітництво з країнами-членами ЄС	Вінницька область	Республіка Молдова*
	Чернівецька область	Республіка Молдова*, Румунія
	Одеська область	Республіка Молдова*, Румунія
	Івано-Франківська область	Румунія
	Закарпатська область	Румунія, Угорщина, Словаччина, Польща
	Львівська область	Польща
	Волинська область	Польща, Республіка Білорусь
Співробітництво з країнами СНД	Київська область	Республіка Білорусь
	Житомирська область	Республіка Білорусь
	Рівненська область	Республіка Білорусь
	Чернігівська область	Республіка Білорусь, Російська Федерація
	Сумська область	Російська Федерація
	Харківська область	Російська Федерація
	Донецька область	Російська Федерація
	Луганська область	Російська Федерація
	Автономна Республіка Крим	Російська Федерація
Співробітництво во через морський кордон з іншими країнами	Миколаївська область	Співробітництво через морський кордон
	Херсонська область	
	Запорізька область	

*Молдова асоційований член ЄС

Джерело: удосконалено автором на основі [1; 50].

Варто також звернути увагу, на те що серед прикордонних областей є «змішані» кордони. Зокрема, Одеська область має – сухопутний кордон із Молдовою та Румунією, так і морський кордон з країнами через Чорне море. Донецька область має морський кордон через Азовське море та межує по сухопутному кордоні з Росією. Як уже зазначалося, що морське співробітництво має певну специфіку, тому з метою дослідження транскордонного ефекту співпраці прикордонних регіонів, зокрема в аспекті

специфіки європейського напрямку та з країнами членами СНД, Одеська та Донецька області віднесені до прикордонних регіонів сухопутного кордону. Автономна Республіка Крим омивається водами Чорного і Азовського морів, і Керченською протокою відділена від Російської Федерації. Оскільки цей прикордонний регіон має тісні зв'язки саме з Росією, то він був віднесеним до групи співробітництва з країнами СНД. Волинська область відразу з однієї сторони межує із країною ЄС – Республікою Польща та з Республікою Білорусь, з якою пов'язана тісними зв'язками, налагодженими ще за часів існування єдиної командно-адміністративної системи [51, с. 55]. В аспекті нашого дослідження – це єдиний регіон, який одразу включений до двох інтеграційних напрямків співпраці – як до європейського, так і до країни, колишнього члена пострадянського простору. Порівнюючі зовнішні кордони Волинської області, визначальним для цього регіону є кордон з ЄС, оскільки кордон із Польщею є «вікном в Європу» через міжнародні пункти пропуску [50, с. 76; 52, с. 11–13]. Проте, на наш погляд, важливо у даному регіоні враховувати співпрацю в обох напрямках, оскільки транскордонний ефект в даному напрямку співробітництва буде накладатися і здійснювати вплив на соціально-економічний розвиток усього прикордонного регіону.

Диференціація прикордонних регіонів, що знаходяться на зовнішніх кордонах нашої держави, пов'язана з локалізацією, спеціалізацією та характером впливу різних факторів на їхній розвиток, що відповідно відображається у формуванні транскордонного ефекту їх співробітництва.

Як зазначає науковець Т. Терещенко, багатоваріантність у визначенні факторів розвитку співробітництва прикордонних регіонів пояснюється тим, що воно є досить специфічним феноменом, пов'язаним із складністю та економічними, соціальними, політичними, правовими, адміністративними, геополітичними відмінностями господарських комплексів суміжних держав, історичними умовами, розмаїттям можливих форм взаємозв'язків та взаємозалежностей між прикордонними регіонами [53, с. 31]. Науковець здійснює систематизацію факторів за критеріями ефективності та

налагодження більш тісного співробітництва, що визначає окремі групи, зокрема – фактори як умови формування співробітництва (економічні, соціально-демографічні, природно-ресурсні та економічні), вимоги до співробітництва (виробничі, господарські та науково-технічні), а також пов'язані зі специфікою транскордонної співпраці (соціально-психологічні, проблемні, історичні, політологічні, інфраструктурні, геополітичні, фінансові, ринкової кон'юнктури, правові та адміністративні) [54, с. 4].

Також виділяють фактори впливу на транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів, які характеризують параметри макросередовища – економічні (вигідне гео економічне розташування регіонів), соціальні (підвищення рівня людського розвитку, менталітет населення), політичні (діяльність уряду та наявності законодавчих та правових актів щодо транскордонного співробітництва). Науковець Жулканич вважає, що завдяки економічним факторам існують потенційні можливості розвитку транскордонного співробітництва та кооперації, зокрема із суміжними регіонами сусідніх держав, соціальні відповідно визначають розвиток трудових ресурсів та рівня життя мешканців, а на основі політичних факторів здійснюється поступова трансформація національних комплексів у просторовий інтернаціональний комплекс. Зокрема це має відношення до євроінтеграційних прагнень України, а саме, через інтеграцію регіонів, у економічні структури як країн ЄС так і співробітництво із країнами СНД [55, с. 10]. Як зазначає науковець «вигідний геополітичний фактор дає змогу зміцнити процеси розвитку співробітництва прикордонних регіонів та посилити їх можливості та вигоди» [56].

При аналізі можливостей участі прикордонних регіонів у транскордонному співробітстві, Т. Вертинська виділяє наступні фактори: геополітичне розташування; демографічні, історичні, етнічна подібність прикордонних регіонів; традиції, відносно тотожний рівень економічного розвитку; взаємодоповнювана структура економік регіонів; виробниче кооперування, комбінування та спеціалізація; транскордонна підприємницька

діяльність; подібність культур та традицій; розвиток транспортної, прикордонної, комунікаційної інфраструктури; лібералізація зовнішньоекономічної діяльності [56; 57, с. 31].

Науковець В. Гоблик, при виокремленні найбільш характерних рис різних видів транскордонних регіонів, створених за участю прикордонних територій України, виділяє місцеве самоврядування, транскордонну інфраструктуру, інституційне середовище, людський капітал та транскордонні ринки [58, с. 27]. Саме така велика різноманітність підходів до факторів впливу на співробітництво прикордонних регіонів, спонукає до більш детального вивчення та розгляду їх з різних позицій.

У процесі співробітництва прикордонних регіонів, на транскордонний ефект впливають різні фактори, що потребують системного підходу до їх класифікації. На основі особливостей розвитку прикордонних регіонів, що пов'язані безпосередньо розташуванням із регіонами сусідніх держав та аналізу підходів науковців зазначених вище, виокремлюємо фактори, що пов'язані з локалізацією (геополітичні: сусідство з мирними державами, сусідство із наявністю загрози переміщення кордонів в результаті військових дій та сусідство з державами, віддаленими через морський простір), спеціалізацією (економічні, соціальні, правові та адміністративні, інфраструктурні) та їх характером впливу на диференціацію прикордонних регіонів на предмет однорідності та розвинутості співробітництва прикордонних регіонів для стимулювання чи протидії їх негативному розвитку (табл. 1.5).

Геополітичний фактор транскордонного ефекту включає вигідність економіко-географічного положення прикордонного регіону, його позиції у економічній та політичній системах, близькість міжнародних транспортних коридорів, сусідство з мирними та розвинутими європейськими державами, що дозволяє досягнення транскордонного ефекту у сфері економічних, науково-технологічних, соціальних, екологічних, культурних, правових, політичних або інших транскордонних відносин та співробітництва

прикордонного регіону [53, с. 11]. Даний фактор відіграє надзвичайно важливу роль, адже геополітичне розміщення прикордонного регіону визначає його співпрацю з найближчими сусідами через кордон і впливає на його розвиток та вибір пріоритетів стосовно різних сфер. Перспективним для, даного фактора, є розміщення прикордонного регіону з мирними розвинутими державами. У такому випадку транскордонний ефект від економіко-географічного розміщення такого регіону буде сконцентрований на зміцненні партнерства, реалізації спільних проектів та налагодуванні співробітництва у різних сферах, а саме економічній, соціальній, науково-технологічній, екологічній для поліпшення якості життя населення обох держав. У випадку негативного впливу геополітичного фактора, пов'язаного із сусідством з конфлітною державою, транскордонний ефект визначатиметься постійною напруженістю у прикордонному регіоні, наявністю загрози військових дій. Відповідно до цього фактора, прикордонні регіони, знаходячись в єдиній державі, але маючи різне економіко-географічне розміщення, можуть перебувати в диференційованих умовах розвитку, що обов'язково повинно бути враховано як у загальнодержавній стратегії розвитку країни, так і в стратегії співробітництва окремого прикордонного регіону.

Таблиця 1.5

Фактори впливу на транскордонний ефект співробітництва
прикордонних регіонів України

Фактори впливу на транскордонний ефект	Групи прикордонних регіонів:		
	Співробітництво з країнами - членами ЄС	Співробітництво з країнами СНД	Співробітництво через морський кордон з іншими країнами
1	2	3	4
геополітичний	Сусідство з розвинутими мирними державами	Одночасне як сусідство з мирними державами, так наявність загрози переміщення кордонів в результаті військових дій	Сусідство з державами, віддаленими через морський простір
економічні	Однорідні, але відносно розвинені	Достатньо розвинуті, але неоднорідні	Неоднорідні, слабо розвинені

Продовження табл. 1.5

1	2	3	4
соціальні	Диференційовані, що мають тенденцію до розвитку	Однорідні, недостатньо розвинуті	Відносно розвинені
правові та адміністративні	Відносно розвинуті	Недостатньо розвинуті	Недостатньо впливові
інфраструктурні	Неоднорідні, з потенціалом розвитку	Відносно однорідні, але недостатньо розвинені	Неоднорідні, недостатньо розвинені

Джерело: удосконалено на основі [58, с. 27].

Економічний фактор транскордонного ефекту включає налагодження співпраці з іноземними партнерами, ріст експорту, оптимальне насичення ринку прикордонного регіону товарами та послугами, зовнішньоекономічну активність підприємств, залучення іноземних інвестицій, створення спільних підприємств, кластерів, реалізацію ефективних транскордонних проектів.

У випадку співробітництва прикордонних регіонів з країнами-членами ЄС економічний фактор є однорідним, але відносно розвиненим. Це означає, що підтримуються стабільні економічні зв'язки, проте недостатньо використовується увесь потенціал, зокрема, щодо створення транскордонних кластерів, спільних підприємств, реалізації транскордонних проектів, розвитку техно-парків тощо. Слід звернути увагу на кількість зареєстрованих підприємств на польській стороні в порівнянні з українською (перевищення майже у 10 разів) [59]. Однак наприкінці червня 2014 р. підписано Угоду про асоціацію та про глибоку і всеосяжну зону вільної торгівлі з ЄС, згідно з якою має суттєво трансформуватися економічна політика країни на поглиблення взаємовідносин у співробітництві з країнами ЄС [60, с. 3]. При співпраці з країнами СНД, економічні зв'язки достатньо розвинуті та тісно взаємопов'язані, що підкріплено відносинами сформованими ще за існування єдиної радянської системи, але неоднорідні, що підтверджується загостренням відносин з Росією [60, с. 7]. Це в свою чергу спричиняє песимістичний сценарій розвитку транскордонного ефекту співробітництва, що справляє помітний вплив на соціально-економічну ситуацію як в прикордонних регіонах, так і в держав загалом. Економічні фактори такого сценарію розвитку транскордонного ефекту

проявляються через закриття доступу на російський ринок внаслідок недобросовісної конкуренції та запровадження торговельних санкцій з боку Росії, скорочення промислового випуску внаслідок воєнних дій, девальвації гривні та зростання цін на енергетичні ресурси. Початок системної кризи у стосунках з Російською Федерацією припадає на середину 2013 р., він позначив перехід до якісно гіршого етапу двостороннього співробітництва та одержання результатів співпраці. Зокрема, ще влітку 2012 р., Російська Федерація запровадила торговельні обмеження імпорту з України, що зумовило його падіння за підсумками 2013 на 14,6 %. Протягом першого півріччя 2013 р. експорт в Російську Федерацію скоротився на 23,3 %. Це теж прикрий наслідок ескалації конфлікту у двосторонніх стосунках [60, с. 4]. Водночас послаблення впливу економічного фактора транскордонного ефекту на співробітництво з Російською Федерацією є результатом зменшення залежності української економіки від тісних відносин, сформованих за часів радянської системи, і побудованих на монопольній залежності від Росії.

Соціальний фактор транскордонного ефекту. Співпраця в соціальній сфері з країнами-членами ЄС має диференційований характер. Це пояснюється транскордонним ефектом різного життєвого рівня населення, економіки, соціальних послуг, зокрема територій західних областей України порівняно із суміжними прикордонними територіями сусідніх країн, які є членами ЄС. Для прикладу, це підтверджується порівняльним за даними із соціально-економічного розвитку Львівської області та Підкарпатського воєводства, де майже за всіма показниками польська сторона перевищує українські показники в 2–4 рази (на початку 90-х років показники були майже рівні) [59]. З іншого боку, зв'язки з країнами СНД мають, навпаки, однорідний характер, але вони недостатньо розвинуті. Зокрема, на відміну від країн ЄС, у країнах СНД низький рівень розвитку системи соціально відповідального бізнесу.

Проте, незважаючи на диференціацію соціальних факторів транскордонного ефекту у співробітництві із ЄС, країнами СНД, слід звернути увагу на ті результати, які необхідно одержувати для розвитку української сторони, щоб удосконалити транскордонний ефект співробітництва, а саме:

– орієнтація суспільства на вирішення важливих для жителів прикордонного регіону питань при активній участі громадськості з використанням позитивного досвіду сусідніх держав. Наголошуємо на необхідності чотирьохстороннього співробітництва державних органів влади, бізнесу, науки і громадського сектора. Болючими соціальними питаннями населення є безробіття, низький рівень доходів, слабка соціальна захищеність населення. У вирішенні цих питань повинен діяти принцип взаємодопомоги і співробітництва;

– соціальна відповідальність поведінки бізнесу. Ознаками проявлення соціально відповідального бізнесу є реалізація його ініціатив та соціальних проєктів, в тому числі підтримка найменш забезпечених груп населення на благодійній основі. Саме такі дії будуть сприяти розвитку висококваліфікованого персоналу, конкурентоспроможного на міжнародному ринку, а забезпечення роботою та відповідна соціальна відповідальність бізнесу сприятиме їх закріпленню в прикордонному регіоні та роботі. Саме соціально орієнтований бізнес дасть значимий транскордонний ефект у посиленні загального соціального розвитку прикордонної території [61, с. 30];

– розвиток прямих партнерських зв'язків навчальних закладів, обмін між студентами та науковими кадрами, доповнення навчальних програм факультативними програмами із врахуванням специфіки прикордонного регіону, його економічного розвитку та близькості культури сусідньої держави, розробки та реалізації спільних дослідницьких проєктів;

– врахування та підтримка у соціальній сфері фактора впливу культури на жителів прикордонного регіону, враховуючи вплив близькості сусідньої держави, її історичних, ментальних, соціально-психологічних факторів. Культурний транскордонний ефект може передбачати випуск спільних книг, культурний обмін, організацію фестивалів, форумів, концертів, спортивних змагань, соціально-економічного підсилення спільних історичних досліджень;

– важливий вплив на розвиток прикордонних регіонів може здійснювати розвиток туризму. Туристичний транскордонний ефект проявляється через проведення спільних виставок і ярмарків, випуск туристичних довідників,

розробку туристичних маршрутів, популяризацію здорового, екологічного, зеленого туризму тощо.

Розглядаючи правові та адміністративні фактори, можна виділити такі з них:

- наявність між державами різних нормативно-правових актів, які при спільній діяльності та співпраці повинні узгоджуватися та доповнюватися для полегшення і зміцнення співробітництва і розвитку взаємовідносин між населенням прикордонних регіонів різних країн. Якраз такий вплив проявляється у співробітництві з країнами- членами ЄС, а майбутнє членство України передбачатиме перехід у єдиний нормативно-правовий простір нового формату відповідно до вимог ЄС;

- обумовлені адміністративним реформуванням діяльності регіональних та муніципальних влад (їх позитивний вплив, повинен проявлятися в змінах різних сфер громадського життя через розширення кола партнерів регіональної влади прикордонного регіону);

- обумовлені соціальною відповідальністю представників влади (переважання соціального розвитку та прозорості діяльності регіональних влад) [61, с. 36];

- обумовлені професійною компетентністю регіональних управлінь влади (пов'язані з ефективністю діяльності регіональної влади);

- позитивний досвід спільної співпраці регіональних органів влади різних держав;

- поглиблення самостійності прикордонних регіональних органів влади.

За перелічених факторів впливу важливим постає розподіл управлінсько-виконавчих повноважень між центральною і місцевою владою. Це дасть змогу місцевим органам активніше шукати нові форми співробітництва, з максимальним врахуванням інтересів прикордонних територій, їх транскордонного ефекту від співпраці із сусідніми державами.

Ще одним важливим фактором адміністративного реформування є створення чотирьохстороннього співробітництва органів влади, бізнесу, науки та громадськості. Діяльність представників органів влади щодо задоволення потреб

громадян повинна бути оперативною і відповідальною, як і діяльність бізнес компаній, благополуччя яких повністю залежить від задоволення потреб споживачів.

Факторами обмежень, які, на нашу думку, не дозволяють достатньо повно розкрити транскордонний ефект прикордонного регіону, є:

- недостатня інформаційна база. Відсутність систематизованої інформації про транскордонні процеси і заходи. Ще не налагоджена систематизована інформація про реалізовані проекти транскордонного співробітництва в регіоні;

- орієнтація на традиційні бюрократичні методи управління. Відсутній моніторинг очікувань населення і його окремих груп стосовно спрямувань і мети транскордонної політики загалом і окремих регіонів зокрема;

- слабкі інформаційна підтримка та взаємозв'язок підприємництва. Більшість бізнесових структур отримує інформацію самостійно, без допомоги влади – через особисті контакти, пресу, інтернет. Низька дієвість роботи центрів транскордонного підприємництва.

В рамках ЄС надійна інтеграція із сусідніми державами – один із найважливіших напрямків розвитку зовнішньої і внутрішньої політики-економіки, що визначає політичні та економічні процеси всередині держав. В цьому напрямку необхідне досягнення високого рівня вільного переміщення товарів, капіталів, послуг та населення між країнами ЄС, що справляє позитивний вплив на життя прикордонних регіонів країни.

Інфраструктурний фактор транскордонного ефекту також справляє свої позитивні і негативні впливи на прикордонний регіон. Зокрема, створення нових елементів інфраструктури може призвести до перерозподілу руху людських та товарних потоків по прикордонній території. Таким чином може відбутися перерозподіл функцій від одних населених пунктів до інших, нових і більш перспективних. Тому можливий відтік населення з попередніх місць проживання [53, с. 15]. Саме тому звертаємо увагу на даний фактор транскордонного ефекту, до якого відносимо прикордонну інфраструктуру.

Як приклад можна навести те, що упродовж останніх років особлива увага привернута до будівництва нового пункту пропуску «Кречів–Крилів» (Україна–

Польща). В будівництві пункту перетину кордону поряд з 835-м прикордонним знаком зацікавлені місцеві громади Іваничівського району.

Його перевагами є:

- близьке розташування від Нововолинська (9,4 км) та Володимира-Волинського (27,5 км);
- за 7 км. від Кречова пролягає автотраса «Брест–Ковель–Львів»;
- будівництво пункту перетину кордону «Кречів–Крилів» дасть можливість мешканцям південних та центральних районів Волинської області швидше перетинати українсько-польський кордон;
- м. Нововолинськ має потужні промислові підприємства деревообробної, вугільної та інших галузей господарства, що здійснюють інтенсивну зовнішньоекономічну діяльність [62, с. 16].

У будівництві пункту перетину кордону зацікавлені в першу чергу представники бізнесових кіл міста Нововолинська, що дає транскордонний ефект активізації міжнародної співпраці із їхніми польськими партнерами. Натомість Іваничівський район, в якому розташовані цікаві історичні та культурні пам'ятки, може розраховувати на транскордонний ефект збільшення потоку польських туристів, що в свою чергу дасть відчутний поштовх до розвитку зеленого туризму [62, с. 17].

Погоджуємося із Н. Мікулою щодо необхідності інтенсивно розвивати інфраструктуру оточення бізнесу (технологічні парки, система надання послуг, бізнес-інкубатори і т. д.), комунікаційну, соціальну, освітню інфраструктуру, яка зробить більш доступним прикордонний регіон, забезпечить формування інноваційної моделі розвитку та регіональну конкурентоспроможність [1, с. 27].

Транскордонний ефект проявляється і може мати значний вплив саме в прикордонних регіонах, які відіграють, з одного боку роль комунікації у міжнародному співробітництві, а з іншого, знаходяться у віддаленості від центру. Швейцарський науковець Реміджіо Ратті зазначає, що «кордон містить в собі подвійну концепцію, відповідно до якої розділяє різні політично-інституціональні системи, проте в той же час забезпечує контакт між різними соціальними групами» [63, с. 33]. При цьому безпосередня приналежність до

державного кордону одночасно виконує роль бар'єра, фільтра і комунікації. Через бар'єр постають розділені єдині у соціально-культурному аспекті території, які мають спільні побутові та родинні зв'язки, культурну і мовну ідентичність, подібний менталітет. Роз'єднуючи єдину в історичному минулому територію, кордон створює бар'єри у їх комунікації і в той же час веде до активізації взаємин між населенням прикордоння [1, с. 45], розвиваючи тим самим формування транскордонного ефекту. Проте, незалежно від того чи є кордон, чи не має, співробітництво існує завжди і незалежно від домовленостей між країнами фізично кордони будуть існувати. Тому важливо, щоб результати транскордонного співробітництва, що виявляються у транскордонному ефекті співробітництва прикордонних територій, сприятливо впливали на їх соціально-економічний розвиток.

З іншого боку, важливо концентруватися не наявності кордону у прикордонних регіонах, а на їх подвійних можливостях, на відміну від внутрішніх регіонів країни. Зокрема, науковець Р. Ратті розглядає кордон «скоріше не як лінію, а функціональний простір», де мають дотик «різні суспільства та колективи» [62, с. 38]. Тобто одночасне використання можливостей власної території та співробітництва дозволяє задіювати потенціал регіону сусідньої держави, а отже, перетворювати віддалені прикордонні регіони в центри економічної активності та високого соціально-економічного розвитку.

При цьому вплив транскордонного ефекту на соціально-економічний розвиток внаслідок співробітництва між прикордонними регіонами можна обумовити такими факторами:

- сучасні економічні зв'язки територій з обох сторін кордону тісніші, ніж з іншими регіонами країни;
- рівень соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів значною мірою залежить від рівня розвитку суміжних територій [64, с. 327].

Саме тому, на нашу думку, є важливим дослідження транскордонного ефекту, який може здійснювати значний вплив на соціально-економічні показники прикордонних регіонів, що здійснюють співробітництво. Прикладом таких досліджень є сучасні регіональні підходи, зокрема, в стратегії

просторового планування В. Солета та А. Феладзі [65, с. 300]. Ця стратегія спрямована на уникнення формування екстремальних регіонів. Для цього слід розробити дієві інструменти та механізми підтримки відсталих регіонів, якими можуть бути і прикордонні регіони [66, с. 44]. Саме тому, вважаємо, щоб посилити соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів, необхідно визначити транскордонний ефект від співробітництва та включити його до стратегічного планування регіону.

У «Локальному партнерстві» М. Гедеса зазначається, що між активними і відсталими регіонами країни мають бути встановлені партнерські відносини, які передбачають зменшення суперечностей між ними: «Транскордонний регіон може включати як активні, так і депресивні території з метою вирівнювання їх розвитку, що дає змогу залучати кошти з європейських фондів, створювати багатонаціональні проекти» [67, с. 785–800]. На нашу думку, такий підхід важливий при дослідженні транскордонного ефекту, адже це дозволить вирівняти порівняно низький соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів України із суміжними прикордонними територіями сусідніх країн, які є членами ЄС. З іншого боку, такий підхід може забезпечувати подолання негативних тенденцій між регіонами, які виникають на прикордонних територіях через їх розташування на окраїнах держави. При цьому «локальне партнерство» може сприяти через призму нарощення транскордонних ефектів формуванню інтеграційного регіону.

Як альтернатива економічним підходам цікавим у розгляді транскордонного ефекту та його впливу на регіон має біхевіористський підхід. Головним методологічним положенням індивідуалізму є твердження, що усі просторові взаємодії виникають у результаті людської активності. У цьому контексті важливою віхою у наукових дослідженнях стала опублікована у 1964 р. праця Ж. Уолперта (J. Wolpert) [68, с. 548] про нераціональну і неоптимальну поведінку шведських селян. Досліджуючи індивідуальні міграційні рішення фермерів, він прийшов до висновку, що, приймаючи рішення, селяни не шукають максимальної економічної вигоди, як і не мають повних знань щодо існуючих економічних можливостей, серед яких вони повинні вибрати найкращу для себе.

Виявилося, що часто головною причиною прийняття того чи іншого рішення була думка приятелів або сусідів. Фермери мали свою, конкурентну систему цінностей. На їх рішення дуже вагомий вплив справляли також традиції та прив'язаності [69, с. 365]. У нашому дослідженні транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів важливими факторами можуть виступати історичні спорідненості територій, що були в минулому розділені, менталітет націй, культура, традиції, що проявляють даний біхевіористський підхід. А це в свою чергу, може впливати на формування іміджу прикордонних регіонів та держави в сусідніх країнах.

На основі розглянутих підходів виявляється необхідність дослідження транскордонного ефекту взаємодії із суміжними прикордонними регіонами сусідніх держав, зокрема безпосередньо прикордонних регіонів, у яких зв'язки територій з обох сторін кордону тісніші, ніж з іншими регіонами країни. Таким чином, ми вважаємо, що дослідження транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів є актуальним завданням сьогодення, оскільки:

- через державні кордони полегшуються контакти між регіонами, муніципалітетами та установами, і, таким чином створюються основи для цільової взаємодії, що посилює транскордонний ефект співпраці. А це допоможе подолати відсутність інформації про сусідів, їх громад, менталітет і культуру;

- через транскордонні заходи і проекти забезпечуються зв'язок і взаємне розуміння по обидва боки кордону та поширюється інформація на все більш широке коло населення. Реалізація спільних культурних, освітніх, соціальних та інших проектів, набуття позитивного досвіду в цій сфері;

- здійснюється стимулювання обміну досвідом компетентної професійної співпраці, забезпечується більш ефективно використання інструментів швидкої передачі ноу-хау, підготовки та здійснення ефективних програм на регіональному та місцевому рівнях;

- забезпечується істотний внесок у вирішення повсякденних проблем на місцевому і регіональному рівнях, особливо на зовнішніх кордонах ЄС та СНД;

- підвищується конкурентоспроможність економіки в прикордонних районах, відбувається реалізація спільних підприємницьких проектів;

– зростає імідж прикордонних регіонів, щоб ті мали можливість на високому професійному рівні брати участь у міжнародних заходах і таким чином представляти інтереси місцевих громад;

– через наближення кордонів Європейського Союзу безпосередньо до України вивчення транскордонного ефекту дає можливість адаптувати національну економіку до нових умов господарювання та долучитися до європейських економічних процесів. А також дає можливість використовувати ресурси Європейського Союзу, призначені для розвитку транскордонного співробітництва, для вирішення нагальних проблем місцевих громад.

Реалізація зовнішньополітичного курсу України на інтеграцію до європейських структур «потребує вироблення та реалізації такої моделі взаємовідносин з прикордонними регіонами й стратегічного управління ними, що відповідала б принципам регіональної політики Європейського Союзу, сприяла становленню нових підходів співпраці у форматі «центр-регіони», загально визнаній практиці внутрішнього міжрегіонального співробітництва та транскордонної співпраці регіонів» [70, с. 289]. Тому необхідною передумовою є вивчення транскордонного ефекту співробітництва, що здійснює вплив на соціально-економічні процеси і рівні міжрегіональної диференціації.

1.3. Особливості екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів

Важливим аспектом співробітництва прикордонних регіонів виступають не лише результати, але й поширення транскордонного ефекту. Тому при дослідженні транскордонного ефекту це необхідно врахувати, щоб забезпечити якісний ефект від багатосторонньої співпраці прикордонного регіону.

Екстраполяція транскордонного ефекту полягає у вивченні сформованих тенденцій співробітництва у минулому і сьогодні для ефективного використання у майбутньому. Визначення особливостей екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів здійснюється на основі використання теорії полюсів економічного зростання (згідно даної

теорії в регіоні є рушії, які можуть впливати на інвестиції, генерувати нововедення, перетворювати галузеву і територіальну структуру свого регіону чи сусідніх територій, таким рушієм у співробітництві прикордонних регіонів запропоновано розглядати – транскордонний ефект їх співпраці) [71] та просторової локалізації забезпечення благами на прикордонних територіях (транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів включає в себе велику кількість контактів і зв'язків величина яких, розширюється залежно від рівня на якому відбувається співробітництво) [1, с. 29].

Також для підтвердження актуальності вивчення екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, звертаємося до дослідження Сінгера та Белузького (1998) [72, с. 12]. Вони обговорюють чотири типи ефектів, які з'являються у контексті стосунків кордон-прикордонний регіон, зокрема «поверхневий ефект», «ефект продовження», «ефект диференціації та дифузії», «ефект історико-політичний».

«Поверхневий ефект» полягає у тому, що кордон, як лінія ділить простір на територію з різними суспільно-політичними системами, з різними функціями [73, с. 92].

Натомість ефект «продовження» полягає у тому, що кордон не віддаляє, а ділить простір подібного характеру на частини [73, с. 92–93].

Транскордонний ефект «перескоку», є характерним для прикордонних регіонів, які віддалені від центральних осередків, часто із слаборозвинутою інфраструктурою регіону, вони стають відсталими [73, с. 93].

«Ефект диференціації та дифузії» – потенційна різниця регіонів по різні боки кордону виникає з різниці цін та якості товарів і послуг, руху товарів, капіталу та осіб на кордоні [73, с. 93]. Проте, з іншої сторони, це передбачає розширення ринків для продукції суміжних прикордонних регіонів сусідніх держав і дифузії впливу прогресу з регіонів-лідерів по різні сторони кордону.

Також для деяких прикордонних регіонів можливий «ефект історико-політичний» – цей ефект показує проблему стабільності кордонів, проблему

зміни прикордонного регіону в результаті переміщення кордонів, пов'язаного з військовими діями [73, с. 93–94].

Сьогодні прикордонні регіони України є найбільш вразливими до змін, що виникли і ще виникатимуть у зв'язку з воєнними діями на Сході країни. Відтак, транскордонний ефект співпраці східних прикордонних регіонів України потребуватиме максимального оновлення і трансформації, щоб адаптуватися до нових умов [49, с. 112]. В той же час, у співпраці із ЄС, західні прикордонні регіони України є зоною їх безпекових інтересів, що буде відігравати значну роль у справі європейського об'єднання і солідарності [74; 75, с. 167]. На основі дослідження Сігера та Белузького, можна зазначити, що співпраця прикордонних регіонів сусідніх країн призводить до екстраполяції транскордонного ефекту, що впливає на загальний економічний розвиток прикордонного регіону. Таким чином підтверджується екстраполяція транскордонного ефекту, через сформовані тенденції співробітництва у минулому і сьогодні, які як зазначають науковці, Сігер та Белузький, призводять до дифузії, так званого напівефекту, а потім до загального соціально-економічного розвитку прикордонного регіону, який охоплює в майбутньому територію по обидва боки кордону.

Така класифікація транскордонних ефектів свідчить про їх вплив на території виникнення та екстраполяцію у прикордонні регіони. Для підтвердження вище сказаного ми спробували інтерпретувати теорію полюсів економічного зростання (англ. Poles of growth), розроблену французьким економістом Франсуа Перру [71, 76] та просторову локалізацію забезпечення благами на прикордонних територіях [1] (рис.1.5).

Франсуа Перру виділяє центри генерації та передачі імпульсів від одного елемента системи (наприклад, прикордонного регіону) до іншого [71]. У своїй теорії він зазначає, що в регіоні є рушії, які впливають на інвестиції в регіон, генерують нововведення, перетворюють галузеву і територіальну структуру свого регіону чи сусідніх територій [73, с. 30]. Такими рушійними вважаємо, є якраз результати співробітництва прикордонних регіонів – транскордонний ефект. Відповідно тенденції співробітництва які існували в минулому чи

сформовані сьогодні здійснювати екстраполяцію транскордонного ефекту між прикордонними регіонами суміжних держав. Тобто необхідно визначити транскордонний ефект, який є рушійною силою соціально- економічного розвитку, саме тому у підрозділі 1.2 виокремлено такі види транскордонного ефекту: економічний, науково-технологічний, соціальний та екологічний, що можуть стати полюсом зростання прикордонного регіону.

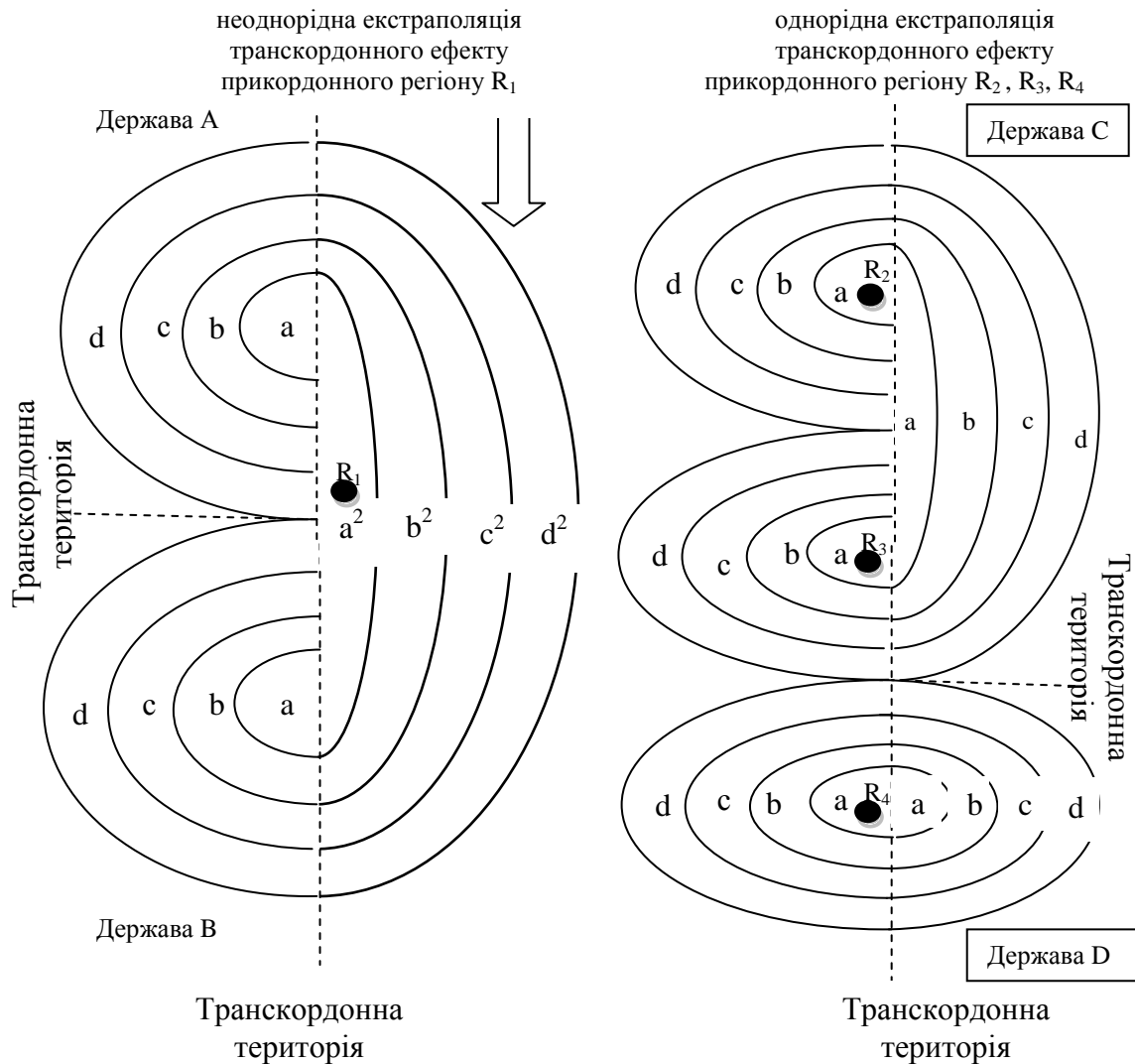

Рис. 1.5. Схема екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів

Джерело: удосконалено на основі [71; 73, с. 30; 3, с. 609; 1; 76].

Відповідно до теорії економічного зростання можна стверджувати, що транскордонний ефект в подальшому може розвиватися й розширюватися, таким чином здійснюючи екстраполяцію транскордонного ефекту та

викликати подальший розвиток соціально-економічної діяльності в усій зоні свого впливу (рис. 1.5). Згодом його послідовник, Ж. Будвіль показав, що центром росту можуть бути конкретні території (наприклад, прикордонні регіони), які можуть виконувати в економіці регіону або країни функцію джерела інновацій та прогресу [77, с. 155], а отже, перетворювати прикордонні регіони на центри динамічного економічного розвитку.

Отже, якщо теорію Франсуа Перру перенести на транскордонний ефект, то виходить, що серед існуючих ефектів прикордонного регіону зазвичай виділяється центральний – основний. Тому інші ефекти, збуджуються основним, та можуть бути розташовані безпосередньо біля нього або на певній відстані (рис. 1.5). Проте тут існують і негативні тенденції екстраполяції транскордонного ефекту, оскільки можливе збільшення територіальних диспропорцій між полюсами зростання і навколишньою територією. Також необхідно враховувати, що певний транскордонний ефект, вірніше його вплив, може з часом зменшуватися, тобто ефект буде втрачати свою силу і затухати.

Відтак, можна навести у такій ситуації асиметрії розвитку польських прикордонних регіонів та забезпечення їх оптимістичного сценарію розвитку транскордонного ефекту співробітництва. Завдяки співпраці у вирішенні спільних та ідентичних проблем, використовуючи досвід та менеджмент німецьких фахівців, поляки прискорили темпи економіко-соціального розвитку на своїх західних землях і почали передавати цей досвід у східні воєводства. Зокрема, цей досвід був використаний в реорганізації польського представництва у «Карпатському євро регіоні». Західні області України використовують досвід регіонів Польщі для прискорення свого соціально-економічного розвитку і зможуть передавати його далі на схід, після стабілізації воєнних дій на даній території [3, с. 606].

З іншого боку, досить лаконічно розкриває сутність отримання транскордонного ефекту Н. Мікула через просторову локалізацію забезпечення благами на прикордонних територіях із регіоном сусідньої

держави. Так, незалежно від ступеня закритості кордону, відбуваються контакти на рівні домашніх господарств (1 рівень, сектор «а»), тобто люди здійснюють, як мінімум, родинні поїздки і при тому можуть купувати окремі товари чи послуги для власного користування (рис. 1.5). При поїздках з метою налагодження контактів щодо можливої співпраці у будь-якій сфері (торгівлі, виробництва, транспорту, освіти, туризму та інших послуг), коли залучається до співпраці багато осіб, громада на рівні селищної, районної чи обласної рад може укласти угоди щодо сприяння розвитку транскордонного співробітництва або щодо визначених взаємних зобов'язань сторін (2 рівень сектор «b») [1, с. 75]. Проте, на наш погляд, до даного рівня, крім зв'язків між органами державної влади, місцевого самоврядування і територіальними органами влади, тут потрібно ще врахувати бізнес-контакти, зокрема залучення до транскордонної співпраці бізнес-середовища. Чим більше співпрацюючих транскордонних територій, тим більше виникає зобов'язань з боку держави щодо «опіки» над суб'єктами транскордонного співробітництва (3 рівень, сектор «с») та забезпечення їм сприятливих умов для вирішення проблем територій. У ці процеси вздовж кордону з країнами-членами ЄС включаються Рада Європи та ЄС, а на Сході країни значний вплив мають сформовані за радянських часів зв'язки, що формує відповідну регіональну політику (4 рівень, сектор «d»). Коло системи благ розширюється на суму секторів «a+b+c+d», яке за повністю інтегрованого транскордонного простору збігається з повним колом, як для будь-якого внутрішнього регіону [1, с. 76].

Як бачимо, транскордонний ефект включає в себе велику кількість контактів і зв'язків величина яких розширюється залежно від рівня, на якому відбувається співробітництво, що можна зобразити наступним чином:

- для однорідної екстраполяції транскордонного ефекту:

$$a < a+b < a+b+c < a+b+c+d \quad (1.1)$$

- для неоднорідної екстраполяції транскордонного ефекту:

$$a^n < a^n+b^n < a^n+b^n+c^n < a^n+b^n+c^n+d^n \quad (1.2)$$

Однак потрібно враховувати, що по – перше, транскордонний ефект нерівномірно розподіляється між прикордонними регіонами, тому важливо досліджувати міцність взаємозв'язків між ними. З іншої сторони, транскордонний ефект не завжди є результатом оптимістичного сценарію розвитку співпраці, тому вище наведена рівність більше відповідає співробітництву, яке спрямоване на створення єдиної інтегрованої системи взаємозв'язків з найкращими результатами. Так як транскордонний ефект може мати негативний характер, як зазначено у дослідженні Сігера та Белузького (1998) [72; 73, с. 93], тобто відображати проблему стабільності кордонів, проблему зміни прикордонного регіону в результаті воєнних дій. Тоді наведена рівність, навпаки, загострюватиме отримання максимально негативного транскордонного ефекту співпраці в дотичному регіоні до кордону, уже на рівні співпраці сектора «а» та буде зводитися до протилежної рівності співпраці:

$$a > a+b > a+b+c > a+b+c+d \quad (1.3)$$

Тому в разі виникнення негативних транскордонних ефектів необхідне максимальне поєднанням зусиль по обидва боки кордону для їх подолання та швидкого вирішення. Транскордонний ефект у будь-якому його вираженні дозволяє оцінити, наскільки ефективно здійснюється співробітництво, які сфери потребують більш тіснішої співпраці та уваги, де потрібно зосередити спільні зусилля і потенціал прикордонних регіонів задля підвищення рівня розвитку та усунення проблем по обидві сторони кордону.

Відповідно, на основі вище проведеного аналізу, визначено, що однорідна екстраполяція транскордонного ефекту характерна для прикордонних регіонів, що межують із суміжними регіонами однієї держави на основі формування однорідних зв'язків та контактів, які згідно просторової локалізації забезпечення благами на прикордонних територіях постійно розширюються та об'єднують прикордонні регіони з різними функціями та з різними суспільно-політичними системами лише двох держав.

Неоднорідна екстраполяція транскордонного ефекту, проявляється через поширення результатів співробітництва на прикордонний регіон від суміжних регіонів двох та більше держав, в результаті чого досягнення транскордонного ефекту такого прикордонного регіону здійснюється за рахунок неоднорідних зв'язків та контактів, де можуть поєднуватися території з різними функціями, з різними суспільно-політичними системами, що включають специфіку співробітництва трьох та більше держав (рис. 1.5).

Тому сутність екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів полягає у тому, що кордон повинен не відділяти, а ділити за рахунок поширення результатів співпраці простір подібного характеру на частини, де по обидва боки кордону можна отримувати ефективні результати співпраці прикордонних регіонів, поширювати їх між сусідніми прикордонними регіонами та досягати зменшення асиметрії їх розвитку отримуючи системно-цільовий транскордонний ефект, який згідно теорії полюсів економічного зростання може виступати рушієм розвитку прикордонних регіонів. У цьому випадку існують великі можливості співпраці прикордонних регіонів.

Дане дослідження особливостей екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів дозволяє визначити розвиток екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів залежно від їх геополітичного розташування та від специфіки співпраці визначити рівень взаємозв'язків прикордонних регіонів та відповідно до цього розробити шляхи, щоб підвищити ефективність їх взаємодії.

Розглядаючи роль транскордонного ефекту в економічному розвитку регіонів, доцільно, звернути увагу на інтереси основних учасників співробітництва прикордонних регіонів, які зацікавлені, насамперед у позитивному характері результатів співпраці, що зображені на рис. 1.6.

Також на основі дослідження транскордонного ефекту, можна опрацювати єдину ідеологію функціонування кордону. Зрозуміло, що

західний кордон України повинен захищати Європу від негативних впливів, передовсім нелегальної міграції, яка йде зі східного кордону, однак це не тільки проблема України та Польщі, але й усієї Європи, і вирішувати її слід спільно, використовуючи комплексний підхід» [75; 79, с. 254]. Варто погодитися із професором Долішнім, який акцентував увагу на транскордонному ефекті, який ми отримуємо в результаті наявності кордону та спільної співпраці по обидва боки, що в умовах європейського напрямку розвитку України та прагнення входження до ЄС є особливо актуальним і повинно мати лише позитивний ефект, який об'єднує, а не розділяє.

Рис.1.6. Взаємопов'язаність інтересів основних учасників транскордонного співробітництва

Джерело: розроблено автором на основі [1; 78, с. 58].

Визначаючи роль співробітництва прикордонних регіонів в інтеграційних процесах, варто ще раз звернути увагу, що основними принципами, на яких воно ґрунтується, виступає територіальна цілісність країн, повага державного суверенітету та недоторканість їх державних кордонів. Тому співробітництво прикордонних регіонів повинне сприйматися як таке, що свідчить про підвищення ефективності при розв'язанні проблем, характерних для будь-якого регіону, для прикладу, що посилюють негативний транскордонний ефект через нелегальну міграцію, контрабанду чи скоєння злочинів громадянами однієї країни на території іншої. Тому важливу роль відіграє створення спільної системи інтеграції, реагування та координації між прикордонними та правоохоронними службами регіонів суміжних країн у рамках співробітництва таких прикордонних регіонів. Співпраця покликана сприяти тому, аби діяльність прикордонних регіонів ставала ефективнішою, державні кордони не відігравали бар'єрну функцію, а ставали якомога прозорішими для мешканців суміжних країн, але зміцнювалися в плані запобігання злочинним та нелегальним діям, що порушують безпеку та інтереси держав та їхніх громадян, таким чином уникати створення песимістичного сценарію розвитку транскордонного ефекту співробітництва [80, с. 145].

Разом із тим, аналіз співробітництва прикордонних регіонів дозволяє виділити наступні фактори, що впливають на їх розвиток:

- диспропорції у моделях адміністративно-територіального поділу України та суміжних європейських держав;
- обмеженість фінансових ресурсів місцевих та регіональних бюджетів;
- низька поінформованість про результати діяльності суб'єктів співробітництва за участю України, а також зарубіжний досвід;
- низька активність неурядових організацій у транскордонному співробітництві.

Зокрема насадження цього процесу органами влади «зверху» в той час, коли ініціатива мала би йти від безпосередніх учасників співробітництва;

нерозвинутість інфраструктури співробітництва в прикордонних регіонах держави [81, с. 60].

Слід також зазначити, що для нейтралізації негативного впливу факторів на співробітництво прикордонних регіонів важливо включити дослідження транскордонного ефекту до транскордонних стратегій їх співпраці, що дасть можливість оптимально використовувати їх потенціал та забезпечити цільовий вплив транскордонного ефекту на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів.

Висновки до розділу 1

Сучасні трансформаційні процеси, які охоплюють соціально-економічні системи прикордонних регіонів, характеризуються як такі, що вимагають нових підходів до розуміння сутності та значення співробітництва регіонів, серед яких досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів.

У результаті проведених досліджень визначені ключові характеристики транскордонного ефекту співробітництва, серед яких основними є співпраця прикордонних регіонів, що розміщуються вздовж кордону та взаємодіють із суміжними регіонами сусідніх держав та на основі класичного трактування провідними вченими поняття «ефекту» виокремлено, що транскордонний ефект включає взаємопов'язаність економічної, науково-технологічної, соціальної та екологічної складових в умовах співробітництва прикордонних регіонів. Відповідно до цього, транскордонний ефект розглядається як системно цільовий результат співробітництва прикордонних регіонів, комплексна оцінка якого, дозволяє розробити шляхи ефективного управління прикордонним регіоном та посилення його позицій, як всередині країни, так і за її межами при взаємодії із суміжними регіонами сусідніх держав.

З'ясовано, що результатом співробітництва прикордонних регіонів є транскордонний ефект, який здійснює вплив на їх соціально-економічний розвиток. Проте важливою початковою складовою даного алгоритму виступає саме прикордонний регіон, в якому формується відповідний рівень

взаємовідносин та в залежності від специфіки співпраці якого буде отриманий відповідний результат – транскордонний ефект.

На основі особливостей розвитку прикордонних регіонів, що пов'язані безпосередньо розташуванням із регіонами сусідніх держав, виокремлено та обґрунтовано фактори, що пов'язані з локалізацією (геополітичні: сусідство з мирними державами, сусідство із наявністю загрози переміщення кордонів в результаті військових дій та сусідство з державами, віддаленими через морський простір), спеціалізацією (економічні, соціальні, правові та адміністративні, інфраструктурні) та їх характером впливу на диференціацію прикордонних регіонів на предмет однорідності та розвинутості співробітництва прикордонних регіонів для стимулювання чи протидії їх негативному розвитку.

Визначено взаємопов'язаність інтересів основних учасників транскордонного співробітництва та екстраполяцію транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів. Для підтвердження вище сказаного, інтегровано теорію полюсів економічного зростання (англ. Poles of growth), розроблену французьким економістом Франсуа Перру та просторову локалізацію забезпечення благами на прикордонних територіях Н. Мікули.

Відповідно до особливостей розвитку прикордонних регіонів та притаманних їм важливих функцій, пов'язаних безпосередньо розташуванням із суміжними регіонами сусідніх держав, доведено необхідність дослідження транскордонного ефекту співробітництва, що дасть змогу показати, які напрямки розвитку економіки регіону необхідно розвинути, оскільки для них є найбільш сприятливі умови та можливості, з урахуванням потреб зовнішнього ринку. Це, в свою чергу, може активізувати обмін науковим та практичним досвідом, технологіями, що сприятиме підвищенню рівня ефективності виробництва підприємств, поліпшенню умов праці жителів прикордонних регіонів.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ТРАНСКОРДОННОГО ЕФЕКТУ СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ЙОГО ЕКСТРАПОЛЯЦІЯ У ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ

2.1. Методичні підходи до оцінки транскордонного ефекту

Раціональне визначення «транскордонного ефекту» у конкретних умовах передбачає застосування тих або інших методик чи підходів. Дослідження цього питання набуває особливої актуальності в теперішній період часу для України як держави, що отримала статус асоційованого члена Європейського Союзу і шукає свій успішний шлях розвитку у світовому економічному просторі.

На сучасному етапі транскордонний ефект відіграє важливу роль у процесі переходу економіки країни на більш високий рівень і в підвищенні її конкурентоспроможності. Тому в дослідженні акцентується увага не лише на процесі співробітництва, а на його результатах, зокрема на транскордонному ефектові.

У вітчизняній літературі є багато публікацій, присвячених висвітленню проблем саме співробітництва прикордонних регіонів, де пропонуються різні теоретичні і методологічні підходи до розв'язання проблемних питань. Дослідженнями цього питання займалися такі відомі вчені-економісти, як В. Будкін, З. Герасимчук, О. Гонта, К. Куцаб-Бонк, Л. Корольчук, О. Лютак, Н. Мікула, Т. Терещенко та ін. Проте на сьогоднішній день ще не розроблено методики аналізу та оцінки транскордонного ефекту.

Тому у зв'язку з цим нам необхідно розглянути існуючі методики, які, по-перше, пов'язані з розвитком прикордонних регіонів, а по-друге, з аналізом їх співпраці.

Транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів є явищем досить складним та багатограним, тому підходи до його

оцінювання передбачають застосування систематизованої та багаторівневої структури.

Згідно з Законом України «Про транскордонне співробітництво» [6] на Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України покладено функції загальної координації, надання нормативної, організаційної, та методичної його підтримки, проте методики оцінки транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів поки що не розроблено. Існують напрацювання щодо переліку показників для запровадження статистичної звітності з питань співробітництва прикордонних регіонів. Зокрема наводяться дані про: кількість підприємств за участю іноземного капіталу, інтенсивність руху через державний кордон, кількість пунктів пропуску, зовнішньоторговельний оборот експорту та імпорту, обсяги інвестицій; валову додану вартість, що відображають показники співробітництва прикордонних регіонів [53, с. 96; 82].

Досліджуючи законодавчі документи України, простежується відсутність висвітлення поняття транскордонного ефекту, що безпосередньо виражає наслідки та результати співробітництва прикордонних регіонів. Вважаємо, що для посилення співробітництва потрібно включити дане поняття, оскільки в ньому закладені важливі параметри наслідків та результатів, зокрема, покращення умов для здійснення економічної діяльності і створення нових робочих місць, інфраструктурне зростання регіонального і надрегіонального розвитку прикордонних територій, екологічна безпека, інноваційні інструменти управління прикордонними територіями, розвиток наднаціонального співробітництва та інші транскордонні ефекти, які мають не лише державний, а й загальноєвропейський характер, тому обов'язково повинні бути проаналізовані та враховані.

Відповідно до обґрунтувань О. Гонти [83], оцінка транскордонного співробітництва здійснюється з позицій виявлення специфіки впливу фактора прикордонного розташування регіонів на інтенсивність ринкових

перетворень у цих регіонах, використовуючи при цьому коефіцієнт відкритості регіональної економіки (K_B), який визначається за формулою (2.1):

$$K_B = 0,5(ВТТ+ЗТП+ІКВ)*100 / ВВП_{\text{рег}}, \quad (2.1)$$

де: ЗТТ – зовнішній оборот товарів, ЗТП – зовнішній оборот послуг; ІКВ – оборот довгострокових іноземних інвестицій; ВВП_{рег} – валовий внутрішній продукт регіону [83].

Аналізуючи такий підхід та його застосування у нашому дослідженні щодо визначення транскордонного ефекту, звертаємо увагу, що у даному методі аналізуються показники зовнішньоекономічних операцій, проте не враховуються можливості соціальних, екологічних, науково-технологічних та інших взаємовідносин, які виникають між прикордонними регіонами сусідніх держав та мають значний вплив на їх соціально-економічний розвиток. З іншого боку, так як ми досліджуємо транскордонний ефект, який безпосередньо проявляється в першу чергу на прикордонних територіях, то використання такого підходу може показати вплив прикордонного розташування на інтенсивність залучення регіону до транскордонної співпраці.

З точки зору В. Будкіна [84], співробітництво повинно ґрунтуватися на основі досягнення максимальної економічної вигоди. Суть цього підходу базується на визначенні коефіцієнта економічної ефективності кожного товару транскордонного ринку (ці товари характеризуються внутрішньою ціною та єдиною ціною країн–учасниць ТКС). Коефіцієнт від відносної ефективності, який розраховується щодо кожного товару, є результатом співвідношення цих цін (2.2):

$$X_e = V_e / Z_e; X_i = Z_i / V_i, \quad (2.2)$$

де: X_e та X_i – коефіцієнти відносної ефективності експорту та імпорту; V_e та V_i – виручка від експорту та витрати на імпорт (ціни у перевідних грошових одиницях); Z_e та Z_i – внутрішні витрати на експорт та можливі витрати на імпорт (внутрішні роздрібні ціни) [84].

Припускається, що ТКС в економічній сфері здійснюється ефективно, якщо виконується така нерівність [84] (2.3):

$$X_{\text{обор}} > 1, \text{ де } X_{\text{обор}} = X_e * X_i. \quad (2.3)$$

Ця методика застосовувалася у 80-х роках минулого століття для оцінювання співробітництва Закарпатської області. Аналізуючи проблеми розвитку співробітництва прикордонних регіонів, дослідник у своїх роботах підкреслює, що «мало не головною умовою підвищення його ефективності є удосконалення планового, товарно-грошового та організаційного управління прикордонним співробітництвом» [84]. Однак, знову ж таки тут акцент здійснюється на ефективності, а не на ефекті співробітництва прикордонних регіонів та існує дещо однобічність аналізу, який концентрується на зовнішньоекономічних показниках. Повинно враховуватися, те що близькість до кордону сприяє динамічному розвитку не лише зовнішньоторговельним операцій, а й налагодженню та укладенню партнерських угод у соціальній сфері, екології, культурі, науково-технологічному розвитку в регіонах. Відповідно результатом співробітництва, що проявляється як транскордонний ефект, стане створення нових робочих місць, залучення інвестицій, зростання добробуту та якості життя всіх мешканців прикордонних територій.

Що ж до дослідження транскордонного ефекту, то такі, методики можуть бути використані, проте не в повній мірі вони дадуть змогу виявити ефект співпраці та його вплив саме на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів [85, с. 51].

Розширений підхід до оцінки співробітництва прикордонних регіонів запропонований у дослідженнях Н. М. Мікули [1, с. 208], де пропонуються непрямі методи. Науковець виділяє для оцінки співробітництва такі показники, як: прикордонної торгівлі, взаємної зовнішньої торгівлі та інвестиційної діяльності, обсяги фінансової підтримки з міжнародних фондів та структур, суспільні ефекти від реалізації заходів та транскордонних проектів тощо. До оцінки включено також показники якості життя мешканців

прикордоння, темпи їх зростання у порівнянні із іншими регіонами та середніми по країні [1, с. 208]. Тому у кінцевому підсумку, при позитивному розвитку цих показників, можна говорити про підвищення якості життя, а отже, при такому результаті можна вести мову і про отримання оптимістичного сценарію розвитку транскордонного ефекту.

Важливо відмітити, що автор включає широку кількість показників, які враховують не лише специфічні аспекти функціонування суб'єктів господарювання, а й життя жителів прикордонних регіонів. Застосування саме такої методики при визначенні транскордонного ефекту може бути результативним, проте можна стикнутися з одного боку, із доступністю вихідних даних для аналізу (таких як оцінка прикордонної торгівлі, зовнішня торгівля та інвестиції та ін.), а з іншого – необхідно отримати показники, вплив на які відсутній або обмежений на регіональному рівні (наприклад, час очікування та обслуговування на кордоні).

У подальшому дослідженні доцільно використати показники, представлені автором щодо врахування не лише економічних результатів співпраці, а й особливої важливості транскордонних ефектів соціального характеру для прикордонних регіонів.

У своєму дослідженні З. В. Герасимчук, О. М. Лютак [66, с. 68], концентрують увагу на інтеграційному потенціалі прикордонних регіонів та пропонують згрупувати показники оцінки з розрахунку інвестиційного, інноваційного, соціального, підприємницького, екологічного, інфраструктурного потенціалів, що впливають на нарощення інтеграційних можливостей прикордонного регіону. При цьому залежно від етапу потрібно здійснювати вибір мети, об'єкта і напрямів аналізу, методів, аналізу складових елементів і на кінцевому етапі додати комплексну оцінку рівню інтеграційного потенціалу регіону.

Пропонована методика є розширеною, але вона не розкриває предмет нашого дослідження, оскільки вона стосується інтеграційного потенціалу прикордонних регіонів, а не транскордонного ефекту співпраці. Даний метод

є ефективним при оцінці потенціалу прикордонного регіону, що може бути одним із важливих кроків для майбутньої оцінки транскордонного ефекту співпраці.

З. В. Герасимчук, Л. В. Корольчук [85, с. 54] також виділяють визначення мети, об'єкта, предмета та завдань аналізу, цілей, методів і показників оцінки. При цьому вони пропонують оцінювати транскордонне співробітництва на локальному, регіональному, державному та загальноєвропейському рівнях [50, с. 67; 85, с. 54].

Така методика є досить систематизованою, тож варто погодитися із думкою авторів, про необхідність вираховування можливих різних рівнів результатів співпраці.

Працюючи в такому ж напрямку, науковці І. М. Школа, Б. М. Короп також пропонують у дослідженні співробітництва прикордонних регіонів спочатку здійснити визначення мети, об'єкта, предмета та завдань аналізу, завершивши характеристикою впливу транскордонного ефекту на соціально-економічний розвиток територій. Так, у нашому дослідженні метою аналізу є об'єктивна оцінка транскордонного ефекту співпраці прикордонних регіонів. Відповідно до цієї мети дослідження об'єктом аналізу є транскордонний ефект. Також варто погодитися з авторами, що на заключному етапі оцінки необхідно приділити увагу активізації співпраці прикордонних регіонів та виявленні вузьких місць у вже існуючих взаємовідносинах на різних рівнях співробітництва [86].

Більш комплексною є методика, запропонована Т. В. Терещенко [53]. Визначення транскордонного співробітництва вона ґрунтує на чотирьох базових принципах, які використано нами у дослідженні транскордонного ефекту:

– цільової спрямованості – досягнення транскордонного ефекту як цільового результату узгодження здійснюваних проектів і заходів транскордонного співробітництва із стратегічними цілями та завданнями розвитку прикордонного регіону;

– багаторівневості – визначення результатів реалізації транскордонної діяльності на трьох рівнях: мікро-, мезо- та макро [53];

– комплексності – аналіз впливу транскордонного ефекту на соціально-економічний розвиток прикордонного регіону через оцінку економічних, науково-технологічних, соціальних та екологічних показників транскордонного співробітництва;

– ефективності – посилення соціально-економічного розвитку як прикордонних регіонів, так і держави в цілому, подолання бар'єрів між прикордонними регіонами суміжних країн та посилення добросусідських, партнерських взаємовідносин між учасниками транскордонного співробітництва [53, с. 97–98].

З прогресивним розвитком науки та новітніх технологій, до даних базових принципів, на нашу думку варто, також додати принцип інноваційності. Адже дослідження транскордонного ефекту може мати важливе як наукове, так і практичне значення. Тому вважаємо, що принцип інноваційності – це визначення не лише результатів ефекту співробітництва прикордонних регіонів, а й його прогресу, використання новітніх технологій, застосування інновацій у транскордонному співробітництві, що визначає не тільки цільову спрямованість, тобто узгодженість з базовими цілями та завданнями, а й спрямування розвитку співробітництва на основі стратегічного та науково-технологічного прогресу [39, с. 45].

Таким чином, розгляд транскордонного ефекту та його впливу на соціально-економічний розвиток регіону пропонується здійснювати на основі наведених п'яти принципів, а саме комплексності, цільової спрямованості, багаторівневості, ефективності та інноваційності.

Серед запропонованої методики Т. Терещенко важливим, з нашої точки зору, є принцип багаторівневості, який передбачає визначення результатів реалізації співробітництва на трьох рівнях [53]. Вважаємо, що елементи такого підходу можуть бути використані у визначенні транскордонного ефекту, проте в даній методиці автора значна увага прикута саме до

показників співробітництва. Погоджуємося із науковцем щодо важливості оцінки показників співробітництва, однак при цьому звертаємо увагу на необхідність більш розширеного дослідження можливого ефекту і від інших видів співпраці прикордонних регіонів.

Зважаючи на мету та завдання дослідження і спираючись на методологію дослідження науковців, які вивчали безпосередньо співробітництво прикордонних регіонів, але не концентрували уваги на транскордонному ефекті, дозволило нам сформулювати власне бачення того, якими мають бути методичні засади визначення транскордонного ефекту та його впливу на соціально-економічний розвиток регіону.

Рис. 2.1. Етапи аналізу та оцінки транскордонного ефекту

Джерело: сформовано автором.

На першому етапі визначаємо цілі дослідження, під якими розуміємо визначення вибору мети, об'єкта та напрямку аналізу (рис. 2.1) [87]. У дослідженні метою аналізу є оцінка транскордонного ефекту співробітництва, його впливу на соціально-економічні показники регіону та поширення. Об'єктом аналізу є транскордонний ефект, що показує характер розвитку та результати співробітництва прикордонних регіонів.

Більш детально розглянемо напрямки аналізу рис. 2.1, де виділено 3 напрямки. Аналіз транскордонного ефекту відповідно до рівня: мікро-, мезо- чи макро висвітлений на узагальненій схемі – рис. 2.2.

На мікрорівні пропонується розглянути транскордонний ефект конкретних проектів, програм, заходів [87].

Рис. 2.2. Загальна схема оцінки транскордонного ефекту за рівнями аналізу та його поширення на прикордонні регіони

Джерело: розроблено автором на основі [53, с. 120; 87, с. 124].

Важливим критерієм для оцінки результату – ефекту від проекту буде його комерційний або некомерційний характер. Адже відсутність економічної вигоди при реалізації некомерційного проекту транскордонного співробітництва звужує можливості використання економічних показників для оцінки їх результатів. Тому дану оцінку відповідно до поставлених цілей пропонуємо здійснювати за допомогою моніторингу впроваджених проектів [85, с. 57].

При оцінці транскордонного ефекту проекту комерційного характеру у визначенні ефекту від його реалізації можна використати такі економічні показники як: термін окупності, рентабельність, чистий дисконтований дохід, обсяги податкових зборів і платежів до регіональних та місцевих бюджетів, які здійснюються при виконанні проекту [88, с. 75].

При цьому найбільш поширеними в практиці реалізації транскордонного співробітництва за участю прикордонних регіонів України є некомерційні проекти, адже саме цей різновид проектів фінансується зі структурних фондів ЄС [87], саме на їх здійснення залучається допомога в рамках європейських програм розвитку, для чого вони повинні бути попередньо затвердженими Європейською Комісією, а також Кабінетом Міністрів України в разі проходження конкурсного відбору та їх включення до державної програми розвитку транскордонного співробітництва [89, с. 236]. Такі проекти спрямовані на поширення інтеграційних процесів на Європейському континенті шляхом поглиблення транскордонного співробітництва між прикордонними регіонами з метою задоволення їх власних інтересів, вони слугують підготовчою базою для реалізації комерційних проектів [85, с. 56].

Геополітичне положення України є вигідним з точки зору можливостей участі у різних транскордонних проектах. Глобалізаційні процеси стають важливою частиною співробітництва прикордонних регіонів, вони суттєво впливають на економічну, науково-технологічну, політичну, соціальну, екологічну, культурну сфери і забезпечують досягнення транскордонного

ефекту для тих регіонів, які беруть активну участь у транскордонному співробітництві [89].

Аналіз транскордонних проектів, реалізованих прикордонними регіонами [31], дозволив виділити чотири основні транскордонні ефекти від їх реалізації, що зображені на рис. 2.3.

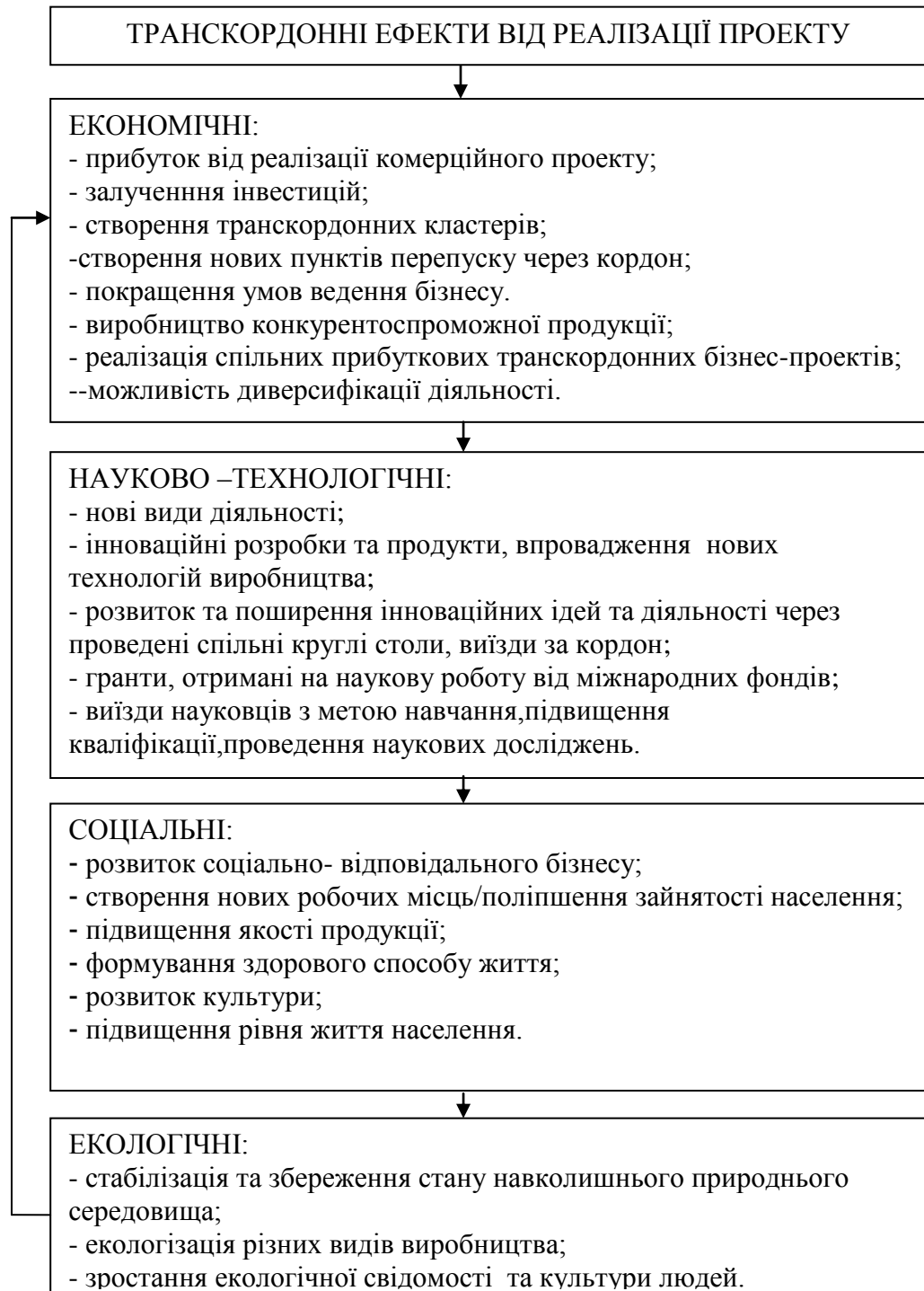

Рис. 2.3. Транскордонні ефекти від реалізації проекту

Джерело: авторська розробка.

Спільно розроблені проекти і програми можуть давати позитивний транскордонний ефект економічного, соціального, екологічного та науково-технологічного характеру, але для цього потрібно, щоб дотримувалися принципи партнерства і при цьому учасники співробітництва як регіонального, так і місцевого рівня відігравали тут основну роль. Тому досягнення позитивних транскордонних ефектів передбачає налагодження і підтримка постійного діалогу один з одним та спільні дії для досягнення спільних цілей – це є обов'язковою умовою для успіху.

Аналізуючи транскордонні ефекти від реалізації проектів на рис. 2.3, хочемо звернути увагу, що розвиток ефектів економічного, соціального, екологічного характеру, по суті, може створювати науково-технологічні транскордонні ефекти, які розвиваються лише за активного співробітництва прикордонних регіонів і можливості його виходу на новий технологічно високий рівень.

На мезорівні дослідження передбачає розгляд транскордонного ефекту регіону. Успішний розвиток будь-якого регіону значною мірою визначає успішність розвитку держави в цілому, поєднання її інтересів та суспільства. А коли мова йде про прикордонні регіони, то актуальність ще більше зростає, оскільки аналіз транскордонного ефекту співробітництва дає змогу оцінити процеси інтеграції як всередині регіону, так і в державі в цілому [87].

Транскордонний ефект на мезорівні охоплює прикордонні регіони та властиві їм сфери співпраці. Звідси виникає його особлива ознака: охоплює регіони, які безпосередньо контактують між собою. Тобто транскордонний ефект співробітництва прикордонного регіону формується на територіях, які поєднують близькі та схожі проблеми [90, с. 177].

Вивчення транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону дасть змогу сприяти активізації створення умов для розвитку нових робочих місць, залученню коштів до ефективної інтеграції в регіональний розвиток суміжних прикордонних регіонів, сприяти зменшенню забруднення навколишнього середовища, оздоровленню депресивних територій,

посиленню конкурентних переваг прикордонних територій на європейському рівні.

При виборі дослідження на макрорівні пропонується здійснювати дослідження транскордонного ефекту співробітництва усіх прикордонних регіонів держави. Зокрема, такий аналіз набирає актуальності із розширенням Євросоюзу поряд з кордонами нашої держави, набуттям Україною статусу асоційованого члена ЄС [87].

На другому етапі ми здійснюємо формування показників транскордонного ефекту. Процес його вимірювання передусім передбачає визначення критеріїв і формування відповідної системи показників. Нам необхідно із множини показників, що характеризують життєдіяльність прикордонної території, обрати ті, які дадуть нам можливість проаналізувати транскордонний ефект. Важливим етапом оцінки, від якого багато в чому залежить результативність досягнення цілей дослідження, є формування системи показників, що характеризують рівень соціально-економічного розвитку прикордонної території, та послідовність у досягненні до поставлених у дослідженні цілей [90, с. 73–74]. У результаті проведеного аналізу було сформовано групу показників оцінки транскордонного ефекту (табл. 2.1).

Виділення найбільш інформативних показників з усієї їх сукупності ми здійснили на основі аналізу літературних джерел, даних статистичних щорічників, звітів органів регіональної та місцевої влади [91].

Зауважимо, що у поточному часі не ведеться обліку підприємств (установ, організацій), які беруть участь у реалізації проектів та програм транскордонного співробітництва. Тому це питання вимагає додаткового врегулювання. Вважаємо, що у зв'язку з цим необхідно внести доповнення до існуючих обов'язкових бухгалтерських, статистичних та інших форм звітності підприємств для розрахунку показника результатів співпраці прикордонних регіонів транскордонного ефекту [85, с. 124].

Таблиця 2.1

Показники оцінки транскордонного ефекту співробітництва
прикордонних регіонів

Група показників транскордонного ефекту		
Види:	Макрорівень: ефект прикордонних регіонів /держави	
	Мезорівень: ефект прикордонного регіону	Мікрорівень: ефект конкретних проектів, програм, заходів
Економічний	<p>Частка обсягу експорту товарів та послуг, частка обсягу імпорту товарів та послуг, коефіцієнт покриття експорту імпортом, прямі іноземні інвестиції на 1 особу населення прикордонного регіону, кількість підприємств, що здійснюють експорт товарів та послуг у прикордонному регіоні, кількість підприємств, що здійснюють імпорт товарів та послуг у прикордонному регіоні;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • загальна кількість та перелік реалізованих заходів (проектів) за рік; • облік підприємств та організацій, що беруть участь у реалізації проектів транскордонного співробітництва (ТКС); • економічні, соціальні, екологічні, інноваційні результати проектів; • обсяги та моніторинг використання фінансової грантової допомоги міжнародних організацій та транскордонних програм; • економічні показники: термін окупності, рентабельність, чистий дисконтований дохід, обсяги податкових зборів і платежів до регіональних та місцевих бюджетів, які здійснюються при виконанні проекту.
Соціальний	<p>Зайняте населення у віці 15–70 років, кількість зареєстрованих безробітних, доходи населення прикордонного регіону, середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, забезпечують населення житлом, кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності прикордонного регіону, кількість студентів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації, забезпеченість лікарями на 10 000 населення, забезпеченість дитячими закладами, оздоровлення та відпочинку, кількість вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації;</p>	
Екологічний	<p>Площа земель об'єктів природно-заповідного фонду, частка використання свіжої води у прикордонному регіоні, частка скидання забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти прикордонного регіону, потужність очисних споруд прикордонного регіону, питома вага прикордонного регіону щодо викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення, утворення відходів прикордонного регіону у розрахунку на одну особу, утилізовано, оброблено (перероблено) відходів прикордонного регіону, наявність відходів у прикордонному регіоні, спалено відходів прикордонного регіону;</p>	

Продовження табл. 2.1

Науково – технологічний	кількість виїздів наукових працівників за межі країни з метою стажування, навчання, підвищення кваліфікації, кількість виїздів наукових працівників у % за межі країни з метою викладацької роботи, кількість виїздів наукових працівників за межі країни з метою проведення наукових досліджень, кількість грантів, отриманих на наукову роботу від міжнародних фондів, частка науковців, які користувалися міжнародними грантами, кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межі України, частка фінансування наукових та науково-технічних робіт за рахунок коштів іноземних держав (фінансування наукових та науково-технічних робіт), обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України, кількість придбаних нових технологій за межами України, кількість переданих нових технологій за межами України, обсяг реалізованої інноваційної продукції.
-------------------------	---

Джерело: сформовано автором на основі [53; 87; 91].

Після оцінки за групами показників передбачається розрахунок інтегрального показника транскордонного ефекту, який проводиться, щоб дати узагальнений порівняльний аналіз прикордонних регіонів. При цьому чим більше показників буде використано для комплексної оцінки, тим більш об'єктивнішими будуть висновки аналізу. Але чим більше показників, тим складніші розрахунки.

В оцінці транскордонного ефекту важливу роль відіграє інтегральний показник, який містив би найбільш вагомі сторони результатів співробітництва прикордонних регіонів. Оскільки безпосередньо поняття транскордонного ефекту не розглядалося у дослідженнях науковців, то саме в цьому показнику полягає новизна даної оцінки та аналізу, а отже, інтегральний показник транскордонного ефекту буде розроблений вперше. Таким перспективним підходом є використання індексної методики оцінки.

Практичне вирішення завдання індексного підходу до оцінки складається з наступних етапів:

1. Розрахунок індивідуальних індексів окремих показників-індикаторів за видами транскордонного ефекту із розділенням показників на стимулятори та де стимулятори [92]:

для показників стимуляторів:

$$Y_{ij}^k = \frac{X_{ij}^k}{X_{j_{\max}}^k} \quad (2.4)$$

для показників дестимуляторів:

$$Y_{ij}^k = \frac{X_{ij}^k}{X_{ij}^{j_{\min}}^k} \quad (2.5)$$

де, X_{ij}^k – значення j -го показника-індикатора у k -ій групі показників за i -м видом транскордонного ефекту;

X_{\max}^k – максимальне значення j -го показника-індикатора у k -ій групі показників;

i – номер виду транскордонного ефекту ($i=1 \dots m$);

j – номер показника-індикатора ($j=1 \dots n$);

k – група показників, що відповідає критерію оцінювання ($k=1 \dots p$)

2. Розрахунок інтегральних групових індексів:

$$Y_i^k = \sqrt[n]{\prod_{j=1}^n (Y_{ij}^k + 1)} \quad (2.6)$$

3. Розрахунок зведених інтегральних індексів за всіма групами показників за кожним видом транскордонного ефекту:

$$Y_i = \sqrt[p]{\prod_{k=1}^p (Y_i^k + 1)} \quad (2.7)$$

4. Розрахунок інтегральних групових індексів транскордонного ефекту за аналізований період:

$$Y_i^k = \sqrt[T]{\prod_{t=1}^T (Y_{it}^k + 1)} \quad (2.8)$$

5. Розрахунок зведених інтегральних індексів транскордонного ефекту за i -тим видом за період:

$$Y_i = \sqrt[T]{\prod_{t=1}^T (Y_{it} + 1)} \quad (2.9)$$

6. Групування показників транскордонного ефекту на основі отриманих інтегральних індексів (на три групи з рівними інтервалами):

Для групування визначаємо довжину інтервалу за формулою:

$$l = (x_{\max} - x_{\min}) / k, \quad (2.10)$$

де x_{\max} – максимальне значення j -го показника транскордонного ефекту;

x_{\min} – мінімальне значення j -го показника транскордонного ефекту;

k – кількість груп.

Відповідно проводимо групування на:

- високий: $Y_{\min} < Y < Y_{\min} + h$;

- середній: $Y_{\min} + h < Y < Y_{\max} - h$;

- низький: $Y_{\min} - h < Y < Y_{\max}$,

де h – величина інтервалу групування [92].

За допомогою такого методу з використанням таблиць Excel буде встановлено місцезнаходження регіонів України по відношенню до їх результатів співробітництва та на основі інтегральної оцінки транскордонного ефекту всі регіони можна поділити на кілька груп, зокрема:

1. прикордонні регіони з високим рівнем транскордонного ефекту співробітництва:

– сформовано ключові вектори співробітництва, які дотримуються протягом тривалого періоду та тісна співпраця із сусідніми прикордонними регіонами;

– реалізація і співпраця у спільних транскордонних проектах та програмах;

– високі соціально-економічні показники порівняно з іншими регіонами.

2. прикордонні регіони із середнім рівнем транскордонного ефекту співробітництва:

– пов'язані з посиленням позицій та зміцненням векторів ефективнішого використання наявного потенціалу у співпраці прикордонних регіонів.

3. прикордонні регіони із порівняно низьким рівнем транскордонного ефекту:

- співробітництво знаходиться на стадії започаткування або здійснено не ефективно визначення пріоритетів розвитку, і тому поки що здійснюється повільними темпами;

- існують проблеми фінансового та організаційного забезпечення реалізації проектів транскордонного співробітництва;

- відсутній досвід, фахівці з розробки проектів та програм транскордонного співробітництва;

- не використовується наявний потенціал прикордонного регіону;

- низький рівень соціально-економічного розвитку регіону не дозволяє нарощувати темпи щодо реалізації проектів та програм транскордонного співробітництва [53, с. 117].

Визначивши інтегральний показник транскордонного ефекту співробітництва по регіонах, можна також провести аналіз його рівня відповідно до напрямів зовнішньої політики України, яка активізувалася у зв'язку з отриманням Україною статусу асоційованого члена ЄС та з іншої сторони у співробітництві із країнами СНД. При цьому при проведенні оцінки використовуємо поділ на групи прикордонних регіонів України, який був зазначений у 1 розділі дисертаційного дослідження, а саме:

- співробітництва з країнами членами-членами ЄС (прикордонні регіони, що мають європейський напрямок співпраці);

- співробітництво з країнами СНД – транскордонний ефект, який є в значній мірі результатом співробітництва прикордонних регіонів налагодженого ще за часів командно-адміністративної системи;

- співробітництво через морський кордон з іншими країнами (морське співробітництво має певну специфіку).

Згрупувавши регіони, ми визначаємо інтегральні показники по даних групах на основі методології, наведеної вище, та проводимо їх порівняння. Таке дослідження дасть нам змогу виявити, у якому напрямі зовнішньої політики прикордонних регіонів України ми маємо сильніший ефект від

транскордонного співробітництва прикордонних територій. При цьому на основі отриманих результатів можна відобразити динаміку зміни рівня транскордонного ефекту за досліджуваний період та простежити, які зміни відбулися в результатах співробітництва з країнами ЄС, СНД та співробітництво через морський кордон з іншими країнами.

Третій та четвертий етапи є заключними для оцінки транскордонного ефекту. У третій етап включаємо вплив на соціально-економічний розвиток прикордонного регіону та його екстраполяцію, що передбачає проведення SWOT-аналізу, визначення проблем, можливостей та перспектив розвитку транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів на основі проведеної оцінки [87, с. 127].

Запропоновані у даній методиці показники є узгоджені з показниками державної статистики, що полегшує здійснення розрахунку та проведення дослідження. Проте досі в Україні:

- не створені необхідні правові та інституційні умови формування інформаційного забезпечення співробітництва прикордонних регіонів;
- не встановлені порядок та процедури здійснення оцінки результатів співробітництва прикордонних регіонів, зокрема транскордонного ефекту.

Тому у даній методиці, розглядаємо транскордонний ефект не тільки як кількісну величину, тобто абсолютний показник різниці попереднього і наступних показників, а у зв'язку з обмеженням отримання даних для проведення розрахунків, розглядаємо як і якісний показник, те, від чого залежить наявність ефективності у співробітництві прикордонних регіонів.

Уже сьогодні постає необхідність оцінити значний досвід транскордонної діяльності за участю прикордонних регіонів нашої держави та визначити наслідки отриманих результатів, їх вплив на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів, що ще раз підтверджує своєчасність та актуальність оцінки транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів.

Необхідно підкреслити, що результати оцінки транскордонного ефекту можуть бути використані у ході розробки стратегії розвитку співробітництва прикордонних регіонів України. Ідентифіковані у процесі дослідження проблеми або перешкоди співпраці прикордонних регіонів можуть стати підставою для прийняття необхідних урядових рішень [87].

2.2. Оцінка транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів України

В умовах соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів та посилення їх інтеграції у міжнародну економічну систему важливим є не лише створення умов активізації зовнішньоекономічної діяльності та їх співробітництва, але й визначення та аналіз результатів співпраці прикордонних регіонів. У дослідженні сконцентрована увага на транскордонному ефекті, як результаті співробітництва прикордонних регіонів. Це необхідно здійснювати з метою створення можливостей для їх прогнозування і стратегічного розвитку в майбутньому.

Тому оцінка транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів України повинна бути спрямована на забезпечення раціонального використання їх ресурсного потенціалу, прогресу факторів виробництва на відповідних територіях, створення належних умов для нормальної життєдіяльності населення, розвитку науково-технологічної діяльності, дотримання екологічної безпеки та удосконалення організаційної системи управління регіоном в цілому.

Визначення транскордонного ефекту співробітництва має максимально наближати нас до ефективної реалізації цілей інтеграційної стратегії України та співробітництва прикордонних регіонів.

Необхідною передумовою визначення транскордонного ефекту прикордонних регіонів є оцінка результату співробітництва, який можна

зробити на основі відібраних показників та провівши відповідні розрахунки на основі визначення інтегральних індексів, що характеризуватимуть динаміку та тенденції розвитку транскордонного ефекту в прикордонних регіонах. Статистичними показниками є дані, відображені Державним комітетом статистики України, дані головних управлінь у відповідних регіонах, Державного агентства з інвестицій та розвитку, Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України [93].

Вважаємо за доцільне проаналізувати тенденції розвитку транскордонного ефекту співробітництва безпосередньо на прикордонних регіонах, де даний ефект проявляється в першу чергу через близькість кордону територій із сусідніми державами. Проте, так як співробітництво має регіональний характер, а транскордонний ефект може поширюватися і за межі прикордонних територій вглиб країни, то в перспективі можна буде провести оцінку щодо усіх регіонів держави, що дасть змогу врахувати особливості локальних територій та чітко визначити регіональні пріоритети не лише прикордонних територій, а усіх регіонів держави.

Таким чином, відповідно до запропонованої методики у підрозділі 2.1 проведемо оцінку транскордонного ефекту безпосередньо прикордонних регіонів.

На мікрорівні здійснюємо оцінку транскордонного ефекту конкретних проектів, програм, заходів. Сьогодні прикордонні території України беруть участь у трьох програмах сухопутних кордонів, а саме:

- «Польща–Білорусь–Україна» (індикативні асигнування на період 2007–2013 рр. – 186,201 млн. євро;
- «Угорщина–Словаччина–Румунія–Україна» – 68,638 млн. євро;
- «Румунія–Молдова–Україна» – 126,718 млн. євро; а також в одній програмі морського басейну – програмі «Чорне море» – 17,306 млн. євро) [94, с. 236] (рис. 2. 4).

Ці транскордонні програми Європейського інструменту сусідства та партнерства (ЄІСП) становлять вагомий фінансовий інструмент вирішення соціально-економічних проблем. Так, серед усіх національних індикативних програм ЄІСП 2007–2010 рр. бюджет відповідної програми для України поступався розміром лише бюджету програми для Марокко та Єгипту і становив 494 млн. євро [94; 95, с. 5].

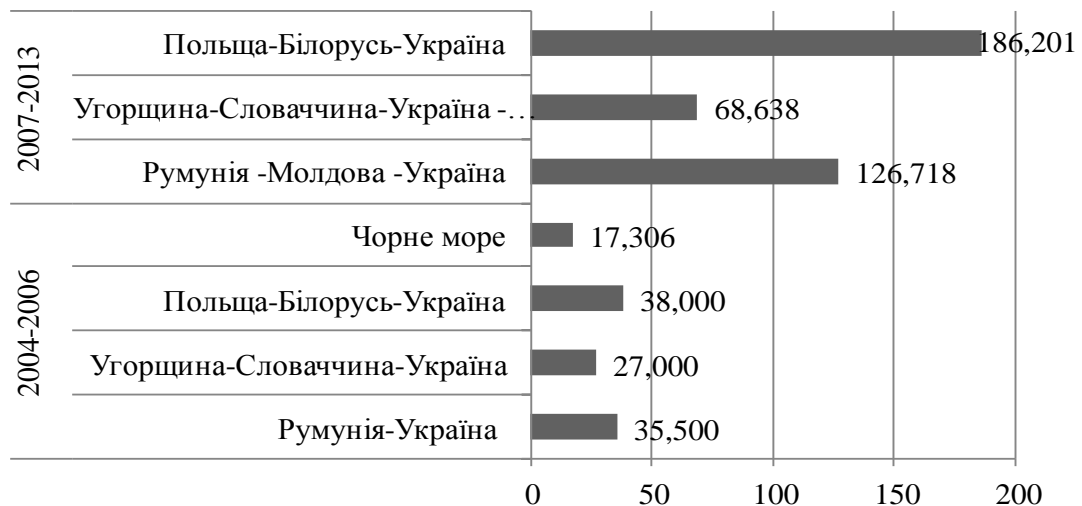

Рис. 2.4. Обсяги фінансування програм транскордонного співробітництва за участю України, млн. євро

Джерело: [95].

Серед усіх транскордонних програм 2007–2013 рр. на програму «Польща–Білорусь–Україна» виділено найбільше індикативних асигновань у розмірі 186,201 млн. євро (рис. 2. 4). До складу території програми зі сторони України входять такі прикордонні регіони як: Львівська, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська та Рівненська області. Тому актуально дослідити, який транскордонний ефект від проектів переважав. Відповідно до етапів аналізу та оцінки транскордонного ефекту зазначених у підрозділі 2.1 на рис. 2.2, аналізуючи проекти програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр. виділено економічні, науково-технологічні, соціальні та екологічні транскордонні ефекти від проектів [94, с. 21] (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Географічна структура проектів, підписаних
учасниками – прикордонними регіонами України в рамках
програми «Польща–Білорусь–Україна 2007–2013»

Основний партнер		Львівська область	Волинська область	Закарпатська область	Івано-Франківська область	Рівненська область
1		2	3	4	5	6
Прикордонні регіони України	Львівська область	–	1	1	1	1
	Волинська область	0	–	0	0	0
	Закарпатська область	0	0	–	0	0
	Івано-Франківська область	1	0	0	–	0
	Рівненська область	0	0	0	0	–
Прикордонні регіони Білорусі	Брестська область	0	4	0	0	0
	Гродненська область	0	1	0	0	0
Прикордонні регіони Польщі	Підляське воєводство	1	1	1	0	0
	Мазовецьке воєводство	2	1	0	0	0
	Люблінське воєводство	12	15	1	1	2
	Підкарпатське воєводство	17	2	5	1	0
Всього кількість проектів, які запропоновано реалізувати у партнерстві:		33 проекти: 2 економічних, 4 науково-технологічні, 23 соціальних, 4 екологічних.	25 проектів: 2 економічних, 1 науково-технологічний, 20 соціальних, 2 екологічних.	8 проектів: 7 соціальних, 1 економічний	3 проекти: 3 соціальні	3 проекти: 3 соціальні
у партнерстві зі сторони українських прикордонних регіонів:		1	1	1	1	1

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6
у партнерстві зі сторони білоруських прикордонних регіонів:	0	5	0	0	0
У партнерстві зі сторони польських прикордонних регіонів:	32	19	7	2	2
Всього кількість проектів, де основним партнером виступає прикордонний регіон України:	6 проектів: 1 економічний, 5 соціальних	3 проекти: 2 економічних, 1 екологічний	1 проект: 1 соціальний	2 проекти: 1 соціальний, 1 науково- технологічний	2 проекти: 1 соціальний, 1 економічний
Всього проектів:	38 проектів: 3 економічних, 4 науково- технологічних, 28 соціальних, 4 екологічних	28 проектів: 4 економічних, 1 науково- технологічний, 20 соціальних, 3 екологічних	9 проектів 1 економічний, 8 соціальних	5 проектів: 1 науково- технологічний, 4 соціальні	5 проектів: 1 економічний, 4 соціальні

Джерело: розроблено автором на основі [31; Додаток А, табл. А.1].

З таблиці 2.2 видно, що серед прикордонних регіонів України – учасників програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр., які підписали проект на реалізацію як основний партнер, лідируючі позиції займає Львівська область – 6 проектів, тоді як Волинська 3 проекти, Івано-Франківська та Рівненська – по 2 проекти, Закарпатська – 1 проект.

Це свідчить про наявність недостатньої кількості задіяних можливостей для реалізації більшої кількості проектів, де основним партнерами виступають безпосередньо прикордонні регіони України. Невелика кількість проектів, які були підписані українськими прикордонними регіонами, як основними учасниками, може бути зумовлена рядом факторів, зокрема недостатня підготовленість кадрів в органах місцевої влади, які повинні налагоджувати контакти з іноземними сторонами з одного боку. З іншого – недостатня професійність у написанні проектів та недооцінка можливостей співробітництва серед громадських організацій, які мали б виступати

активними учасниками заявок проектів у даній програмі. Варто зазначити також слабку інформаційну підтримку українських суб'єктів щодо проектів, які реалізуються в рамках прикордонного співробітництва, що супроводжується відсутністю структурованості, системності та стратегічно ретельної підготовки проектів, які б в сукупності могли б дати потужний транскордонний ефект. Нині існує слабка система моніторингу виконаних проектів, їх ефективності і внеску у соціально-економічний розвиток конкретного прикордонного регіону та держави в цілому [95; 96].

Якщо розглядати в тому аспекті, коли прикордонним регіонам пропонується партнерство у реалізації проектів, то Львівській області найтісніше було запропоновано партнерство від Підкарпатського воєводства – 17 спільних проектів та Люблінського воєводства – 12 (Польща).

Волинській області партнерство у проектах найтісніше було запропоновано від Люблінського воєводства, Закарпатській області партнерство у транскордонних проектах було запропоновано від Підкарпатського воєводства – 5 проектів (Польща), Івано-Франківській області – по 1 проекту у партнерстві зі сторони польських прикордонних регіонів Люблінського та Підкарпатського воєводств, а також Рівненська область – 2 проекти від Люблінського воєводства (Польща) (рис. 2.5).

Загалом спостерігається тісніша співпраця прикордонних регіонів України із польськими партнерами, та менш налагоджене співробітництво із білоруськими, а також порівняно низька взаємодія між українськими прикордонними регіонами – учасниками даної програми. Це можна також підтвердити транскордонними проектами в рамках програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр. реалізованими Волинською областю, яка серед усіх прикордонних регіонів, одночасно межує на півночі з Білорусією через Брестську область – 4 спільні транскордонні проекти (співробітництво вздовж кордону СНД), усього у партнерстві зі сторони білоруських прикордонних регіонів – 5 спільних проектів, та на заході із Польщею –

Люблінське воєводство – 15 спільних транскордонних проектів (співробітництво вздовж кордону ЄС), усього у партнерстві зі сторони польських прикордонних регіонів – 19 спільних проектів (рис. 2.5 та 2.6).

Основний партнер	Львівська область	Волинська область	Закарпатська область	Івано-Франківська область	Рівненська область
Львівська область	–	1	1	1	1
Волинська область	0	–	0	0	0
Закарпатська область	0	0	–	0	0
Івано-Франківська область	1	0	0	–	0
Рівненська область	0	0	0	0	–
Брестська область	0	4	0	0	0
Гродненська область	0	1	0	0	0
Підляське воєводство	1	1	1	0	0
Мазовецьке воєводство	2	1	0	0	0
Люблінське воєводство	12	15	1	1	2
Підкарпатське воєводство	17	2	5	1	0

Рис. 2.5. Кількість проектів, які запропоновано реалізовувати у партнерстві із прикордонними регіонами – учасниками програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр.

Джерело: складено автором на основі даних [31; Додаток А, табл. А.1].

Це свідчить, про те, що існують не до кінця використані можливості у налагодженні контактів з білоруськими прикордонними регіонами у спільній реалізації транскордонних проектів. З іншої сторони, важливе поглиблення взаємозв'язку між прикордонними регіонами України у підготовці та реалізації транскордонних проектів, що дозволило б більше розширити вплив

позитивних результатів транскордонного ефекту на прикордонні регіони України.

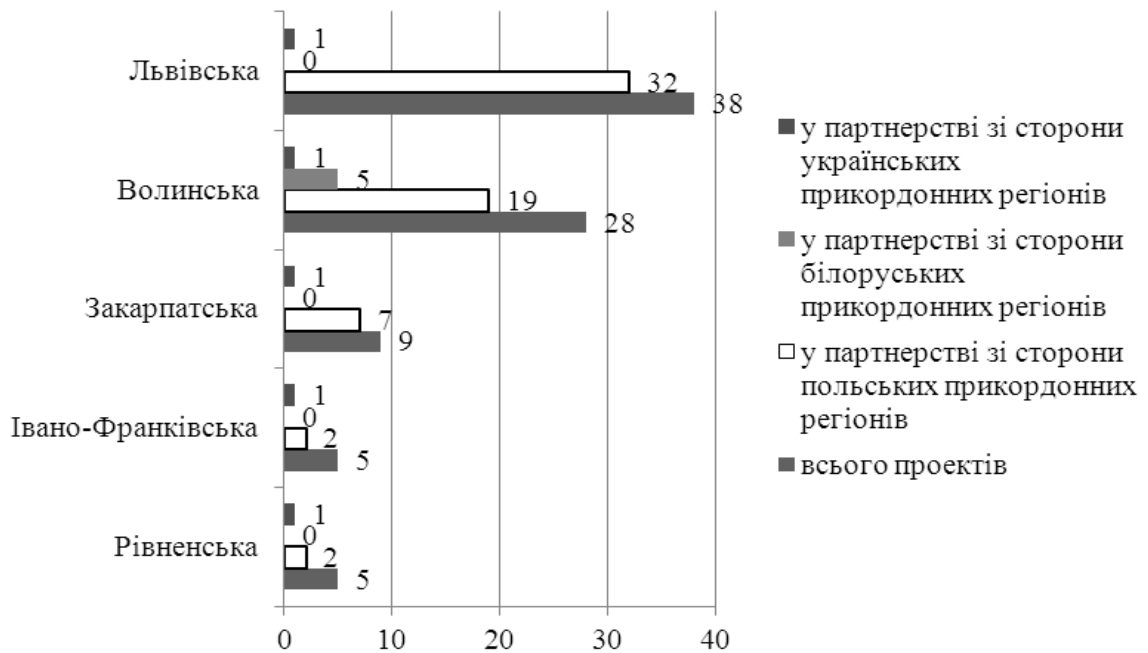

Рис.2.6. Загальна кількість проектів, запропонованих у партнерстві прикордонним регіонам України – учасникам програми Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр. зі сторони польських, білоруських та українських прикордонних регіонів.

Джерело: складено автором на основі [31; Додаток А, табл. А.1].

Кількість підписаних проектів прикордонних регіонів України – учасників програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр. за видами транскордонного ефекту показують наступні результати:

– із економічним транскордонним ефектом, найбільше проектів припадає на Волинську область – 4, тоді як у Львівській області – 3, Закарпатській та Рівненській областях – по 1, а у Івано-Франківській області взагалі відсутні.

– із науково-технологічним транскордонним ефектом лідером виступає Львівська область – 4 проекти, тоді як Волинська та Івано-Франківська області – по 1, Закарпатська та Рівненська – відсутні спільні проекти;

– із соціальним транскордонним ефектом, найбільше проектів припадає на Львівську область – 28, у Волинській області – 20, у Закарпатській області – 8, в Івано-Франківській та Рівненській областях – по 4 проекти;

– із екологічним транскордонним ефектом Львівська область – 4 проекти та Волинська область – 3, Закарпатська область, Івано-Франківська та Рівненська області – відсутні (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Кількість підписаних проектів прикордонними регіонами України – учасниками програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр. за видами транскордонного ефекту

Прикордонні регіони - учасники програми	Транскордонний ефект від реалізації проекту в рамках програми «Польща-Білорусь-Україна» 2007–2013 рр.				
	економічні	науково-технологічні	соціальні	екологічні	Всього:
Львівська область	3	4	28	4	39
Волинська область	4	1	20	3	28
Закарпатська область	1	0	8	0	9
Івано-Франківська область	0	1	4	0	5
Рівненська область	1	0	4	0	5

Джерело: складено автором на основі [31; Додаток А, табл. А.1].

Таким чином, якщо розглянути підписані проекти в аспекті видів транскордонного ефекту, то простежується переважання проектів із соціальними ефектами (при цьому низька частка економічного характеру), які в основному мають також соціальний або культурний характер [96]. Також серед реалізованих проектів мала кількість проектів з науково-технологічним транскордонним ефектом при наявності в регіонах наукових вищих навчальних закладів з потенціалом реалізації транскордонних програм і проектів такого напрямку [95, с. 207–208]. У розвитку і активному використанні усього спектра можливостей транскордонних грантових програм можна виділити окремі тенденції (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Кількість підписаних проектів в рамках програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр. за видами транскордонного ефекту

Прикордонні регіони - учасники програми:	Основний партнер:		У партнерстві:		Загальна кількість:
	Кількість проектів:	з них:	Кількість проектів:	з них:	
1	2	3	4	5	6
Львівська область	6	5 соціальних, 1 екологічний	33	2 економічних, 4 науково-технологічних, 23 соціальні, 4 екологічні	86 проектів, у т. ч.: 8 економічних, 6 науково-технологічних, 64 соціальні, 8 екологічних
Волинська область	3	2 економічних, 1 соціальний	25	2 економічних, 1 науково-технологічний, 20 соціальних, 2 екологічних	
Закарпатська область	1	1 соціальний	8	1 економічний, 7 соціальних	
Івано-Франківська область	2	1 науково-технологічний, 1 соціальний	3	3 соціальні	
Рівненська область	2	1 економічний, 1 соціальний	3	3 соціальні	
Всього, українські прикордонні регіони:	14	3 економічних, 1 науково-технологічний, 8 соціальних, 2 екологічних	72	5 економічних, 5 науково-технологічних, 56 соціальних, 6 екологічних	
Брестська	4	2 соціальних, 2 економічних	19	4 економічні, 1 науково-технологічний, 13 соціальних, 1 екологічний	40 проектів, з них: 8 економічних, 2 науково-технологічних, 28 соціальних, 2 екологічні
Гродненська	2	2 соціальних	15	2 економічних, 1 науково-технологічний, 11 соціальних, 1 екологічний	
Мінська область	0	0	0	0	
Гомельська область	0	0	0	0	
Всього, білоруські прикордонні регіони:	6	4 соціальних, 2 економічних	34	6 економічних, 2 науково-технологічних, 24 соціальні, 2 екологічні	

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6
Підляське воєводство	23	1 економічний, 1 науково-технологічний, 17 соціальних, 4 екологічних	5	4 соціальних, 1 економічний	108 проектів, з них: 9 економічних, 7 науково-технологічних, 78 соціальних, 14 екологічних
Мазовецьке воєводство	4	2 соціальних, 2 екологічних	0	0	
Люблінське воєводство	35	1 економічний, 2 науково-технологічні, 28 соціальні, 4 екологічні	12	4 економічних, 1 науково-технологічний, 5 соціальних, 2 екологічних	
Підкарпатське воєводство	24	2 економічних, 3 науково-технологічних, 17 соціальних, 2 екологічних	5	5 соціальних	
Всього, польські прикордонні регіони:	86	4 економічних, 6 науково-технологічних, 64 соціальні, 12 екологічних	22	5 економічних, 1 науково-технологічний, 14 соціальних, 2 екологічних	

Джерело: складено автором на основі [31; Додаток А, табл. А.1].

Зокрема, існують диспропорції між активністю учасників транскордонних грантових проектів. Наприклад, розглядаючи програму «Польща–Білорусь–Україна», можна зазначити, що польські бенефіціари мають більший досвід у поданні та реалізації грантових проектів [95, с. 5]. Так загальна кількість підписаних проектів в рамках програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр. польськими прикордонними регіонами становить – 108, українськими – 86, білоруськими – 40 проектів.

Малою є кількість проектів, в яких українські прикордонні регіони – учасники програми виступають основними партнерами – 14 проектів, тоді як представники польських прикордонних регіонів виступили основними партнерами у 86 проектах. З іншої сторони, участь українських прикордонних регіонів у транскордонних проектах як партнерів досить активна, так простежується співпраця у 72 проектах, тоді як представники

білоруських прикордонних регіонів взяли участь у партнерстві в 34 проектах (табл. 2.4).

Загалом, варто звернути увагу на надзвичайно слабку систему моніторингу виконаних проектів, їх результатів та цільову роль у соціально-економічному розвитку відповідного регіону. У випадку українських прикордонних регіонів – учасників програми, як видно з таблиць 2.3 та 2.4, найактивнішою у реалізації транскордонних проектів виступає Львівська область та порівняно наближається до неї Волинська. Закарпатська, Івано-Франківська та Рівненська області, показники свідчать про недостатнє використання можливостей даних прикордонних регіонів.

Дослідження виявили й відсутність комплексного підходу до отримання конкретних результатів співробітництва. В цій проблемі в значній мірі виділяється потреба у високваліфікованих кадрах, які можуть підготувати та реалізувати на професійному рівні необхідні проекти та забезпечити контакт територіальних громад іноземних держав з урахуванням професійного рівня та мовних знань. Особливо це гостро проявляється на районному та селищному рівнях та на відсутності досвіду роботи [95, с. 55]. Відсутня єдино зведена та доступна інформація про зміст проекту, виконавців, учасників, ресурсне забезпечення, обсяги та джерела фінансування, термін виконання (строки та умови припинення або завершення проектів), очікувані результати та транскордонний ефект від уже реалізованих проектів прикордонних регіонів України. Така інформація є важливою для потенційних майбутніх учасників для подання проектів на професійному рівні, з урахуванням їх внеску у соціально-економічний розвиток регіону та в налагодження контактів з територіальними громадами іноземних держав для пошуку партнерів. Це в свою чергу пов'язано з відсутністю відповідного методичного забезпечення, стандартів та процедур моніторингу. Крім того, не існує процедури, згідно з якою суб'єкти транскордонного співробітництва надавали б владним структурам інформацію про проекти та програми, що реалізуються, а в статистичних департаментах прикордонних регіонів не встановлені процедури моніторингу

транскордонних проектів. Отже, ускладнюється визначення прямого ефекту транскордонного співробітництва.

Таким чином, незважаючи на те, що Україна тривалий час бере участь в реалізації проектів транскордонного співробітництва, що об'єктивно відкриває перспективи для розвитку прикордонної інфраструктури, людського капіталу, інституційної співпраці, надані фінансові можливості використовуються лише частково, а подекуди і повністю втрачаються. Відтак, ефективність співпраці є низькою, а вплив на зміцнення конкурентоспроможності прикордонних регіонів нашої держави є маловідчутним. Втім цей напрямок отримання фінансових коштів для української економіки є перспективним, він потребує активної роботи, щоб забезпечити позитивний транскордонний ефект від реалізації даних програм [36, с. 30; 97, с. 214].

На мезо- та макрорівні дослідження передбачає розгляд транскордонного ефекту прикордонного регіону, який включає використання показників для розрахунку транскордонного ефекту. При виділенні показників для розрахунку скористалися видами транскордонного ефекту, визначеними у розділі 1.2. З огляду на зазначене, було виділено такі види: економічний, науково-технологічний, соціальний та екологічний. Вихідні дані для розрахунку зазначеної оцінки транскордонного ефекту представлені у підрозділі 2.1, табл. 2.1.

Перший напрям нашої оцінки стосується економічного транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів. Враховуючи співпрацю прикордонного регіону із іноземними державами, виділимо показники для оцінки, які пов'язані безпосередньо із зовнішньоекономічними операціями, а саме: експорт, імпорт, прямі іноземні інвестиції, діяльність підприємств у даній сфері (табл. 2.1). Результати розрахунків вміщені в додатку Б, табл. Б.1–Б.2.

У таблиці 2.5, прикордонні регіони України згруповані за рівнем економічного транскордонного ефекту протягом 2008–2013 рр. Результати представлені в цій таблиці свідчать про наступне:

Таблиця 2.5

Типологія прикордонних регіонів України за рівнем економічного транскордонного ефекту співробітництва протягом 2008–2013 рр.

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			2008	2009	2010	2011	2012	2013
1			2	3	4	5	6	7
Співробітництво з країнами-членами ЄС	1	Вінницька область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	2	Чернівецька область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	3	Одеська область	високий	високий	високий	середній	високий	високий
	4	Івано-Франківська область	середній	середній	середній	середній	середній	середній
	5	Закарпатська область	середній	середній	середній	середній	середній	середній
	6	Львівська область	середній	середній	середній	середній	високий	середній
	7	Волинська область	середній	середній	середній	низький	середній	середній
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	середній	середній	середній	високий	високий	високий
	9	Житомирська область	середній	низький	низький	середній	середній	середній
	10	Рівненська область	середній	середній	середній	середній	низький	низький
	11	Чернігівська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	12	Сумська область	середній	низький	середній	середній	середній	середній
	13	Харківська область	високий	високий	високий	високий	високий	високий
	14	Донецька область	високий	високий	високий	високий	високий	високий
	15	Луганська область	середній	середній	середній	середній	середній	середній
	16	Автономна Республіка Крим	середній	середній	середній	середній	високий	середній

Продовження табл. 2.5

		1	2	3	4	5	6	7
Співробітництво через морський кордон з іншими державами	17	Миколаївська область	середній	середній	низький	низький	середній	середній
	18	Херсонська область	середній	низький	низький	низький	низький	низький
	19	Запорізька область	високий	високий	високий	середній	середній	середній

Джерело: сформовано на основі [91; Додаток Б, табл. Б.1–Б.2].

– для прикордонних регіонів у співробітництві з країнами-членами ЄС за результатами розрахованого економічного транскордонного ефекту лідером виступає лише Одеська область. Вона межує з Румунією – членом ЄС та Молдовою, яка є асоційованим членом Євросоюзу з перспективою найближчим часом стати його повноправним учасником. Наближення кордонів ЄС до України має сприяти адаптації національної економіки до нових умов господарювання та залученню до активної європейської співпраці, а високий рівень економічного транскордонного ефекту свідчить про налагоджені тісні зовнішньоекономічні відносини. Низький рівень такого ефекту протягом 2008–2013 рр. характерний для Вінницької та Чернівецької областей. Середній же рівень економічного транскордонного ефекту властивий для Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської та Волинської областей.

– для прикордонних регіонів у співробітництві з країнами СНД лідерами протягом 2008–2013 рр. виступають Харківська та Донецька області, у 2011–2013 рр. – Київська область. Високий інтегральний показник мають Харківська та Донецька області, які межують із Російською Федерацією та Київська область із сусідством з Республікою Білорусь, якого досягнуто за рахунок співпраці і значного впливу з боку даних держав. Низький рівень цього показника властивий для Чернігівської та Рівненської

областей. Середній рівень економічного транскордонного ефекту показали Житомирська, Сумська області та Автономна Республіка Крим;

– для прикордонних регіонів у співробітництві через морський кордон з іншими країнами в основному характерний середній рівень, а саме для Миколаївської та Запорізької областей. Низький рівень економічного транскордонного ефекту показала Херсонська область.

Згідно з проведеними дослідженнями, Вінницька та Чернівецька області мають порівняно низькі коефіцієнти економічного інтегрального показника протягом 2008–2013 рр. У зазначених прикордонних регіонах порівняно простежуються низькі показники експорту, імпорту, прямих іноземних інвестицій, активності функціонування підприємств ЗЕД.

Аналіз зазначеного на рис. 2.7 показника прямих іноземних інвестицій на 1 особу прикордонних регіонів України показує, що лідируючі позиції займали в 2013 р. тут Київська область, Автономна Республіка Крим, Харківська, Донецька, Одеська та Львівська області. Низькі показники залучених інвестицій показують Чернівецька та Вінницька області, що мають також і низький рівень економічного транскордонного ефекту. При цьому слід зазначити, що притік прямих іноземних інвестицій у вищевказані прикордонні регіони був незначним і в 2008 році: Вінницька – 91,20 дол. США, Чернівецька – 56,80 дол. Це свідчить насамперед про низьку інвестиційну привабливість цих регіонів і необхідність у них вироблення стратегії активізації їх співробітництва у даному напрямку та детального цільового аналізу існуючого транскордонного ефекту співробітництва.

Наступний етап нашої оцінки включає науково-технологічний транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів. Аналіз транскордонного ефекту прикордонних регіонів нині набуває особливої актуальності для України як держави, що шукає свій успішний шлях розвитку у світовому економічному просторі, інтеграції у високотехнологічне середовище та переорієнтації економіки за сучасними

напрямами розвитку технологій. Саме тому виникає необхідність аналізу транскордонного ефекту в різних сферах, зокрема науково-технологічній.

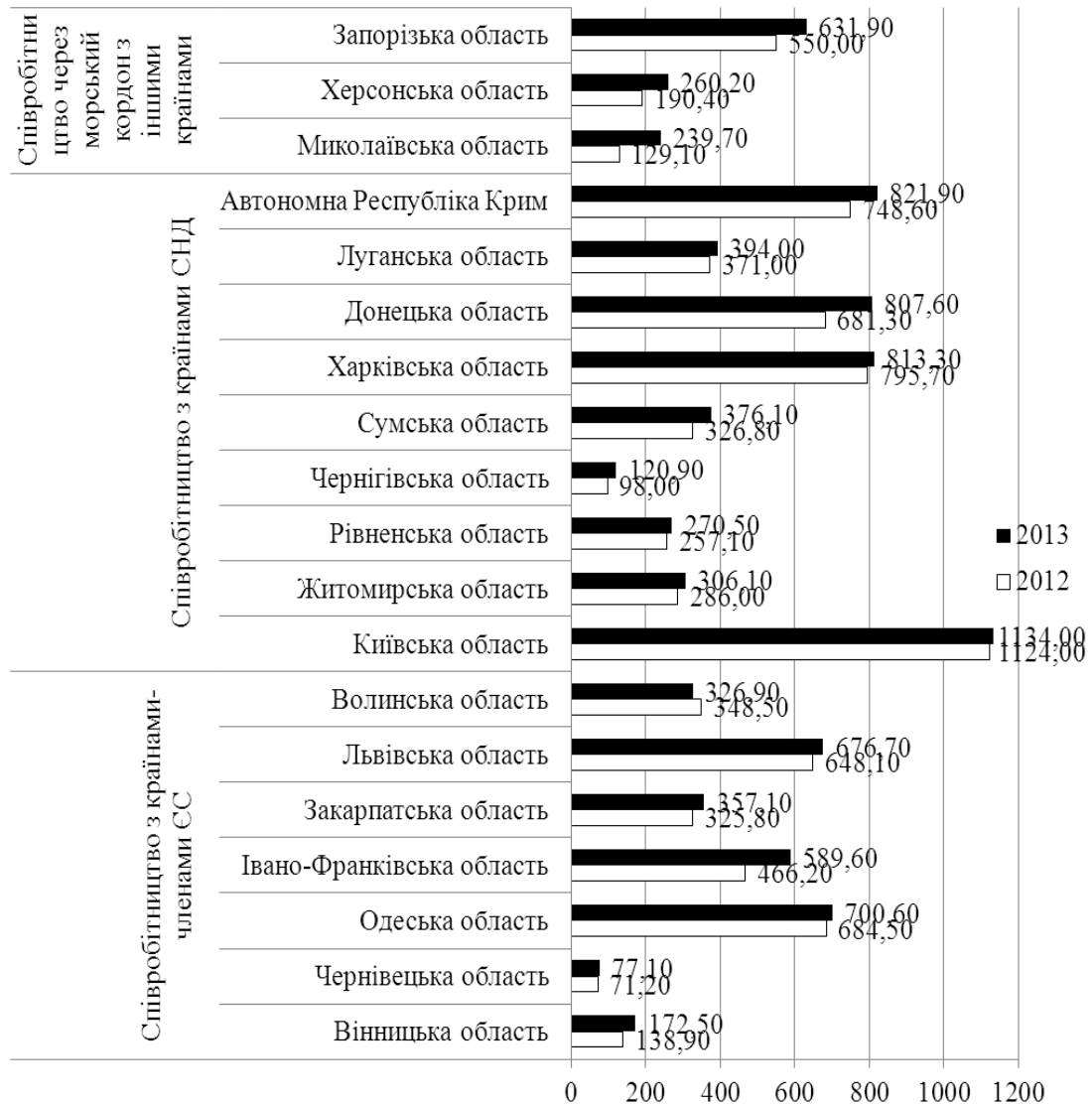

Рис. 2.7. Прямі іноземні інвестиції на 1 особу населення прикордонного регіону, дол. США

Джерело: складено автором на основі [91].

Сьогодні науково-технологічний чинник є одним із визначальних для формування конкурентоспроможності економіки прикордонних регіонів. Інновації відіграють вирішальну роль у житті суспільства. Але для цього потрібна тісна співпраця влади науки–бізнесу–громадськості. Перехід до інноваційної моделі розвитку регіональної економіки дозволить стабілізувати

та забезпечити сталий розвиток економіки держави в цілому з максимальним врахуванням та використанням місцевих природних, сировинних, інших особливостей регіонів, ефективно застосувати їх науковий, виробничий і ресурсний потенціали [98, с. 68]. Здатність ефективно використовувати інновації є найбільш дієвим інструментом підвищення продуктивності праці і залучення іноземних інвестицій [98]. В розробці стратегій прикордонних регіонів має бути покладено науково-технологічний вимір та створення єдиного інформаційного простору для реалізації інноваційного потенціалу та ідей [99, с. 74], перепрофілювання економічної бази регіонів на новій технологічній основі, що дасть можливість здобути стратегічні переваги в конкурентних сферах.

Результати розрахунків показників інноваційного транскордонного ефекту подано в додатку Б, табл. Б.3–Б.4.

На сучасному етапі, відповідно до виділених для розрахунку показників у таблиці 2.1, успішний регіональний науково-технологічний процес повинен базуватися на основі:

- наявності в регіоні науково-дослідницької бази, до якої входять висококваліфіковані науковці, що здатні забезпечити не лише процес створення інновацій, а й процес підготовки введення їх у виробництво та наявність високкваліфікованих трудових ресурсів для активізації інноваційних процесів у регіоні;

- наявність таких підприємств в прикордонному регіоні, технологічний рівень яких дає змогу запроваджувати інновації та виробляти відповідну конкурентну інноваційну продукцію;

- налагодження транскордонного співробітництва в інноваційній сфері, що базується на реалізації спільних проектів, розробці інноваційних продуктів, обміні досвідом та залученні міжнародних грантів [100, с. 129].

На табл. 2.6 прикордонні регіони України згруповані за рівнем науково-технологічного транскордонного ефекту протягом 2008–2013 рр.

Таблиця 2.6

Типологія прикордонних регіонів України за рівнем науково-технологічного транскордонного ефекту співробітництва протягом 2008–2013 рр.

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ		2008	2009	2010	2011	2012	2013	
1		2	3	4	5	6	7	
Співробітництво з країнами-членами ЄС	1	Вінницька область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	2	Чернівецька область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	3	Одеська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	4	Івано-Франківська область	низький	середній	середній	середній	низький	низький
	5	Закарпатська область	низький	середній	низький	низький	низький	низький
	6	Львівська область	низький	середній	середній	низький	середній	середній
	7	Волинська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	середній	середній	середній	низький	високий	низький
	9	Житомирська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	10	Рівненська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	11	Чернігівська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	12	Сумська область	низький	низький	середній	середній	середній	низький
	13	Харківська область	високий	високий	високий	високий	високий	високий
	14	Донецька область	середній	високий	середній	середній	середній	середній
	15	Луганська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	16	Автономна Республіка Крим	низький	низький	низький	середній	низький	низький

Продовження табл. 2.6

		1	2	3	4	5	6	7
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	низький	низький	низький	середній	низький	низький
	18	Херсонська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	19	Запорізька область	низький	низький	низький	середній	середній	середній

Джерело: розроблено автором.

Результати, представлені в табл. 2.6, показують, що для всіх прикордонних регіонів України протягом 2008–2013 рр. в основному характерний низький рівень науково-технологічного транскордонного ефекту, що свідчить про недостатню розвиненість науково-технологічної сфери країни, а саме:

– для прикордонних регіонів у співробітництві з країнами-членами ЄС середнього рівня даного показника досягли лише Івано-Франківська (2009–2011 рр.), Закарпатська (2009 р.) та Львівська (2009 р., 2010 р., 2012 р., 2013 р.) області. Протягом 2008–2013 рр. незмінно низький рівень характерний для Вінницької, Чернівецької, Одеської та Волинської областей;

– для регіонів у співробітництві з країнами СНД протягом 2008–2013 рр. єдині лідируючі позиції серед усіх прикордонних регіонів України має Харківська область. Порівняно середній рівень науково-технологічного ефекту мають Київська (2008–2010 рр., у 2012 р. – високий), Сумська (2010–2012 рр.) області. Серед прикордонних областей стабільну динаміку середнього рівня має Донецька область: середній – у 2008, 2010–2013 рр., а в 2009 р. – високий. Низький рівень науково-технологічного транскордонного ефекту протягом 2008–2013 рр. незмінно займають Рівненська, Житомирська,

Чернігівська, Луганська, Херсонська області, а також із змінними тенденціями Автономна Республіка Крим.

– для регіонів у співробітництві через морський кордон з іншими державами, в основному характерні низькі тенденції, зокрема для Херсонської (2008–2013 рр.) та Миколаївської областей (2009 р., 2011–2013 рр.). У Запорізькій області в останні три роки (2011–2013 рр.) спостерігається тенденція до середнього рівня.

Підтверджують – це вище наведені результати показники науково-технологічної діяльності прикордонних регіонів України (рис. 2.8).

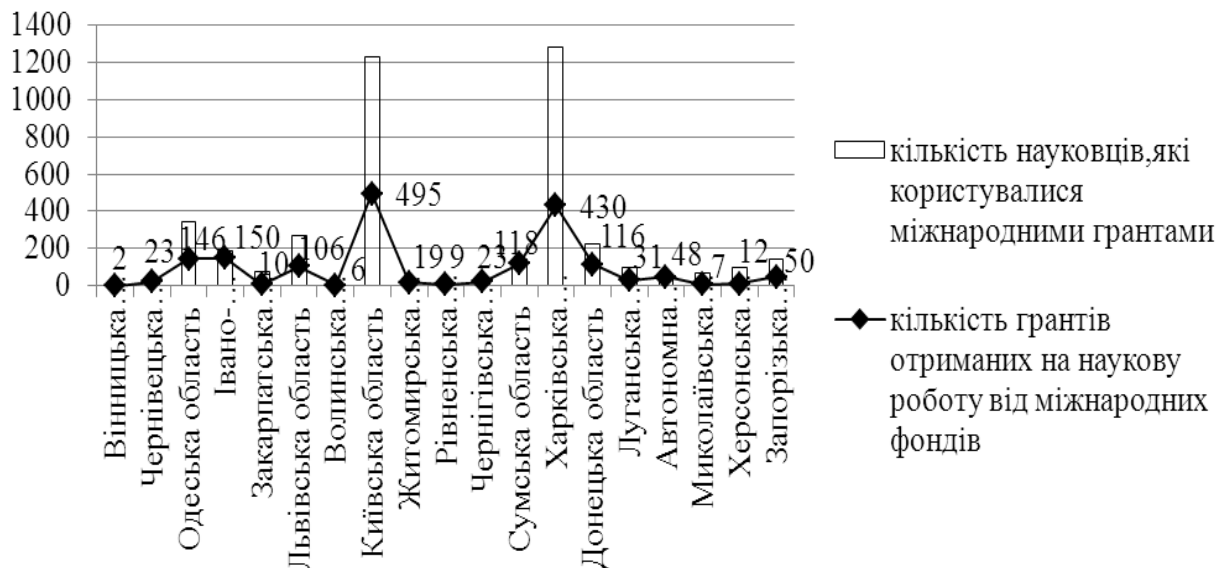

Рис. 2.8. Співвідношення кількості грантів, отриманих на наукову роботу від міжнародних фондів, до кількості науковців, які користувалися даними грантами

Джерело: складено автором на основі [91].

Зокрема, протягом 2008–2013 рр. Харківська прикордонна область займає перші лідируючі позиції за кількістю грантів отриманих на наукову роботу від міжнародних фондів та кількістю науковців, що користувалися грантами, а також ця прикордонна область отримує найбільше фінансування наукових та науково-технічних робіт за рахунок іноземних держав. Даний

показник співвідношення кількості грантів, отриманих на наукову роботу від міжнародних фондів, до кількості науковців, які користувалися цими грантами на відміну від інших показників, характеризує не процеси, а безпосередньо результати інноваційної діяльності в науковій сфері.

При порівнянні кількості підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, та обсягу реалізованої інноваційної продукції у % за межі України до її реалізованого загального обсягу, простежується, що навіть при незначній кількості підприємств для прикордонних регіонів характерні високі обсяги реалізації інноваційної продукції за межі країни (рис. 2.9).

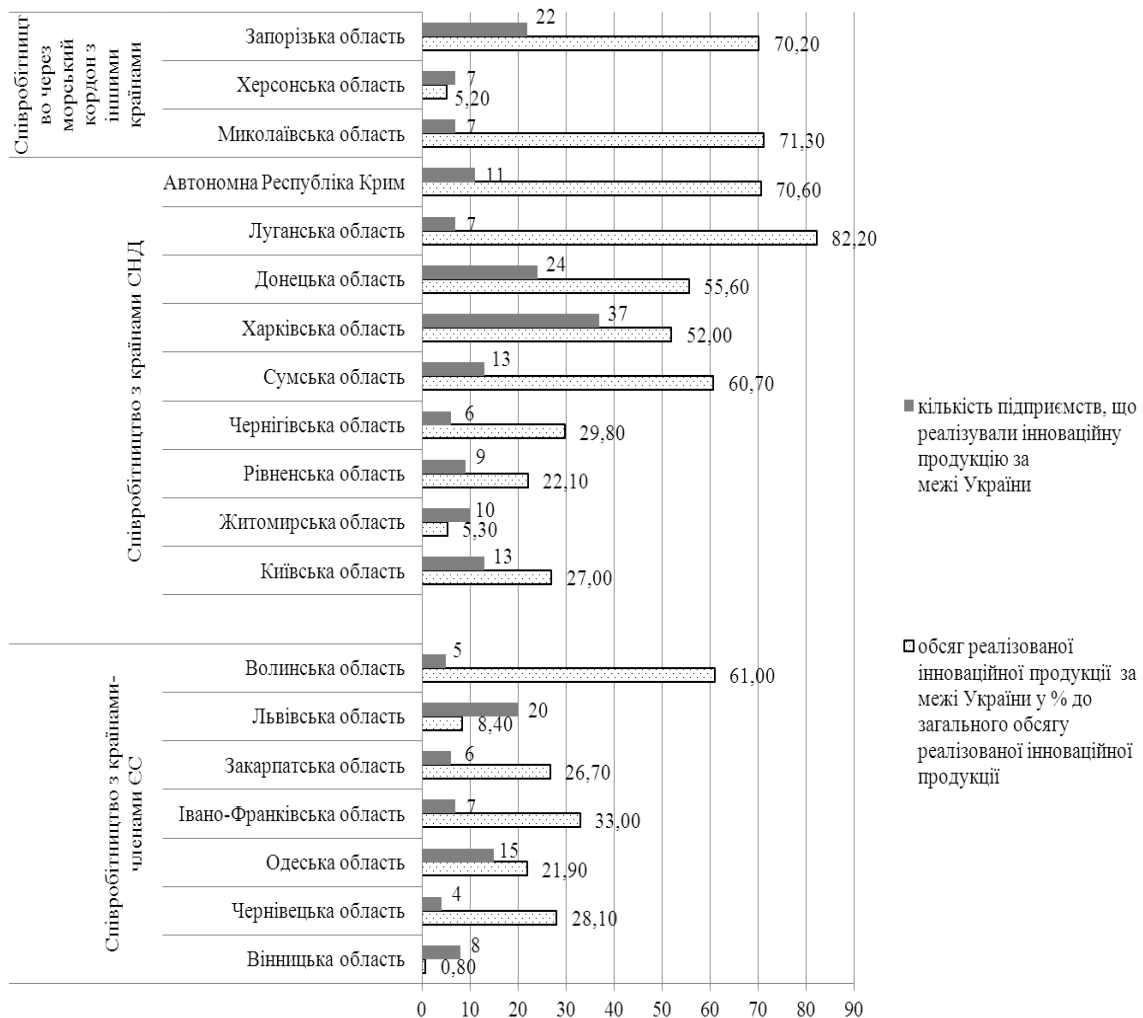

Рис. 2.9. Кількість підприємств в регіонах, що реалізовували інноваційну продукцію за межі України, та їх частка в загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції у 2013 р.

Джерело: складено автором на основі [91].

При цьому найбільша частка обсягу реалізованої інноваційної продукції за межі України у відношенні до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції характерна для прикордонних регіонів, що здійснюють співробітництво з країнами СНД, а саме: Луганська область, Автономна Республіка Крим, Сумська, Донецька та Харківська області, що мають межі з Російською Федерацією.

Вздовж кордону із ЄС найбільша частка реалізованої продукції за межі країни надійшли із Волинської області, що межує з Польщею та Білоруссю.

Через морський кордон найбільша частка припадає на Миколаївську та Запорізьку області.

Так як створення інноваційного продукту займає тривалий період часу, то при низькому науково-технологічному транскордонному ефектові співробітництва для більшості прикордонних регіонів важливо, щоб в прикордонних регіонах інноваційні підприємства розвивалися не створенням великої кількості нових підприємств, а зосереджувалися на їх потужностях і можливостях виробництва та подальшого виведення на інноваційний ринок.

Недостатній розвиток науково-технологічної сфери показує й те, що у 2013 р. в прикордонних регіонах кількість придбаних технологій за межами країни, хоч і є незначною, але вона повністю перевищує кількість переданих за кордон, що здійснювалося лише двома областями – Харківською (6 одиниць) та Донецькою (2 одиниці), усі інші прикордонні регіони передачі нових технологій за межі країни не здійснювали (рис. 2.10). Це може свідчити про те, що в прикордонних регіонах не лише не сформовані потужні підприємства інноваційного напрямку, але й відсутні тісні постійні взаємозв'язки науки та бізнесу, що мали б сприяти створенню нових конкурентоспроможних технологій на міжнародному ринку з подальшою їх реалізацією, як в нашій країні, так і за її межами.

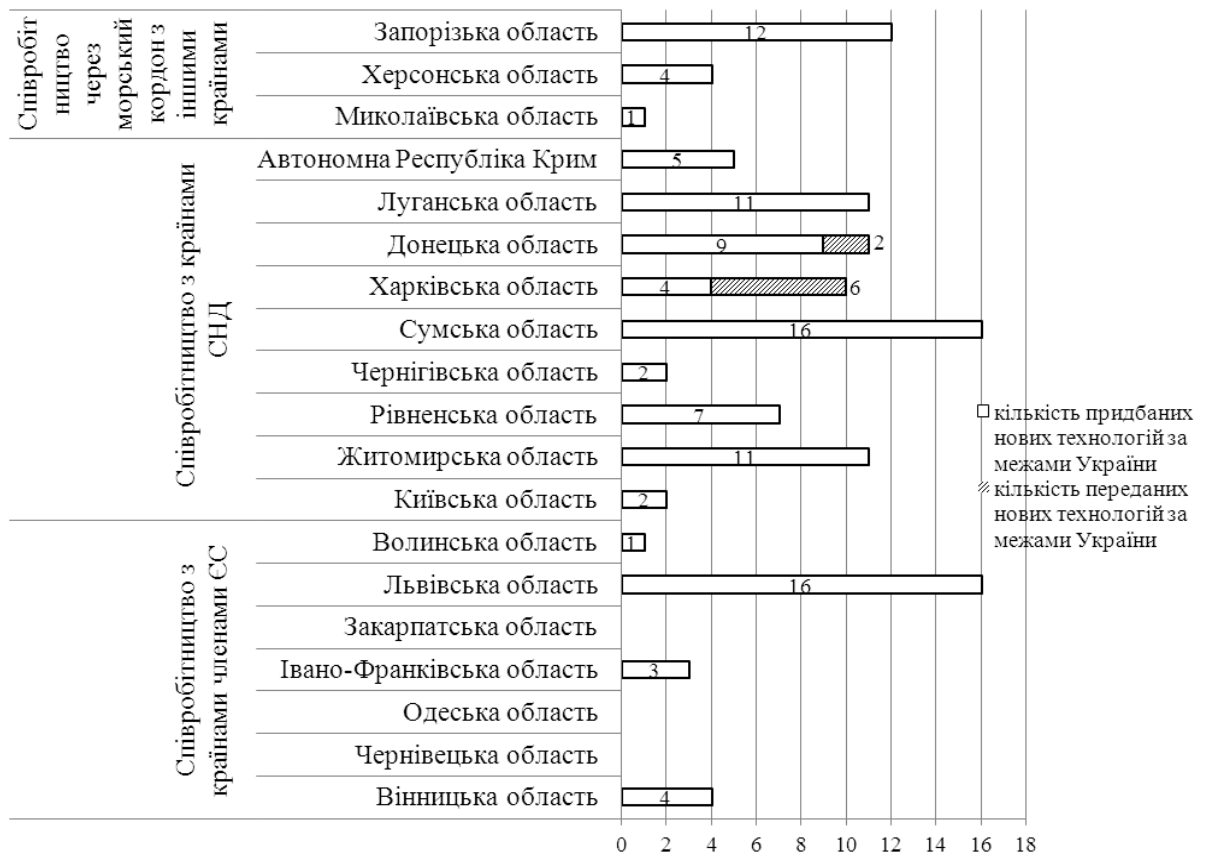

Рис. 2.10. Кількість придбаних та переданих технологій за межами України, одиниць.

Джерело: складено автором на основі [91].

Наші розрахунки науково-технологічного показника показують що до групи із низьким рівнем інноваційного транскордонного ефекту співробітництва увійшла більша кількість прикордонних регіонів, тоді як до групи порівняно високого рівня – лише одна Харківська область, що відноситься до групи співробітництва вздовж кордону з країнами СНД. А це ще раз підтверджує той факт, що Україна відстає від інших країн світу у розвитку інновацій та становленні інноваційної моделі. Основною проблемою у напрямку встановлення високого рівня інновацій в країні є не сформований механізм їх стимулювання та фінансування [101, с. 184], що і обумовлює їх низький розвиток. У контексті транскордонного співробітництва саме науково-технологічний вимір часто має другорядний

характер порівняно з розвитком економічної взаємодії регіонів та підтриманням їх культурних, історичних та добросусідських взаємовідносин.

Третій етап нашої оцінки включає аналіз показників соціального транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів України [93]. Соціальний ефект в прикордонному регіоні повинен сприяти покращенню і розвитку соціального середовища, що відповідно передбачатиме поліпшення якості та умов життя людей. Результати розрахунків подано в додатку Б, табл. Б.5–Б.6.

Умовно запропоновану нами систему соціальних показників можна поділити на три групи (див. табл. 2.1):

- рівень життя – доходи населення, середньомісячна заробітна плата працівників прикордонного регіону;
- спосіб життя – зайнятість населення, безробіття, забезпечення населення житлом, закладами освіти, охорони здоров'я, відпочинку;
- привабливість прикордонного регіону – кількість туристів, обслужених суб'єктами туристичної діяльності.

У табл. 2.7 прикордонні регіони України згруповані за рівнем соціального транскордонного ефекту протягом 2008–2013 рр.

Результати, представлені в таблиці 2.7, показують, що для всіх прикордонних регіонів України протягом 2008–2013 рр. в основному був характерний низький рівень соціального транскордонного ефекту, що свідчить про недостатнє забезпечення даної сфери країни, а саме: для прикордонних регіонів у співробітництві з країнами-членами ЄС за рівнем соціального транскордонного ефекту лідером є лише одна Львівська область. Зазначимо, що для цього прикордонного регіону характерна найбільша кількість реалізованих соціальних транскордонних проектів в рамках програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр. (табл. 2.2). Незмінно низький рівень протягом 2008–2013 рр. характерний для Чернівецької, Закарпатської та Волинської областей. Тоді як середній рівень за

Продовження табл. 2.7

		1	2	3	4	5	6	7
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	18	Херсонська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	19	Запорізька область	середній	середній	середній	середній	низький	середній

Джерело: розроблено автором.

– серед регіонів у співробітництві з країнами СНД лідируючі позиції протягом 2008–2013р.р. мають Харківська та Донецька області. Порівняно середній рівень за цим показником займають Луганська область та Автономна Республіка Крим. Для більшості прикордонних регіонів даної групи властивий низький рівень соціального транскордонного ефекту протягом 2008–2013 рр., зокрема, це стосується Київської, Житомирської, Рівненської, Чернігівської та Сумської областей.

– для прикордонних регіонів у співробітництві через морський кордон з іншими країнами в основному характерні низькі тенденції протягом 2008–2013 рр., зокрема, для Херсонської та Миколаївської областей. У Запорізькій області здебільшого зберігається тенденція середнього рівня соціального транскордонного ефекту.

Для розрахунку соціального транскордонного ефекту також розглядався показник зайнятості населення у віці 15–70 років у % до населення даного віку в регіоні. В аналізованих прикордонних регіонах найменше зайнятого населення протягом 2008–2013 рр. припадало на Івано-Франківську область, що у 2013 р., приміром становило 55,4 % а найбільше – 62,3 % – на Автономну Республіку Крим. Що ж до кількості безробітних у % до загального обсягу по країні у 2013 році, то найменшим цей показник був у Закарпатській області – 1,9 %, а найбільший – 6,8 у Донецькій області.

Проаналізувавши динаміку доходів населення прикордонних регіонів у % до загального обсягу по країні, довідуємося, що за показником соціального транскордонного ефекту співробітництва найвищі результати в Донецькій (10,7 %) та Харківській (6,1 %) областях. Порівняно більші доходи припадають на Одеську (5,1 %), Львівську (4,9 %), Луганську (4,6 %) та Запорізьку (4,2 %) області, що мають високий та середній рівні соціального транскордонного ефекту співробітництва (рис. 2.11).

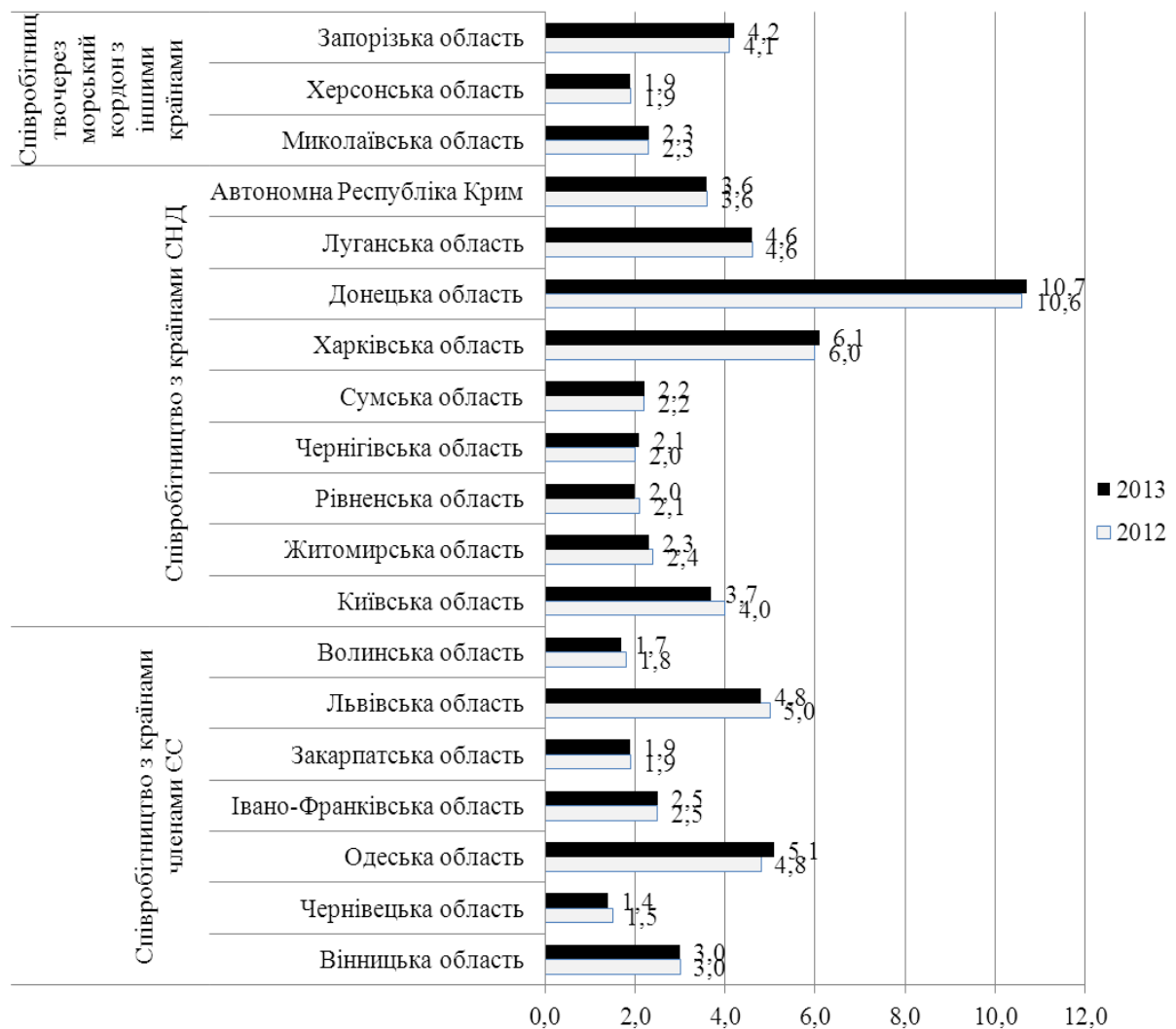

Рис. 2.11. Доходи населення прикордонного регіону у % до загального обсягу по країні

Джерело: складено автором.

Важливим показником соціального потенціалу аналізованих прикордонних регіонів України є вищі навчальні заклади, адже там

зосереджений потенційні трудові ресурси регіонів, які в майбутньому генеруватимуть виважені цільові знання, ідеї, розроблятимуть науково-обґрунтовані стратегії розвитку та нові програми і проекти прикордонних регіонів. Найбільша кількість вищих навчальних закладів у Донецькій області – 73, Харківській – 70, Львівській – 44, Одеській – 41.

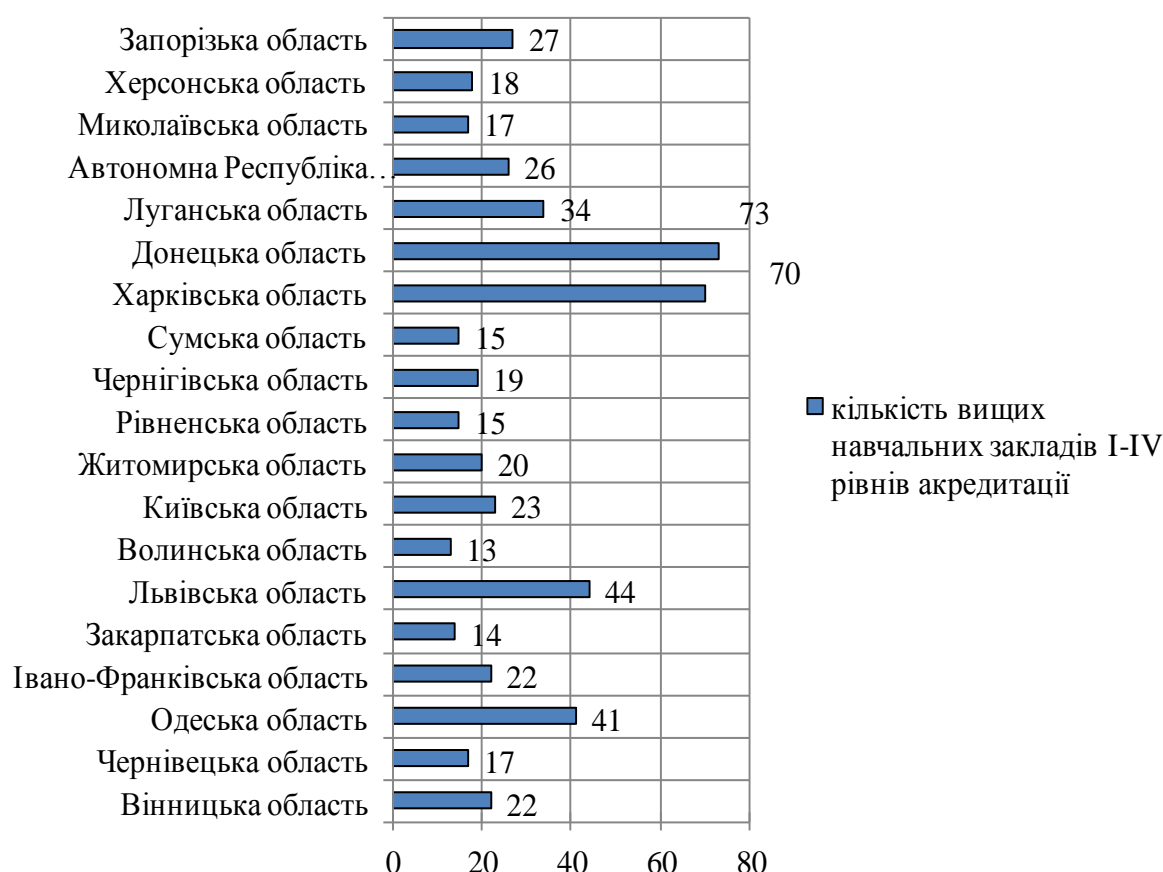

Рис. 2.12. Кількість навчальних закладів I–IV рівнів акредитації в прикордонних регіонах України 2013 р.

Джерело: складено автором на основі [91].

Розвиткові вищих навчальних закладів у прикордонних областях має приділятися особлива увага, оскільки близькість до кордону дає можливість розширювати переваги транскордонного ефекту, що включає обмін досвідом між викладачами та студентами, науковцями, проведення спільних конференцій, семінарів, дослідницьких проектів з метою сприяння поліпшенню якості освіти [102, с. 33; 103; 97; 94, с.236].

Якщо проаналізувати кількість студентів, то побачимо на рис. 2.12 та на рис. 2.13, що виділяється ряд регіонів, на які припадає значна частка в освітньому процесі. Це, зокрема, Харківська (співробітництво вздовж кордону із країнами СНД) та Львівська (співробітництво вздовж кордону з країнами ЄС) області. При цьому, ці прикордонні регіони, займають середній або високий рівень, транскордонного ефекту, що говорить про важливість закріплення, у прикордонних регіонах молодого освіченого покоління, яке сприяло б їх соціально-економічному зростанню.

Рис. 2.13. Кількість студентів вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації в прикордонних регіонах України у 2013 р.

Джерело: складено автором.

Наступний етап нашої оцінки включає аналіз показників екологічного транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів України (показники див. табл. 2.1). Дослідження цього ефекту є досить значним, оскільки він охоплює такі важливі напрямки:

– зменшення чи збереження та відтворення природних ресурсів;

– поліпшення природних життєвих умов мешканців прикордонного регіону.

Тобто зміни можуть мати як позитивні, так і негативні властивості, при цьому ефект від них здійснює відчутний вплив на розвиток інших видів ефектів соціального, економічного та науково-технологічного характеру. Особливістю саме транскордонного екологічного ефекту є близькість прикордонного регіону до кордону сусідньої держави, звідси – відповідно вплив екологічних ефектів регіону на сусідню з ним територію іншої держави. Це дає можливість навіть при недостатньому фінансуванні з боку держави та погіршенні екологічних показників брати участь у спільних програмах транскордонного співробітництва і залучати для нього кошти грантових проектів. У дослідженні зосереджується увага на показниках, які дадуть змогу визначити рівень екологічного ефекту в прикордонних регіонах з подальшими пропозиціями, щодо покращення даних показників. Результати розрахунків подано в додатку Б, табл. Б.7–Б.8.

Господарська діяльність та прагнення людей вдосконалювати умови проживання є причиною деградації природного середовища. Найбільша деградація довкілля пов'язана із забрудненням повітря, води і ґрунту. Типологія прикордонних регіонів відповідно до транскордонного екологічного ефекту співробітництва за період 2008–2013 рр. відображена у табл. 2.8.

Результати, представлені в табл. 2.8, показують, що для всіх прикордонних регіонів України протягом 2008–2013 рр. здебільшого характерний низький рівень екологічного транскордонного ефекту, зокрема: для прикордонних регіонів у співробітництві з країнами-членами ЄС за рівнем екологічного транскордонного ефекту майже для всіх областей характерні низькі показники: це стосується Вінницької, Чернівецької, Одеської, Волинської областей, а також Івано-Франківської, Закарпатської та Львівської областей, які мали лише у 2012 р. середній рівень аналізованого показника.

Таблиця 2.8

Типологія прикордонних регіонів України за рівнем екологічного транскордонного ефекту співробітництва протягом 2008–2013 рр.

Прикордонні регіони			2008	2009	2010	2011	2012	2013
Співробітництво з країнами-членами ЄС	1	Вінницька область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	2	Чернівецька область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	3	Одеська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	4	Івано-Франківська область	низький	низький	низький	низький	середній	низький
	5	Закарпатська область	низький	низький	низький	низький	середній	низький
	6	Львівська область	низький	низький	низький	низький	середній	низький
	7	Волинська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	низький	низький	низький	низький	середній	низький
	9	Житомирська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	10	Рівненська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	11	Чернігівська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	12	Сумська область	середній	середній	низький	низький	високий	низький
	13	Харківська область	низький	низький	низький	низький	середній	низький
	14	Донецька область	високий	високий	високий	високий	високий	високий
	15	Луганська область	середній	середній	середній	середній	високий	середній
	16	Автономна Республіка Крим	середній	високий	середній	середній	високий	низький
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	низький	середній	низький	низький	середній	низький
	18	Херсонська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	19	Запорізька область	високий	середній	середній	середній	високий	середній

Джерело: розроблено автором.

– для регіонів у співробітництві з країнами СНД лідируючі позиції протягом 2008–2013 рр. займала Донецька область. Порівняно середній рівень за цим показником займають Луганська область та Автономна Республіка Крим (проте у 2013 р. тут був низький рівень). Для більшості прикордонних регіонів даної групи властивий низький рівень екологічного транскордонного ефекту – Київська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська та Сумська (2008–2009 рр. – середній рівень, у 2012 р. – високий) області;

– для прикордонних регіонів у співробітництві через морський кордон з іншими країнами, характерні низькі рівні протягом 2008–2013 рр. – Херсонська та Миколаївська області. У Запорізькій області в основному зберігається тенденція до середнього рівня екологічного транскордонного ефекту.

Важливим показником транскордонного екологічного ефекту є наявність об'єктів природно-заповідного фонду (рис. 2.14).

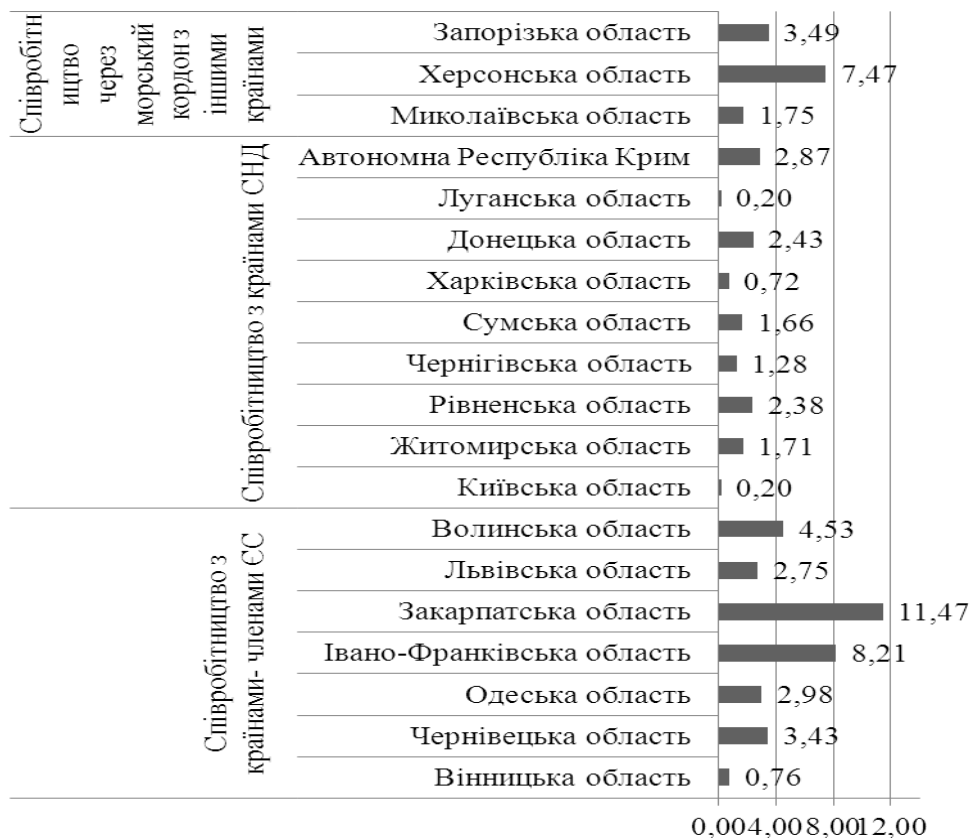

Рис. 2.14. Площа земель об'єктів природно-заповідного фонду, у % до площі земель регіонів країни у 2013 р.

Джерело: складено автором.

У співробітництві з країнами-членами ЄС найбільше об'єктів природно-заповідного фонду припадає на Закарпатську (11,47 % від загальної площі земель України), Івано-Франківську (8,21 %) та Волинську (4,53 %) області. А це відповідно створює сприятливі умови для розвитку транскордонного співробітництва в захисті навколишнього середовища.

Серед прикордонних регіонів у співробітництві з країнами СНД найбільше об'єктів природно-заповідного фонду має Автономна Республіка Крим – 2,87 %. Для прикордонних регіонів, що здійснюють співробітництво через морський кордон з іншими країнами, цей показник є найвищим у Херсонській (7,47 %) та Запорізькій (3,49 %) областях.

На рис. 2.15 зображено розподіл прикордонних регіонів щодо викидів в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел у розрахунку на одну особу. Як бачимо, високі показники припадають на Донецьку (377,7 кг) та Луганську (232,4 кг) області, а також до них приєднуються Запорізька (198,3 кг), Івано-Франківська (183,4 кг) та Київська (160,9 кг) області.

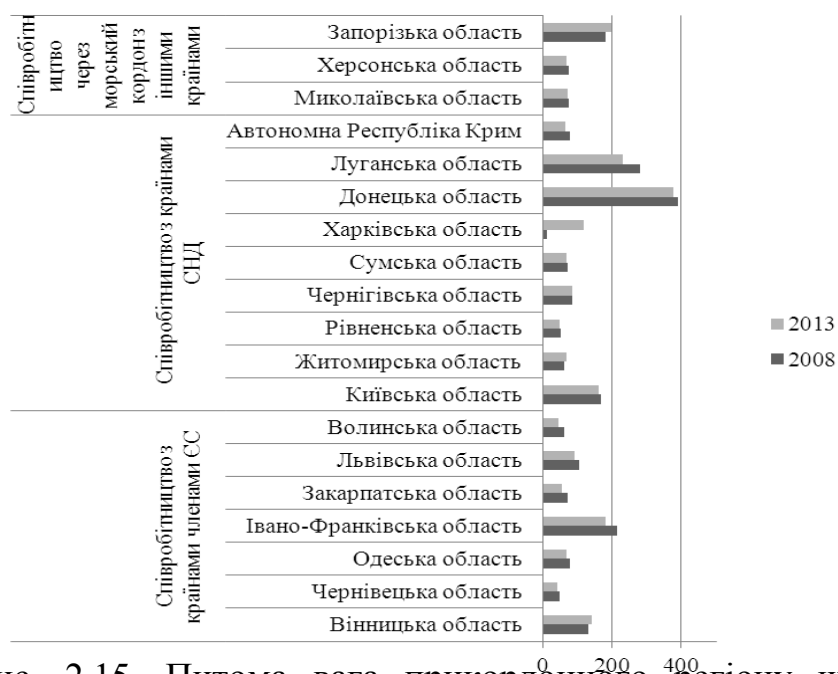

Рис. 2.15. Питова вага прикордонного регіону щодо викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення у розрахунку на одну особу у 2008–2013 рр.

Джерело: розроблено автором.

Однією з причин забруднення повітря у прикордонних регіонах можна назвати значну кількість перетину кордону легковими та вантажними автомобілями.

Якщо розглянути екологічні транспортні податки в Європі, то вони стосуються власників транспортних засобів і диференціюються для кожного виду транспорту та рівня навантаження доріг і забруднення [104]. У Німеччині, наприклад, за автомобілі з бензиновими двигунами сплачується податок 2 євро 100 см³, а за дизельні – 9 євро 100 см³. Додатково власники машин платять і за об'єм викидів CO²: 2 євро за кожен грам. При цьому існує пільга: як що автомобіль виділяє менше 120 грамів CO² на кілометр шляху, то податок не сплачується. Але цей ліміт щорічно буде знижуватись: в 2014 році він становив до 95 г/км. Така система стимулює купівлю і виробництво більш екологічних автомобілів. В той же час, країни Європи намагаються активно пропагувати використання велосипедів і мопедів. У Данії для цього під час реєстрації авто водій сплачує 105 відсотків його вартості, в цій країні діє акциз на бензин і власники сплачують цей податок двічі: при реєстрації і під час використання автомобіля [104]. Досвід країн ЄС показує, що активне застосування екологічного податку сприяє зниженню загального рівня забруднення природного середовища [105] (рис. 2.16).

Значний внесок транспортних засобів у забрудненість атмосферного повітря (рис. 2.15 та 2.16), збільшення кількості автомобілів зумовлює необхідність введення щорічного транспортного податку на авто, як це робиться в більшості країн Європи.

Важливим показником зменшення негативних екологічних ефектів у прикордонних регіонах є також утилізація та переробка відходів. Дані з утилізації відходів, свідчать, що найбільші показники з цього приводу характерні для Донецької та Луганської областей (табл. 2.9). Загалом у прикордонних регіонах показники утилізації та переробки відходів низькі. У таких країнах Європи як Данія, Швеція, Бельгія, Нідерланди, Німеччина та Австрія місцева влада стимулює утилізацію та спалювання відходів,

встановлюючи при цьому менші податки, ніж при розміщенні цих відходів на звалищах. У результаті запровадження таких податків у деяких країнах ЄС вдалося значно скорити обсяги відходів (до 80 %), що підлягають захороненню на звалищах [106].

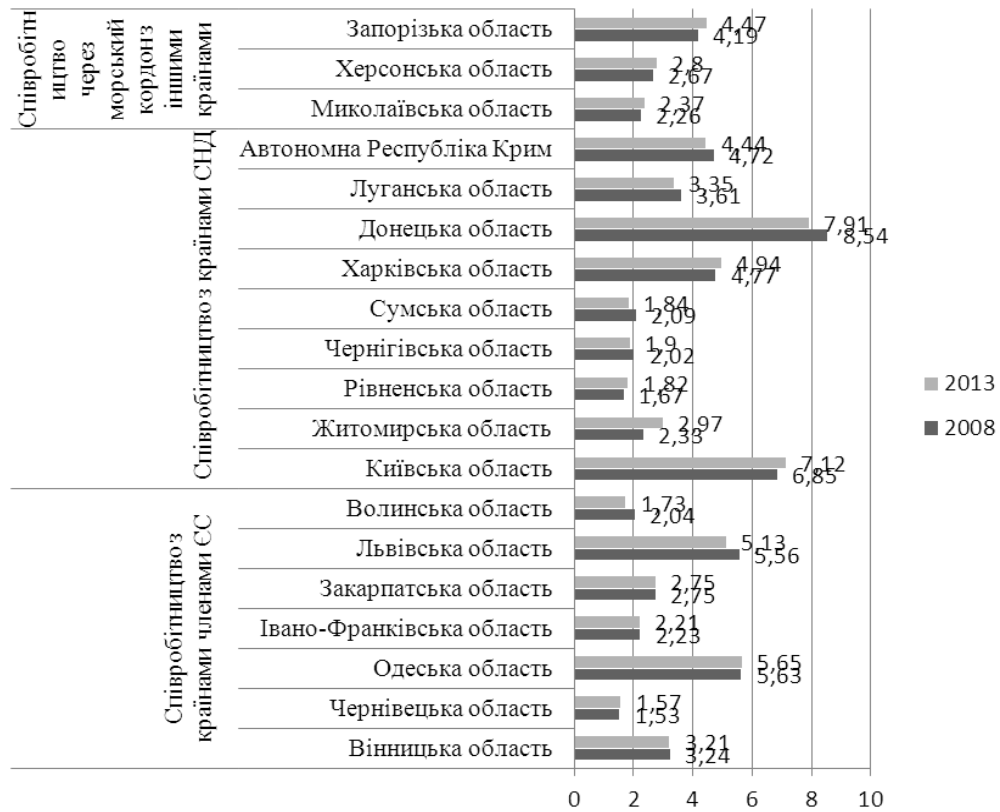

Рис. 2.16. Розподіл прикордонних регіонів за викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря від автотранспорту, % до загальної кількості викидів по країні у 2008–2013 рр.

Дані таблиці 2.9 свідчать про низькі рівні утилізації в прикордонних регіонах і про те, що ставки податків повинні встановлюватися таким чином, щоб кожному виробнику було набагато вигідніше переорієнтувати свою діяльність в екологічно безпечному напрямі, ніж сплачувати екологічні платежі. При цьому, якщо аналізувати просторовий розклад емісії забруднень екологічного транскордонного ефекту повітря на прикордонних територіях, то найбільше їх концентрується при державному кордоні України з Російською Федерацією, що пов'язано зі специфікою промислової орієнтації даних регіонів країни [107].

Таблиця 2.9

Утилізовано, оброблено (перероблено) відходів у прикордонних регіонах,
в % до загальної кількості по країні у 2008–20013 рр.

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ		2008	2009	2010	2011	2012	2013
1		2	3	4	5	6	7
Співробітництво з країнами-членами ЄС	Вінницька область	0,34	0,28	0,32	0,23	0,60	0,15
	Чернівецька область	0,01	0,00	0,02	0,03	0,08	0,06
	Одеська область	0,10	0,10	0,26	0,08	0,03	0,02
	Івано-Франківська область	0,23	0,04	0,42	0,24	0,37	0,35
	Закарпатська область	0,12	0,09	0,01	0,01	0,00	0,00
	Львівська область	0,07	0,06	0,03	0,12	0,12	0,11
	Волинська область	0,02	0,03	0,01	0,03	0,04	0,05
Співробітництво з країнами СНД	Київська область	0,15	0,20	0,89	0,62	0,38	0,35
	Житомирська область	0,01	0,03	0,11	0,07	0,08	0,06
	Рівненська область	0,04	0,04	0,08	0,10	0,12	0,04
	Чернігівська область	0,02	0,03	0,06	0,06	0,07	0,16
	Сумська область	10,57	4,71	0,18	0,24	0,22	0,14
	Харківська область	0,70	0,58	0,19	0,18	0,21	0,18
	Донецька область	13,30	11,82	11,73	12,91	9,16	7,43
	Луганська область	0,19	0,11	2,60	4,13	3,49	3,61
	Автономна Республіка Крим	1,70	1,70	0,12	0,18	0,21	0,26
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	Миколаївська область	21,97	30,34	0,03	0,03	0,04	0,05
	Херсонська область	0,70	3,47	0,02	0,03	0,02	0,02
	Запорізька область	1,87	1,03	1,15	1,10	1,17	0,91

Джерело: розраховано автором.

Для того, щоб узагальнити результати дослідження в розрізі кожної складової окремо: економічній, науково-технологічній, соціальній та екологічній – визначили транскордонний ефект співробітництва регіонів за 2008–2013 рр. (табл. 2.10). Звідси випливають такі висновки:

– серед прикордонних регіонів України у співробітництві вздовж кордону з країнами ЄС високий рівень зайняли Одеська за економічною складовою та Львівська – за соціальною;

– серед прикордонних регіонів України у співробітництві із країнами СНД високий рівень характерний для Харківської за економічною, науково-технологічною і соціальною та Донецька область – за економічною, соціальною та екологічною складовими.

Таблиця 2.10

Типологія прикордонних регіонів України за рівнем економічного, науково-технологічного, соціального та екологічного транскордонного ефекту співробітництва протягом 2008–2013 рр.

Прикордонні регіони		2008–2013 рр.			
		економічний	науково-технологічний	соціальний	екологічний
Співробітництво з країнами-членами ЄС	Вінницька область	низький	низький	середній	низький
	Чернівецька область	низький	низький	низький	низький
	Одеська область	високий	низький	середній	низький
	Івано-Франківська область	середній	середній	середній	низький
	Закарпатська область	середній	низький	низький	низький
	Львівська область	середній	середній	високий	низький
	Волинська область	середній	низький	низький	низький
Співробітництво з країнами СНД	Київська область	високий	середній	низький	низький
	Житомирська область	середній	низький	низький	низький
	Рівненська область	середній	низький	низький	низький
	Чернігівська область	низький	низький	низький	низький
	Сумська область	середній	низький	низький	середній
	Харківська область	високий	високий	високий	низький
	Донецька область	високий	середній	високий	високий
	Луганська область	середній	низький	середній	середній
	Автономна Республіка Крим	середній	низький	середній	середній
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	Миколаївська область	низький	низький	низький	середній
	Херсонська область	низький	низький	низький	низький
	Запорізька область	високий	низький	середній	середній

Джерело: складено автором.

– серед прикордонних регіонів України, що здійснюють співробітництво через морський кордон з іншими країнами, характерний високий економічний рівень лише для Запорізької області.

Наступним етапом дослідження, згідно із запропонованою методикою у підрозділі 2.1, необхідно визначити інтегральний показник, який містив би найбільш вагомі сторони результатів транскордонного співробітництва, враховуючи одночасно економічну, соціальну, науково-технологічну та екологічну складові транскордонного ефекту (див. додаток Б, табл. Б.9). У таблиці 2.11 згруповано прикордонні регіони України за рівнем інтегрального транскордонного ефекту протягом 2008–2013 рр.

Таблиця 2.11

Типологія прикордонних регіонів України за рівнем інтегрального транскордонного ефекту співробітництва протягом 2008–2012 рр.

Прикордонні регіони		Інтегральний транскордонний ефект						
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008–2013
1		2	3	4	5	6	7	8
Співробітництво з країнами-членами ЄС	Вінницька область	низький	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	Чернівецька область	низький	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	Одеська область	низький	низький	низький	низький	середній	низький	низький
	Івано-Франківська область	середній	середній	середній	середній	середній	низький	середній
	Закарпатська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	Львівська область	середній	середній	середній	середній	середній	середній	середній
	Волинська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький	низький
Співробітництво з країнами СНД	Київська область	середній	середній	середній	низький	високий	середній	середній
	Житомирська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	Рівненська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	Чернігівська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	Сумська область	середній	середній	середній	середній	високий	низький	середній

Продовження табл. 2.11

	1	2	3	4	5	6	7	8
Співробітництво з країнами СНД	Харківська область	високий	високий	високий	середній	високий	високий	високий
	Донецька область	високий	високий	високий	високий	високий	високий	високий
	Луганська область	низький	низький	низький	середній	середній	середній	середній
	Автономна Республіка Крим	низький	низький	низький	високий	високий	низький	середній
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	Миколаївська область	низький	низький	низький	середній	середній	середній	середній
	Херсонська область	низький	низький	низький	низький	низький	низький	низький
	Запорізька область	високий	середній	середній	середній	високий	середній	середній

Джерело: розроблено автором.

Відповідно до проведеного дослідження прикордонні регіони України за сукупним рівнем усіх складових інтегрального транскордонного ефекту протягом 2008–2013 рр. розмістилися наступним чином:

– для прикордонних регіонів України у співробітництві з країнами-членами ЄС характерний середній рівень інтегрального транскордонного ефекту, зокрема для Львівської та Івано-Франківської областей, усі інші характеризуються низьким рівнем, а саме Вінницька, Чернівецька, Одеська, Закарпатська та Волинська області;

– серед прикордонних регіонів України у співробітництві із країнами СНД високий рівень характерний для Харківської та Донецької областей, середній – для Київської, Сумської, Луганської областей та Автономної Республіки Крим;

– серед прикордонних регіонів України, що здійснюють співробітництво через морський кордон з іншими країнами, характерний середній рівень – для Миколаївської і Запорізької областей, та низький – для Херсонської області.

На основі розрахованих показників економічного, науково-технологічного, соціального, екологічного та інтегрального транскордонного

ефекту, визначимо рівні рейтингових позицій прикордонних регіонів в межах кожної групи за шість років (2008–2013 рр.) (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Рівні рейтингових позицій прикордонних регіонів за видами транскордонного ефекту співробітництва протягом 2008–2013р.

Група	Транскордонний ефект	Рівень		
		високий	середній	низький
1	2	3	4	5
Співробітництво з країнами-членами ЄС	інтегральний	-	Львівська, Івано-Франківська області	Вінницька, Чернівецька, Одеська, Закарпатська, Волинська області
	економічний	Одеська область	Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська, Волинська області	Вінницька та Чернівецька області
	науково-технологічний		Івано-Франківська та Львівська області	Вінницька, Чернівецька, Одеська, Закарпатська, Волинська області
	соціальний	Львівська область	Вінницька, Одеська та Івано-Франківська області	Чернівецька, Закарпатська та Волинська області
	екологічний	-	-	Львівська, Івано-Франківська, Вінницька, Чернівецька, Одеська, Закарпатська, Волинська області
Співробітництво з країнами СНД	інтегральний	Харківська та Донецька області	Київська, Сумська, Луганська, Автономна Республіка Крим	Житомирська, Рівненська, Чернігівська області
	економічний	Київська, Харківська та Донецька області	Житомирська, Рівненська, Сумська, Луганська області та Автономна Республіка Крим	Чернігівська область
	науково-технологічний	Харківська область	Донецька та Київська області	Житомирська, Рівненська, Чернігівська, Сумська, Луганська та Автономна Республіка Крим
	соціальний	Харківська та Донецька області	Луганська області та Автономна Республіка Крим	Київська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська, Сумська області
	екологічний	Донецька область	Сумська та Луганська області, Автономна Республіка Крим	Київська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська області
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	інтегральний	-	Миколаївська та Запорізька області	Херсонська область

Продовження табл. 2.12

1	2	3	4	5
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	економічний	-	Запорізька область	Миколаївська та Херсонська області
	науково-технологічний	-	-	Миколаївська, Херсонська та Запорізькі області
	соціальний	-	Запорізька область	Миколаївська, Херсонська області
	екологічний	-	Миколаївська та Запорізька області	Херсонська область

Джерело: складено автором.

Дане визначення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів України дає нам змогу зосередити ресурси і скоординувати співпрацю на тих сферах соціально-економічного життя регіону, для яких створені найбільш сприятливі умови з урахуванням зовнішнього ринку, або ж навпаки, висвітлює ті сфери, які мають низькі показники розвитку і потребують уваги. Врахування прикордонного становища регіону і транскордонного співробітництва, дає можливість прикордонним регіонам залучити додаткові ресурси і використати набутий досвід для забезпечення позитивного транскордонного ефекту у відповідній сфері та активізації соціально-економічного життя населення. Зокрема, це дає змогу:

- зосередити увагу на тих ринках збуту продукції, що збільшують для регіону обсяги експорту та стимулює виробництво;
- розвитку спільних підприємств та активізувати зовнішньоекономічні операції;
- забезпечити міжнародний поділ праці за рахунок спеціалізації регіонів окремих країн на виробництві тих чи інших товарів, що дозволить суттєво знизити витрати регіону на виробництві аналогічної продукції;
- налагодити обмін кадрами, науковим та практичним досвідом, технологіями, що сприятиме підвищенню рівня ефективності виробництва, поліпшенню умов праці [108];

– створити умови для диференціації партнерів із врахуванням стратегії розвитку регіону та специфіки сусідніх держав, що є запорукою економічної безпеки регіону;

– розвивати інновації, які, як показує дослідження, знаходяться на низькому рівні майже у всіх регіонах та забезпечити надходження інвестицій і налагодити ефективний їх розподіл, з метою вирішення невідкладних соціально-економічних завдань та інноваційного оновлення економіки;

– наполегливо працювати над збереженням навколишнього середовища та захист його від негативних впливів виробництва, що безпосередньо позначається на якості та рівні життя населення прикордонного регіону.

2.3. Аналіз екстраполяції транскордонного ефекту у прикордонні регіони

Прикордонні регіони мають особливе значення та статус, оскільки можуть здійснювати як стимулюючий так і дестимулюючий, стримуючий ефект на процес транскордонного співробітництва. Як показав проведений аналіз в підрозділі 2.2 в Україні характерна наявність міжрегіональних відмінностей у динаміці рівня транскордонного ефекту. Проте при наявності диспропорцій у розвитку регіонів країни, зміни зазнають не лише соціально-економічні характеристики та темпи зростання [108], це відбивається і на екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, що передбачає вивчення сформованих у минулому та сьогоденні тенденцій співробітництва прикордонних регіонів і перенесення його ефективних практик у майбутнє.

Як приклад, країни Європейського Союзу активно використовують потенціал міжнародного регіонального співробітництва з метою вирівнювання умов соціально-економічного розвитку територій з різними природно-економічними, географічними та історичними особливостями чи

ресурсним потенціалом. Їх розташування на межі двох (а інколи і більше) соціально-культурних та економічних систем, створює додаткові переваги у міжнародній спеціалізації, тому найчастіше пільгові умови для іноземних інвестицій та активізації інтеграційних процесів створюються саме для прикордонних регіонів та територій з відносно несприятливим природнім середовищем [109; 110].

Серед молодих країн членів ЄС, яка ефективно використовує транскордонний ефект співробітництва та сусідньої держави, що може бути прикладом для України можна навести Польщу, зокрема «Програму Розвиток Східної Польщі». Дана програма розрахована на 2009–2015 рр. і має у своєму розпорядженні з Європейського Союзу 86 млн. злотів, для промоції регіонів, які межують з Калінінградською областю Російської Федерації, Литвою, Білоруссю та Україною [111].

Це є перший проект такого типу, що передбачає одночасну промоцію п'яти воєводств Східної Польщі: Люблінського, Підкарпатського, Підляського, Свентокшиського і Вармінсько-Мазурського та який своєю дальністю водночас охоплює всі воєводства макрорегіону та демонструє його господарський потенціал. Таким чином, головною метою даної програми є зростання зацікавленості господарською діяльністю названих п'яти воєводств та прискорення їх соціально-економічного розвитку – Східної Польщі.

Основними завданнями проекту є:

- збільшення припливу прямих іноземних інвестицій в макро-регіон;
- зацікавлення польських компаній інвестувати в Східну Польщу;
- стимулювати експорт товарів і послуг з Польщі до Східної Європи;
- розвиток ділового туризму в макрорегіоні .

Згідно з даними PAiIZ, від січня до жовтня 2012 року у всій Східній Польщі великі закордонні інвестори закінчили 38 проектів вартістю 1,1 млрд. євро. А це означає майже 7 тисяч нових місць праці [112].

Наведений приклад польського досвіду, ще раз підтверджує важливість нашого дослідження, коли транскордонне співробітництво спричиняє транскордонний ефект, тобто результат, який відповідно впливає на соціально-економічний розвиток прикордонного регіону і в той же час має поширення і вплив на розвиток прикордонного регіону у майбутньому.

Тому актуальність нашого дослідження прикордонних регіонів пов'язана із необхідністю підвищенням їх рівня розвитку господарства та рівня життя населення, зокрема порівняно із розвинутими сусідніми країнами ЄС. З іншого боку, загострення воєнних взаємовідносин на Сході країни, теж у майбутньому потребуватиме аналізу їх співробітництва, окреслення основних проблем та тенденцій результатів транскордонного ефекту. Це дасть можливість налагодити ефективну співпрацю прикордонних регіонів України сьогодні та у майбутньому.

Відповідно, пропонуємо оцінити екстраполяцію транскордонного ефекту прикордонних регіонів залежно від їх геополітичного розташування за ознакою однорідності та неоднорідності в залежності від рівня міцності взаємозв'язків між ними.

За ознакою однорідності, аналіз екстраполяції можна здійснювати з двох позицій, а саме визначити рівень міцності взаємозв'язків:

- прикордонного регіону із одним або декількома суміжними регіонами сусідньої держави з якими межує прикордонний регіон;
- прикордонних регіонів країни, які одночасно межують із одним або декількома суміжними регіонами сусідньої держави.

За ознакою неоднорідності, аналіз екстраполяції транскордонного ефекту здійснюється на основі визначення рівня міцності взаємозв'язків прикордонного регіону із одним або декількома суміжними регіонами двох та більше сусідніх держав з якими межує прикордонний регіон.

До прикордонних регіонів України, що мають однорідну екстраполяцію належать: співробітництво з країнами-членами ЄС (Львівська,

Івано-Франківська та Вінницька області), із країнами СНД (Київська, Житомирська, Рівненська, Сумська, Харківська, Донецька, Луганська області та Автономна Республіка Крим).

До прикордонних регіонів України, що мають неоднорідну екстраполяцію належать: співробітництво з країнами-членами ЄС (Чернівецька, Одеська, Закарпатська області), із країнами СНД (Чернігівська область). Єдиною серед прикордонних областей, що має неоднорідний транскордонний ефект одночасно вздовж сухопутного кордону із країною ЄС та СНД є Волинська область. Співробітництво через морський кордон з іншими країнами, а саме: Миколаївська, Херсонська та Запорізька області, відносимо до неоднорідної екстраполяції транскордонного ефекту, оскільки співробітництво через море носить більш відкритий характер і здійснюється у географічно суміжних територіях, що відокремлені морем.

Аналіз екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, пропонуємо здійснити на прикладі неоднорідної екстраполяції, що включає на відміну від однорідної співробітництво з декількома державами, зокрема на основі Волинської області, яка є єдиним прикордонним регіоном, що здійснює співробітництво із сусідніми прикордонними регіонами, які розвиваються за двома різними напрямками здійснення зовнішньої політики:

– Люблінським воєводством, співробітництво якого, здійснюється під впливом інтеграційних процесів ЄС, реалізації заходів та проектів, що відповідають інтересам європейських програм та фондів;

– Брестська область, основне співробітництво якої, здійснюється в основному за рахунок міцних економічних зв'язків, налагоджених за часів існування єдиної командно-адміністративної системи.

Для аналізу екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, ми використали показник питомої ваги взаємного товарообороту прикордонних регіонів у їх загальному зовнішньо-

торговельному обороті із суміжними прикордонними регіонами сусідніх держав, який визначається за формулою [66, с. 45]:

$$Y=(E+I)/ВРП, \quad (2.11)$$

де E – експорт у сусідній регіон, I – імпорт із сусіднього регіону, $ВРП$ – валовий регіональний продукт прикордонного регіону, Y – коефіцієнт товарообміну.

Екстраполяція транскордонного ефекту співробітництва Волинської області за питомою вагою взаємного товарообороту із суміжними регіонами сусідніх держав протягом 2008–2013 р.р. у таблиці 2.13 визначає міцніший взаємозв’язок із Люблінським воєводством – 5,65 та слабкіший рівень взаємозв’язку із Брестською областю – 3,07.

Таблиця 2.13

Екстраполяція транскордонного ефекту за показником питомої ваги взаємного товарообороту Волинської області із суміжними прикордонними регіонами сусідніх держав Брестською областю та Люблінським воєводством у їх загальному зовнішньоторгівельному обороті протягом 2008–2013 рр.

Прикордонні регіони		роки	Люблінське воєводство		Брестська область		
			експорт	імпорт	експорт	імпорт	
1	2	3	4	5	6	7	
Волинська область	експорт	2008		2,34		3,40	
		2009		2,19		1,90	
		2010		2,77		2,58	
		2011		2,70		3,02	
		2012		2,87		3,11	
		2013		2,91		3,21	
	імпорт	2008	10,33			3,86	
		2009	10,55			2,75	
		2010	10,78			4,03	
		2011	10,93			4,13	
		2012	11,11			4,32	
		2013	11,27			4,51	
	Валовий регіональний продукт	2008		1,71			
		2009		1,13			
		2010		1,37			
		2011		2,20			
		2012		2,50			
		2013		2,51			

Продовження табл. 2.13

1	2	3	4	5
	питома вага взаємного товарообороту між прикордонними регіонами у їх загальноторгівельному обороті	2008	7,42	4,25
		2009	11,32	4,13
		2010	9,90	4,83
		2011	6,18	3,24
		2012	5,58	2,97
		2013	5,65	3,07

Джерело: складено автором на основі [113; 114; 115; 116].

Аналізуючи обсяги торгівлі Волинської області із Люблінським воєводством та Брестською областю, найбільші показники експорту серед даних суміжних прикордонних регіонів сусідніх держав становить до Брестської області – 20,58 % від загального експорту до Білорусії, тоді як до Люблінського воєводства становить лише – 7,69 % від загального експорту до Польщі. Низькі рівні експорту з Волинської області до Люблінського воєводства можна пояснити наявністю порівняно вищих стандартів та перепон при перетині кордону. Привабливість імпорту для даного регіону навпаки вища із Люблінського воєводства – 7,69 %, тоді як з Брестської області – 5,72 %. Проте дані показники, виходячи, що вони відображають дані із загальної частки у співробітництві із країнами цих регіонів, свідчать про високий рівень екстраполяції транскордонного ефекту Волинської області саме із суміжними прикордонними регіонами: Люблінським воєводством та Брестською областю (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Основні показники зовнішньої торгівлі Волинської області із Люблінським воєводством та Брестською областю у 2013 р.

РОКИ	Обсяги торгівлі Волинської області з Люблінським воєводством						
	млн. євро					%	
	експорт	імпорт	Експорт усього по регіону в Польщу	Імпорт усього по регіону з Польщі	сальдо	експорт	імпорт
1	2	3	4	5	6	7	8
2008	2,34	10,33	28,1	111,7	-7,99	8,33	9,25
2011	2,7	10,93	32,5	95,4	-8,23	8,31	11,46
2013	2,91	11,27	37,83	146,51	-8,36	7,69	7,69

Продовження табл. 2.14

1	2	3	4	5	6	7	8
Обсяги торгівлі Волинської області з Брестською областю							
РОКИ	експорт	імпорт	Експорт усього по регіону в Білорусію	Імпорт усього по регіону з Білорусії	сальдо	експорт	імпорт
2008	3,4	3,86	15,2	20,4	-0,46	22,37	18,92
2011	3,02	4,13	15,1	76,3	-1,11	20,00	5,41
2013	3,21	4,51	15,6	78,9	-1,3	20,58	5,72

Джерело: складено автором на основі [113; 114; 115; 116]

Дані значення показників у сукупності за показником питомої ваги взаємного товарообороту, показують тіснішу екстраполяцію транскордонного ефекту за питомою вагою у взаємному товарообороті із Люблінським воєводством та об'єктивну необхідність зростання ролі співпраці із даним прикордонним регіоном можна пояснити наступним чином:

– євроінтеграційними намірами України вступу до Європейського Союзу, що відповідно відображається в налагодженні тіснішого співробітництва її прикордонних регіонів, зокрема Волинської області, з суміжним прикордонним регіоном сусідньої держави, в якому реалізовується співпраця відповідно до європейських стандартів, програм та фондів. Таким чином, Волинська область може використовувати потенціал транскордонного співробітництва та досвід Польщі з метою нарощення транскордонного ефекту, орієнтованої на стрімке входження країни до європейського економічного простору, з метою вирівнювання та підвищення умов соціально-економічного розвитку прикордонного регіону на основі посилення співробітництва з Люблінським воєводством.

– значний вплив прикордонної торгівлі, яка має особливо істотне значення у співробітництві Волинської області з Люблінським воєводством. Цьому сприяло введення малого прикордонного руху, що поширюється на жителів польсько-української прикордонної зони (до 30 км). Пов'язані з ним

спрощення при перетині польсько-українського кордону та прикордонне положення з Люблінським воєводством впливає на значне поживлення руху в прикордонній смузі, а також розмір витрат, що здійснюються з українських суміжних прикордонних регіонів. Так придбання товарів було основною причиною подорожі для 79,8 % осіб, які перетинали східний кордон Люблінського воєводства (див. табл. 2.15). Суми, витрачені іноземцями на території Люблінщини, протягом 2009–2013 років систематично зростали, досягаючи величини в 2,9 млн. злотих [113] (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Витрати іноземців на зовнішньому кордоні Люблінського воєводства
(млн. злот), 2009–2013 рр.

Позиції	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
Витрати усього	1008	1867	2107,9	2879,3	2986,5
Придбання товарів усього	991,3	1843,4	2076,1	2827,8	2923,4
у тому числі:					
харчових продуктів	160,1	248	242	336,9	400,5
промтоварів	831,2	1595,4	1834,1	2490,9	2512,1
Інші витрати	16,7	23,6	31,8	51,5	73,9

Джерело: [113].

– реалізація спільних транскордонних заходів та проектів, зокрема в рамках програми «Польща–Білорусь–Україна 2007–2013 рр.». Аналіз транскордонних проектів в рамках цієї програми у табл. 2.16, показав, що Волинська область із Люблінським воєводством – має 14 спільних реалізованих транскордонних проектів (співробітництво вздовж кордону ЄС), з яких 11 включають соціальний транскордонний ефект, 1 – економічний, 1 – екологічний та 1 – науково-технологічний, що становить 11,48 % від бюджету програми, не враховуючи 6 проектів реалізованих у спільному співробітництві трьох суміжних прикордонних регіонів: Волинської та Брестської області і Люблінського воєводства (табл. 2.16). Відповідно посилення співпраці прикордонних регіонів у реалізації спільних транскордонних проектів, безумовно, сприяє стимулюванню досягнення

трансграничного ефекту та його екстраполяції і впливу на розвиток взаємовідносини між суміжними прикордонними регіонами у економічній, політичній, соціальній та екологічній сфері (впроваджуються спільні європейські стандарти, розробляються напрямки підвищення соціально-економічного розвитку, охорони навколишнього середовища, ведеться спільна робота над усуненням бар'єрів та перешкод у їх співробітництві, удосконалюється прикордонна інфраструктура та полегшуються умови перетину кордону).

Таблиця 2.16

Співробітництво Волинської області, Люблінського воєводства та Брестської області у рамках реалізації трансграничної програми
«Польща–Білорусь– Україна 2007–2013 рр.»

Співробітництво прикордонних регіонів у реалізації спільних трансграничних проектів в рамках програми «Польща–Білорусь–Україна»:	кількість реалізованих трансграничних проектів	кількість реалізованих проектів за видом трансграничного ефекту	Співфінансування трансграничних проектів, млн. євро	%
у партнерстві Люблінське воєводство та Волинська область	14	11 соціальних, 1 економічний, 1 екологічний, 1 науково-технологічний	21384012,7	11,48
у партнерстві Люблінське воєводство та Брестська область	6	3 соціальних, 1 економічний, 2 екологічних	1387158,01	0,74
у партнерстві Люблінське воєводство-Волинська та Брестська області	6	3 соціальних, 2 економічних, 1 науково-технологічний	4276004,61	2,30
Всього:	26	17 соціальних, 4 економічних, 3 екологічних, 2 науково-технологічних	27047175,32	14,53
Загальний бюджет програми	186201000			

Джерело: сформовано автором на основі Додатка А.

Екстраполяція транскордонного ефекту співробітництва Люблінського воєводства за питомою вагою взаємного товарообороту із суміжними регіонами сусідніх держав Волинською та Брестською областями протягом 2008–2013 р.р. у таблиці 2.17 визначає міцніший взаємозв'язок із Волинською областю – 0,88, тоді як з Брестською областю – 0,60.

Таблиця 2.17

Екстраполяція транскордонного ефекту за питомою вагою взаємного товарообороту Люблінського воєводства із суміжними прикордонними регіонами сусідніх держав Волинською та Брестською областями у їх загальному зовнішньоторгівельному обороті протягом 2008–2013 рр.

Прикордонні регіони		роки	Волинська область		Брестська область	
			експорт	імпорт	експорт	імпорт
Люблінське воєводство	експорт	2008		10,33		7,56
		2009		10,55		7,66
		2010		10,78		7,85
		2011		10,93		7,95
		2012		11,11		8,02
		2013		11,45		8,04
	імпорт	2008	2,34		3,60	
		2009	2,19		1,30	
		2010	2,77		1,40	
		2011	2,70		1,53	
		2012	2,87		1,61	
		2013	2,91		1,74	
	Валовий регіональний продукт	2008	14,45			
		2009	11,75			
		2010	13,46			
		2011	14,42			
		2012	15,27			
		2013	16,27			
питома вага взаємного товарообороту між прикордонними регіонами у їх загальноторгівельному обороті	2008	0,88		0,77		
	2009	1,08		0,76		
	2010	1,01		0,69		
	2011	0,95		0,66		
	2012	0,92		0,63		
	2013	0,88		0,60		

Джерело: складено автором на основі [113; 114; 115; 116].

Порівняно низькі показники питомої ваги взаємного товарообороту із сусідніми Волинською та Брестською областями, можна пояснити високою і постійно зростаючою часткою країн ЄС, на які припадає близько 80 % польського експорту та 70 % імпорту [117, с. 419], відповідно супроводжується низькими показниками зовнішньої торгівлі із Волинською (експорт у 2013 р. – 0,35 % від загального із регіону) та Брестською областями (експорт становив – 0,25 %) (табл. 2.18). З однієї сторони, ситуація з географічною структурою зовнішньої торгівлі Польщі, що склалася, – цілком закономірна, оскільки регіональна інтеграція в Євросоюзі характеризується не тільки усуненням внутрішніх бар'єрів в розвитку країн-учасниць та координацією різноманітних напрямів економічної політики, а й узгодженим розвитком основних сфер міждержавної співпраці [117, с. 419]. Проте з іншого боку, співробітництво із Брестською і Волинською областями є важливим напрямком співробітництва Люблінського воєводства, оскільки знання польських товаровиробників щодо потреб українських та білоруських споживачів обумовлюють їх можливості для виходу польської продукції на ринки даних регіонів, особливо на український ринок.

Таблиця 2.18

Частка основних показників Волинської та Брестської областей у зовнішній торгівлі Люблінського воєводства у 2008–2013 р.

Роки	Люблінське воєводство, млн.євро		%			
			з Волинською областю		з Брестською областю	
	Експорт усього	Імпорт усього	Експорт, %	імпорт, %	Експорт,%	імпорт,%
2008	1812,5	1488	0,57	0,16	0,42	0,24
2009	2141,7	1645,6	0,51	0,16	0,37	0,09
2013	3254,5	1995,4	0,35	0,15	0,25	0,09

Джерело: складено автором на основі [113; 114; 115; 116]

Проте аналізуючи обсяги торгівлі Люблінського воєводства із Волинською та Брестською областями у частці зовнішньої торгівлі із

країнами даних прикордонних регіонів, найбільші показники експорту серед даних суміжних прикордонних регіонів сусідніх держав становить до Волинської – 5,62 % від загального експорту до України, тоді як до Брестської області становить – 4,18 % від загального експорту до Білорусії. Імпорт для даного регіону із Волинської області – 5,79 %, тоді як з Брестської області – 3,91 %. Таким чином, порівняно із низькою часткою даних регіонів у сукупній зовнішній торгівлі Люблінського воєводства, відзначаються високі показники у частці зовнішньої торгівлі країн даних прикордонних регіонів, що підтверджує встановлену тісну транскордонну співпрацю із Волинською та Брестською областю (табл. 2. 19).

Таблиця 2.19

Основні показники зовнішньої торгівлі Люблінського воєводства із Волинською та Брестською областю у 2008–2013 рр.

РОКИ	Обсяги торгівлі Люблінського воєводства з Волинською областю						
	млн. євро					%	
	експорт	імпорт	Експорт усього по регіону в Україну	Імпорт усього по регіону з України	сальдо	експорт	імпорт
2008	10,33	2,34	186,7	34,1	7,99	5,53	6,86
2011	10,93	2,7	196,9	45,3	8,23	5,55	5,96
2013	11,27	2,91	200,6	50,3	8,36	5,62	5,79
РОКИ	Обсяги торгівлі Люблінського воєводства з Брестською областю						
	експорт	імпорт	Експорт усього по регіону в Білорусію	Імпорт усього по регіону з Білорусії	сальдо	експорт	імпорт
	2008	7,56	3,6	186,7	44,3	3,96	4,05
2011	7,95	1,53	190,2	43,2	6,42	4,18	3,54
2013	8,04	1,74	192,3	44,5	6,3	4,18	3,91

Джерело: складено автором на основі [113; 114; 115; 116].

Аналіз транскордонних проектів в рамках програми «Польща–Білорусь–Україна 2007–2013» показав, що Люблінське воєводство має активну співпрацю із сусідніми прикордонними регіонами, зокрема – 14 проектів у партнерстві із Волинською областю, порівняно існує потенціал

співпраці із Брестською областю – лише 6 проектів у партнерстві, загалом співробітництво Люблінського воєводства з даними сусідніми прикордонними регіонами – включає 26 проектів, із яких 17 соціальних, 4 економічних, 3 екологічних, 2 науково-технологічних.

Екстраполяція транскордонного ефекту співробітництва Брестської області за питомою вагою взаємного товарообороту із суміжними регіонами сусідніх держав протягом 2008–2013 рр. у таблиці 2.20 визначає міцніший взаємозв'язок із Волинською областю – 1,31 та слабкіший рівень взаємозв'язку із Люблінським воєводством – 1,15 9 (табл. 2.20). На основі даних значень, що показують тіснішу екстраполяцію транскордонного ефекту за питомою вагою у взаємному товарообороті із Волинською областю, дозволяє зробити висновки, що можливий вплив мають такі фактори: економічні зв'язки, що сформовані та підтримуються ще за часів існування командно-адміністративної системи, коли регіони були у складі єдиної держави;

Таблиця 2.20

Екстраполяція транскордонного ефекту за питомою вагою взаємного товарообороту Брестської області із суміжними прикордонними регіонами сусідніх держав Волинською областю та Люблінським воєводством у їх загальному зовнішньоторгівельному обороті протягом 2008–2013 рр.

Прикордонні регіони		роки	Люблінське воєводство		Волинська область	
			експорт	імпорт	експорт	імпорт
Брестська область	експорт	2008		3,60		3,86
		2009		1,30		2,75
		2010		1,40		4,03
		2011		1,53		4,13
		2012		1,61		4,32
		2013		1,74		4,51
	імпорт	2008	5,56		3,40	
		2009	5,66		1,90	
		2010	5,85		2,58	
		2011	5,95		3,02	
		2012	5,02		3,11	
		2013	5,04		3,21	

Продовження табл. 2.20

	Валовий регіональний продукт	2008	3,97	
		2009	3,68	
		2010	4,35	
		2011	4,93	
		2012	5,27	
		2013	5,89	
	питома вага взаємного товарообороту між прикордонними регіонами у їх загальноторгівельному обороті	2008	2,31	1,83
		2009	1,89	1,26
		2010	1,67	1,52
		2011	1,52	1,45
		2012	1,26	1,41
		2013	1,15	1,31

Джерело: складено автором на основі [113; 114; 115; 116].

– полегшений перетин кордону з Волинською областю порівняно з Люблінським воєводством, де існує візовий режим.

Такі показники вказують, на підтримку зі сторони Брестською області взаємозв'язків сформованих за часів командно-адміністративної системи, та нижчий рівень інтеграції у напрямку європейського співробітництва з Люблінським воєводством. Враховуючи спільне минуле Брестської та Волинської областей та міцніший взаємозв'язок у екстраполяції транскордонного ефекту між ними, доцільним може бути використання через екстраполяцію транскордонного ефекту проведення спільних реформ та передачу досвіду у різних сферах, зокрема з тяжінням до європейських стандартів.

Проте аналізуючи обсяги торгівлі Брестської області із Волинською областю та Люблінським воєводством у загальній частці зовнішньої торгівлі із країнами даних прикордонних регіонів, найбільші показники експорту серед даних суміжних прикордонних регіонів сусідніх держав становить до Люблінського воєводства – у 2013 р. 8,49 % від загального експорту до Польщі, тоді як до Волинської області становить – у 2013 р. 5,42 % від загального експорту до України, хоча за показником експорту – у 2013 р. до Волинської області було експортовано на 2,77 млн. євро більше ніж до

Люблінського воєводства. Такі частки суміжних прикордонних регіонів у структурі експорту до регіонів України та Польщі свідчать про встановлені тісні зв'язки із прикордонними регіонами з якими межує Брестська область. Імпорт для даного регіону із Волинської області – 6,95 %, тоді як з Люблінського воєводства – 2,31 %, що свідчить про тісну екстраполяцію транскордонного ефекту за імпортом із Волинською областю (табл. 2.21).

Таблиця 2.21

Основні показники зовнішньої торгівлі Брестської області із Волинською областю та Люблінським воєводством у 2008–2013 рр.

РОКИ	Обсяги торгівлі Брестської області з Волинською областю						
	млн. євро					%	
	експорт	імпорт	Експорт усього по регіону в Україну	Імпорт усього по регіону з України	сальдо	експорт	імпорт
2008	3,86	3,4	77,2	45,8	0,46	5,00	7,42
2011	4,13	3,02	82,7	47,5	1,11	4,99	6,36
2013	4,51	3,21	83,2	46,2	1,3	5,42	6,95
РОКИ	Обсяги торгівлі Брестської області з Люблінським воєводством						
	експорт	імпорт	Експорт усього по регіону в Польщі	Імпорт усього по регіону з Польщі	сальдо	експорт	імпорт
	2008	3,6	5,56	47,00	150,20	-1,96	7,66
2011	1,53	5,95	20,00	217,90	-4,42	7,65	2,73
2013	1,74	5,04	20,50	218,00	-3,3	8,49	2,31

Джерело: складено автором на основі [113; 114; 115; 116].

При цьому здійснено перевірку взаємодії прикордонних регіонів України із сусідніми державами також на основі розрахунку за питомою вагою взаємного товарообороту. Слід підкреслити, що 16 регіонів України є прикордонними, що мають межі із сімома країнами: Молдова, Румунія, Угорщина, Словаччина, Польща, Білорусь та Росія та 3 прикордонні регіони, що здійснюють співпрацю через морський кордон.

Розпочнемо наш аналіз із товарообміну прикордонних регіонів України із країнами Європейського Союзу, а саме із сусідньою державою Польщею. Вибір даної країни пов'язаний з тим, що серед сусідніх держав у євроінтеграційних прагненнях вступу до ЄС Україна має найбільшу

підтримку з боку даної держави та найтісніше партнерство з прикордонними регіонами згідно аналізу у підрозділі 2.1 в рамках найбільшої за бюджетом транскордонної програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр. Безпосереднє сусідство з Республікою Польща мають такі регіони України як Львівська, Волинська та Закарпатська області.

Типологія розподілу регіонів України у таблиці 2.22 показує, що перші позиції питомої ваги взаємного товарообороту з Польщею протягом 2008–2013 рр. незмінно мають прикордонні з нею Львівська та Волинська області. Це підтверджує факт транскордонного ефекту між територіями, які знаходяться в близькості одна до одної. Розрахунки наведені у Додатку В, табл. В.1, В.9.

Таблиця 2. 22

Ранжування прикордонних регіонів України за коефіцієнтом товарообміну із Польщею за 2008–2013 роки

Прикордонні регіони		Роки					середній 2008– 2013	
		2008	2009	2010	2011	2012		2013
1		2	3	4	5	6	4	8
Співробітництво з країнами-членами ЄС	Вінницька область	9	7	6	6	6	10	8
	Чернівецька область	11	11	18	12	12	13	12
	Одеська область	16	16	15	16	16	12	15
	Івано-Франківська область	4	8	5	4	4	11	7
	Закарпатська область	6	5	8	8	8	5	6
	Львівська область	2	1	1	1	1	1	1
	Волинська область	3	2	2	3	2	2	2
Співробітництво з країнами СНД	Київська область	7	6	4	7	7	6	5
	Житомирська область	8	9	9	9	9	7	9
	Рівненська область	1	3	3	2	3	3	3
	Чернігівська область	13	15	13	13	13	14	13
	Сумська область	14	13	12	14	14	16	14
	Харківська область	15	14	14	15	15	15	16
	Донецька область	12	10	10	11	11	9	11
	Луганська область	5	12	11	10	10	4	10
	Автономна Республіка Крим	17	18	16	17	17	17	17

Продовження табл. 2.22

1		2	3	4	5	6	4	8
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	Миколаївська область	19	19	19	19	19	19	19
	Херсонська область	18	17	17	18	18	18	18
	Запорізька область	10	4	7	5	5	8	4

Джерело: Розраховано автором на основі Додаткеу В, табл. В.1, В.9].

У випадку із Закарпатською областю, її позиції у рейтингу за коефіцієнтом товарообміну з Польщею в середньому за 2008–2013 роки – 6 місце. Це свідчить, про значно вищий рівень усталеності транскордонного ефекту співробітництва Львівської та Волинської областей із Польщею, порівняно із Закарпатською областю. Така позиція у рейтингу не є низькою, однак необхідно використати близьке розташування із сусідньою державою для більшої активізації співпраці та отримання максимально позитивних її результатів, що надасть можливість бути серед трійки лідерів співробітництва.

Таблиця 2.23

Основні показники зовнішньої торгівлі прикордонних регіонів
із Польщею у 2013 р.

Прикордонні регіони	Обсяги торгівлі з Польщею				
	тис. дол. США			%	
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт
Львівська (1 місце)	372002,6	789379,6	-417377,0	22,1	28,5
усього по регіону	1686600	2769100	-1082500	100	100
Волинська (3 місце)	71184,3	161044,1	-89859,8	10,4	14,2
усього по регіону	686400	1131400	-445000	100,0	100,0
Закарпатська (6 місце)	75361,9	58561,3	16800,6	4,7	2,8
усього по регіону	1592400	2110900	-518500	100	100
Рівненська	129347,1	38327,8	91019,3	3,3	2,1
усього по регіону	3907200	1863400	2043800	100	100

Джерело: розраховано автором.

З іншої сторони, перші позиції належать Рівненській області – 3 місце, що не межує із Польщею, проте знаходиться у географічній близькості до суміжної із даною країною Волинської області, через яку може відбуватися екстраполяція транскордонного ефекту до Рівненської області та посилюватися співробітництво із даною країною. Аналізуючи відповідність показників експорту та імпорту з Польщею у загальному товарообороті в межах вищезгаданих прикордонних регіонів, обсяги віддаленої Рівненської області є нижчими (експорт 3,3 %, імпорт 2,1 %), порівняно із Львівською (експорт 22,1 %, імпорт 28,5 %), Волинською (експорт 10,4 %, імпорт 14,2 %) та Закарпатською (експорт 4,7 %, імпорт 2,8 %), що межують з даною державою (табл. 2.23).

Закарпатська область єдиний регіон України, який має безпосереднє сусідство з Республікою Словаччина.

За коефіцієнтом товарообміну між прикордонними регіонами України та Словаччиною, підтверджується транскордонний ефект співробітництва із сусідньою державою – перші позиції із Закарпатською областю (1 місце). В той же час не межують із Словаччиною, але входять теж в перші позиції протягом 2008–2013 рр., а саме Волинська область – 3 та Львівська – 2 місце. Низький ранг за шість років у сусідніх до Закарпатської області – Івано-Франківській (6 місце) та Чернівецька (13 місце) прикордонних областях. Враховуючи такі результати, вважаємо за необхідне, при плануванні зовнішньоекономічної діяльності сусідніх областей до Закарпатської області також враховувати географічну близькість із даною прикордонною областю та у реалізації співробітництва із даною країною ЄС (табл. 2.24). Розрахунки коефіцієнту товарообміну із Словаччиною за 2008–2013 роки наведені у Додатку В, табл. В.2, В.9.

Показники зовнішньоторговельної діяльності прикордонних регіонів, що займають перші позиції за коефіцієнтом товарообігу із Словаччиною наведені у табл. 2.25. Серед трійки лідируючих областей за коефіцієнтом

товарообміну на співробітництво із Словаччиною найбільше припадає 6,5 % експорту із єдиною сусідньою з українського боку Закарпатською областю, 1,3 % експорту із Львівською прикордонної області та 1,8 % із Волинської області.

Таблиця 2. 24

Ранжування прикордонних регіонів України за коефіцієнтом товарообміну із Словаччиною за 2008–2013 роки

Прикордонні регіони		Роки						середній 2008-2013
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами -членами ЄС	Вінницька область	15	13	17	13	15	13	14
	Чернівецька область	8	5	14	14	13	15	13
	Одеська область	16	14	12	15	16	16	16
	Івано-Франківська область	4	10	6	7	5	7	6
	Закарпатська область	1	1	1	1	1	1	1
	Львівська область	3	2	2	2	2	2	2
	Волинська область	2	3	3	4	3	3	3
Співробітництво з країнами СНД	Київська область	9	11	10	11	10	9	9
	Житомирська область	11	9	8	8	8	8	8
	Рівненська область	10	8	7	12	9	12	10
	Чернігівська область	18	16	15	18	17	17	17
	Сумська область	12	6	13	10	12	10	11
	Харківська область	14	17	18	16	14	14	15
	Донецька область	6	7	5	3	7	6	5
	Луганська область	7	12	9	6	6	4	7
	Автономна Республіка Крим	13	15	11	9	11	11	12
	Співробітництво через морський кордо з іншими країнами	Миколаївська область	19	19	19	19	18	18
Херсонська область		17	18	16	17	19	19	18
Запорізька область		5	4	4	5	4	5	4

Джерело: розраховано автором на основі Додатку В, табл. В.2, В.9.

Показники імпорту Закарпатської області із Словаччиною є порівняно меншими – 1,3 %, ніж у співробітництві з Польщею (2,8 %) аналізованою вище. Більшу привабливість імпорту із Словаччини становить для віддаленої Львівської – 4,0 % та Волинської області – 2,2 %.

Таблиця 2.25

Основні показники зовнішньої торгівлі прикордонних регіонів із Словаччиною у 2013 р.

Прикордонні регіони	Обсяги торгівлі з Словаччиною				
	тис. дол. США			%	
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт
Закарпатська (1 місце)	104256,67	28366,9	75889,77	6,5	1,3
усього по регіону	1592400	2110900	-518500	100	100
Львівська (2 місце)	51704,8	74321,9	-22617,1	1,3	4,0
усього по регіону	3907200	1863400	2043800	100	100
Волинська (3 місце)	12089,9	25376,7	-13286,8	1,8	2,2
усього по регіону	686400	1131400	-445000	100	100

Джерело: складено автором.

Також єдиним представником через кордон з українського боку Закарпатський прикордонний регіон виступає у співробітництві з Угорщиною.

У співробітництві із Угорщиною, знову ж підтверджується максимальний транскордонний ефект співпраці із сусіднім прикордонним регіоном Закарпатською областю, протягом 2008–2013 років – 1 місце. Це свідчить, що даний прикордонний регіон має тісні сформовані зовнішньоекономічні зв'язки із сусідньою державою. Більш віддалені області, а саме Волинська займає – 2 місце та Івано-Франківська область –

3 місце (табл. 2.26). Розрахунки коефіцієнту товарообміну із Угорщиною за 2008–2013 роки наведені у Додатку В, табл. В.3, В.9.

Таблиця 2. 26

Ранжування прикордонних регіонів України за коефіцієнтом товарообміну із Угорщиною за 2008–2013 роки

Прикордонні регіони		Роки						середній 2008-2013
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами -членами ЄС	Вінницька область	14	15	7	12	11	16	13
	Чернівецька область	10	9	19	11	10	12	12
	Одеська область	12	11	13	14	9	14	11
	Івано-Франківська область	3	5	9	3	3	2	3
	Закарпатська область	1	1	1	1	1	1	1
	Львівська область	8	7	5	5	6	7	6
Співробітництво з країнами СНД	Волинська область	4	2	2	2	2	3	2
	Київська область	5	3	4	6	15	6	5
	Житомирська область	9	6	8	10	7	8	8
	Рівненська область	6	8	6	9	8	10	7
	Чернігівська область	19	18	12	16	14	13	15
	Сумська область	11	16	14	13	18	19	16
	Харківська область	15	13	15	18	13	9	14
	Донецька область	13	12	10	8	5	5	9
	Луганська область	2	4	3	4	4	4	4
	Автономна Республіка Крим	17	19	17	7	19	18	17
Співробітництво через морський кордо з іншими країнами	Миколаївська область	18	17	16	17	16	17	18
	Херсонська область	16	14	18	19	17	15	19
	Запорізька область	7	10	11	15	12	11	10

Джерело: розраховано автором на основі Додатку В, табл. В.3, В.9.

Аналізуючи обсяги торгівлі з Угорщиною, найбільші показники експорту серед трійки лідерів за коефіцієнтом товарообороту припадає на єдину сусідню Закарпатську область – 41,6 %, та Івано-Франківська – 15 % і Волинську – 5,5 % області. Привабливість імпорту із Угорщини має менші показники і становить для Волинської області – 8,1 %, Закарпатська – 7,2 %, Івано-Франківської – 0,3 %.

Таблиця 2.27

Основні показники зовнішньої торгівлі прикордонних регіонів із Угорщиною у 2013 р.

Прикордонні регіони	Обсяги торгівлі з Угорщиною				
	тис. дол. США			%	
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт
Закарпатська (1 місце)	662942,8	152741,5	510201,3	41,6	7,2
усього по регіону	1592400	2110900	-518500	100	100
Волинська (2 місце)	37847,1	91656,2	-53809,1	5,5	8,1
усього по регіону	686400	1131400	-445000	100	100
Івано-Франківська (3 місце)	554999,5	6527,2	548472,3	15,0	0,3
усього по регіону	3701000	2017300	1683700	100	100

Джерело: складено автором.

Водночас Закарпатська область разом із Одеською, Івано-Франківською, Закарпатською та Чернівецькою областями мають безпосереднє сусідство із Румунією.

У співробітництві з Румунією за коефіцієнтом товарообміну протягом 2008–2013 рр. 1 місце займає Одеська, 2 місце віддалена не суміжна із Румунією – Запорізька область та 3 місце – Чернівецька область.

Закарпатська та Івано-Франківська області, які межують з Румунією, зайняли 4 та 5 місце.

Таблиця 2.28

Ранжування прикордонних регіонів України за коефіцієнтом товарообміну із Румунією за 2008–2013 роки

Прикордонні регіони		Роки						середній 2008- 2013
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами членами ЄС	Вінницька область	16	13	15	15	15	10	14
	Чернівецька область	4	2	3	3	1	1	3
	Одеська область	1	3	2	1	1	1	1
	Івано-Франківська область	3	8	7	4	3	3	5
	Закарпатська область	6	4	4	5	4	5	4
	Львівська область	5	7	9	10	12	15	8
	Волинська область	11	11	13	11	8	6	10
Співробітництво з країнами СНД	Київська область	9	9	10	9	11	11	9
	Житомирська область	13	12	14	13	14	13	13
	Рівненська область	18	19	11	12	9	8	15
	Чернігівська область	12	18	8	8	6	7	11
	Сумська область	8	5	6	7	7	9	6
	Харківська область	17	14	16	16	16	16	16
	Донецька область	7	6	5	6	10	14	7
	Луганська область	10	10	12	14	13	12	12
	Автономна Республіка Крим	19	17	18	18	18	17	18
	Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	Миколаївська область	14	16	19	19	17	19
Херсонська область	15	15	17	17	19	18	17	
Запорізька область	2	3	2	1	2	2	2	

Джерело: розраховано автором на основі Додатку В, табл. В.4, В.9.

Звертаємо увагу, що прикордонні регіони досить тісно співпрацюють із сусідньою державою, що підтверджує транскордонний ефект співпраці та показники високого коефіцієнту товарообміну з республікою Румунія. Хоча віддалена несусідня із Румунією Запорізька область за коефіцієнтом товарообміну займає 2 місце, проте показники експорту та імпорту з Румунією у загальному товарообороті області – лише 0,7 % по обох позиціях. Тоді як серед областей, що межують з Румунією показники експорту становлять із Чернівецької області – 24,7 %, Івано-Франківської – 13,2 %, Одеської – лише 4,3 % та Закарпатської – 1,5 (табл. 2.29).

Таблиця 2.29

Основні показники зовнішньої торгівлі прикордонних регіонів із Румунією у 2013 р.

Прикордонні регіони	Обсяги торгівлі з Румунією				
	тис. дол. США			%	
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт
Запорізька (2 місце)	29253,9	12833,5	16420,4	0,7	0,7
усього по регіону	3907200	1863400	2043800	100	100
Одеська (1 місце)	11946,7	192324,5	-180377,8	4,3	51,9
усього по регіону	280670	370730	-90060	100	100
Чернівецька (3 місце)	35207,8	25617,8	9590	24,7	16,0
усього по регіону	142300	160500	-18200	100	100
Закарпатська (4 місце)	23791,9	13487,4	10304,5	1,5	0,6
усього по регіону	1592400	2110900	-518500	100,0	100
Івано-Франківська (5 місце)	71151,6	12640,9	58510,7	13,2	2,1
усього по регіону	540200	612700	-72500	100	100

Джерело: розроблено автором.

Привабливість імпорту із Румунії на відміну від експорту для Одеської області – 51,9 %, Чернівецької – 16,0 %, для Івано-Франківської лише 2,1 % та Закарпатської – 0,6 % (табл. 2.29).

До співробітництва вздовж кордону з країнами членами ЄС, також відносимо співпрацю з Молдовою, яка в даний момент є асоційованим членом даної структури, але здійснює усі можливі дії для входження повноправним членом даної організації. Сусідніми до Молдови є Вінницька, Чернівецька та Одеська прикордонні регіони.

У співробітництві з Молдовою за коефіцієнтом товарообміну протягом 2008–2013 рр. (табл. 2.30) – 1 місце займає сусідня Одеська область, 2 місце – віддалена несусідня з Молдовою Запорізька та 3 місце – сусідня з нею Вінницька область. Чернівецька область, яка межує Молдовою займає в середньому за шість років – 9 місце.

Таблиця 2.30

Ранжування прикордонних регіонів України за коефіцієнтом товарообміну із Молдовою за 2008–2013 роки

Прикордонні регіони		Роки					середній 2008- 2013	
		2008	2009	2010	2011	2012		2013
1		2	3	4	5	6	7	8
Співробітництво з країнами- членами ЄС	Вінницька область	7	10	5	3	3	4	3
	Чернівецька область	3	6	10	9	9	10	9
	Одеська область	1	1	1	2	2	2	1
	Івано- Франківська область	6	3	4	7	7	11	7
	Закарпатська область	16	19	19	18	19	16	18
	Львівська область	9	11	11	11	11	13	10
Співробітництво з країнами СНД	Волинська область	13	15	14	13	14	14	13
	Київська область	5	12	8	6	6	8	8
	Житомирська область	11	13	12	12	12	12	11
	Рівненська область	14	9	16	14	15	18	14
	Чернігівська область	8	4	9	8	8	6	5
	Сумська область	10	8	3	4	4	5	4
	Харківська область	18	7	6	5	5	9	12
	Донецька область	19	14	13	10	10	3	16

Продовження табл. 2.30

	1	2	3	4	5	6	7	8
Співробітництво з країнами СНД	Луганська область	4	5	7	13	13	7	6
	Автономна Республіка Крим	12	16	15	15	16	15	15
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	Миколаївська область	17	18	18	17	18	19	19
	Херсонська область	15	17	17	16	17	17	17
	Запорізька область	2	2	2	1	1	1	2

Джерело: розраховано автором на основі Додатку В, табл. В.5, В.9

У співробітництві з Молдовою показники експорту із сусідніх прикордонних регіонів України перевищують показник імпорту (табл. 2.31).

Таблиця 2.31

Основні показники зовнішньої торгівлі прикордонних регіонів із Молдовою у 2013 р.

Прикордонні регіони	Обсяги торгівлі з Молдовою				
	тис. дол. США			%	
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт
Одеська (1 місце)	62825,1	40303,8	22521,3	22,4	10,9
усього по регіону	280670	370730	-90060	100	100
Запорізька (2 місце)	42151,7	1714,8	40436,9	1,1	0,1
усього по регіону	3907200	1863400	2043800	100	100
Вінницька (3 місце)	31344,1	3655,2	27688,9	4,2	0,7
усього по регіону	738600	529400	209200	100	100
Чернівецька (9 місце)	5637,5	2089	3548,5	4,0	1,3
усього по регіону	142300	160500	-18200	100	100

Джерело: розраховано автором.

Аналізуючи обсяги торгівлі з Молдовою, найбільші показники експорту припадає на сусідню Одеську область – 22,4 %, Вінницьку – 4,2 % і Чернівецьку – 4 % області. Привабливість імпорту із Молдови має менші показники і становить для Одеської області – 10,9 %, Чернівецька – 1,3 %, Вінницька – 0,7 % (табл. 2.31).

Тепер проведемо аналіз транскордонного ефекту у співробітництві з країнами СНД, а саме Білорусії та Росії. Співпраця прикордонних регіонів України з даними країнами є історично сформованими зв'язками з колишніми союзними республіками СРСР, особливо у співпраці із Росією, які успадкували багато спільних елементів, що мало особливий вплив для Східних областей України.

У співробітництві з Білорусією спільний кордон мають такі прикордонні регіони як: Волинська, Київська, Житомирська, Рівненська та Чернігівська області.

У співробітництві з Білорусією за коефіцієнтом товарообміну протягом 2008–2013 рр. 1 місце займає Волинська область, 2 місце – Житомирська та 3 місце – Чернігівська область (табл. 2.32).

Таблиця 2.32

Ранжування прикордонних регіонів України за коефіцієнтом товарообміну із Білорусією за 2008–2013 роки

Прикордонні регіони			Роки						середній 2008- 2013
			2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами-членами ЄС	1	Вінницька область	14	8	7	10	5	3	8
	2	Чернівецька область	13	10	18	18	17	15	17
	3	Одеська область	17	15	17	17	14	14	14
	4	Івано-Франківська область	18	18	6	16	16	18	16
	5	Закарпатська область	11	1	1	5	10	10	4
	6	Львівська область	8	7	9	3	11	2	7
Співробітництво з країнами СНД	7	Волинська область	2	3	3	1	1	4	1
	8	Київська область	5	5	4	7	4	8	5
	9	Житомирська область	3	4	8	2	2	1	2

Продовження табл. 2.32

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Співробітництво з країнами СНД	10	Рівненська область	6	9	10	13	13	12	11
	11	Чернігівська область	1	2	2	6	6	5	3
	12	Сумська область	7	14	13	8	7	13	10
	13	Харківська область	10	12	12	11	12	11	13
	14	Донецька область	9	11	11	12	9	7	9
	15	Луганська область	12	13	14	9	8	6	12
	16	Автономна Республіка Крим	16	16	16	15	15	16	15
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	15	17	15	14	18	17	18
	18	Херсонська область	19	19	19	19	19	19	18
	19	Запорізька	4	6	5	4	3	9	6

Джерело: розраховано автором на основі Додатку В, табл. В.6, В.9.

У першу трійку за коефіцієнтом товарообігу входять прикордонні регіони, які межують з даною країною, що свідчить про їх використання можливостей транскордонного ефекту співробітництва із сусідньою державою. Проте також сусідні прикордонні регіони займають: Київська – 5 місце та Рівненська – 11 місце.

Аналізуючи експортно-імпортні операції з Білорусією, найбільші показники експорту припадає на сусідні Чернігівську – 9,8 %, Житомирську – 6,6 %, Волинську 6,2 %, Рівненську – 5,9 %, Київську – 2,7 % області (табл. 2.33).

Привабливість імпорту із Білорусії має менші показники для сусідніх прикордонних із нею регіонів, зокрема найвищий показник для Волинської

області – 9,2 %, тоді як Житомирська – 3,3 %, Рівненська – 3,9 %, Київська – 2,3 %, Чернігівська 0,6 % (табл. 2.33).

Таблиця 2.33

Основні показники зовнішньої торгівлі прикордонних регіонів із
Білорусією у 2013 р.

Прикордонні регіони	Обсяги торгівлі з Білорусією				
	тис. дол. США			%	
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт
Волинська (1 місце)	42321,3	104563,8	-62242,5	6,2	9,2
усього по регіону	686400	1131400	-445000	100	100
Житомирська – (2 місце)	42747,5	13085,2	29662,3	6,6	3,3
усього по регіону	576400	616400	-40000	100	100
Чернігівська (3 місце)	56347,9	3763,3	52584,6	9,8	0,6
усього по регіону	646900	399500	247400	100	100
Київська – (5 місце)	66112,6	116347	-50234,4	2,7	2,3
усього по регіону	2451500	5045600	-2594100	100	100
Рівненська (11 місце)	32332,9	13812,9	18520	5,9	3,9
усього по регіону	548100	356000	192100	100	100

Джерело: складено автором.

У співробітництві з Росією спільний кордон мають такі прикордонні регіони як: Чернігівська, Сумська, Харківська, Донецька, Луганська та Автономна Республіка Крим (табл. 2.34).

Таблиця 2.34

Ранжування прикордонних регіонів України за коефіцієнтом товарообміну із Росією за 2008–2013 роки

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			РОКИ						Середній рівень 2008-2013
			2008	2009	2010	2011	2012	2013	
1			2	3	4	5	6	7	8
Співробітництво з країнами -членами ЄС	1	Вінницька область	14	10	12	15	16	14	15
	2	Чернівецька область	18	18	19	18	18	18	18
	3	Одеська область	4	4	6	12	9	8	8
	4	Івано-Франківська область	9	17	9	4	5	16	11
	5	Закарпатська область	17	13	10	5	8	7	10
	6	Львівська область	15	16	17	17	17	17	17
	7	Волинська область	10	15	13	9	13	13	13
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	8	6	4	6	7	9	5
	9	Житомирська область	13	12	15	14	14	12	14
	10	Рівненська область	11	8	8	8	4	3	7
	11	Чернігівська область	3	9	11	10	12	11	9
	12	Сумська область	5	3	3	11	10	5	6
	13	Харківська область	2	2	2	1	2	2	2
	14	Донецька область	7	7	7	3	3	4	3
	15	Луганська область	1	1	1	2	1	1	1
	16	Автономна Республіка Крим	12	11	14	13	11	10	12
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	16	14	16	16	15	15	16
	18	Херсонська область	19	19	18	19	19	19	19
	19	Запорізька	6	5	5	7	6	6	4

Джерело: розраховано автором на основі Додатку В, табл. В.7, В.9.

У співробітництві з Росією за коефіцієнтом товарообміну протягом 2008–2013 рр. 1 місце займає Луганська область, 2 місце – Харківська та 3 місце – Донецька. Інші прикордонні регіони, які межують з даною країною, займають Сумська – 6 місце, Чернігівська – 9 місце, Автономна республіка Крим – 12 (див. табл. 2.34).

Аналізуючи експортні операції з Росією, високі показники експорту припадають на сусідні Сумська – 50,8 %, Харківська – 44,3 %, Луганська 36,0%, Автономна Республіка Крим – 30,9 %, Чернігівська – 25,0 %, Донецька – 20,6 % області (див. табл. 2.35).

Привабливість імпорту із Росії має також високі показники для сусідніх прикордонних із нею регіонів, зокрема найвищий показник для Харківської області – 30,8 %, Чернігівська 24,4 %, Сумська – 16,9 %, Автономна Республіка Крим – 13,4 %, Луганська область – 11,9 %, Донецька – 3,1 %.

Таблиця 2.35

Основні показники зовнішньої торгівлі прикордонних регіонів із
Росією у 2013 р.

Прикордонні регіони	Обсяги торгівлі з Росією				
	тис. дол. США			%	
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт
Запорізька область (1 місце)	1579021,6	730277,6	848744	40,4	39,2
усього по регіону	3907200	1863400	2043800	100	100
Луганська область (2 місце)	1333962,7	239557,9	1094404,8	36,0	11,9
усього по регіону	3701000	2017300	1683700	100	100
Донецька область (3 місце)	2693519,5	146985	2546534,5	20,6	3,1
усього по регіону	13048200	4675800	8372400	100	100
Харківська область (4 місце)	1032301,5	757321,8	274979,7	44,3	30,8
усього по регіону	2332300	2461400	-129100	100	100
Сумська область (6 місце)	509492,5	122615,4	386877,1	50,8	16,9
усього по регіону	1002500	723500	279000	100	100
Чернігівська область (9 місце)	143907,5	150103,7	-6196,2	25,0	24,4
усього по регіону	576400	616400	-40000	100	100
Автономна Республіка Крим (12 місце)	443743,3	150103,7	293639,6	30,9	13,4
усього по регіону	1436600	1123200	313400	100	100

Джерело: розроблено автором.

Важливими у дослідженні транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів є показники експорту та імпорту. Можна проаналізувати, з якими українськими прикордонними регіонами у сусідніх держав проявляється сильніший транскордонний ефект співпраці у зовнішній торгівлі, особливо, на основі тих областей, які межують одразу із кількома сусідніми державами [108].

У співробітництві з країнами – членами ЄС у 2013 році, найтісніший транскордонний ефект експорту серед сусідніх українських областей до Польщі має Львівська область (22,3 %), до Румунії – Чернівецька область (24,7 %), до Молдови (як асоційований член ЄС) – Одеська область (22,4 %).

У співробітництві з країнами із СНД у 2013 році, найтісніший транскордонний ефект експорту серед українських сусідніх областей до Білорусії має Чернігівська область (9,8 %), до Росії – Сумська область (50,8 %) (рис. 2.17).

Рис. 2.17. Експорт прикордонних регіонів України із сусідніми державами у 2013 р. (%)

Джерело: розроблено автором.

У співробітництві з країнами-членами ЄС у 2013 році, найтісніший транскордонний ефект імпорту серед сусідніх українських областей із

Польщі має знову ж Львівська область (28,5 %, що на 6,2 % перевищує експорт), із Румунії – Одеська область (51,9 %, що на 47,6 % перевищує експорт), із Молдови (як асоційований член ЄС) – знову Одеська область (10,9 %, що на 11,5 % менше, ніж експорт).

У співробітництві з країнами із СНД у 2013 році, найтісніший транскордонний ефект імпорту серед українських сусідніх областей із Білорусії має уже Волинська область (9,2 %, що перевищує експорт до цієї країни на 3 %), із Росії найбільша привабливість імпорту у 2013 р. до Харківської області (30,8 %, що на 13,5 % менше ніж експорт до цієї країни) (рис. 2.18).

Рис. 2.18. Імпорт прикордонних регіонів України із сусідніми державами у 2013 р. (%)

Джерело: розроблено автором.

Не менш показовим для дослідження транскордонного ефекту є загальні показники експорту та імпорту безпосередньо у межах базових формуючих прикордонних регіонів українсько-польського (Львівська, Волинська, Закарпатська області), українсько-словацького (Закарпатська область), українсько-румунського (Чернівецька, Закарпатська, Івано-

Франківська та Одеська області), українсько-угорського (Закарпатська область), українсько-молдовського (Одеська, Вінницька та Чернівецька області), українсько-білоруського (Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська та Чернігівська області) та українсько-російського (Луганська, Донецька, Харківська, Сумська, Чернігівська та Автономна Республіка Крим) співробітництва.

Звертає увагу на себе факт, що експортно-імпортні показники співробітництва із сусідніми державами за шість років в основному мають тенденцію до зниження у 2013 р. порівняно з 2008 р. (табл. 2.36).

Таблиця 2.36

Основні показники зовнішньої торгівлі прикордонних регіонів із сусідніми державами у 2008 р. та 2013 р.

Співробітництво із сусідніми державами	Експорт із України				Імпорт в Україну			
	2008		2013				2008	
	тис.дол. США	%	Співробітництво із сусідніми державами	тис.дол. США	%	Співробітництво із сусідніми державами	тис.дол. США	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Українсько-польське	229829,2	0,45	Українсько-польське	229829,2	0,45	українсько-польське	229829,2	0,45
Українсько-словацьке	107503,4	0,21	Українсько-словацьке	107503,4	0,21	українсько-словацьке	107503,4	0,21
Українсько-румунське	103561,9	0,20	Українсько-румунське	103561,9	0,20	українсько-румунське	103561,9	0,20
Українсько-угорське	621532,2	1,21	Українсько-угорське	621532,2	1,21	українсько-угорське	621532,2	1,21
Українсько-молдовське	214157,9	0,42	Українсько-молдовське	214157,9	0,42	українсько-молдовське	214157,9	0,42
Українсько-білоруське	204339,8	0,40	Українсько-білоруське	204339,8	0,40	українсько-білоруське	204339,8	0,40
Українсько-російське	6611416,9	12,85	Українсько-російське	6611416,9	12,85	українсько-російське	6611416,9	12,85
Співробітництво з країнами-членами ЄС	1276584,6	2,48	Співробітництво з країнами-членами ЄС	1276584,6	2,48	Співробітництво з країнами-членами ЄС	1276584,6	2,48

Продовження табл. 2.36

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Співробітництво з країнами СНД	7888001,5	13,25	Співробітництво з країнами СНД	7888001,5	13,25	Співробітництво з країнами СНД	7888001,5	13,25
Загальні обсяги експорту та імпорту в Україні	51437000	100	Загальні обсяги експорту та імпорту в Україні	51437000	100	Загальні обсяги експорту та імпорту в Україні	51437000	100

Джерело: розраховано автором.

У межах загального показника експорту із України найтісніший транскордонний ефект проявляється у українсько-російському співробітництві, що становить найбільший показник як у 2008 р. – 12,85 %, так і у 2013 р. – 7,88 %, хоча і зменшився за шість років на 4,97 %. Транскордонний ефект експорту у співробітництві вздовж кордону з країнами СНД у 2008 р. на 10,77 % перевищує із країнами ЄС, а у 2013 р. – розрив скоротився і становив 6,25 %.

У межах загального показника імпорту до України найтісніший транскордонний ефект проявляється також у українсько-російському співробітництві, що становить найбільший показник як у 2008 р. – 4,44 %, так і у 2013 р. – 1,85 %, хоча скоротився на 2,85 %. Транскордонний ефект імпорту у співробітництві з країнами СНД більший, проте перевищує імпорт із країн ЄС у 2008 р. на 2,63 %, і має тенденцію на скорочення і у 2013 р. розрив становить лише 0,45 %.

Результатом аналізу експортно-імпортних операцій розраховуємо сумарний коефіцієнт товарообміну базових формуючих прикордонних регіонів. Таким чином, найкращий транскордонний ефект співробітництва за даним коефіцієнтом становить українсько-угорська співпраця, у 2008 р. – 78,30, у 2013 – 81,43. Також за показниками експорту із України співробітництво прикордонних регіонів із Угорщиною має найкращий транскордонний ефект серед співпраці із іншими країнами ЄС, зокрема частка у загальному товарообороті країни становила у 2008 р. – 1,21 % та у 2013 р. – 0,85 %. Тоді як частка експорту базових формуючих прикордонних регіонів з боку України у

співробітництві з Польщею – 0,64 %, із Словаччиною – 0,13 %, із Румунією – 0,18 %, із Молдовою – 0,13 % . Тоді як частка імпорту в Україну найбільший транскордонний ефект має серед прикордонних регіонів українсько-польського співробітництва, у 2008 р. – 1,07 %, у 2013 р. – 1,14 % [108].

Таблиця 2.37

Сумарний коефіцієнт товарообміну прикордонних регіонів із сусідніми державами у 2008 р. та 2013 р.

Співробітництво	Сумарний коефіцієнт товарообміну		Абсолютне відхилення
	2008	2013	
Українсько-польський	19,67	12,35	-7,32
Українсько-словацький	17,22	5,36	-11,87
Українсько-румунський	4,47	2,94	-1,52
Українсько-угорський	78,30	81,43	3,14
Українсько-молдовський	3,52	1,28	-2,24
Українсько-білоруський	4,27	2,38	-1,90
Українсько-російський	38,40	17,84	-20,56
Співробітництво з країнами-членами ЄС	20,13	11,33	-8,81
Співробітництво з країнами СНД	35,43	21,52	-13,91

Джерело: розроблено автором.

Натомість сумарний показник коефіцієнту товарообміну в українсько-польському співробітництві у 2008 р. порівняно з 2013 р. скоротився на 7,32, українсько-словацькому – на 11,87, українсько-румунському – на 1,52, українсько-молдавському – 2,24, українсько-білоруському – 1,90, українсько-російському – 20,56.

Це підтверджує, що експортно-імпортні результати співробітництва із сусідніми державами в основному мають тенденцію до зниження (табл. 2.37), що свідчить про недостатнє використання можливостей транскордонного ефекту співробітництва із сусідніми державами. При цьому відповідне недовикористання і низьке приділення уваги дослідженню результатів співробітництва, а саме транскордонного ефекту, якраз знаходить своє відображення в експорті та імпорті прикордонних регіонів України, що не супроводжується показниками нарощення транскордонного ефекту

співробітництва у 2013 р. порівняно із 2008 р. При цьому найсильніший транскордонний ефект співробітництва за сумарним коефіцієнтом товарообміну припадає із Угорщиною, Росією та Польщею, що свідчить про тісні усталені стосунки із даними державами [108].

Результати дослідження екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва пояснюємо:

1) у прикордонних регіонах України існують відмінності у рівнях розвитку, що зумовлені:

- розташуванням в країні;
- сусідством з відповідними країнами і їх умовами ведення транскордонного співробітництва;
- спеціалізацією регіонів всередині країни;

2) тенденції низького рівня зовнішньої торгівлі із сусідніми державами свідчить про недостатнє використання наявного потенціалу співпраці та недовикористання можливостей транскордонного ефекту у прикордонному регіоні [108];

3) важливість розробки стратегії в якій врахувати специфіку співробітництва між прикордонними регіонами України із визначенням цільового впливу транскордонного ефекту від співпраці;

4) співробітництво впливає на транскордонний ефект прикордонних регіонів, а його ефективність відбивається на соціально-економічних показниках [108].

При цьому важливо розуміти, що соціально-економічні комплекси прикордонних регіонів України, Росії, Білорусії і Молдови (що в даний момент є асоційованим членом ЄС з перспективою найближчим часом стати її повноправним учасником та розглядаємо як країну, що обрала європейський вектор розвитку) ще не так давно були складовими частинами єдиного народногосподарського комплексу однієї держави, що не може не враховуватися під час розробки регіональних стратегій розвитку прикордонних областей України, а також при визначенні концептуальних засад політики щодо регіонального розвитку України загалом [118].

Тому важливо провести аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища, яке впливає на появу транскордонного ефекту співробітництва, його поширення та впливу на соціально-економічний розвиток прикордонного регіону.

Відтак необхідно враховувати не лише як здійснити оцінку транскордонного ефекту прикордонного регіону, а й вміти передбачати, які труднощі можуть виникнути на його шляху в майбутньому і які нові можливості можуть відкриватися. Можна знати про загрозу, але не мати нагоди протистояти їй і тим самим зазнати поразку. Також можна знати про нові можливості, що відкриваються, але не володіти потенціалом для їх використання і, отже, не зуміти отримати віддачі від них [119, с. 86]. Для цього важливо розробити SWOT-аналіз прикордонних регіонів з врахуванням сильних та слабких сторін, загроз та можливостей.

Проаналізувати зіставлення сильних та слабких сторін прикордонних регіонів із можливостями та загрозами, що здійснюється на основі SWOT-аналізу, можна за допомогою матриці зображеної у таблиці 2.38.

Таблиця 2.38

Матриця SWOT- аналізу соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів

	МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
	1.Транзитне положення між Західною і Східною Європою та країнами СНД. 2. Формування транскордонних технопарків та кластерів. 3.Формування туристичних кластерів та спільних туристичних маршрутів.	1. Загострення соціальної ситуації у зв'язку з економічною та політичною нестабільністю в державі. 2. Відсутність єдиного спільно координованого простору транскордонного планування та моніторингу транскордонного ефекту. 3.Страх перед військовою агресією у Східних прикордонних областях може обумовлювати низький рівень заселення даних регіонів та вкладення інвестицій. 4. Відтік людського капіталу в умовах спрощення візового режиму з ЄС.

Продовження табл. 2.38

<p>СИЛЬНІ СТОРОНИ</p> <p>1. Вигідне економіко-географічне розташування та значний транзитний потенціал, багатий природно-ресурсний потенціал регіонів, який дозволяє одночасно розвивати різні види економічної діяльності.</p> <p>2. Високий рівень освіченості населення, значний науково-технічний потенціал;</p> <p>3. Наявність в певних прикордонних регіонах необхідних умов для розвитку туристично-рекреаційної сфери</p> <p>4. Наявність транспортних систем, які можна розвиваючи використовувати для міжнародних перевезень</p>	<p>Як скористатися можливостями:</p> <p>1. Активізація співробітництва з ЄС, поліпшення інвестиційного клімату, удосконалення інституційного середовища економічної діяльності, фокусування на ефективному застосуванні грантових програм та проектів прикордонними регіонами</p> <p>2. Розвивати підприємницьке середовище та високий рівень ділової й інноваційної активності через транскордонне співробітництво, фокусування на пріоритеті розвитку інновацій.</p> <p>3. Фокусування на розвитку туристичного пріоритету, що забезпечить можливості для зайнятості значної частки місцевого населення.</p>	<p>За рахунок чого можна знизити загрози:</p> <p>1. Ефективного та збалансованого використання наявного природно-ресурсного потенціалу та можливостей від геополітичного розташування та співробітництва із сусідніми державами.</p> <p>2. Використання грантових програм та проектів для отримання транскордонного досвіду та спільного формування, налагодження планування та моніторингу транскордонного співробітництва.</p> <p>3. Формування місії, бачення та пріоритетів у стратегії даних прикордонних регіонів, що дозволить населенню побачити майбутні переваги та можливості якісного життя і розвитку на даних прикордонних територіях.</p>
<p>СЛАБКІ СТОРОНИ</p> <p>1. Наявність структурних диспропорцій у соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів.</p> <p>2. Нерівномірність забезпечення території природними ресурсами.</p> <p>3. Низький рівень взаємозв'язку між прикордонними регіонами країни у реалізації транскордонних проектів та співпраці у даній сфері.</p>	<p>Що може перешкодити скористатися перевагами транскордонного ефекту:</p> <p>1. Наявність військової небезпеки на Сході країни.</p> <p>2. Висока централізація економіки, яка обмежує потенціал розвитку місцевого самоврядування та знижує ефективність регіональних транскордонних ініціатив.</p> <p>3. Слабкі зв'язки в системі влада-наука-бізнес, брак кваліфікованих посередників на ринку транскордонних послуг.</p> <p>3. Не вирішеність екологічних проблем, зберігання та переробки відходів</p> <p>4. Недостатня кількість прикордонних пунктів пропуску, незадовільний технічний стан міжнародних доріг і придорожного сервісу тощо)</p>	<p>Найбільші небезпеки для отримання переваг транскордонного:</p> <p>1. Низький технологічний рівень базових галузей, розвитку інновацій, висока зношеність основних засобів та їх недостатня конкурентоспроможність.</p> <p>2. Низький рівень політичної та економічної безпеки країни.</p> <p>3. Високий рівень вразливості прикордонних територій у випадку погіршення взаємовідносин із сусідніми державами.</p>

Джерело: розроблено автором.

На основі приведенного аналізу SWOT- аналізу, пропонуємо застосувати решітку «спростити – знизити – підвищити – створити» [120, с. 59]. Така решітка дозволяє розробити модель чотирьох дій, що спонукає регіони задати не лише чотири основні питання для їх розвитку, але і прийняти по всіх чотирьох напрямках конкретні кроки щодо їх співробітництва.

<p style="text-align: center;">Спростити:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Транскордонний ефект близькості до кордону з сусідніми державами (введення безвізового режиму) 	<p style="text-align: center;">Знизити:</p> <ul style="list-style-type: none"> - транскордонний ефект вразливості у випадку загострення взаємовідносин із сусідньою державою. - транскордонний ефект від впливу сусідніх держав на менталітет населення, їх орієнтири.
<p style="text-align: center;">Підвищити:</p> <ul style="list-style-type: none"> - конкурентоспроможність прикордонних регіонів - можливість розширення ринків збуту - транскордонний ефекти реалізації грантових програм та проектів - стратегічний моніторинг транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів 	<p style="text-align: center;">Створити:</p> <ul style="list-style-type: none"> - цільвий вплив транскордонного ефекту на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів; - включення транскордонного ефекту до стратегії співробітництва прикордонних регіонів; - транскордонну безпеку;

Рис. 2.19. Решітка «спростити – знизити – підвищити – створити»

Джерело: розроблено автором.

Таким чином, у ході проведеного аналізу, доводимо важливість включення транскордонного ефекту до стратегії співробітництва прикордонного регіону. Адже геополітична і економічна ситуація України, що змінюється, спричиняє, що транскордонний ефект співпраці стає джерелом нових викликів.

Тому оцінка транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів країни повинна враховувати використання стратегічного підходу та моніторингу, щоб забезпечити його цільовий вплив на соціально-економічний розвиток прикордонного регіону. У цьому випадку можна досягнути значного транскордонного ефекту використання наявного економічного, соціального, екологічного та науково-технологічного потенціалу і при активізації процесів співпраці досягти нарощення транскордонного ефекту прикордонних регіонів.

Висновки до другого розділу 2

Оцінка транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів дає нам змогу скоординувати співпрацю у ті сфери соціально-економічного життя регіону, для яких є найбільш сприятливі умови з урахуванням умов зовнішнього ринку або ж навпаки показує ті сфери, які мають низькі показники розвитку прикордонного регіону і потребують уваги.

За результатами проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

– систематизовані транскордонні проекти підписані у рамках програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр., як найбільшої транскордонної програми за фінансуванням. В ході дослідження виявлено, що прослідковується тісніша співпраця прикордонних регіонів України – учасників програми із польськими партнерами, та менш налагоджене співробітництво із білоруськими, а також порівняно низька взаємодія між українськими прикордонними регіонами – учасниками даної програми. Це свідчить, що існують недокінця використані можливості у налагодженні контактів з білоруськими прикордонними регіонами у спільній реалізації транскордонних проектів та існують диспропорції між активністю учасників транскордонних грантових проектів;

– прослідковується переважання транскордонних проектів із соціальними ефектами, при цьому низька частка економічного та науково-технологічного характеру, які в основному мають також соціальний, політичний або культурний характер. В розрізі транскордонних проектів реалізованих прикордонними регіонами України в рамках програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 рр. отримано наступні результати: із економічним транскордонним ефектом, найбільше проектів припадає на Волинську – 4, тоді як у Львівській – 3, Закарпатській та Рівненській – по 1, а у Івано-Франківській взагалі відсутні, із науково-технологічним транскордонним ефектом, лідером виступає Львівська – 4 проекти, тоді як Волинська та Івано-Франківська – по 1, Закарпатська та Рівненська – відсутні, із соціальним транскордонним ефектом, найбільше проектів припадає на Львівську область –

28, у Волинській – 20, у Закарпатській – 8, у Івано-Франківській та Рівненській – по 4, із екологічним транскордонним ефектом, Львівська – 4 проекти та Волинська – 3, Закарпатська, Івано-Франківська та Рівненська – відсутні;

– існує мала кількість проектів, в яких українські прикордонні регіони-учасники програми виступають основними партнерами – всього 14 проектів, тоді як представники зі сторони польських прикордонних регіонів виступили основними партнерами у 86 проектах. З іншої сторони, участь українських прикордонних регіонів у транскордонних проектах як партнерів досить активна, так прослідковується співпраця у 72 проектах, тоді як представники білоруських прикордонних регіонів взяли участь у партнерстві 34 проектів.

Здійснено формування показників для оцінки транскордонного ефекту співробітництва, які включають економічну, науково-технологічну, соціальну та екологічну його види та визначено інтегральний транскордонний ефект протягом 2008–2013 рр. Відповідно до розрахованого показника рівня інтегрального транскордонного ефекту співробітництва за усіма складовими протягом 2008–2013 рр. з'ясовано наступні результати: для прикордонних регіонів України у співробітництві з країнами-членами ЄС характерний середній рівень інтегрального транскордонного ефекту для Львівської та Івано-Франківської, усі інші характеризуються низьким рівнем, а саме Вінницька, Чернівецька, Одеська, Закарпатська та Волинська; серед прикордонних регіонів України у співробітництві із країнами СНД високий рівень характерний для Харківської за та Донецької областей, середній для Київської, Сумської, Луганської та Автономної Республіки Крим; серед прикордонних регіонів України, що здійснюють співробітництво через морський кордон з іншими країнами, характерний середній рівень для Миколаївської і Запорізької областей, та низький для Херсонської області.

З метою визначення можливостей поширення результатів співробітництва прикордонних регіонів, у роботі здійснено аналіз екстраполяції транскордонного ефекту від прикордонних регіонів, за сукупністю показників, що визначають коефіцієнт товарообміну співробітництва прикордонних регіонів в залежності від їх геополітичного розташування. транскордонний

ефект співробітництва слабкіший та сильніший. Також визначено, що експортно-імпортні результати співробітництва прикордонних регіонів України із сусідніми державами в основному мають тенденцію до зниження, що свідчить про недостатнє використання можливостей транскордонного ефекту співробітництва та відсутність його цільового застосування при розробці стратегій співпраці в регіонах. Визначені особливості екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів проаналізовано на предмет перспективності продовження досягнення отриманих результатів співпраці або їх зміни, що повинно сприяти кооперації регіонів та нарощення досягнення транскордонного ефекту в залежності від їх геополітичного тяжіння.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ ТРАНСКОРДОННОГО ЕФЕКТУ СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

3.1 Формування механізму посилення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів

Важливим етапом на шляху інтеграції до європейських стандартів співробітництва та поліпшення якості життя населення, що впливає на перетворення прикордонних регіонів, як територій економічно розвинутих, комфортних для життя, привабливих для туристів, відкритих для бізнесу та науково-технологічного прогресу є формування ефективного механізму співробітництва прикордонних регіонів.

Тому поряд із дослідженням економічної природи транскордонного ефекту та його теоретико-методологічних основ важливими є подальші шляхи його удосконалення, зокрема через включення до регіональних стратегій. Такий підхід дозволить удосконалити отримані результати від співробітництва прикордонних регіонів, реалізувати потенціал та підсилити їх конкурентні переваги.

На нашу думку, дієвість стратегії залежить від взаємодії не лише місцевих громад та органів влади, але науки та бізнесу, які при спільній організованій взаємодії дозволять ефективно удосконалити транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів. Також важливість детальнішого вивчення транскордонного ефекту та необхідності включення до стратегії співробітництва прикордонних регіонів є підтвердження вразливості і значного впливу з боку сусідніх держав через події в Україні у відносинах з Російською Федерацією. Проведення референдуму в Криму в березні 2014 р., коли в період революційних подій в Україні, сусідня держава Російська Федерація використала момент політичного та економічного послаблення для приєднання території Криму до даної держави та продовження нестабільності ситуації та

воєнних дій, щодо Східних регіонів України, які межують з Російською державою. Поширеність до недавнього часу одночасно євразійського та європейського трактування співробітництва, а також думки, що східний українсько-російський кордон є кордоном «між своїми», ускладнило заміну «радянського» дискурс кордону на європейський [121, с. 237]. Така ситуація, показує необхідність здійснення особливої уваги до розвитку прикордонних регіонів, оскільки:

- дані території стають найбільш вразливими у випадку загострення взаємовідносин із сусідньою державою та відповідно, наскільки держава забезпечила сильний і правильний вектор розвитку прикордонного регіону, визначить його можливості виходу із даної критичної ситуації, взаємовідносин із сусідньою державою та інтенсивності поширення кризи вглиб країни;

- на прикордонні території здійснюється першочерговий вплив від результатів співробітництва сусідніх держав, який може мати як оптимістичний, так і песимістичний сценарій розвитку;

- в залежності від ефектів співпраці і реалізації стратегії співробітництва, дані регіони виступають форпостами щодо впливу на розвиток інших регіонів держави і стабільності країни загалом.

Таким чином при розгляді транскордонного ефекту як допоміжного інструменту регіональної стратегії співробітництва прикордонних регіонів, звернемо увагу на її зміст. Тут, пропонуємо виокремити дві основні концепції – філософську та організаційно-управлінську.

Філософська наголошує на загальному значенні транскордонного ефекту у стратегії співробітництва прикордонного регіону. З цієї точки зору, транскордонний ефект розглядається як результат співробітництва:

- що не дозволяє зупинятися на досягнутому, а орієнтує на постійний розвиток;

- що дає змогу формування нових та досягнення кращих результатів;

- що дозволяє усвідомити майбутнє [119, с. 126];

В той же час організаційно-управлінська концепція стратегії пов'язана з конкретними діями, заходами та методами здійснення стратегічного співробітництва прикордонного регіону. Як показують події в Україні в умовах динамічної зміни зовнішнього середовища не завжди можна детально спланувати транскордонний ефект, тому пропонуємо враховувати його у стратегії із двох частин:

- запланований транскордонний ефект (формування через продумані та цілеспрямовані дії);
- адаптація та дієва реакція до непередбачених результатів співробітництва – транскордонного ефекту.

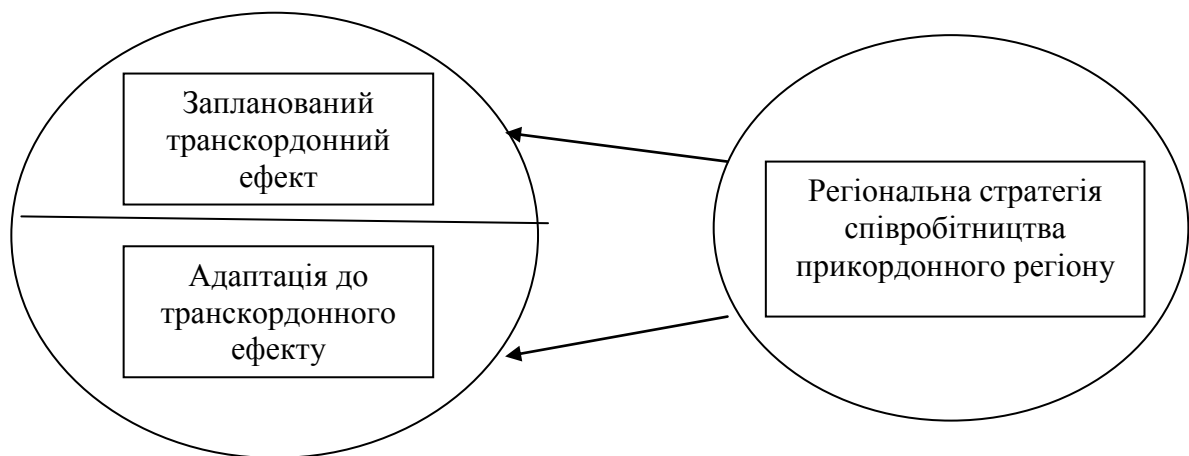

Рис. 3.1. Транскордонний ефект як об'єднання двох частин – запланованого та адаптованого

Удосконалено на основі джерела [119, с. 128].

Включення транскордонного ефекту до стратегії співробітництва прикордонного регіону є надзвичайно важливим, оскільки через близьке розташування до сусідніх держав, прикордонні регіони через результати співпраці:

- 1) з однієї сторони можуть доносити інформацію про свою країну, популяризувати її та формувати її бачення в сусідніх державах;
- 2) з іншої сторони є вкрай вразливими у разі погіршення взаємовідносин із сусідніми державами.

На рис. 3.2 зазначено місію регіональної стратегії співробітництва прикордонних регіонів України як створення позитивного іміджу України та поширенні українських товарів та послуг, в чому важливу роль відіграє удосконалення результатів транскордонного ефекту.

Рис. 3.2. Дерево цілей регіональної стратегії співробітництва прикордонних регіонів

Джерело: удосконалено на основі [122].

Важливість даної місії та підтвердженням актуальності включення транскордонного ефекту співробітництва до стратегії прикордонних регіонів є дані Міністерства закордонних справ України та компанії CFC Consulting, які у

грудні 2012 року провели дослідження сприйняття України у світі. Незважаючи, що дослідження проводилося не у сусідніх країнах, але у п'ятьох провідних країнах ЄС: Німеччині, Іспанії, Франції, Великобританії та Італії. Аналіз рис, найбільш притаманних українцям як представникам етносу, виявив низький ступінь визначеності іноземців щодо цього питання. 36 % опитаних не змогли обрати варіант відповіді з 11 запропонованих характеристик. Найбільш притаманними українцям рисами були визнані: гостинність (54 %), працьовитість (53 %), гідність (50 %) та дисциплінованість (47 %). Найменш притаманними українцям рисами є толерантність (38 %), креативність (36 %) та надійність (35 % опитаних). Для іноземних громадян Україна є, перш за все, аграрною (так вважає 66 % респондентів) та релігійною країною (55 %). Лише половина опитаних іноземців вважають, що Україна – це європейська країна [123]. Відповідно, в даному аспекті, важлива роль належить саме прикордонним регіонам, які можуть доносити інформацію про свою країну, популяризувати її та формувати її бачення в сусідніх державах.

На основі вище сказаного, для реалізації даної місії виникає актуальність використання комплексу маркетингової діяльності для прикордонних регіонів, зокрема органів державного управління, використовуючи ті ж самі методи, але для просування території. Класичний комплекс маркетингу для товарів та послуг виражають за допомогою формули «4P», проте сучасними вченими введена концепція «5P», яка включає в себе: product (або товарна політика), price (цінова політика), place (збутова політика), promotion (політика просування товарів на ринок), personnel (кадрова політика) [124; 125, 126] (рис. 3.3).

У комплексі маркетингу регіону продуктом – виступає безпосередньо прикордонний регіон, як такий, що має свої власні характеристики, сильні і слабкі сторони. Для прикордонного регіону – це географічне положення, населення, якість життя, інфраструктура, ресурси, рівень ділової активності, зовнішньоекономічне співробітництво (зокрема тип співробітництва з країнами СНД, ЄС чи через морський кордон), транскордонний ефект співробітництва, реалізація транскордонних проектів та програм.

Рис. 3.3. Схема елементів комплексу маркетингу для прикордонного регіону

Джерело: удосконалено на основі [124, с. 260].

Особливістю елементів комплексу маркетингу для регіону є те, що для нього елементи «продукт» та «місце» є практично ідентичними та доповнюють один одного, адже продуктом є сам прикордонний регіон.

Потенційний інвестор, розглядаючи «ціну території», має справу не з однією ціною, а з безліччю її складових, з яких складаються витрати інвестиційного проекту. Як виробник товару постійно шукає шляхи зниження собівартості, так і в нашому випадку виробник в особі органів місцевої влади повинен постійно слідкувати за тим, які додаткові витрати – здійснюють чи могли б здійснювати інвестори [127]. Важливою складовою регіонального маркетингу є процес просування продукту, який асоціюється, насамперед, із рекламною кампанією. Будь-який представник прикордонного регіону із сфери влади, бізнесу, науки чи громадськості, виступаючи перед «іноземною»

аудиторією і розповідаючи про успіхи чи невдачі, вже бере участь в такій кампанії. Але грамотно спланувати її, розставити акценти, повністю використати наявні можливості – це важливе завдання місцевих органів влади [124; 125, 127, с. 258]. Що стосується персоналу, то для прикордонного регіону важлива наявність висококваліфікованих працівників у всіх сферах, включаючи органи влади, бізнес, науку, громадськість, від кваліфікації яких залежить рівень транскордонного співпраці та іміджу в сусідніх країнах, підготовки та реалізації транскордонних проектів, що впливає на транскордонний ефект співробітництва регіону [128, с. 57] (рис. 3.4).

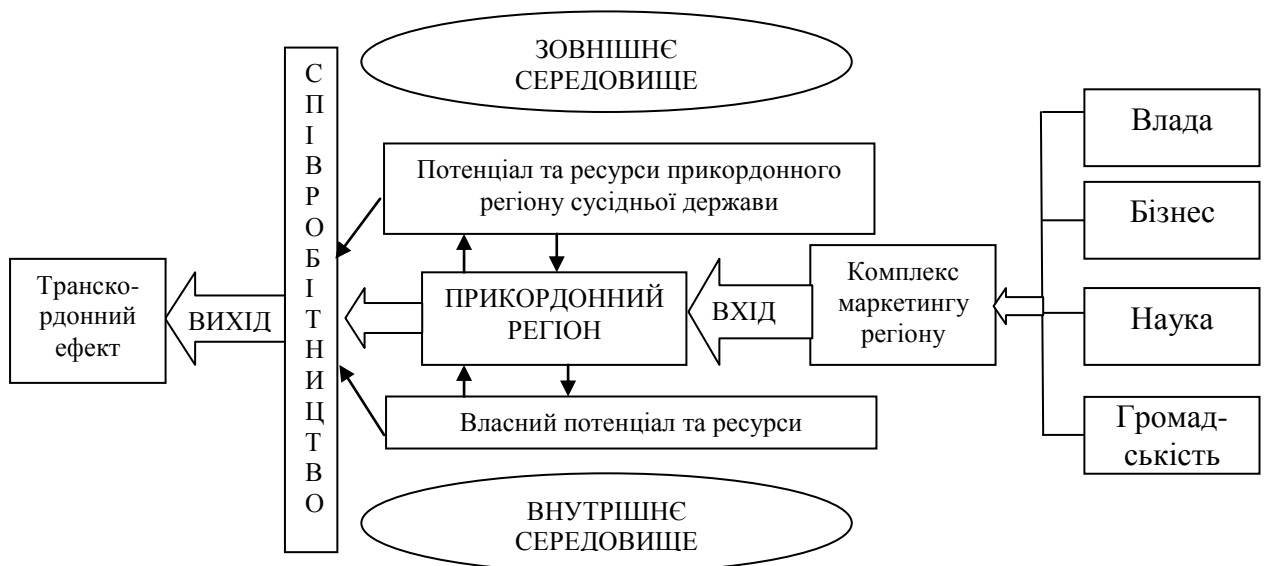

Рис. 3.4. Схема взаємозв'язку комплексу маркетингу в отриманні транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону

Джерело: розроблено автором.

У 2013–2014 рр. у зв'язку з революцією гідності в Україні та воєнними діями на Сході країни, призвело до уваги світової спільноти на передові позиції. Проте потрібно розуміти, що така увага не є вічною і Україні необхідно починати стверджуватися як економічно сильній державі у світовому товаристві, чому одну із важливих ролей відводимо отриманню транскордонного ефекту – результату співробітництва прикордонних регіонів, які найближче знаходяться до сусідніх держав.

Формування регіональної стратегії із включенням транскордонного ефекту наводимо на рис. 3.5:

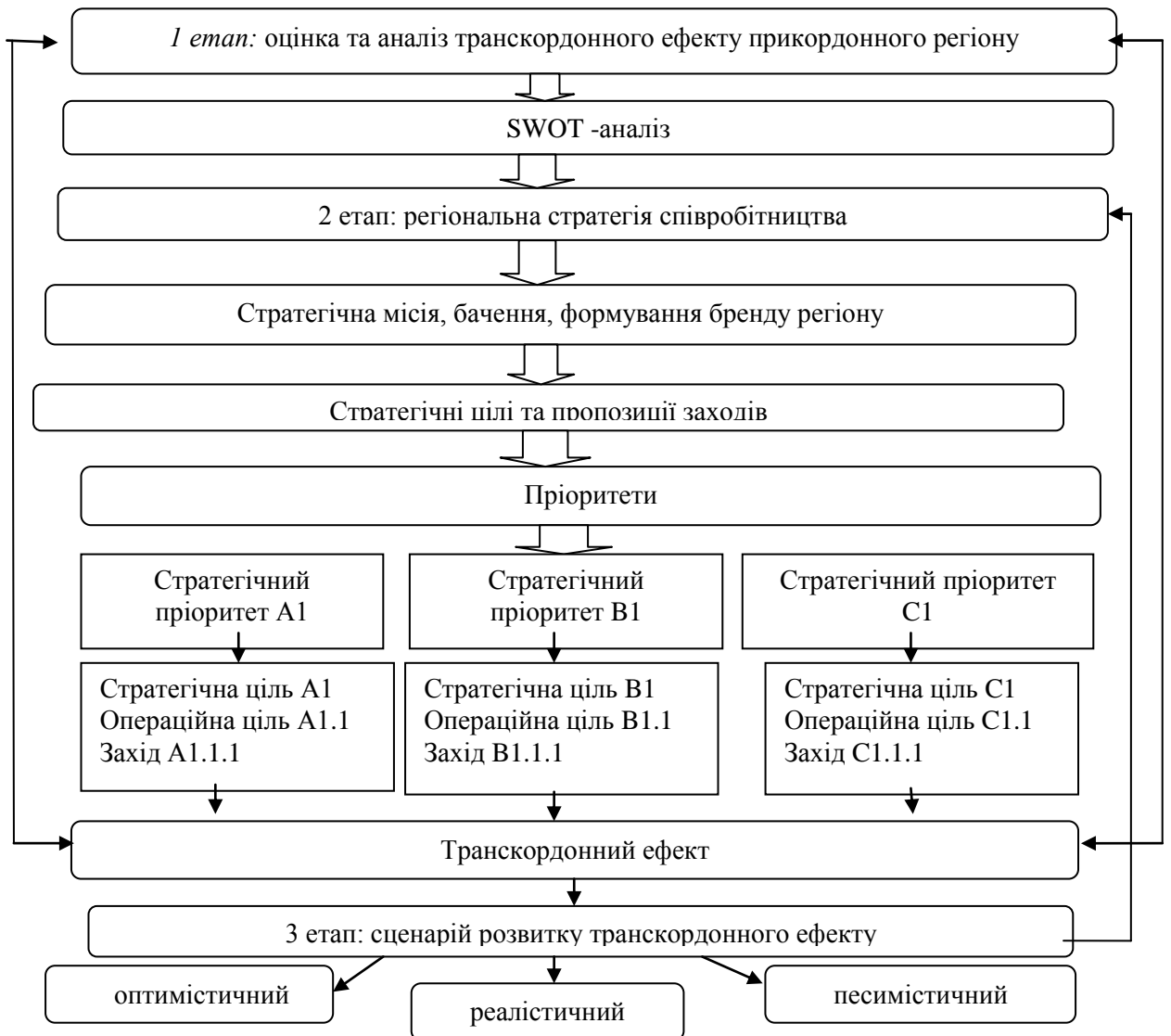

Рис. 3.5. Етапи формування регіональної стратегії співробітництва прикордонного регіону із включенням транскордонного ефекту

Джерело: розроблено автором.

1 етап: оцінка та аналіз транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону. На даному етапі, при здійсненні оцінки також важливо визначити основні обмеження та можливості, проблеми та їх вирішення і розробити SWOT-аналіз (підрозділ 2.1. та 2.2).

2 етап передбачає вибір стратегії на якому здійснюється визначення стратегічної місії, бачення, формування бренду регіону, пропозиції заходів та пріоритети на які необхідно звернути особливу увагу.

На рис. 3.6 зображено механізм формування регіональної стратегії співробітництва прикордонного регіону, відповідно до визначених цілей та пріоритетів із отриманням запланованого та адаптаційного транскордонного ефекту.

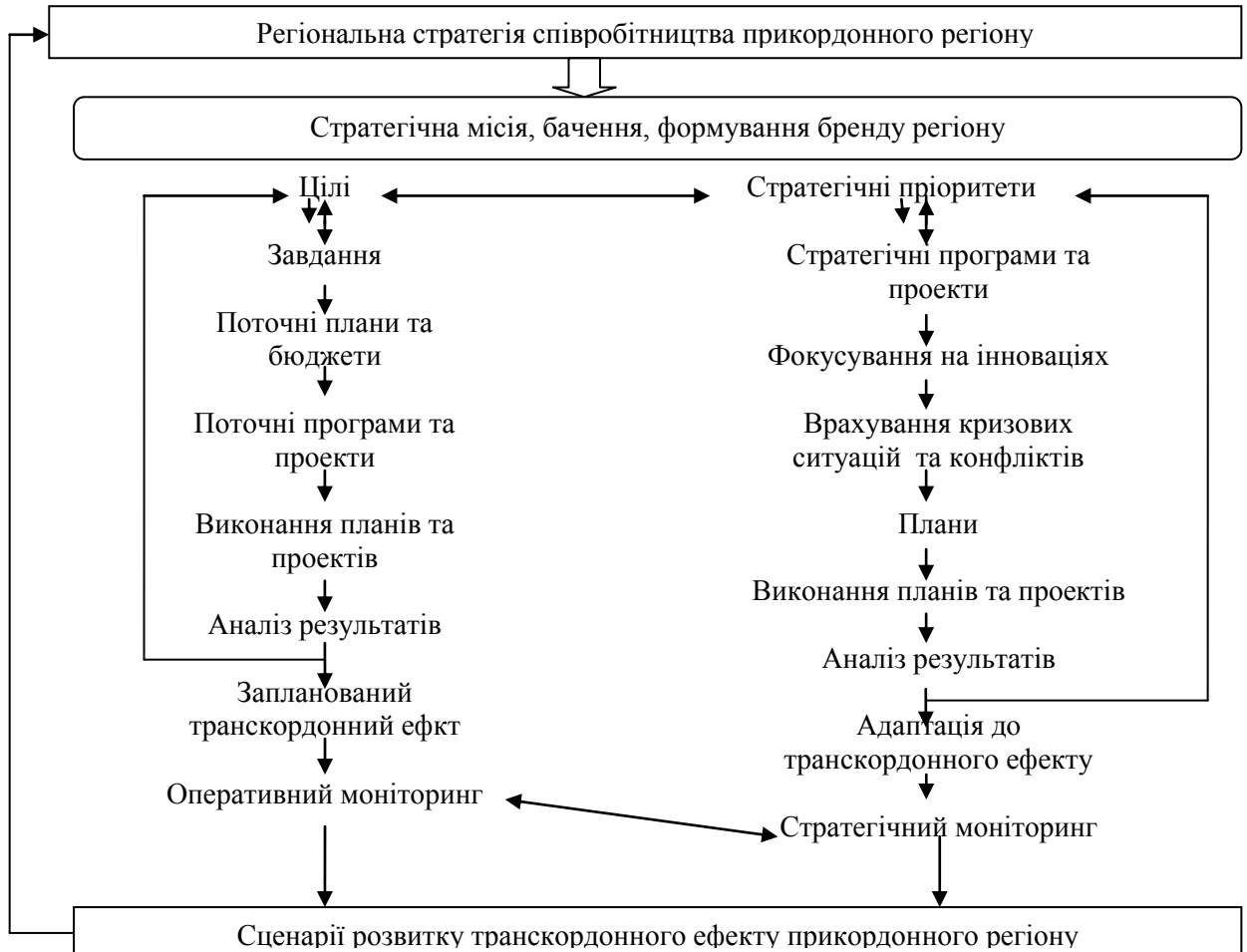

Рис. 3.6. Механізм формування стратегії співробітництва прикордонного регіону

Джерело: удосконалено автором на основі [119, с. 15].

Важливим, серед стратегічних пріоритетів є формування стратегічних програм та проектів, фокусування на інноваціях та врахування кризових ситуацій та конфліктів, що може призводити до появи непередбаченого транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону.

Також чинником успішного співробітництва прикордонного регіону виступають реалізовані та правильно стратегічно заплановані транскордонні програми та проекти. Прикордонні регіони є інвестиційно привабливими, тому необхідно скористатися проектами Європейського Союзу (підрозділ 2.2), які

мають пріоритет для соціально-економічного розвитку регіону. Важливим є залучення інвестицій, а стратегічно найефективнішим – використання досвіду єврорегіонального співробітництва регіонів ЄС, системи субсидювання транскордонного співробітництва з метою внутрішнього розвитку прикордонних регіонів України. Із точки зору стратегічного бачення, віддаленість від центру держави можна трансформувати у переваги прикордонних регіонів [129, с. 21].

Використання коштів зі структурних фондів ЄС, які призначені для забезпечення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, вимагає також створення дієвої системи функціонування установ та процедур, що забезпечують ефективний моніторинг і аналіз проєктів та ощадливе витрачання коштів. Це дозволить на регіональному рівні оцінювати конкретні програми для цілісного розуміння стратегії співробітництва прикордонного регіону. Також, з одного боку, це забезпечить узгодженість, а з другого – уникнення та дублювання заходів у межах проєктів та планів, забезпеченість виконання проєктів і програм відповідно до принципів і цілей стратегічного співробітництва прикордонних регіонів [83, с. 166].

3 етап включає визначення сценарію розвитку транскордонного ефекту, враховуючи його оптимістичний, реалістичний та песимістичний характер.

Сценарієм називаємо деяку послідовність отриманого транскордонного ефекту, яка може продовжуватися в майбутньому із значною долею ймовірності за певних умов і тенденцій [130, с. 35].

Якщо в прикордонному регіоні до стратегії включений аналіз транскордонного ефекту і налагоджена ефективна система його моніторингу та відповідно до існуючих уже результатів співробітництва правильно визначені цілі та пріоритети, то поступово транскордонний ефект буде породжувати оптимістичну соціально-економічну динаміку. Якщо ж вектори розвитку будуть обрані неправильно або будуть реалізовуватися стихійно, то розвиток піде за песимістичним сценарієм.

Песимістичний сценарій транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, проаналізуємо на основі оцінки проведеної у підрозділі

2.2. До даного сценарію віднесемо прикордонні регіони, які за інтегральним транскордонним ефектом (даний показник поєднує усі види транскордонного ефекту за n рік) займають протягом шести років низький рівень (підрозділ 2.2., табл. 2.11).

Так згідно проведеної оцінки у підрозділі 2.2, у разі не зміни стратегії співробітництва песимістичний сценарій розвитку із значною долею ймовірності може надалі бути характерний:

– для прикордонних регіонів у співробітництві з країнами - членами ЄС:

1) у Чернівецькій області, в розрізі по кожному виду транскордонного ефекту, низький рівень прослідковується за усіма складовими: економічний, науково-технологічний, екологічний та соціальний;

2) у Вінницькій області, характерні низькі показники економічного, науково-технологічного та екологічного транскордонного ефекту;

3) у Волинській та Закарпатській областях – низький науково-технологічний, соціальний та екологічний рівень транскордонного ефекту;

4) Одеська область – низький науково-технологічний та екологічний транскордонний ефект.

– для прикордонних регіонів у співробітництві з країнами СНД:

1) у Чернігівській області, низький рівень прослідковується за усіма проаналізованими показниками: економічний, науково-технологічний, екологічний та соціальний;

2) у Житомирській та Рівненській областях – низький науково-технологічний, соціальний та екологічний рівень транскордонного ефекту.

– для прикордонних регіонів у співробітництві з іншими країнами:

1) Херсонська область – низький рівень прослідковується за усіма проаналізованими показниками: економічний, інноваційний, екологічний та соціальний.

До оптимістичного сценарію транскордонного ефекту співробітництва, віднесемо прикордонні регіони, які за інтегральним транскордонним ефектом займають протягом шести років високий рівень (підрозділ 2.2., табл. 2.11). Так

згідно проведеної оцінки протягом 2008–2013, оптимістичний сценарій розвитку характерний:

– для прикордонних регіонів у співробітництві з країнами-членами ЄС: високий інтегральний показник відсутній.

– для прикордонних регіонів, які здійснюються у співробітництві з країнами СНД:

1) Харківська область – високий економічний, науково-технологічний та соціальний рівень транскордонного ефекту;

2) Донецька область – високий економічний, соціальний та екологічний транскордонний ефект.

– для прикордонних регіонів у співробітництві через морський кордон з іншими країнами: високий інтегральний показник відсутній.

До реалістичного сценарію транскордонного ефекту співробітництва, віднесемо прикордонні регіони, які за інтегральним транскордонним ефектом займають протягом шести років середній рівень (підрозділ 2.2., табл. 2.11). Так згідно проведеної оцінки протягом 2008–2013, реалістичний сценарій характерний:

– для прикордонних регіонів у співробітництві з країнами-членами ЄС:

1) Львівська область – середній економічний та науково-технологічний, соціальний високий, екологічний низький;

2) Івано-Франківська область – середній економічний, науково-технологічний та соціальний, екологічний низький.

– для прикордонних регіонів, які здійснюють співробітництво з країнами СНД:

1) Київська область – науково-технологічний середній, економічний високий, соціальний та екологічний низький;

2) Сумська область – економічний та екологічний середній, науково-технологічний та соціальний низький;

3) Луганська область – економічний, соціальний та екологічний середній, науково-технологічний низький;

4) Автономна Республіка Крим – економічний, соціальний та екологічний середній, науково-технологічний низький.

– для прикордонних регіонів у співробітництві через морський кордон з іншими країнами:

1) Запорізька область – середній рівень економічний, соціальний, екологічний та науково-технологічний низький;

2) Миколаївська область – екологічний середній рівень транскордонного ефекту, економічний, науково-технологічний та соціальний низький.

З огляду на вищесказане, для вибору стратегії пропонуємо використати вже розроблену матрицю Бостонської консалтингової групи (BGG) моделі стратегічного планування [119, с. 185–187]. Використаємо дану матрицю для побудови матриці стратегічних альтернатив досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів України. Дана матриця дозволить обрати більш точну стратегію прикордонного регіону в залежності від рівня транскордонного ефекту. Матрицю можна застосовувати для аналізу діяльності усіх прикордонних регіонів загалом, так і для окремо вибраного прикордонного регіону. У матриці виділяється чотири типи позицій: «ідеальну позицію», «позицію визначення», «позицію не визначення», «перспективну позицію», завдяки яким можна проаналізувати рівень транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону. Головною особливістю запропонованої матриці є чотири області, які виділяють найбільш високий і низький рівень транскордонного ефекту та відповідно найбільш перспективні та найменш привабливі позиції інвестиційної привабливості співробітництва прикордонних регіонів [131].

Важливо визначити стратегічне положення прикордонного регіону, відповідно до розрахованого показника інтегрального транскордонного ефекту (підрозділ 2.2., табл. 2.16), щоб обрати або змінити вибрану стратегію згідно з рекомендаціями матриці. Виходячи з оцінки проведеної у підрозділі 2.2., прикордонні регіони розподілено за низьким, середнім та високим рівнем транскордонного ефекту.

Етапи побудови матриці стратегічних альтернатив досягнення транскордонного ефекту:

Перший етап: По горизонтальній осі фіксуються значення інтегрального транскордонного ефекту 2008–2013 рр., відповідно діапазон максимальний рівень – 3,79664, найнижчий – 1,21338 (Додаток Б, табл. Б.9) Горизонтальна лінія розподілу проходить через середнє значення зміни інтегрального транскордонного ефекту – 2,93555.

Другий етап: По вертикальній осі використовуємо індекс інвестиційної привабливості прикордонного регіону [132]. Даний показник – незаперечний чинник ефективного соціально-економічного розвитку прикордонного регіону та країни [133]. Відповідно рівень транскордонного ефекту – результатів співробітництва може здійснювати значний вплив на інвестиційну привабливість прикордонного регіону.

Для матриці стратегічних альтернатив досягнення транскордонного ефекту використано індекс інвестиційної привабливості регіонів розрахований Київським міжнародним інститутом соціології [134] у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій [132] на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України [135].

Інвестиційна привабливість регіонів, яка в підсумку проявляється в здатності регіону залучати інвестиційні ресурси, формується під дією цілої низки факторів. У нашому дослідженні обрано «жорсткі фактори», які характеризують різні аспекти розвитку соціально-економічного середовища прикордонного регіону і відповідають оцінці транскордонного ефекту у підрозділі 2.2, включаючи економічні, науково-технологічні, соціальні та екологічні показники. «Жорсткі» фактори – це фактори, які неможливо або дуже складно змінити в коротко- чи середньостроковій перспективі (більшою мірою стосуються соціально-економічного середовища), безпосередньо впливають на прийняття інвестиційних рішень та визначають якість середовища, у якому діють підприємства – суб'єкти інвестування [132] (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Показники розрахунку індексу інвестиційної привабливості регіонів

Економічні показники:	Бізнес-сегмент (кількість підприємств в регіоні, обсяги капіталовкладень, валовий регіональний продукт, обсяги державної підтримки, кількість банківських відділень, експорт, імпорт, обсяги прямих іноземних інвестицій)
Науково-технологічні показники:	Інноваційний потенціал (наявність та кількість науково-дослідних установ, наявність та діяльність технопарків)
Соціальні показники:	Трудові ресурси (чисельність населення, робоча сила, концентрація населення, міграція, якість трудових ресурсів, заробітна плата, міграція, безробіття. Споживчий сегмент (чисельність споживачів, доходи населення, витрати населення та сальдо доходів та витрат) Інфраструктура (автомобільні дороги, залізничне сполучення)
Екологічні показники:	Природні ресурси (водні та земельні) (руди металів, енергетичні ресурси, інші мінеральні ресурси, водні ресурси, стан навколишнього середовища. Географічне розташування (територія областей, структура земель, наближеність до центрів економічного розвитку, доступність транспортних шляхів)

Джерело: [134].

Відповідно до даних у табл. 3.2, у 2013 р. максимальний показник росту інвестиційної привабливості становив – 1,521 (Харківська область), мінімальний показник – 1,245 (Закарпатська область), тоді діапазон зміни інвестиційної привабливості знаходиться в межах 1,521–1,245. Вертикальна лінія розподілу поля матриці проходить через відповідно середнє значення індексу інвестиційної привабливості прикордонних регіонів – 1,337.

Таблиця 3.2

Рейтинг прикордонних регіонів України

«Індекс інвестиційної привабливості»

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			Індекс інвестиційної привабливості прикордонного регіону	Рівень індексу інвестиційної привабливості прикордонного регіону
1	2	3	4	5
Співробітництво з країнами-членами ЄС	1	Вінницька область	1,436	високий
	2	Чернівецька область	1,257	низький
	3	Одеська область	1,494	високий
	4	Івано-Франківська область	1,373	середній

Продовження табл. 3.2

1	2	3	4	5
Співробітництво з країнами - членами ЄС	5	Закарпатська область	1,245	низький
	6	Львівська область	1,459	високий
	7	Волинська область	1,338	середній
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	1,399	середній
	9	Житомирська область	1,374	середній
	10	Рівненська область	1,343	середній
	11	Чернігівська область	1,397	середній
	12	Сумська область	1,339	середній
	13	Харківська область	1,521	високий
	14	Донецька область	1,435	високий
	15	Луганська область	1,354	середній
	16	Автономна Республіка Крим	1,298	низький
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	1,398	середній
	18	Херсонська область	1,336	низький
	19	Запорізька	1,401	середній

Джерело: складено автором на основі [134].

Третій етап: Розробляємо модель матриці для прикордонних регіонів. Матриця досягнення стратегічних альтернатив визначає 4 основні позиції (див. рис. 3.7):

1. «Позиція визначення» – притаманна для прикордонного регіону, що не має стійких встановлених векторів у співробітництві, проте територія представлена перспективними можливостями, при яких характерний низький рівень інтегрального транскордонного ефекту, але висока інвестиційна привабливість прикордонного регіону. Таким чином, в даній позиції розміщуються прикордонні регіони, що не до кінця використовують свою інвестиційну привабливість та потенціал, щоб сформувати високий рівень транскордонного ефекту співробітництва. Тому це потребує активізації та удосконалення співпраці у сфері залучення інвестицій та реалізації транскордонних проектів, створення кластерів, що дасть можливість посилити

транскордонний ефект прикордонних регіонів та відповідно здійснити ефективний вплив на їх соціально-економічні показники.

2. «Ідеальна позиція» – притаманна для прикордонного регіону, що має уже сформовані вектори співробітництва та за показниками має високі рівні інтегрального транскордонного ефекту та інвестиційної привабливості. Це лідируюча позиція, що спрямована на розвиток. Основне завдання полягає у розвитку співробітництва, що вже сформоване та пошуку нових можливостей для нарощення транскордонного ефекту співпраці. Проте для прикордонного регіону у такій позиції існує небезпека траєкторії руху у напрямі «невикористаних можливостей», коли прикордонний регіон не посилює досягнутий транскордонний ефект, що поступово призводить до нівелюванню його результатів, через що втрачає потенційні можливості від співробітництва та із «ідеальної позиції» прикордонний регіон переходить у «позицію визначення».

3. «Перспективна позиція» – прикордонний регіон посідає відносно зрілу лідируючу позицію, яка характеризується рівнем інтегрального транскордонного ефекту та інвестиційної привабливості, що використали уже пік своєї активності. Основні зусилля такого прикордонного регіону більше сконцентровані не на підвищенні, а швидше на підтримці існуючого рівня співробітництва, щоб якомога довше отримувати досягнутий транскордонний ефект. Перспективною стратегічною альтернативою для такого регіону є траєкторія руху у напрямі «новатора», що дозволяє повернутися на «ідеальну позицію» за допомогою використання інноваційних форм співпраці для досягнення транскордонного ефекту. У випадку ж відсутності стимулювання транскордонного ефекту та протидії зниженню його результатів, даний регіон має небезпеку перейти у «позицію невизначеності».

4. «Позиція невизначеності» – притаманна для прикордонного регіону, що має низький рівень транскордонного ефекту його співробітництва та рівень інвестиційної привабливості. Це свідчить про розпорошеність сформованих пріоритетів співробітництва та досягнутих результатів співробітництва, через відсутність комплексного підходу до отримання системного транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, комплексна оцінка якого,

дозволила б розробити шляхи ефективного управління регіоном та посилити його позиції.

Рівень інвестиційної привабливості	високий	1,521	↑	«Ідеальна позиція»	«Позиція визначення»
		1,337		«Перспективна позиція»	«Позиція невизначеності»
	низький	1,245	→		
				1,21338	2,07447
				низький	високий
				Рівень інтегрального транскордонного ефекту	

Рис. 3.7 Матриця досягнення стратегічних альтернатив для прикордонних регіонів України

Джерело: розроблено автором на основі [119].

Четвертий етап: визначення позиції прикордонного регіону. Відповідно до визначених позицій на матриці стратегічних альтернатив досягнення транскордонного ефекту, прикордонні регіони розмістилися наступним чином :

– співробітництво з країнами- членами ЄС:

Львівська та Івано-Франківська – «Перспективна позиція»;

Вінницька, Одеська та Волинська – «Позиція визначення»;

Чернівецька та Закарпатська – «Позиція невизначення»;

– співробітництво з країнами СНД:

Харківська та Донецька – «Ідеальна позиція»;

Київська, Сумська, Луганська – «Перспективна позиція»;

Житомирська, Рівненська, Чернігівська, Автономна Республіка Крим – «Позиція визначення»;

– співробітництво через морський кордон з іншими країнами:

Запорізька та Миколаївська – «Перспективна позиція»;

Херсонська – «Позиція невизначення»;

П'ятий етап: Прийняття рішення щодо обрання стратегії залежно від визначеної позиції прикордонного регіону. У таблиці зазначені стратегічні альтернативи відповідно до позиції на матриці, що дають можливість удосконалити стратегію співробітництва прикордонних регіонів.

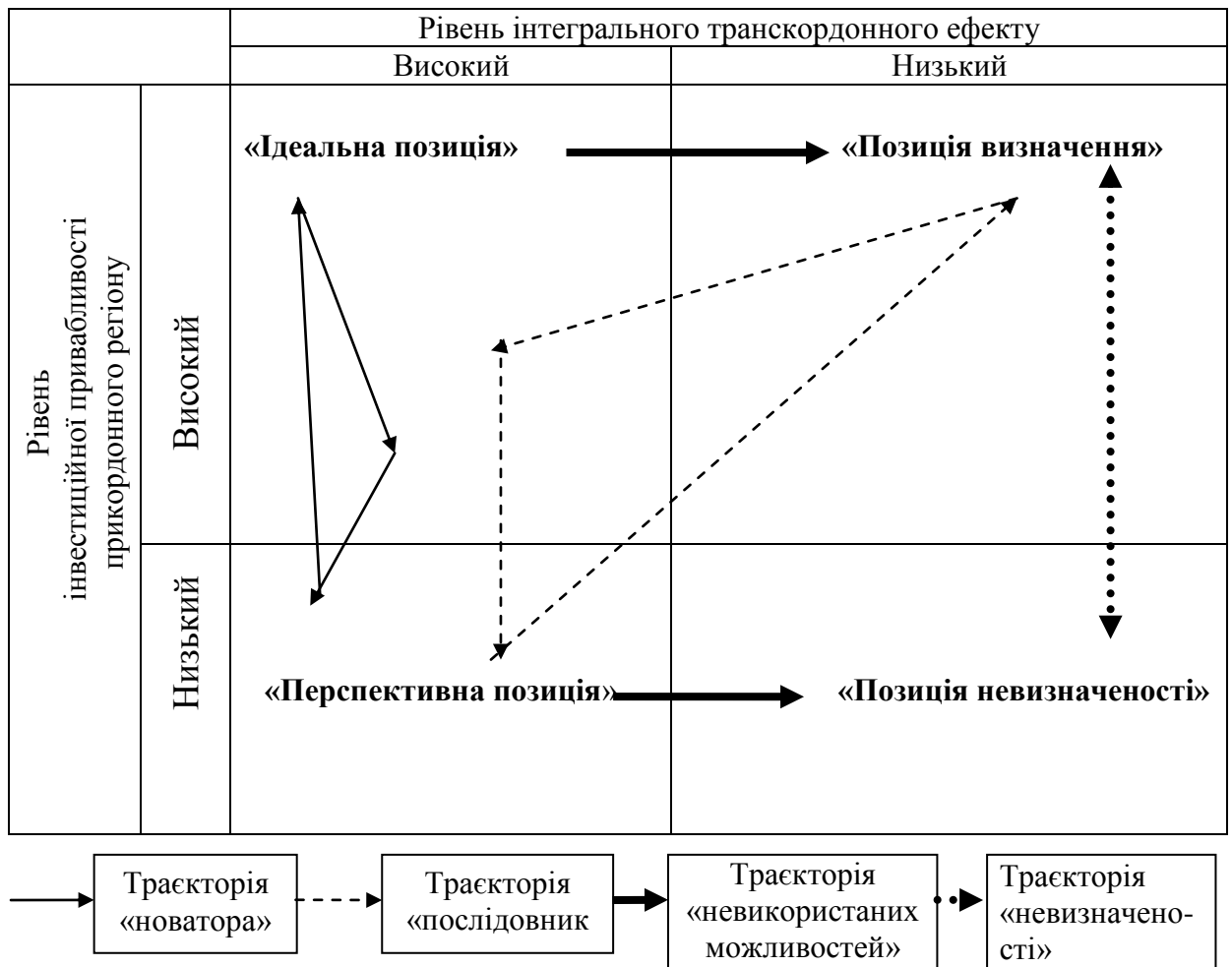
Прикордонні регіони у своєму співробітництві та залежно від отриманого транскордонного ефекту можуть проходити різні позиції матриці стратегічних альтернатив досягнення транскордонного ефекту, де відповідно змінюють свої стратегічні альтернативи та відповідно обирати траєкторії руху. Відповідно до цього, виділяємо 2 вигідні траєкторії і 2 не вигідні:

- траєкторія «новатора» – при якій прикордонний регіон розміщуючись у «Перспективній позиції» застосовуючи інноваційні підходи може повернутися у «Ідеальна позицію»;

- траєкторія «послідовника» – при якій прикордонний регіон застосовує діючі інструменти, використовує високий транскордонний ефект отриманий в «Перспективній позиції» та агресивну стратегію інвестицій та експансії перебуваючи у «Позиції визначення», щоб перейти у «Ідеальна позицію»;

- траєкторія «невикористаних можливостей» – прикордонний регіон, через не застосування систематизації і удосконалення транскордонного ефекту, втрачає потенційні можливості від співробітництва та із «Ідеальної позиції» переходить у «Позицію визначення» або через відсутність діяльності над інноваційними інструментами із «Перспективної позиції» не використовує можливість переходу у траєкторію «новатора», а рухається у «Позицію невизначеності».

- траєкторія «невизначеності» – це «позиція визначення», яка через невизначеність пріоритетів співробітництва або їх неправильний вибір не використовує можливість траєкторії руху у «ідеальну позицію», а переходить у позицію «невизначеності». При застосуванні стратегії розвитку, що дасть можливість активізувати нові орієнтири співпраці прикордонного регіону та здійснити «збір урожаю» у співробітництві, що не дає транскордонного ефекту, існує можливість переходу назад у позицію «визначення» (рис. 3.8)

Джерело: сформовано автором.

Рис. 3.8 Стратегічні альтернативи досягнення транскордонного ефекту

Розроблена матриця стратегічних альтернатив досягнення транскордонного ефекту для прикордонних регіонів України дасть змогу встановити взаємозв'язок в отриманні транскордонного ефекту співробітництва, що буде впливати на динамізм його розвитку загалом і в кожній з області, зокрема. Науковець П. Хандавалла у дослідженні «Ефект дії середовища на організаційну структуру» (університет Карнегі-Мелон, 1970 р.) стверджував, що ефект стратегії визначається не використанням того чи іншого атрибуту, а їх взаємодією (наприклад, поєднанням даного виду влади, конкретного оточення, певного виду планування з конкретною структурою і при певному стилі керівництва) [119, с. 27] (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Розподіл прикордонних регіонів за матрицею стратегічних альтернатив досягнення транскордонного ефекту

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			Позиція прикордонного регіону	Сценарій розвитку прикордонного регіону	Прогноз траєкторії Руху
1	2	3	4	5	6
Співробітництво з країнами членами ЄС	1	Вінницька область	Позиція визначення	Песимістичний	Траєкторія «невизначеності»
	2	Чернівецька область	Позиція невизначення	Песимістичний	Траєкторія «невизначеності»
	3	Одеська область	Позиція визначення	Песимістичний	Траєкторія «невизначеності»
	4	Івано-Франківська область	Перспективна позиція	Реалістичний	Траєкторія «послідовник»/ траєкторія «новатора»
	5	Закарпатська область	Позиція невизначення	Песимістичний	Траєкторія «невизначеності»
	6	Львівська область	Перспективна позиція	Реалістичний	Траєкторія «послідовник»/ траєкторія «новатора»
	7	Волинська область	Позиція визначення	Песимістичний	Траєкторія «невизначеності»
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	Перспективна позиція	Реалістичний	Траєкторія «послідовник»/ Траєкторія «новатора»
	9	Житомирська область	Позиція визначення	Песимістичний	Траєкторія «невизначеності»
	10	Рівненська область	Позиція визначення	Песимістичний	Траєкторія «невизначеності»
	11	Чернігівська область	Позиція визначення	Песимістичний	Траєкторія «невизначеності»
	12	Сумська область	Перспективна позиція	Реалістичний	Траєкторія «послідовник»/ траєкторія «новатора»
	13	Харківська область	Ідеальна позиція	Оптимістичний	Траєкторія «новатора»
	14	Донецька область	Ідеальна позиція	Оптимістичний	Траєкторія «новатора»
	15	Луганська область	Перспективна позиція	Реалістичний	Траєкторія «послідовник»/ траєкторія «новатора»
	16	Автономна Республіка Крим	Позиція визначення	Реалістичний	Траєкторія «послідовник»
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	Перспективна позиція	Реалістичний	Траєкторія «послідовник»/ траєкторія «новатора»
	18	Херсонська область	Позиція невизначення	Песимістичний	Траєкторія «невизначеності»
	19	Запорізька	Перспективна позиція	Реалістичний	Траєкторія «послідовник»/ траєкторія «новатора»

Джерело: розроблено автором.

При цьому включення дослідження транскордонного ефекту до стратегії співробітництва прикордонних регіонів України буде мати відповідний вплив на державу в цілому, оскільки сприятиме формуванню її позитивного іміджу на міжнародній арені, посиленню зовнішніх економічних та гуманітарних зв'язків, оптимізації територіального поділу праці, зменшенню територіальних диспропорцій, що в сукупності опосередковано сприятиме повноцінній інтеграції України в європейську і світову економіку.

3.2. Інструменти удосконалення транскордонного ефекту

Реагування на виклики зовнішнього походження досить складне, проте в умовах України внутрішні виклики погіршують ситуацію із зовнішніми викликами та й провокують їх появу [4, с. 39]. Саме тому інструменти удосконалення транскордонного ефекту в контексті включення до стратегії співробітництва прикордонного регіону має стати перетворенням викликів у нові можливості та нейтралізації песимістичного сценарію ефекту співпраці із сусідніми державами.

Тому перш ніж запропонувати інструменти, розглянемо ризики, з якими можемо стикатися у процесі пошуку інструментів удосконалення транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Ризики транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону

Дії:	Ризики:
1	2
– фокусування на загальному баченні регіону, його місії, а не отримання конкретних цифр.	– пошуковий та часовий ризик
– аналіз ринку прикордонного регіону та вихід за межі його існуючого попиту	– конкурентний ризик; – ризик неадекватної оцінки ринку; – ризик прийняття неправильних маркетингових рішень; – ризик пов'язаний зі змінами ситуації на ринку в період між його аналізом і прийняттям рішень, що спираються на результати аналізу.

Продовження табл. 3.4

1	2
– визначення транскордонних ефектів існуючих та виникнення потенційно можливих у майбутньому.	– складність визначення конкретних результатів та їх правильної достовірної оцінки.
Інструменти:	
1.Управлінські 2. Преференційні 3.Протекційні	– організаційні – управлінські – ризик появи песимістичного транскордонного ефекту співпраці.

1. Формування бачення майбутнього і місії регіону є одним з ключових у стратегії співробітництва прикордонного регіону. Спільне визначення бачення – це основа планування і точка відліку, щоб оцінити успішність виконання стратегічного плану співробітництва прикордонного регіону. Для цього необхідно залучення широких кіл органів влади, громадськості, науки та бізнесу, а також створення умов для ведення дискусій, особливо коли бачення розвитку різними колами відрізняється. Отже, це потребує повної консолідації зусиль суспільних секторів задіяних у сфері співробітництва прикордонного регіону, відкритої та прозорої роботи їхніх представників. Загалом це один із найскладніших етапів, що може стикнутися із пошуковим та часовим ризиками. Це потребує якнайповнішого і найширшого інформування зацікавлених сторін у розвитку співробітництва щодо отриманого транскордонного ефекту від співробітництва.

2. Аналіз ринку прикордонного регіону та вихід за межі його існуючого попиту передбачає підвищення конкурентоспроможності, розвиненості інноваційного середовища, розширення ринків збуту, збільшення іноземних інвестицій, поліпшення якості товарів та послуг, поглиблення міжнародного поділу праці, що передбачає розвиток спеціалізації прикордонних регіонів у виробництві тих чи інших товар та послуг, зміцненню транскордонних зв'язків у економічній, науковій, соціальній та інноваційній сферах.

3. Визначення транскордонного ефекту існуючих та передбачення виникнення потенційно можливих у майбутньому. У даному часі існує складність визначення конкретних результатів та їх правильної достовірної оцінки через недостатність інформації, а вірніше через її не систематизованість та недоступність. Тому для цього в майбутнього пропонуємо введення

регіонального моніторингу транскордонного ефекту у регіонах, що передбачає – систему заходів з аналізу, оцінювання та контролю реалізації цілей стратегії співробітництва прикордонного регіону. Такий моніторинг передбачає спеціально організовану і постійну систему необхідної статистичної інформації, здійснення альтернативних інформаційних заходів (проведення соціологічних досліджень, вивчення звітів аналітиків) і діагностику стану та тенденцій розвитку прикордонного регіону.

Важливими виступають інструменти, які визначають їх формування та реалізацію (табл. 3.5). Розглянемо їх детальніше:

– управлінські інструменти, передбачають наявність функціонально виправданої системи управління прикордонним регіоном, яка б могла якісно оцінити цільову направленість транскордонного ефекту регіону та стратегічно їх передбачати. В даний час в Україні важливе не лише організація, прогнозування та контроль, а вихід на новий рівень менеджменту, які дозволяє оптимізувати існуючі та створювати нові ефективні управлінські системи, що дозволить в майбутньому прикордонним регіонам виходити конкурентоспроможною на європейські ринки.

На наш погляд, не варто створювати нових структур, а необхідно корегувати та розширити функції управління зовнішньоекономічних відносин та економіки обласних державних адміністрацій прикордонних регіонів, що постійно працюють у сфері транскордонного співробітництва та можуть налагоджувати зв'язки у сфері «суспільство – влада – наука – бізнес». Це в свою чергу, дозволить розробити оптимальну стратегію для прикордонного регіону, здійснювати її корегування відповідно до зовнішніх та внутрішніх умов та забезпечувати транскордонну безпеку [138, с. 129].

– преференційні інструменти передбачають створення пільгової допомоги у розвитку пріоритетних галузей економіки прикордонного регіону та функціонування певних суб'єктів його зовнішньоекономічної діяльності в цілях розвитку співробітництва та забезпечення економічної безпеки прикордонного регіону. Серед таких інструментів пропонується зниження податків, знижок з мит, звільнення платежів, надання вигідних кредитів, цільове інвестування та дотування пріоритетних галузей та підприємств, що визначаються органами

місцевої влади в результаті діагностики стану ринку прикордонного регіону. Застосування таких інструментів може допомогти уникнути поглинання вітчизняних підприємств іноземними конкурентами та занепаду слабо-розвинених галузей економіки [139, с. 124], що забезпечить в майбутньому отримання переваг економічного, а отже і соціального транскордонного ефекту. Як приклад, коли за результатами тристоронньої зустрічі у Брюсселі, ЄС продовжила односторонні преференції для України до 31 грудня 2015 року. Відповідно до цього мита на європейські товари зберігатимуться, а українські товари практично постачатимуться на європейський ринок без мит [140].

Протекційні інструменти – є необхідністю державного захисту молодих галузей промисловості від конкуренції з імпортерами, створення для них більш сприятливих умов порівняно з тими, в яких опинилися імпортери аналогічних товарів, без чого неможливо сформувати передумови для переходу від аграрного методу ведення господарства до власної національної індустрії [141, с. 65]. Пошук інструментів, які використовують в обмеженні торгівлі, повинні обов’язково враховувати транскордонний ефект для регіону та держави, що передбачає реалізацію тих чи інших заходів та врахування можливих заходів у відповідь з боку урядів інших країн [142, с. 50].

Таблиця 3.5

Інструменти удосконалення транскордонного ефекту співробітництва
прикордонного регіону

Критерій класифікації	Види інструментів	Їх сутнісна характеристика
1	2	3
За характером впливу	прямі	безпосередньо впливають на результат транскордонного ефекту шляхом реалізації важливих для регіону транскордонних проектів, застосування субсидування, залучення грантових коштів для вирішення транскордонних проблем, позики та капіталовкладення, інвестиції, транскордонні кластери
	непрямі	створюють сприятливе середовище та умови для удосконалення транскордонного ефекту, шляхом транскордонних навчань та підвищення кваліфікації, вдосконалення прийняття рішень, в результаті здійснення транскордонних поїздок, культурні обміни та отримання нових вражень, обмін досвідом та ідеями у наукових та бізнес конференціях, форумах і. т. д.

Продовження табл. 3.5

1	2	3
За видом транскордонного ефекту	спільні	отримання спільних негативних або позитивних транскордонного ефекту
	ідентичні	використання досвіду сусіднього регіону для усунення негативного транскордонного ефекту чи забезпечення позитивного результату
За напрямом впливу	стимулюючі	Передбачають надання пільг, додаткових можливостей. Використання преференційних інструментів до учасників транскордонного співробітництва, що забезпечує створення позитивних ефектів
	стримуючі	передбачають ускладнення та обмеження транскордонного співробітництва через систему санкцій
За складовою транскордонного ефекту	економічні	залучення грантових коштів, субсидування, позики та капіталовкладення, інвестиції, нарощення виробничого транскордонного потенціалу, кластеризація
	науково-технологічні	збільшення питомої ваги прогресивних технологій та процесів, інноваційні кластери та технопарки; дієві інноваційні фонди; та взаємозв'язок наука - бізнес - виробництво нових видів товарів та послуг впровадження нових винаходів у виробництво співфінансування НДДКР
	соціальні	співробітництво у сфері культури, освіти, науки поліпшення якості життя та добробуту мешканців прикордонних регіонів
	екологічні	екологічні транскордонні проекти, системи ліквідації наслідків екологічних катастроф, ефективне екологічне законодавство з обмеження викидів у навколишнє середовище та щодо розміщення екологічно забруднюючих виробництв.
За рівнем регіональної політики	макроінструменти	Державні, що передбачають створення організаційно-правових та економічних умов, що надають можливість отримати переваги транскордонного ефекту
	мезоінструменти	Прикордонні, що передбачають здійснення ефективного транскордонного співробітництва, зовнішньоекономічної діяльності та зменшення вразливості у випадку загострення взаємовідносин із сусідньою державою.
	мікроінструменти	Реалізовані транскордонні проекти щодо розбудови інфраструктури, створення сприятливих умов для інтенсифікації співробітництва із суміжними регіонами
За способом впливу	інституцій-ні	Закони та нормативні акти, договори про співпрацю і взаємодію між територіальними громадами, угоди про малий прикордонний рух
	інформаційні	створення систем комунікації, консультації та навчання представників бізнес, державних управлінь, викладачів через здійснення транскордонних поїздок та проведення транскордонних форумів та заходів, обмін інформацією між органами влади у транскордонних регіонах, створення інтернет-порталів надання інформації.

Джерело: сформовано автором на основі [66, с.101]

В цілому за характером впливу на транскордонний ефект можна виділити дві великі групи. До першої з них належать інструменти, які здійснюють прямий вплив на транскордонний ефект (таблиця 3.5), тобто безпосередньо шляхом реалізації важливих для регіону транскордонних проектів, застосування субсидування, залучення грантових коштів для вирішення транскордонних проблем, позики та капіталовкладення, інвестиції, формування транскордонних кластерів. Тому у застосуванні прямих інструментів важливо створити привабливі умови для потенційних партнерів та привабливі умови співробітництва, що і потребує включення аналізу транскордонного ефекту до регіональної стратегії співробітництва.

До другої групи належать непрямі інструменти, які створюють сприятливе середовище для реалізації переваг транскордонного ефекту. Часто вони не можуть бути оцінені кількісно, але мають вплив на соціально-економічний розвиток регіону. Такими інструментами виступають транскордонні навчання та підвищення кваліфікації, вдосконалення прийняття управлінських рішень, в результаті здійснення транскордонних поїздок, культурні обміни та отримання нових вражень, обмін досвідом та ідеями у наукових та бізнес конференціях, форумах і. т. д.

Важливим критерієм розподілу є спільні та ідентичні інструменти.

Спільні інструменти передбачають отримання спільних негативних або позитивних транскордонних ефектів. До таких інструментів можна віднести реалізацію транскордонних проектів у рамках програм «Польща–Білорусь–Україна», «Угорщина –Словаччина–Румунія–Україна», «Румунія–Молдова–Україна», які в ідеалі передбачають отримання позитивних транскордонних ефектів по різні боки кордону.

Ідентичні інструменти передбачають використання досвіду сусіднього регіону для усунення негативного транскордонного ефекту чи забезпечення позитивного результату в майбутньому. Як приклад можна навести ідентичний інструмент, що має німецько-польський науковий транскордонний ефект. Програма Collegium Polonicum – є новою формою транскордонної співпраці, який формує міцний науковий транскордонний

ефект двох університетів партнерів: Університета ім. Адама Міцкевича в Познані (Польща) та Європейського університету Віадрина у Франкфурті-на-Одері (Німеччина) [143]. Університет розташований у Слубіцах – польському місті на протилежному березі Одери від Франкфурта (до 1945 року це місто було частиною Франкфурта-на-Одері). Також кордон по Одери та Нейсе – це територія між розвиненими старими країнами–членами ЄС та новими. Незважаючи на входження до Шенгенської зони та вільне переміщення, між країнами існує кордон мовний, культурний та кордон іншої суспільної свідомості. Польська сторона надала територію під Collegium Polonicum, реалізувала інвестиції та взяла на себе витрати, пов'язані з обладнанням і утриманням всіх об'єктів. Німецька сторона взяла на себе персональні витрати працівників при його будівництві. А також країни отримали кошти з ЄС. Як приклад, у Collegium Polonicum в галузі правознавства є спрямування на підготовку юристів з наданням кваліфікації судді, що одразу поєднує основи німецького, польського та чеського права. Тому завданням такого транскордонного університету є нівелювання неоднорідних кордонів і будівництво фундаменту для полегшення економічної трансформації у сусідніх країнах, а отже дозволити реалізувати переваги транскордонного ефекту [73, с. 179]. Ідентична форма співпраці може бути використана для українських прикордонних регіонів, зокрема наприклад між Волинською, Львівською областями (Україна) та Люблінським воєводством (Польща), території яких теж мають значні історичні зв'язки. Тому це може сприяти для полегшення економічної трансформації між сусідніми країнами та наближення українських фахівців до європейських стандартів. З української та польської сторони був би отриманий транскордонний ефект отримання конкурентоспроможних, висококваліфікованих фахівців із знанням одночасно українсько-польського ринків праці в різних сферах, що допоможе в досягненні прагнень до європейського розвитку, ефективної підготовки та реалізації міжнародних проектів, участі регіонів у спільних європейських програмах та допомоги місцевим органам влади виходу на європейські стандарти.

Таблиця 3.6

Додаткові інструменти удосконалення транскордонного ефекту
співробітництва прикордонних регіонів України

Додатковий інструмент:	Зарубіжні приклади удосконалення транскордонного ефекту	Можливості застосування для України
1	2	3
<p>Європейські угруповання територіального співробітництва (ЄУТС) – це угруповання, створені з метою полегшення та сприяння транскордонному, транснаціональному та/чи міжрегіональному співробітництву між членами ЄС в цілях зміцнення економічного та соціального єднання;</p>	<p>-побудова транскордонного госпіталю на французько-іспанському кордоні; Побудова транскордонного госпіталю на французько-іспанському кордоні. Будівництво розпочалося у 2009 році. Знаходиться госпіталь в Іспанії, за 2 км від кордону з Францією. Займатиме цей госпіталь 19 000 м² і зможе приймати одночасно 71 пацієнта, обслуговуватиме 30 000 жителів з провінцій Хірона та Ллейда в Іспанії та Капсір у Франції. Бюджет проекту – 38,5 млн євро, з яких 18,5 млн євро надає Європейський фонд регіонального розвитку.</p>	<p>Може бути використана прикордонними регіонами України, які межують із ЄС при умові розміщення штаб-квартири у країні-члені ЄС.</p>
<p>Об'єднання єврорегіонального співробітництва (ОЄС) – орган транскордонного чи міжтериторіального співробітництва між територіальними громадами або владами двох або більше держав, державними чи приватними юридичними особами, прибутковими суб'єктами, заснованими у державах-членах, що діють у спільних суспільних інтересах, та асоціаціями органів влади, що належать до однієї чи більше вищезазначених категорій</p>	<p>- вирішення проблемних питань у зоні р. Есп'єр, які виникають через часті повені в регіоні та побудова нових тринадцяти ліній автобусного сполучення в рамках ЄУТС Ліль-Кортрійк-Турнай (французько-бельгійський кордон)</p>	<p>Учасниками угруповання можуть бути не тільки члени Європейського союзу, а й держави-члени Ради Європи, які не є членами ЄС, що є сторонами Третього протоколу. Україна може скористатися перевагами, які пропонує Третій Протокол, оскільки має можливість офіційного членства в Європейському угрупованні територіального співробітництва Унр-Тіса-Тур-Слана (Угорщина/Словаччина/Румунія), в якому до тепер брала участь лише як слухач на засіданнях асамблеї ЄУТС.</p>

Продовження табл. 3.6

1	2	3
<p>Транскордонне партнерство - здійснюється на основі добровільної співпраці двох або кількох територіальних громад, їх представницьких органів, місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій, юридичних та фізичних осіб з різних сторін кордону, що діють відповідно до умов формалізованого договору (статут, рамкова угода, тощо), з метою виконання спільних проектів, програм та вирішення соціальних, добродійних, культурних, освітніх, наукових та управлінських завдань</p>	<p>Мережа партнерств під егідою EURES (Європейська служба зайнятості). Мережа транскордонних партнерств EURES загалом налічує 22 транскордонні партнерства за участю більш ніж 13 країн Європи. Результатом має стати створення ефективного загальноєвропейського ринку праці шляхом покращення умов вільного пересування робочої сили в межах країн Європейського Союзу та Європейського економічного простору. Всі партнерства об'єднують служби зайнятості та професійної підготовки, організації роботодавців і профспілок, місцеві органи влади та інші установи, що займаються питанням зайнятості та професійної підготовки.</p>	<p>В Україні є всі передумови для активного запровадження такого виду партнерства у прикордонних регіонах. Зокрема, як приклад, у разі приєднання до EURES – це створить можливості для розвитку транскордонного ринку праці для прикордонних регіонів України</p>
<p>Транскордонні промислові зони та парки- це облаштована відповідною інфраструктурою територія, що забезпечує поєднання економічних та законодавчих переваг різних регіонів, розташованих по обидва боки кордону в одному місці, щоб запропонувати: доступ до двох ринків праці, продажів і закупівель, можливості реалізації транскордонних виробничих потоків на основі спрощеної обробки, потенціалу кваліфікованої, лояльної і економічно ефективної робочої сили.</p>	<p>У 84 найбільших промислових зонах та бізнес-парках Австрії в останні кілька років знайшли нове розміщення понад 1700 компаній. Промисловий Парк Access Гмюнд-Чеське Веленіце (А-СЗ) - перший європейський транскордонний бізнес-парк з комплексним інкубатором і центром обслуговування, де понад 40 високотехнологічних фірм розміщені на 83 га (з них 33 на австрійській стороні і 50 на чеській), створений до вступу Чехії до ЄС. Результати:</p>	<p>Існують передумови, перша спроба створення транскордонного промислового парку здійснена Закарпатською областю. Потребують детального обрання пріоритетів при створенні, що також включає мету створення, спеціалізації ВНЗ у прикордонному регіоні, врахування потреб регіону, узгодження напрямів діяльності, визначеними законами України та міжнародними законодавчими актами співробітництва.</p>

Продовження табл. 3.6

1	2	3
	<p>- ділової активності: учасниками ТПП «Гмюнд–Чеське Веленіце» є 33 компанії (13 на австрійській і 20 на чеській частинах парку), а «Хайлігенкройц–Сентготтхард» – 49 (18 на австрійській та 31 на угорській частинах парку);</p> <p>- інвестиційної діяльності (зокрема, учасниками ТПП «Гмюнд–Чеське Веленіце» було залучено більше 50 млн євро інвестицій);</p> <p>- створення нових робочих місць (учасниками ТПП «Гмюнд–Чеське Веленіце» було створено більше 800 нових робочих місць (200 на австрійській і 600 на чеській частинах парку)</p>	
Транскордонні кластери	<p>Транскордонний біофармацевтичний кластер Біодолина, створений у 1996 р. у долині річки Верхній Рейн. Охоплює регіон Альзасу у Франції, північно-західну Швейцарію та Південний Баден у Німеччині. Сьогодні, Біодолина налічує 600 підприємств у галузі медичних, фармацевтичних та біотехнологій, включно з 40% найбільших фармацевтичних компаній у світі. На території Біодолини розташовані 12 університетів та інститутів, 40 наукових установ та 11 наукових парків. Густина науково-дослідницької діяльності у цьому кластері є однією з найвищих у світі. Тільки за перші три роки існування кластера, на його території було створено 46 нових підприємств (20 у Швейцарії, 14 у Німеччині та 10 у Франції).</p>	<p>В Україні є всі передумови та розпочалися процеси формування кластерів. Зокрема, функціонуючі: транскордонний логістичний кластер у Закарпатській області, туристично-рекреаційний та «Люблінський Екоенергетичний» кластери в українсько-польському транскордонному регіоні.</p>

Удосконалено на основі [137; 143; 135; 50, с. 173–174; 145; 146; 147].

За напрямом впливу стимулюючі та стримуючі. Стимулюючі передбачають надання пільг, додаткових можливостей, використання преференційних інструментів до учасників транскордонного співробітництва, що забезпечує створення позитивних транскордонних ефектів. Стримуючі передбачають ускладнення та обмеження транскордонного співробітництва через систему санкцій.

За складовою транскордонного ефекту, пропонуємо виділити наступні інструменти:

– економічні, що передбачає залучення грантових коштів, субсидування, позики та капіталовкладення, інвестиції, нарощення виробничого транскордонного потенціалу, кластеризація, промислові зони та парки (див. табл. 3.6).

– інноваційні, передбачають збільшення питомої ваги прогресивних технологій та процесів, інноваційні кластери та технопарки; дієві інноваційні фонди та взаємозв'язок наука – бізнес-виробництво нових видів товарів та послуг, впровадження нових винаходів у виробництво, співфінансування НДДКР;

Серед даних економічних та науково-інноваційних інструментів, цікавим досвідом для України є створення транскордонних промислових зон, зокрема на прикладі Австрії у її транскордонних регіонах з Чехією та Угорщиною, тому що їх створення відбувалося до вступу у ЄС. Вони передбачають створення платформи, яка поєднує переваги економічні та законодавчі різних регіонів, щоб запропонувати доступ до двох ринків праці, продажів та закупівель, можливості реалізації транскордонних виробничих потоків на основі спрощеної обробки, потенціал кваліфікованої, лояльної і економічно ефективною робочої сили [144, с. 22].

Першою такою спробою здійснила прикордонна Закарпатська область, де згідно з рішенням Закарпатської обласної адміністрації та обласної ради [149], схвалено Програму створення індустріальних парків на території даної області. На сьогодні йде активна робота зі створення транскордонного індустріального парку з елементами логістики «Берег-Карпати» (площа приблизно 400 га) по

200 га з кожного боку кордону. Упродовж 2010– 2012 рр. було заплановано завершити техніко-економічне обґрунтування створення парку, створення проектно-кошторисної документації та генерального плану забудови. Для цього використовувались грантові кошти ЄС. У липні 2010 р. підписано Грантову угоду між Закарпатською обласною радою і представництвом Європейської комісії на виконання проекту «Розробка документів для створення транскордонного парку з елементами логістики «Берег–Карпати» загальною коштовністю 340 тис. євро в рамках Програми транскордонного співробітництва Угорщина–Словаччина–Румунія–Україна 2007–2013 [150]. Також було здійснено робочі поїздки для аналізу роботи транскордонного парку на австрійсько-угорському кордоні. У 2013–2015 рр. планується будівництво інкубатора площею 5000 м², що дозволить промисловим компаніям розпочати роботу [147].

Економічною основою створення індустриальних парків, кластерів та промислових зон на прикордонних територіях України з країнами ЄС є:

1) вигідність геополітичного розташування на перехресті важливих транспортних шляхів до Європи, що зумовлює передумови для здійснення активної зовнішньоекономічної діяльності.

2) наявність попиту, розвиток і впровадження нових технологій «з нуля» порівняно з модернізацією наявних виробничих потужностей;

3) можливість залучення додаткових коштів із ЄС для розбудови інфраструктури, зокрема з програм транскордонного співробітництва [149].

4) наявність достатньо кваліфікованих трудових ресурсів і високий рівень безробіття в прикордонних регіонах, що спрощує отримання державної допомоги в ЄС відповідно до ст. 87 Договору про заснування Європейського Співтовариства (до 50 % від загальної вартості інвестиції) [150];

– соціальні, включають співробітництво у сфері культури, освіти, науки;
– поліпшення якості життя та добробуту мешканців прикордонних регіонів. Основна мета інструментів соціальної сфери, це щоб мешканці прикордонних регіонів бачили результати;

– екологічні транскордонні проекти, це інструмент, що передбачає комплексне екологічне обстеження басейнів водних об'єктів, земельних територій, атмосфери на межі країн–сусідів транскордонного співробітництва з метою розробки та впровадження природоохоронних заходів, спрямованих на покращення їх екологічного стану.

За рівнем регіональної політики пропонуємо розрізняти макро-, мезо- та мікроінструменти. До першої групи належать державні інструменти, що передбачають створення організаційно-правових та економічних умов, що надають можливість отримати переваги транскордонного ефекту. Зокрема: європейські хартії, конвенції та національне законодавство, що включає основні Закони України щодо транскордонного співробітництва, міжнародні угоди, конвенції, хартії ратифіковані Україною. Для прикладу:

5) Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями від 21 травня 1980 р., м. Мадрид.

6) Європейська хартія регіонального просторового планування. Торремоліноська хартія, 1983 р., Іспанія. Рада Європи.

7) Європейська хартія місцевого самоврядування, жовтень 1985 р., м. Страсбург.

8) Закон України «Про транскордонне співробітництво» від 24.06.2004 р. № 1861–IV та інші [66, с. 104].

До другої групи мезоінструментів належать прикордонні, що передбачають застосування нормативних документів, угод, стратегій, що регулюють транскордонне співробітництво регіонального рівня із сусідніми державами. Тобто такі інструменти розробляються і реалізуються органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, бізнес середовищем та наукою. Тому до даного інструменту регіональної політики регіону можна віднести пропоновану стратегію реалізації переваг транскордонного ефекту, що повинна стати інструментом отримання позитивних результатів співробітництва для прикордонного регіону.

До третьої групи мікроінструментів відносяться реалізовані транскордонні проекти щодо розбудови інфраструктури, створення сприятливих умов та інтенсифікації співробітництва із суміжними регіонами.

За способом впливу пропонуємо розрізняти такі види інструментів:

- інституційні – закони та нормативні акти, договори про співпрацю і взаємодію між територіальними громадами, угоди про малий прикордонний рух;

- інформаційні – створення систем комунікації, консультації та навчання представників бізнес, державних управлінь, викладачів через здійснення транскордонних поїздок та проведення транскордонних форумів та заходів, розробка та використання інтернет порталів з інформацією про співробітництво прикордонного регіону.

Як вказує науковець Є Матвеев, відсутність основ організації інформаційного забезпечення транскордонного співробітництва спричинила безсистемне вирішення цих питань на практиці, що обумовлює фрагментарність і несвоєчасність інформаційного забезпечення і розвитку співпраці в цілому [152, с. 3]. Тобто відсутній цільовий характер інформаційного забезпечення, що в значній мірі призводить до нівелювання транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів.

Зокрема, науковець Г. Атаманчук виділяє три проблеми, пов'язані із інформаційним забезпеченням:

- інформацію слід відбирати з огляду на її актуальність, необхідність і корисність для державно-управлінських явищ, відносин і процесів, як приклад важливість для розробки стратегії співробітництва прикордонного регіону, тобто потрібна управлінська інформація;

- до інформації не можна підходити інтуїтивно, емоційно, імпульсивно. Розуміння, аналіз й осмислення даних вимагають серйозних наукових знань і досвіду;

- управління неможливе без зворотніх зв'язків. Якщо не знати, як практично реалізується інформація, то управлінський цикл реалізації стратегії співробітництва прикордонного регіону по суті розривається і втрачає ефективний вплив на результати співпраці, які уже існують та можуть бути сформовані у майбутньому [153, с. 14–15].

На основі вище сказаного, по суті інформація повинна виконувати три важливі функції:

– накопичувальну, що передбачає створення відповідної бази даних існуючих результатів співробітництва прикордонного регіону. Проте необхідно врахувати, що інформаційне забезпечення може відрізнитися залежно від того, хто є збирачем інформації і яким чином буде здійснюватися її збір. Пропонуємо створити відділ моніторингу транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону, функціонування якого закріпити при управліннях транскордонного співробітництва обласних державних адміністрацій. Так як органи влади у своїх функціях мають найбільший контакт із громадськістю, то це дозволить отримати інформацію із різних джерел, а саме громадського сектору, бізнесу, науки та систематизувати знову ж інформацію підрозділів органів влади у даній сфері;

– стратегічну – формування стратегії співробітництва прикордонного регіону. На основі отриманої і систематизованої інформації здійснюється оцінка транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону, виявляються основні недоліки та шляхи подолання, враховуючи пріоритети прикордонного регіону та подаються пропозиції щодо подальшого його удосконалення;

– координаційну – забезпечення ефективної взаємодії усіх учасників формування транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону «громадськість–наука–бізнес–влада».

Такий моніторинг передбачає аналіз існуючого транскордонного ефекту, запланованого та адаптації до виникнення потенційно можливих у майбутньому. У даному часі існує складність визначення конкретних результатів та їх правильної достовірної оцінки через недостатність інформації, а вірніше через її не систематизованість. Такий моніторинг передбачає спеціально організовану і постійну систему необхідної статистичної інформації, здійснення альтернативних інформаційних заходів (проведення соціологічних досліджень, вивчення звітів аналітиків) і діагностику стану та тенденцій розвитку прикордонного регіону [154, с. 68] (див. рис. 3.9).

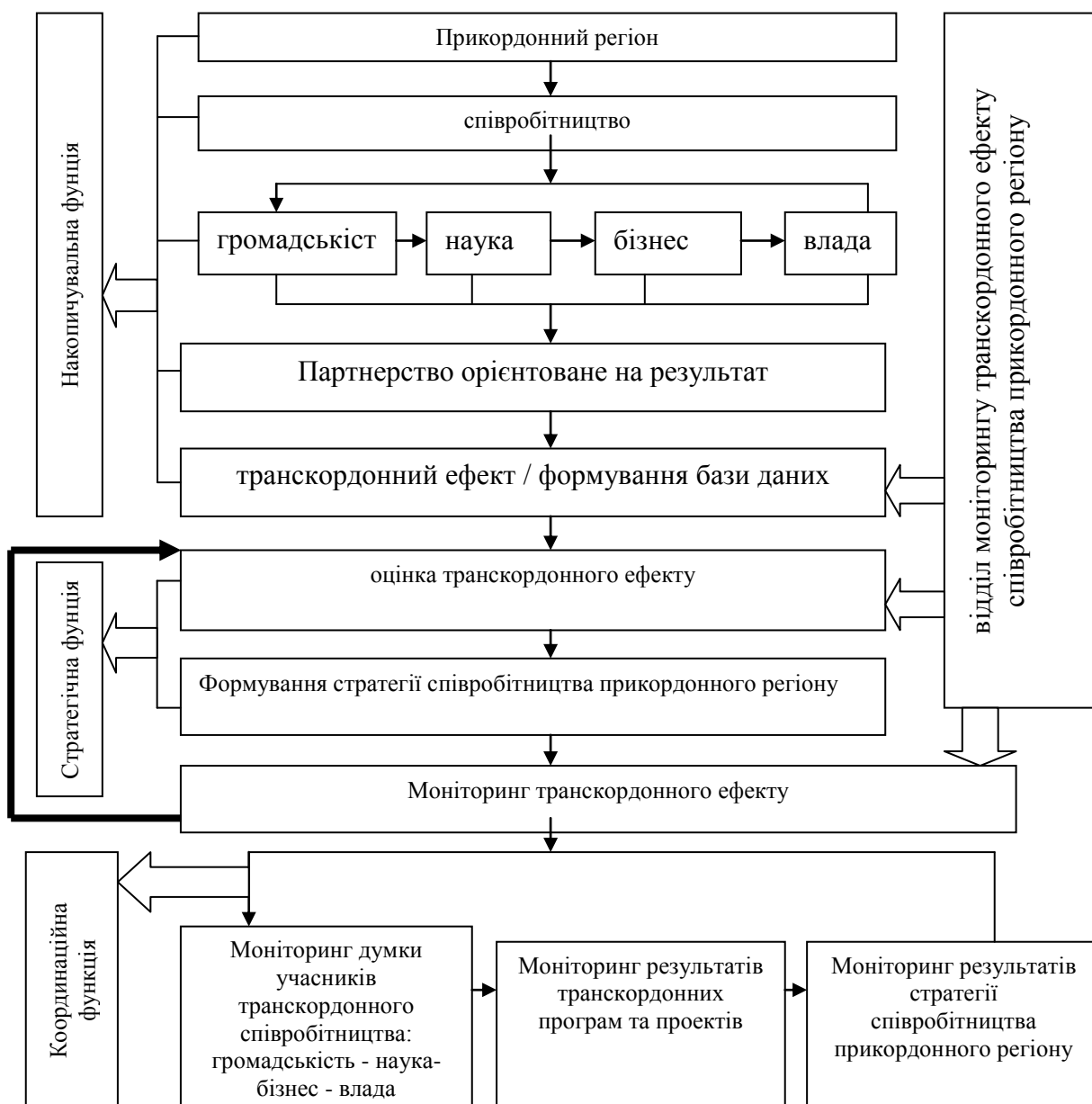

Рис. 3.9. Етапи формування моніторингу трансграничного ефекту співробітництва прикордонного регіону

Джерело: розроблено автором.

Розробка ефективної системи моніторингу співробітництва прикордонних регіонів забезпечить виконання таких важливих функцій:

– оцінювання отриманого трансграничного ефекту та прогнозування і адаптації до появи нових стратегічно прогнозованих або непередбачуваних результатів, що дасть змогу отримати інформацію для ухвалення рішень про розподіл ресурсів та формування результативної трансграничної співпраці;

- стимулювання ефективної реалізації транскордонних програм та проектів і стратегії співробітництва в цілому;
- оцінювання ступеня реалізації заходів, їхнього уточнення і корегування;
- уникнення дублювання заходів у межах проектів та планів;
- підтримка в робочому стані структури моніторингу і реалізації стратегії [154, с. 68].

Таким чином сукупність усіх вище проаналізованих інструментів за рахунок широкого впливу дає можливість сформулювати та реалізовувати стратегію співробітництва прикордонного регіону та удосконалити його транскордонний ефект.

Основними транскордонними ефектами, які очікуються отримати у разі ефективної практичної реалізації даних інструментів, мають стати:

- в економічній сфері – розвиток нових видів транскордонної діяльності, яка б забезпечувала нарощення фінансового, кваліфікованого трудового, науково-технологічного потенціалу прикордонних регіонів суміжних держав; розвиток експортоорієнтованого та імпортозамінного виробництва; розвиток транскордонних регіонів через поглиблення спеціалізації та кооперації між ними, формування нових форм співробітництва та його посилення (див. табл. 3.6);
- у соціальній сфері – підвищення рівня життя мешканців прикордонних регіонів; створення нових та удосконалення і збереження існуючих робочих місць;
- в екологічній сфері – підтримка розвитку прикордонних регіонів з несприятливими екологічними, кліматичними або іншими умовами, поліпшення екологічної ситуації у прикордонних регіонах та раціональне використання і збереження природних ресурсів через використання європейських програм та фондів;
- в інноваційній сфері – розробка інноваційної продукції із її реалізацією на транскордонних ринках та у прикордонних регіонах з метою

налагодження інноваційних процесів та технологій на підприємствах прикордонних регіонів, здійснення спільних наукових досліджень, обмін досвідом;

– в політичній – захищеність держави та позитивний імідж на міжнародній арені, зміцнення позицій у суміжних регіонах сусідніх держав.

3.3. Економіко-організаційне моделювання досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів

Сучасні глобалізаційні процеси, світова економічна криза, політика розвитку Європейського Союзу та його розширення, революційні та воєнні події в Україні та впевнені наміри найближчим часом членства у Європейському Союзі, тісні зв'язки з країнами СНД налагодженими за часів існування єдиної командно-адміністративної системи, в той же час анексія Криму з боку Російської Федерації, усі ці процеси роблять суттєвий вплив на соціально-економічний розвиток української держави сьогодні та для розвитку в майбутньому. Ці події зумовлюють для українських прикордонних регіонів з одного боку – нові виклики та спричиняють різку їх диференціацію, з іншого – створюють можливості для пошуку нових підходів до співпраці. Проте, варто враховувати, що диференціація може спричинювати соціальну напруженість і вести до нарощення транскордонного ефекту, що становить загрозу національній безпеці прикордонних регіонів України та загострення негативного прояву співробітництва прикордонних регіонів [136, с. 5].

Проаналізувавши дослідження Чан Кіма В. та Рене Моборн «Стратегія Блакитного океану» [120], звертаємо увагу на врахуванні його зміни залежно від типу співробітництва при включенні транскордонного ефекту до стратегії співробітництва. Зображаємо криву зміни транскордонного ефекту прикордонних регіонів з європейським вектором, із зв'язками пострадянського простору, співробітництво через морський кордон.

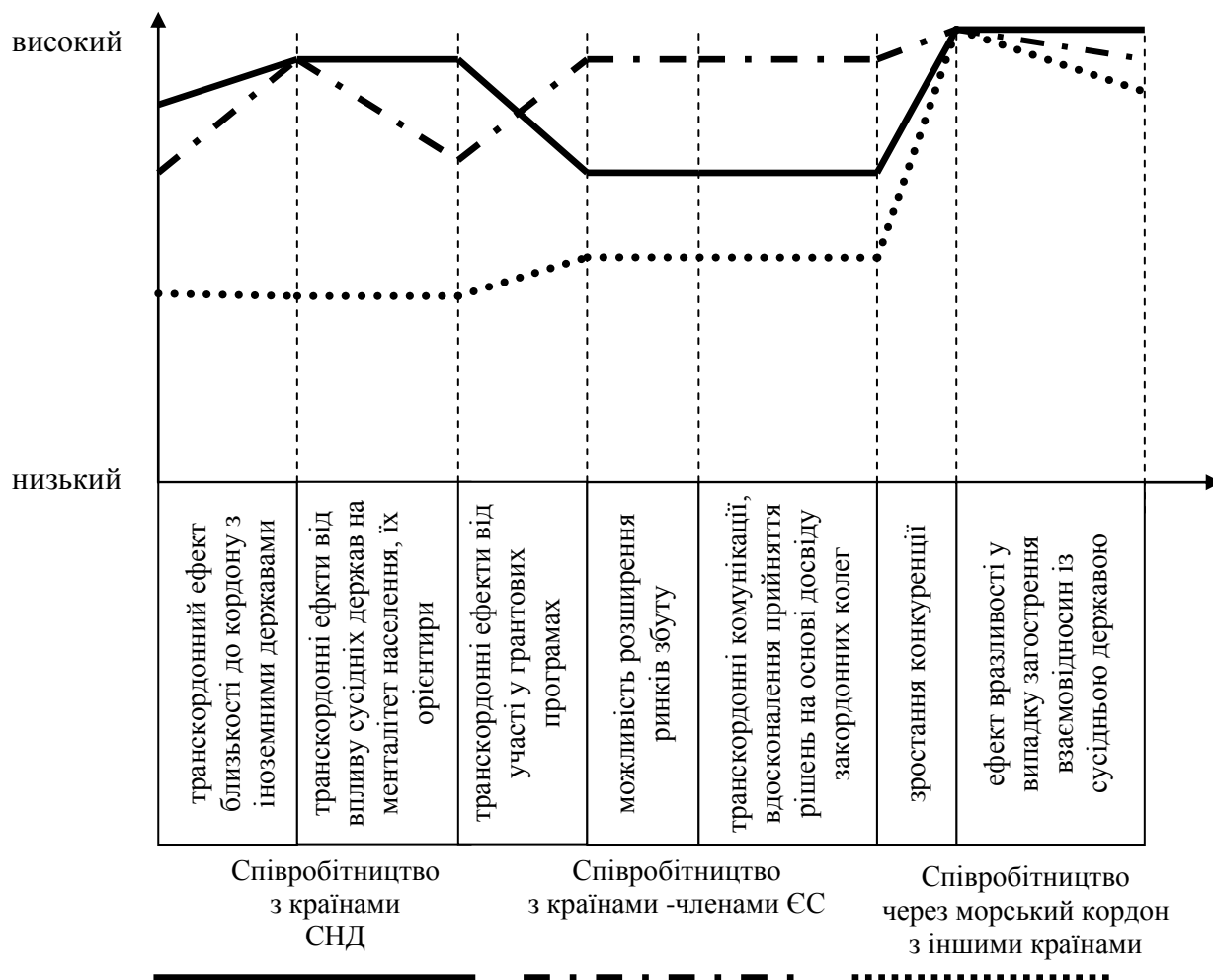

Рис. 3.10. Крива зміни отримання транскордонного ефекту залежно від типу співробітництва

Джерело: розроблено автором.

Розглядаючи криву на рис. 3.10, звертаємо увагу, що прикордонний регіон, який має тісні зв'язки з країнами СНД, зокрема це стосуються Східних регіонів країни, де встановлені тісні зв'язки у пострадянському просторі, характеризується високим:

- впливом на менталітет населення, їх орієнтири;
- конкуренцією. Оскільки на Сході країни встановлені міцні та довгострокові відносини з державою Російською Федерацією на основі старих пострадянських умов та залежності підприємств від співпраці з нею, не конкурентоспроможність проявляється у необхідності модернізації

виробництва, зниження трудоємності та підвищення капіталоемності, значним рівнем зношеності основних засобів;

– ефектом вразливості у випадку загострення взаємовідносин із сусідньою державою [154].

В той час, прикордонний регіон, який має тісні зв'язки з країнами європейського вектору розвитку з країнами ЄС, характеризується високими:

- транскордонними ефектами від участі у грантових програмах;
- транскордонними комунікаціями, вдосконаленням прийнять рішень на основі досвіду закордонних колег;
- зростання конкуренції для місцевих виробників;
- ефектом вразливості у випадку загострення взаємовідносин із сусідньою державою [155, с. 76].

В той час, прикордонний регіон, який здійснює співробітництво через морський кордон характеризується порівняно із попередніми типами співробітництва нижчими рівнем транскордонного ефекту близькості до кордону із іноземними державами, їх впливом на менталітет населення, їх орієнтири та ефектом вразливості у випадку загострення взаємовідносин із сусідньою державою у зв'язку із віддаленістю через морський кордон. В той же час такі прикордонні регіони можуть отримувати високий рівень транскордонного ефекту від участі у грантових програмах, транскордонних комунікацій, вдосконаленням прийнять рішень на основі досвіду закордонних колег, зростання конкуренції.

У даній кривій на рис. 3.10, звертаємо саме особливу увагу на конкуренцію та вразливість прикордонних регіонів. Тут потрібно враховувати також створення формування сусідніми державами центрів зростання, що потенційно може призвести до напруження на українських кордонах зокрема внаслідок виїзду трудових ресурсів з прикордонних регіонів країни. Це в свою чергу, може призвести до соціальної напруги у цих регіонах. Як підтвердження актуальності запропонованих нами у кривій на рис. 3.10 цих двох транскордонних ефектів, може слугувати, що Західні сусіди України, які стали повноправними членами Європейського Союзу, ухвалили свої власні

регіональні програми (наприклад програма розвитку Східна Польща, з бюджетом понад 37 млрд. євро, яка має перетворити сусідні з Україною воєводства на високорозвинені та багаті регіони) [111].

За даними польського агентства інформації та закордонних інвестицій (PAiIZ), завдяки проведенню широкої промоції, Східна Польща, яка межує з Калінінградською областю Російської Федерації, Литвою, Білоруссю та Україною, стала помітною у світі і починає бути відомою серед ширшої групи інвесторів. В рамках програми протягом останніх трьох років представники фірм та самоврядування 5-ти регіонів (Вармінсько-Мазурське, Підляське, Люблінське, Свентокшиське та Підкарпатське воєводства) взяли участь у 47 виставках, 45 виїзних та приїзних місіях. Згідно з даними PAiIZ, від січня до жовтня 2012 року у всій Східній Польщі великі закордонні інвестори закінчили 38 проектів вартістю 1,1 млрд. євро. А це означає майже 7 тисяч нових місць праці. А також промоція Східної Польщі охоплює міжнародну компанію в мас-медіа [111; 157].

З другої сторони у Російській Федерації розроблена програма розвитку Белгородщини і перетворення Белгорода в реальну альтернативу Харкову. Такі дані свідчать про необхідність звернення особливої уваги на посилення цільової спрямованості транскордонного ефекту та актуальності його включення до стратегії співробітництва прикордонних регіонів [157].

В загальному сфокусувавши увагу на даних напрямках, зможемо встановити взаємозв'язок між прикордонними регіонами та зменшенням диференціації між ними. Коли ж крива зміни транскордонного ефекту співробітництва буде як в даний момент підніматися, то верх то вниз, це сигналізує про те, що у регіонів не має єдиної стратегії. Тобто стратегія повинна бути побудована на основі під стратегій, які є взаємопов'язані. Коли під стратегії не взаємопов'язані, окремо вони можуть бути дієві, але не приводять до оптимістичного сценарію транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону. Важливо, щоб не лише окремі стратегії прикордонних регіонів давали такий сценарій, але щоб в загальному країна отримувала інтегральний оптимістичний сценарій розвитку транскордонного ефекту

співпраці. На прикладі України, ми бачимо, що розроблені стратегії в окремих регіонах транскордонного співробітництва дають свої позитивні результати, зокрема на Заході країни, проте, якщо в сукупному розглянути ситуацію в країні із врахуванням воєнних дій на Сході, зрозуміло, що не було враховано песимістичного транскордонного ефекту співпраці з Росією.

Це свідчить про те, що не врахування цільового впливу транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів у їх стратегіях, не дає повноцінного та високого соціально-економічного їх розвитку та врахування виникнення непередбачуваних результатів співпраці [158]. Для підтвердження впливу транскордонного ефекту на соціально-економічний розвиток прикордонного регіону, здійснюємо на основі економіко-організаційного обґрунтування, використавши економетричний регресійний аналіз побудови і дослідження економетричних моделей.

Економетрична модель – це уявний образ реального економічного об'єкта або системи, який записаний у формальному вигляді і відображає усі закономірності функціонування і розвитку даного економічного об'єкта або системи. Серед регресій найбільш поширеною є парна лінійна регресія.

Парною лінійною регресією показника Y на фактор X називається одностороння стохастична лінійна залежність між випадковими величинами Y і X , які знаходяться в причинно-наслідкових відношеннях, причому зміна фактора викликає зміну показника [159, с. 41]. Запишемо зв'язок між показником Y і фактором X , враховуючи можливі відхилення у вигляді:

$$Y = aX + b + l \quad (3.1)$$

де a і b – параметри залежності, l – випадкова змінна, що характеризує відхилення фактичних значень показника від лінії регресії.

Таким чином, показник Y можна представити у вигляді суми систематичної складової $aX + b$ і випадкової величини l . Систематична складова цієї залежності називається парною лінійною регресією і записується у вигляді:

$$\tilde{Y} = aX + b \quad (3.2)$$

Отже, регресія характеризує тенденцію зміни показника, зумовлену впливом зміни фактора. Залежність $Y = aX + b + l$ характеризує фактичне значення Y з урахуванням можливих відхилень від лінії регресії[159].

Розглянемо приклад застосування парних регресій для моделювання залежності між залученням транскордонної допомоги «Польща–Білорусь–Україна» (x) та обсягом валового регіонального продукту (y). Для цього використаємо зібрані статистичні дані західного транскордонного регіону Волинської області – учасника даної програми за 11 часових періодів (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Динаміка величини залучених коштів транскордонної допомоги програми «Польща–Білорусь–Україна» та валового регіонального продукту Волинського прикордонного регіону за 2003–2013 рр.

Роки:	Залучення коштів транскордонної допомоги «Польща–Білорусь–Україна» (X), млн. грн.	Валовий регіональний продукт (Y), млн. грн.
2003	10196,25	3512
2004	11794,5	4994
2005	14094,25	6553
2006	277617	7687
2007	364149,75	10072
2008	2293861,2	12784
2009	1554746,04	12225
2010	1425183,96	14429
2011	2400000	17637
2012	33045600	20005
2013*	52017232,1	22373
Разом	93414475,05	132271

*прогнозне значення

Джерело: складено автором.

Перевіримо, чи між вказаними показниками існує кореляційна залежність, розрахувавши коефіцієнт кореляції. Значення коефіцієнта кореляції дорівнює 0,95894 за даними таблиці 3.8, що підтверджує наявний тісний і прямий кореляційний зв'язок між величиною залученими коштами транскордонної допомоги програми «Польща–Білорусь–Україна. Для побудови економетричної моделі використаємо можливості програми

Microsoft Excel. Визначимо тип рівняння, яке описує статистичні дані з використанням графічних можливостей програми Microsoft Excel.

Розглянемо різні види залежностей між фактором і показником, зокрема, експоненціальну, лінійну, логарифмічну, поліноміальну 2-го степеня, степеневу і лінійну фільтрацію лінії тренда (рис. 3.11).

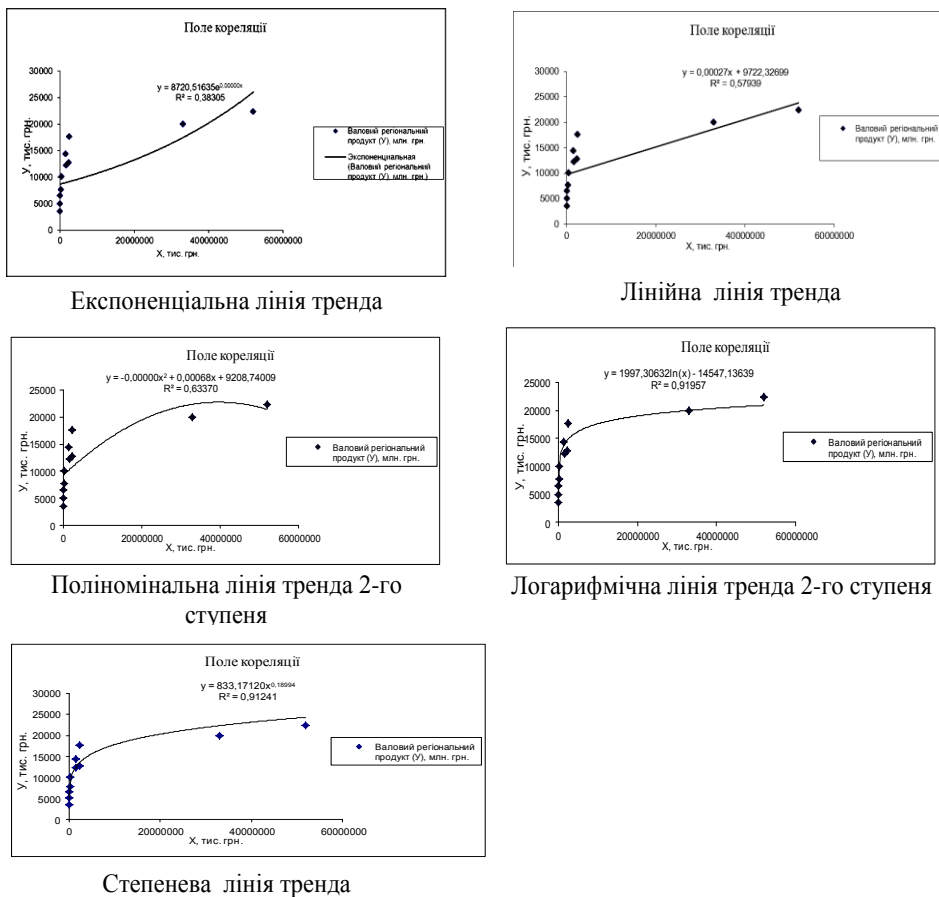

Рис. 3.11. Залежності між фактором і показником через експоненціальну, лінійну, логарифмічну, поліноміальну 2-го степеня, степеневу і лінійну фільтрацію лінії тренда

Критерієм вибору форми залежності між фактором і показником, слугує значення коефіцієнта детермінації (R^2). Чим ближче значення цього показника до 1, тим точніше обрана залежність описує зв'язок між фактором і показником, і тим краще розрахункові значення показника наближаються до фактичних значень.

Проаналізувавши усі види графічних залежностей, зображені на рис. 3.8, приходимо до висновку, що найбільш оптимальна форма залежності між фактором і показником є логарифмічна, оскільки у цьому випадку величина коефіцієнта детермінації набуває найбільшого значення із розглянутих варіантів залежностей ($R^2 = 0,91957$).

Таким чином, модель залежності між залученими коштами транскордонної допомоги програми «Польща–Білорусь–Україна» Волинського прикордонного регіону та валовим регіональним продуктом набуває форму логарифмічного тренду виду:

$$У_{хв}=1997,30632x^2-2,95779x+27934,75321$$

Підставивши значення незалежної змінної X в отримане рівняння, обчислимо розрахункові значення показника $У$ (див. табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Розрахункові значення показника $У$ між величиною залучених коштів транскордонної допомоги програми «Польща–Білорусь–Україна» та валового регіонального продукту Волинського прикордонного регіону

Роки	Залучення коштів транскордонної допомоги «Польща-Білорусь-Україна» (X), млн. грн.	Валовий регіональний продукт (У), млн. грн.	у з хв
2003	10196,25	3512	3887,55
2004	11794,5	4994	4178,39
2005	14094,25	6553	4534,17
2006	277617	7687	10487,10
2007	364149,75	10072	11029,01
2008	2293861,2	12784	14704,91
2009	1554746,04	12225	13928,11
2010	1425183,96	14429	13754,32
2011	2400000	17637	14795,25
2012	33045600	20005	20033,02
2013	52017232,1	22373	20939,18
Разом	93414475,05	132271	132271,00

Джерело: розраховано автором.

Як показують дані табл. 3.8 суми статистичних і розрахункових значень показника однакові (132271 і 132271) і динаміка їх співпадає.

Перевіримо адекватність побудованої моделі статистичним даним, використовуючи критерій Фішера. Для цього обчислимо розрахункове значення критерію за формулою:

$$F_{\text{розр}} = \frac{R^2}{1-R^2} * \frac{n-m-1}{m}. \quad (3.3)$$

Табличне значення критерію Фішера шукаємо за заданою ймовірністю p ($p=0,95$) і числом ступенів вільності $k_1=m$ і $k_2=n-m-1$. $F_{\text{розр}} = 125,76$

Для зібраних нами статистичних даних кількість спостережень $n=11$, тому число ступенів вільності $k_1=1$ і $k_2=9$. Табличне значення критерію Фішера: $F_{\text{табл.}} = 5,12$ для заданої ймовірності.

Оскільки виконується нерівність $F_{\text{розр}} > F_{\text{табл.}}$, ($125,76 > 5,12$) то з ймовірністю $p=0,95$ стверджуємо, що побудована модель адекватна фактичним даним і придатна для подальшого аналізу і прогнозування.

Оцінимо тісноту та напрям зв'язку між X та Y , використавши коефіцієнт кореляції, формула якого має вигляд:

$$K_{\text{корел}}[X, Y] = \frac{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X}) * (Y_i - \bar{Y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2 * \sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2}} \quad (3.4)$$

Отримали таке значення коефіцієнта кореляції $r = 0,95894$.

За отриманим числовим значенням коефіцієнта кореляції робимо висновок:

– оскільки $r > 0$, то зв'язок між X та Y прямий, тобто при збільшенні реалізації транскордонних проектів збільшиться валовий регіональний продукт;

– оскільки $0,7 < |r| < 1$, то зв'язок між X і Y сильний, тобто значна зміна фактора призводить до суттєвої зміни показника.

Оцінимо вплив варіації фактора X на варіацію показника Y , використавши коефіцієнт детермінації, що становить: $R^2 = 0,91957$. Отже, варіація валового регіонального продукту на 91,95 % зумовлена варіацією реалізованих транскордонних проектів.

Перевіривши побудовану модель на адекватність експериментальним даним проведемо прогнозування на основі побудованої моделі.

Для вибраного прогнозного значення фактора $X_{\text{прогн.}} = 5\,000\,000$ тис. грн., розрахуємо прогнозне значення показника, підставивши прогнозне значення фактора у рівняння регресії:

$$У_{\text{хв.}} = 20860,178 \text{ тис. грн.}$$

Отже, згідно побудованої моделі можна стверджувати, що якщо на об'єкті дослідження залучення міжнародних коштів ставатиме $5\,000\,000$ тис. грн., то прогнозований валовий регіональний продукт складе $20860,178$ тис. грн.

Таким чином, побудована на основі статистичних даних економетрична модель може бути використана для аналізу і прогнозування залежності валового регіонального продукту від залучення міжнародних коштів в прикордонному регіоні для органів влади, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність та є підґрунтям для прийняття ефективних управлінських рішень.

Проте, важлива необхідність аналізу реалізованих проектів, отримання та систематизації усієї інформації, яка має використовуватися для стратегічного моніторингу удосконалення транскордонного ефекту, що до цього моменту систематично не здійснюється усіма прикордонними регіонами України.

У ході нашого дослідження, доводимо необхідність включення транскордонного ефекту до стратегії співробітництва прикордонних регіонів. Адже геополітична і економічна ситуація України, що змінюється, спричиняє, що транскордонний ефект, стає джерелом нових викликів.

Зокрема, науковець Терещенко у своєму дослідженні транскордонного співробітництва, наголошує на необхідності оцінки основних результатів співпраці. Зазначивши, що лише проаналізувавши та належним чином оцінивши набутий досвід ТКС за участю прикордонних регіонів України, можна говорити про перспективи подальшого його розвитку [53, с. 62].

Також варто відзначити, що орієнтир на вступ до ЄС та майбутнє членство, спричинить, що прикордонні регіони України опиняться найближче і порівняно на рівних умовах, з більш економічно сильнішими країнами, які раніше стали членами даної організації та уже налагодили механізм співпраці з нею. Тому це стане істотним викликом для українського державного економічного та політичного інтересу. З іншої сторони європейський вектор співробітництва сприятиме удосконаленню транскордонного ефекту, через залучення коштів ЄС, але для ефективного їх використання теж необхідно бути готовим стати сильним партнером та розуміти необхідність стратегічних пріоритетів, куди в першу чергу необхідне залучення коштів та реалізація проектів, для підвищення соціально-економічного розвитку прикордонного регіону та якості життя його мешканців. Важливу роль у цьому може відіграти науково-технологічний прогрес, що відповідно через використання можливостей співробітництва надасть досягнення відповідного транскордонного ефекту. Проте потрібно відмітити, що мають місце не лише фінансові обмеження, але й недостатність розвитку інноваційної культури, висококваліфікованих кадрів у сфері інноваційного менеджменту, зокрема на регіональному рівні [160], щоб дало змогу реалізовувати транскордонні проекти науково-технологічного напрямку. Саме тому, звертаємо увагу на моніторинг транскордонного ефекту та включення до стратегії співробітництва, щоб в майбутньому вивести результати співпраці на нові рівні із сусідніми високо розвинутими державами. Це актуально для формування стратегічних пріоритетів в майбутньому, та у зв'язку із наявним досвідом та посиленими позиціями у транскордонному співробітництві сусідніх держав порівняно з диференційованим соціально-економічним розвитком прикордонних регіонів України [161].

Як показує практика співпраці прикордонних регіонів, надзвичайно актуальною є проблема нестачі кваліфікованих кадрів з питань ТКС. Тому ще одним механізмом реалізації концепції має стати підготовка спеціалістів зі знаннями проектного менеджменту, основ регіональної політики (у тому

числі, – європейської), законодавства країн ЄС тощо. Важливим механізмом успішної реалізації співробітництва прикордонних регіонів є ефективно діюча безпосередньо політика уряду та підтримка з боку Європейської спільноти [53].

Таким чином включення транскордонного ефекту до стратегії співробітництва прикордонного регіону націлене на підвищення якості життя населення даних регіонів, активізації всіх соціальних, економічних, науково-інноваційних та екологічних транскордонних результатів співпраці та нейтралізації негативного впливу, що викликана близькістю та наявністю кордону із сусідньою державою.

Висновки до третього розділу 3

Важливим у дослідженні транскордонного ефекту виступає розробка основних шляхів досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів.

Дослідження показало, що саме систематизація транскордонного ефекту та включення його до стратегії співробітництва прикордонного регіону сприяє посиленню соціально-економічного розвитку прикордонного регіону та співпраці із суміжними державами. При цьому з'ясовано важливість включення транскордонного ефекту до стратегії співробітництва прикордонного регіону, на основі чого, запропоновано основні етапи її формування та дозволило виділити сценарії розвитку транскордонного ефекту, а саме враховуючи його оптимістичний, реалістичний та песимістичний характер.

Відсутність ефективної взаємодії влади, бізнесу, науки та громадськості, а також не опрацьовані методики оцінки транскордонного ефекту та його цільового впливу на соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів визначало необхідність створення моніторингу інформаційного забезпечення співпраці та її результатів.

Для формування шляхів досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів у роботі запропоновано матрицю стратегічних альтернатив досягнення транскордонного ефекту, в основі якої знаходиться матриця БКГ, зміст якої полягає у розробці стратегічних альтернатив та траєкторії руху, яка передбачає чотири позиції: «ідеальну позицію», «позицію визначення», «позицію не визначення», «перспективну позицію», що визначаються за ознаками досягненого рівня інтегрального транскордонного ефекту та рівня інвестиційної привабливості, які дозволили виділити сценарії стратегічного розвитку транскордонного співробітництва у напрямках: «новатора», «послідовника», «невикористаних можливостей» та «невизначеності», виокремлення яких дозволить посилити досягнення транскордонного ефекту.

Для підтвердження впливу транскордонного ефекту на соціально-економічний розвиток прикордонного регіону використано економетричний регресійний аналіз на основі побудови і дослідження економетричних моделей. Даний аналіз довів наявний тісний і прямий кореляційний зв'язок між величиною залучених коштів транскордонної допомоги та валовим регіональним продуктом прикордонного регіону. Таким чином, побудована на основі статистичних даних економетрична модель може бути використана для аналізу і прогнозування залежності валового регіонального продукту від залучення міжнародних коштів в регіон для органів влади, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність та є підґрунтям для прийняття ефективних управлінських рішень.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на підставі проведених досліджень вирішено наукове завдання обґрунтування та удосконалення досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів. Відповідно до поставленої мети та завдань результати дослідження сформовані у таких висновках:

1. Запропоновано визначення транскордонного ефекту співробітництва та виділено його специфіку на основі класичних понять «ефект» та «ефективність», розглядаючи транскордонний ефект як системний цільовий результат співробітництва прикордонних регіонів. Виходячи з цього виокремлені види транскордонного ефекту, що дозволило комплексно підійти до розуміння його змісту. У роботі обґрунтовано, що дослідження транскордонного ефекту дозволяє запропонувати шляхи для системного бачення співпраці прикордонних регіонів, які забезпечать посилення їх соціально-економічного розвитку в майбутньому.

2. Виокремлено фактори, що мають вплив на транскордонний ефект співробітництва та визначають диференціацію прикордонних регіонів за характером впливу різних факторів на предмет однорідності та розвинутості співпраці залежно від їх локалізації та спеціалізації, що відповідно відображається у формуванні транскордонного ефекту регіонів та дозволяє ідентифікувати фактори, що сприяють стимулюванню або навпаки стримуванню досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів.

3. Запропоновано підхід до виокремлення видів екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва, що було здійснено на основі використання теорій полюсів економічного зростання (згідно даної теорії в регіоні є рушії, які можуть впливати на інвестиції, генерувати нововведення, перетворювати галузеву і територіальну структуру свого регіону чи сусідніх територій, таким рушієм у співробітництві прикордонних регіонів

запропоновано розглядати – транскордонний ефект їх співпраці) та просторову локалізацію забезпечення благами на прикордонних територіях (транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів включає в себе велику кількість контактів і зв'язків величина яких, розширюється залежно від рівня на якому відбувається співробітництво), що дозволило визначити особливості екстраполяції транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів залежно від геополітичного розташування. Виходячи із цього було визначено специфіку співпраці між прикордонними регіонами за сукупністю показників, що визначають коефіцієнт товарообміну співробітництва прикордонних регіонів для підвищення ефективності взаємодії прикордонних регіонів та зменшенню асиметрії їх розвитку отримуючи системно-цільовий транскордонний ефект, який згідно теорії полюсів економічного зростання може виступати рушієм розвитку прикордонних регіонів.

4. Запропоновано та апробовано на прикладі прикордонних регіонів України, методику оцінки транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, що передбачає врахування особливостей їх співпраці на мікро, мезо та макро рівні, що включає оцінку результатів транскордонних проектів, на прикладі транскордонної програми «Польща–Білорусь–Україна», інтегральну оцінку рівня транскордонного ефекту та визначення екстраполяції результатів співпраці із регіонами сусідніх держав за допомогою розрахунку коефіцієнту товарообміну між ними, результатом чого стала розробка стратегічних альтернатив співпраці спрямованих на формування шляхів, пов'язаних із посилення транскордонного ефекту співробітництва даних регіонів. Здійснено аналіз та оцінку досягнення транскордонного ефекту прикордонних регіонів України, що в підсумку дозволило провести ранжування регіонів за рівнем розвитку кожного із видів транскордонного ефекту та шляхом інтегрального оцінювання сформулювати комплексне бачення досягнення транскордонного ефекту від співробітництва у них.

5. Здійснено класифікацію транскордонних проектів за видом транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, з метою систематизації результатів співпраці від реалізованих проектів, що дозволяє проаналізувати транскордонний ефект як цілісний результат, в основу якого закладено співробітництво як із прикордонними регіонами сусідніх держав, так і співпраця між прикордонними регіонами України, використання якого регіональними органами влади при прогнозуванні досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів покращить стратегічне управління в таких регіонах.

6. Запропоновано механізм нарощення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, який передбачає включення системно-цільового досягнення транскордонного ефекту як допоміжного засобу реалізації стратегії співробітництва прикордонних регіонів, що передбачає формування шляхів досягнення транскордонного ефекту у процесі стратегічного управління прикордонним регіоном.

7. Сформовано матрицю стратегічних альтернатив, формування якої здійснюється на основі матриці БКГ та врахування показників рівня інтегрального транскордонного ефекту і рівня інвестиційної привабливості, що дозволило виокремити чотири позиції прикордонних регіонів: «ідеальну позицію», «позицію визначення», «позицію не визначення», «перспективну позицію» на основі яких запропоновані сценарії стратегічного розвитку співробітництва прикордонних регіонів у напрямках: «новатора», «послідовника», «невикористаних можливостей» та «невизначеності», що слугує основою визначення напрямів подальшої співпраці прикордонних регіонів у забезпечення досягнення транскордонного ефекту. Практична реалізація запропонованого механізму дозволить посилити транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів.

8. Запропоновано інструменти для досягнення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів, що покликані спонукати прикордонні регіони до співробітництва із досягненням системного

цільового транскордонного ефекту та ефективної взаємодії між собою з метою покращення регіональної політики прикордонних регіонів та посилення і нарощення транскордонного ефекту їх співпраці.

9. Сформовано етапи формування інформаційного забезпечення прикордонних регіонів в залежності від функцій, які виконує інформація в процесі досягнення транскордонного ефекту, а саме: накопичувальну (формування бази даних досягненого транскордонного ефекту), стратегічну (оцінка транскордонного ефекту) та координаційну (моніторинг результатів співпраці) виходячи із взаємодії між зацікавленими сторонами ефективного співробітництва прикордонних регіонів, а саме науки, бізнесу, влади та громадськості, що дозволяє здійснювати інформаційне забезпечення послідовно відповідно до досягнення транскордонного ефекту та стимулювати ефективну реалізацію транскордонних проектів і стратегії співробітництва в цілому, оцінювати ступені реалізації транскордонних заходів, забезпечення уточнення і корегування та уникнення їх не ефективного дублювання. Запропоновано здійснювати прогнозування залежності валового регіонального продукту від залучення міжнародних коштів в прикордонний регіон з метою формування стратегічного підходу до розробки та реалізації транскордонних проектів органами влади, які здійснюють діяльність у сфері зовнішньоекономічних відносин для вибору орієнтирів для досягнення системного цільового транскордонного ефекту та посилення соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво / Н. Мікула. – Монографія : Львів, 2004. – 395 с. – (ІРД НАН України).
2. Європейська хартія прикордонних та транскордонних регіонів – Щецін, Єврорегіон Померанія, 1995.
3. Мікула Н. Диверсифікація єврорегіонального співробітництва / Н. А. Мікула // Конвергенція економічних моделей Польщі та України: монографія / Д. Лук'яненко, В. Чужиков, М. Вожняк. / – Київ: КНЕУ, 2010. – С. 603–616.
4. Мікула Н. Транскордонне співробітництво / Н. Мікула, В. Толканов. – Київ: «Крамар», 2011. – 259 с.
5. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями. Мадрид, 21 травня 1980 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_106.
6. Закону України «Про транскордонне співробітництво» [Електронний ресурс]. – 2004. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
7. Межевич Н. Приграничное сотрудничество на Северо-Западе России: некоторые теоретические и практические аспекты [Електронний ресурс] / Н. Межевич – Режим доступу : http://fullref.ru/job_cadb46dda518c7c50d5aa3e1aac935ae.html.
8. Гупало А. О. Визначення змісту понять «ефект», «ефективність» та «результативність» [Електронний ресурс] / А. О. Гупало // V Международная научно-практическая Интернет-конференция «Проблемы формирования новой экономики XXI века» – Режим доступу : http://www.confcontact.com/201212213_gupalo.htm.
9. Сурмін Ю. П. Теорія систем і системний аналіз / Ю. П. Сурмін. – Київ : МАУП, 2003. – 368 с.

10. Сеницына Т. А. Оценка эффективности системы управления промышленным предприятием — целевой подход : дис. канд. эк. наук : 08.06.01 / Сеницына Татьяна Арнольдовна — Одесса : ОГЭУ. — 187 с.
11. Петрова І. В. Оцінка ефективності управлінської діяльності на підприємствах вугільної промисловості : дис. канд. эк. наук : 08.06.01 / Петрова Інна Вікторівна — Донецьк, 2003. — 192 с.
12. Лозовский Л. Учебный экономический Словарь / Л. Лозовский, Б. Райзберг. — Москва : Рольф, Айрис-пресс, 1999. — 416 с.
13. Суша Г. З. Экономическая эффективность предприятия: теория и практика [Электронный ресурс] / Г. З. Суша // Планово-экономический отдел, № 1, Белорусия. — 2003. — Режим доступа : <http://www.lib.grsu.by/library/data/resources/catalog/147133-293129.pdf>.
14. Астахова А. С. Народно-хозяйственная эффективность: показатели, методы оценки / А. С. Астахова. — Москва : Экономика, 1984. — 248 с.
15. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій. У 2 т. — Т. 1. — Львів : Світ, 2005. — 606 с.
16. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. — Київ : Знання, 2007. — 1072 с.
17. Енциклопедія економіки. Соціально економічний ресурс. [Електронний ресурс] — Режим доступа : <http://economic.lviv.ua/resursi/pokazniki-ekonom-chno-efektivnost.html>.
18. Большой Энциклопедический словарь (БЭС) [Электронный ресурс]. — 2000. — Режим доступа : <http://www.slovopedia.com>.
19. Euskirchen M. From Borderline to Borderland / M. Euskirchen, H. Lebuhn, G. Ray // Monthly Review. An Independent Socialist Magazine. — 2007. — С. 47.
20. Економічний словник-довідник [Електронний ресурс] — Режим доступа : <http://www.sesia.org.ua/221.html>.

21. Єпіфанова Є. Ю. Ефекти інноваційної діяльності вітчизняних підприємств [Електронний ресурс] / Є. Ю. Єпіфанова // Вісник ОНУ ім. О. О. Мечникова. – Т. 18. Вип. 3/1. – 2013. – Режим доступу : http://www.visnyk-onu.od.ua/journal/2013_18_3_1/36.pdf.

22. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций) : монография / В. П. Соловьев. – Киев : Феникс, 2006. – 560 с.

23. Кіндзерський Ю. В. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / [Ю. В. Кіндзерський, М. М. Якубовський, І. О. Галиця та ін.]. – Київ : НАН України, 2009. – 928 с.

24. Маркова С. В. Соціальний ефект інвестицій [Електронний ресурс] / С. В. Маркова // Вісник Запорізького національного університету №1 (5). – 2010. – Режим доступу: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Vest_Ek5-1-2010-PDF/032-37.pdf.

25. Райзберг Б. А. Курс экономики: учебник для вузов / Б. А. Райзберг, Е. Б. Стародубцева. – Москва : Инфра-М. – 672 с. – (5-е изд., перераб. и доп.).

26. Поліщук М. П. Основи підприємницької діяльності [Електронний ресурс] / М. П. Поліщук, П. П. Михайленко // Житомир : ЖІТІ. – 2000. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/21872/>.

27. Левчук В. Ю. Поняття та сутність транскордонного ефекту / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук // Матеріали міжнародної наукової конференції «Развитие экономической составляющей трансграничного сотрудничества». – Брест, 2014. – С. 11–13.

28. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємства споживчої кооперації України. Монографія / А. В. Куценко. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. – 205 с.

29. Ященко О. І. Економічні та соціальні аспекти оцінки ефективності / О. І. Ященко, О. П. Романюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – С. 237–238.

30. Рац О. М. Визначення сутності поняття «ефективність функціонування підприємства / О. М. Рац // Дніпропетровськ : ПДАБА, 2008. – С. 275–285.

31. Програма транскордонного співробітництва Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства Польща–Білорусь–Україна 2007–2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pl-by-ua.eu/>.

32. Третій конкурсний набір проектів: найбільш поширені помилки у проектних заявках програми транскордонного співробітництва Польща–Білорусь–Україна 2007–2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pl-by-ua.eu/upload/ua/3rd%20CfP%20Lessons%20Learned_UA.pdf.

33. Efekty transgranicznej współpracy polskich regionów w okresie 2004–2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ewt.2007-2013.gov.pl/Wiadomosci/Documents/broszura_INTERREG_IIIa.pdf.

34. Stasiak A. Podstawy rozwoju zachodnich i wschodnich obszarów przygranicznych Polski [Електронний ресурс] / A. Stasiak, T. Komornickiego. – Режим доступу : http://rcin.org.pl/Content/29202/WA51_44588_r1994-nr6_Biuletyn-IGiPZPAN.pdf.

35. Левчук В. Ю. Вплив транскордонного ефекту на розвиток прикордонних територій в умовах глобалізації / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук // Збірник матеріалів міжнародної науково-теоретичної конференції «Стратегічні напрями модернізації зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобальних трансформацій». – Київ : ІСЕМВ НАН України, 2013. – С. 28–30.

36. Інформаційні матеріали для слухання з питання «Про стан та законодавче забезпечення фінансування наукової і науково-технічної діяльності [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу : <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/doccatalog/document?id=54892>.

37. Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій [Електронний ресурс] // Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації

України Український інститут науково-технічної і економічної інформації. Аналітична довідка. – 2013. – Режим доступу : http://old.dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/_%D0%B7%D0%B0_2013_%D1%81%D0%BE%D0%BA%D1%80_%D0%BE%D0%BA%2B.pdf.

38. The Global Innovation Index 2012: Stronger Innovation Linkages for Global Growth is the result of a collaboration between INSEAD and the World Intellectual Property Organization (WIPO) as co-publishers, and their Knowledge Partners. [Електронний ресурс]. – 2012. – Режим доступу : <http://ru.scribd.com/doc/129070247/The-Global-Innovation-Index-2012-Report>.

39. Левчук В. Ю. Формування інноваційного потенціалу Волинського регіону та перспективи його використання / В. Ю. Левчук // Серія «Регіональна економіка». Економічні науки: зб. наук. праць. РВВ ЛНТУ. – 2010. – С. 105–113.

40. Статистичний збірник // Наукова та інноваційна діяльність в Україні. – Київ : Держкомстат, 2006. – С. 362.

41. Левчук В. Ю. Основні принципи у визначенні транскордонних ефектів / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук. // Międzynarodowy seminarium «Przezwyciężanie przeszkód językowych w zakresie współpracy transgranicznej». – Leżajsk–Łuck. – 2014. – С. 44–46.

42. Бібліотека економіста [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.if.ua/book/4/526.html>.

43. Транскордонне співробітництво в екологічній сфері [Електронний ресурс] // «МОЯ СУМЩИНА» – Режим доступу : http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/MySumy/1571_03_04.pdf.

44. Лукаш О. А. Екологічний аспект транскордонного співробітництва / О. А. Лукаш // Механізм регулювання економіки. – 2006. – С. 39–45.

45. Макагон Ю. В. Формы и направления межрегионального трансграничного сотрудничества / Ю. В. Макагон, В. И. Ляшенко. – Донецк : Юго-Восток ЛТД, 2003. – 176 с.

46. Euskirchen M. From Borderline to Borderland / M. Euskirchen, H. Lebuhn, G. Ray // Monthly Review. An Independent Socialist Magazine. – 2007. – С. 47.

47. Регіональний розвиток. Міжрегіональна та транскордонна співпраця: навч. посіб. / Я. Малик, М. Бойцун, Я. Мудрого, О. Рудіка. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2009. – 220 с.

48. Декларація щодо регіоналізму в Європі, прийнята Асамблеєю Європейських регіонів // Управління сучасним містом. – 2001. – № 7–9 (3).

49. Семків В. Розвиток транскордонного співробітництва в контексті євроінтеграції України [Електронний ресурс] / В. Семків – Режим доступу : <http://nato.pu.if.ua/journal/2009/2009-26.pdf>.

50. Герасимчук З. Формування інноваційних кластерів прикордонних регіонів в умовах транскордонного співробітництва : Монографія / З. Герасимчук, Д. Смолич. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2014. – 240 с.

51. Левчук В. Структура та динаміка зовнішньої торгівлі Волині в сучасних умовах / Т. Вісіна, В. Левчук // Збірник наукових праць. РВВ ЛДТУ. – 2007. – С. 232.

52. Левчук В. Сучасний розвиток зовнішньої торгівлі Волинської області / В. Левчук // Тези міжнародного семінару «Волинь – транскордонний регіон : історія та перспективи» РВВ ЛНТУ. – 2009. – С. 76.

53. Терещенко Т. Науково-методичні основи забезпечення розвитку транскордонного співробітництва : дис. канд. ек. наук : 08.10.01 / Терещенко Т. – Київ, 2005. – 241 с.

54. Терещенко Т. Науково-методичні основи забезпечення розвитку транскордонного співробітництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.10.01 «розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / Терещенко Т. – Київ, 2005. – 23 с.

55. Жулканич О. Територіальні фактори розвитку зовнішньоекономічних зв'язків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. ек. наук : спец. 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / Жулканич О.М. – Львів, 2002. – 22 с.

56. Жулканич О. М., Лендел М. А. Концептуальні основи розвитку регіональних зовнішньоекономічних зв'язків // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Економіка», № 8, 2001. – С. 29–35.

57. Вертинская Т. С. Регионы в международных экономических отношениях / НАН Беларуси ; Ин-т экономики. – Минск, 2000. – 190 с.

58. Гоблик В. В. Формування та розвиток транскордонних регіонів між Україною та ЄС : дис. докт. ек. наук : 08.00.05 / Гоблик Володимир Васильович – Львів, 2014. – 435 с.

59. Мікула Н. Організаційно-економічні механізми активізації транскордонного співробітництва на прикордонних територіях західних регіонів України. Аналітична записка. [Електронний ресурс] / Н. Мікула // № 15, Серія «Регіональний розвиток». – 2013. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1620/>.

60. Ризики та загрози розриву економічного співробітництва з Російською Федерацією [Електронний ресурс] / [А. Єрмолаєв, І. Клименко, С. Таран та ін.] // Київ : Інститут стратегічних досліджень. – 2014. – Режим доступу : http://newukraineinstitute.org/media/news/464/file/Risks_RF.pdf.

61. Яковлева О. Н. Социально-экономические аспекты регионального трансграничного сотрудничества : дис. канд. ек. наук : 08.00.05 / Яковлева Ольга Николаевна – Санкт-Петербург, 2007. – 2013 с.

62. Шелеп М. Перспективи створення нових пунктів перетину українсько-польського кордону на Волині. Аналітичний звіт / М. Шелеп, Д. Безвербний, Т. Яцків. – Луцьк : у рамках проекту «Європейські Дні Добросусідства Кордон 835», 2011. – 39 с.

63. Remigio R. Borders and Regions in a Changing Europe – a Theoretical Framework / Ratti Remigio. – 1997. – С. 32–40.

64. Долішнього М. І. Регіональна політика і механізми її реалізації / М. І. Долішнього. – Київ : Наук. думка, 2003. – 503 с.
65. Salet W., Faludzy A. The Revival of Strategic Spatial Planning. – Amsterdam & Koninklijke NA, 2000. – 300 p.
66. Герасимчук З. В. Регіональна політика транскордонного співробітництва: механізм формування та реалізації. Монографія / З. В. Герасимчук, О. М. Лютак. – Луцьк : Надстир'я, 2010. – 186 с.
67. Geddes M. Tackling Social Exclusion in the New Orthodoxy of Local Partnership / M. Geddes // International Journal of Urban and Regional Research. – 2000. – P. 785–800.
68. Wolpert J. The decision process in spatial context / Wolpert // Annals of the Association of American Geographers. – 1964. – С. 547–558.
69. Куліш І. М. Основні чинники впливу на конкурентоспроможність регіону / І. М. Куліш // Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С. З. Гжицького. – 2012. – С. 364–369.
70. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення. Збірник офіційних документів. Розділ XV / [З. Варналія, Є. Жемеренко, В. Жук та ін.]. – Київ : НІСД, 2004. – 532 с.
71. Perroux, François (1955): Note sur la notion de poles croissance. *Economic Appliquee*, 1 & 2:307-320 (Translated by Mette Monsted, (1974).
72. Singer D. J. The Global System and its Sub-System. A Developmental View. – N.-Y., 1971. – p. 32.
73. Журба І. Є. Транскордонне співробітництво країн Центральної та Східної Європи в умовах розширеного ЄС (питання теорії та практики). Монографія / І. Є. Журба. – Хмельницький : ХНУ, 2008. – 311 с.
74. Кіш Є. Проблеми транскордонного співробітництва України і Євросоюзу / Є. Кіш // Політичні менеджмент. – 2006. – С. 131–144.
75. Levchuk V. The peculiarities of economic security on the cross-border territories / Levchuk // *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego* 2012/2013.

Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej. – Wrocław. – 2013. – С. 167–181.

76. Perroux, François (1950): Economic space : theory and applications. Contribution to the Theory of Economic Growth. Quarterly Journal of Economics, Vol. 64: 90-97.

77. Регіональна економіка та природокористування / А. Голюков, О. Дейнека, Л. Позднякова, П. Черномаз. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 352 с.

78. Тищенко А. О необходимости региональных стратегий для развития территорий / А. Тищенко // Проблемы экономики. – 2010. – С. 58–65.

79. Українсько-польський семінар «Соціально-економічні умови Львівського та Прикарпатського прикордонних регіонів» // Регіональна економіка. – 2001. – С. 252–257.

80. Максименка С. Регіональна політика в країнах Європи : Уроки для України / С. Максименка. – Київ : Логос, 2000. – 200 с.

81. Мікула Н. Проблеми розвитку транскордонного співробітництва України в умовах розширеного ЄС : Монографія / Н. Мікула, В. Борщевського, Т. Васильціва. – Львів : Ліга Прес, 2009. – 436 с.

82. «Українсько-російське транскордонне співробітництво» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=580401>.

83. Гонта О. І. Організаційно-економічні аспекти інтеграції прикордонних регіонів : дис. канд. ек. наук : 08.10.01 / Гонта Олена Іванівна. – Чернігівський державний технологічний університет, 2000. – 214 с.

84. Будкин В. С. Проблемы развития приграничных экономических отношений СССР с европейскими странами членами СЭВ / В. С. Будкин. – Киев : ИСЭПЗС АН УССР, Препринт, 1998. – 50 с.

85. Герасимчук З. В. Транскордонне співробітництво регіонів : методика оцінки та шляхи активізації. Монографія / З. В. Герасимчук, Л. В. Корольчук. – Луцьк : Надстир'я, 2009. – 181 с.

86. Школа І. М. Методичні підходи до оцінки ефективності транскордонного співробітництва [Електронний ресурс] / І. М. Школа, Б. М. Короп – Режим доступу : http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/issue_articles/17_1.pdf.

87. Левчук В. Ю. // Методичний підхід до оцінки транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів / Левчук В. Ю. // Економічний форум № 2/2015. – С. 122–127.

88. Терещенко Т. В. Методичні підходи до оцінки результатів транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України / Т. В. Терещенко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2006. – С. 406–409.

89. Левчук В. Ю. Потенційні можливості транскордонних програм в Україні / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук // Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы: сборник трудов VI международной научно-практической конференции, У.О. «Полесский государственный университет», г. Пинск : ПолесГУ. – 2012. – С. 10–11.

90. Вербовська Л. С. Розвиток прикордонних територій на основі активізації міжсекторного партнерства : дис. канд. ек. наук : 08.00.05 / Вербовська Л. С. – Львів, 2011. – 182 с.

91. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

92. Побурко Я. О. Основи організації регіональної статистики / Я. О. Побурко. – Львів: НАН України, ІРД, 2004. – 196 с.

93. Левчук В. Ю. Оцінка транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів України / В. Ю. Левчук // IX Международная научно-практическая конференция «Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы». – Білорусь, 2015. – С. 108–109.

94. Левчук В. Ю. Транскордонні програми як один із засобів забезпечення розвитку прикордонних територій / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної

конференції молодих вчених «Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки». – Луцьк, 2011. – С. 235–237.

95. Засідання круглого столу «Механізм та інструменти використання переваг інтеррегіонального та транскордонного співробітництва у підвищенні конкурентоспроможності західних регіонів України». Аналітична доповідь. [Електронний ресурс] // Львів. – 2011. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/dop_Lvyv-c4a98.pdf.

96. Левчук В. Ю. Транскордонний ефект співробітництва прикордонних регіонів в рамках програми «Польща–Білорусь–Україна» 2007–2013 / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук // Тези V міжнародного науково-практичного семінару «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції». – 2015. – С. 20–23.

97. Левчук В.Ю. Механізми фінансування інноваційної діяльності прикордонних територій через грантові програми / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук // Економічні науки: зб. наук. праць ЛНТУ / відп. ред. Герасимчук З. В. – Луцьк, 2011. – С. 207–215.

98. Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2004. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://old.niss.gov.ua/book/2004_html/006.htm#a1.

99. Левчук В. Ю. Інформаційне забезпечення як засіб прийняття ефективних управлінських рішень суб'єктами інноваційної діяльності / В. Ю. Левчук // Моніторинг стану інноваційного розвитку суб'єктів господарювання та визначення пріоритетів інвестиційно-інноваційної політики в умовах обмежених фінансових ресурсів: колективна монографія (2012 р.) / відп. ред. Л. Г. Ліпич. – Луцьк : ПФ «Смарагд», 2012. – 358 с. (Особистий внесок автора : визначено роль інформаційного забезпечення як засобу прийняття ефективних управлінських рішень на прикладі Волинського прикордонного регіону).

100. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року. Затв. постановою КМУ № 1001 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/npd/search>.

101. Левчук В. Ю. Механізм стимулювання інноваційного розвитку регіону шляхом структурних зрушень / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук // Соціально-економічна мотивація інноваційного розвитку регіону: колективна монографія / О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2012. – 576 с. (Особистий внесок автора : запропоновано механізм стимулювання інноваційного розвитку на прикладі Волинського прикордонного регіону).

102. Левчук В. Ю. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності Волинської області / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук // «Економіка Волині : 70 років на шляху до Європи» / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 30 вересня 2009 р. – Луцьк : РВВ ЛНТУ. – 2009. – С. 31–33.

103. Левчук В. Ю. Трансграничний ефект в інноваційному розвитку приграничних регіонів України / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук // Перспективи інноваційного розвитку Республіки Беларусь : сб. науч. статей V Міжнарод. науч.-прак. конф. – Брест : Альтернатива. – 2014. – С. 220–224.

104. Ритікова К. А. Світовий досвід застосування екологічних податків [Електронний ресурс] / К. А. Ритікова – Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/12525>.

105. Гринчишин Н. М. Роль екологічних податків у підвищенні рівня екологічної безпеки держави / Н. М. Гринчишин, М. А. Петрова, О. М. Мартин // Вісник ЛДУ БЖД. – 2013. – С. 177–178.

106. Екосередовище і сучасність / С. І. Дорогунцов, М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, П. П. Пастушенко. – Київ : Кондор, 2006. – 446 с. – (Т. 5. Управління екосередовищем в умовах регіоналізації).

107. Системи поводження з твердими побутовими відходами в українських містах, роль міського населення в роздільному збиранні сміття

та рекомендації до органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://msdp.undp.org.ua/data/publications/>.

108. Левчук В. Ю. Поширення транскордонного ефекту співробітництва прикордонного регіону [Електронний ресурс] / В. Ю. Левчук // Ефективна економіка. – № 4. – Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет ; ТОВ «ДКС Центр». – 2015. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3991>.

109. Лізанець М. В. Прикордонний регіон в системі зовнішньоекономічних відносин в умовах європейських інтеграційних процесів (на прикладі Закарпатської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.05 "розвиток продуктивних сил та регіональна економіка" / Лізанець М. В. – Ужгород, 2008. – 20 с.

110. Левчук В. Ю. Поширення транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів / В. Ю. Левчук // Тези II міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Актуальні проблеми менеджменту в умовах інноваційного розвитку економіки». – С. 117–119.

111. Мільйони на промоцію Східної Польщі [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу : <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/133536>.

112. Program Promocji Gospodarczej Polski Wschodniej [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.paiz.gov.pl/about_us/paiiiz

113. Стратегія транскордонного співробітництва Люблінського воєводства, Львівської області, Волинської області та Брестської області на роки 2014–2020 – Люблін. – 120 с. – (Projekt współfinansowany ze środków Ministerstwa Spraw Zagranicznych.).

114. Статистичні дані по Люблінському воєводстві [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://lublin.stat.gov.pl/>.

115. Головне статистичне управління Брестської області [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://brest.belstat.gov.by/o-belstate/sistema-belstata/>.

116. Державна служба статистики України Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lutsk.ukrstat.gov.ua/>.

117. Поручник А., Столярчук Я. Стратегічне партнерство та двосторонні економічні відносини України і Польщі. / А. Поручник А., Я. Столярчук // Конвергенція економічних моделей Польщі та України: монографія / Д. Лук'яненко, В. Чужиков, М. Вожняк. / – Київ: КНЕУ, 2010. – С. 415-428.

118. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його місце в регіональному розвитку [Електронний ресурс] / І. Студенніков // Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України. За ред. С. Максименка. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.crs.org.ua/data/transkord.doc>.

119. Стратегічне управління. Навчальний посібник / [В. Л. Дикань, О. В. Зубенко, О. В. Маковоз та ін.]. – Київ : «Центр учбової літератури», 2013. – 271 с.

120. Чан К. Стратегія блакитного океану / К. Чан, М. Рене. – Москва : НІРРО – перевод и издание на русском языке, 2005. – 125 с.

121. Тихомирова Є. Б. Транскордонне співробітництво крізь призму дискурсивної свідомості / Є. Б. Тихомирова // Науковий вісник Одеського національного економічного університету : зб. наук. пр. – 2014. – С. 237–248.

122. Стратегія розвитку Львівської області на період до 2027 року [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу : http://loda.gov.ua/upload/users_files/22/upload/Strategy-LV-OBL.pdf.

123. Дослідження сприйняття України [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу : <http://brandukraine.org/k/>.

124. Арженовский И. В. Маркетинг регионов [Електронний ресурс] / И. В. Арженовский – Режим доступу : www.marketing.spb.ru/read/article/a56.htm/.

125. Джелико М. Интернет Маркетинг [Електронний ресурс] / М. Джелико. – Режим доступу : <http://www.primorsky.ru>.

126. Мороз Л. А. Маркетинг : Підручник / Л. А. Мороз, Р. І. Чухрай. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка» (ІВЦ «ІНТЕЛЕКТ+» ППО), «Інтелект–Захід», 2002. – 244 с.

127. Блажеєва В. В. Порівняльна характеристика маркетингу товарів з маркетингом регіону / В. В. Блажеєва // Сталий розвиток економіки. – 2010. – С. 257–262.

128. Вакуленко В. Міський маркетинг як інструмент стратегічного планування економічного розвитку міста / В. Вакуленко // Управління сучасним містом. – 2002. – С. 92–95.

129. Левчук В. Ю. Розвиток прикордонних регіонів на засадах маркетингової концепції / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук // Економіст. – 2013. – С. 56–60.

130. Балян А. В. Міжрегіональне транскордонне співробітництво України та Угорщини в умовах розширення Європейського Союзу (питання методології, методів і практики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт.: спец. 08.10.01 «розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / Балян А. В. – Львів, 2006. – 36 с.

131. Саєнко М. Г. Стратегія підприємства. Підручник. / М. Г. Саєнко. – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – 390 с.

132. Петрина М. Ю. Стратегічне управління діяльністю технологічних парків України / М. Ю. Петрина, Б. Я. Палагіцький // Регіональна економіка. – 2009. – С. 87–95.

133. Мурашко М. І. Адаптація матричних методів до умов стратегічного розвитку регіональної вищої школи [Електронний ресурс] / М. І. Мурашко // 2010. – № 5. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=204>.

134. Індекс інвестиційної привабливості регіонів України. Підготовлено Київським міжнародним інститутом соціології у партнерстві з Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій на замовлення Державного агентства з інвестицій та управління. [Електронний

ресурс] – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/files/publications/News/Index_present_IVB_28_04_2014_edited_final.pdf.

135. Степаненко С. В. Інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна політика в контексті сталого економічного зростання [Електронний ресурс] / С. В. Степаненко – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/10.pdf>.

136. Київський міжнародний інститут соціології [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://kiis.com.ua/>.

137. Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.ukrproject.gov.ua/.

138. Левчук В. Ю. Транскордонний ефект забезпечення економічної безпеки прикордонних територій / В. Ю. Левчук // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет конференції молодих вчених та студентів «Фінансово-кредитне стимулювання розвитку територіальних суспільних систем». – 15 березня 2013 р. – Луцьк : РВВ ЛНТУ. – 2013. – С. 129–130.

139. Куцаб-Бонк Катажина. «Механізми інституційного забезпечення розвитку українсько-польського транскордонного регіону».

140. ЄС продовжить односторонні преференції для Києва. Виконання угоди відкладено на рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.euointegration.com.ua/news/2014/09/12/7025971/>.

141. Кредисова А. И. Управление внешнеэкономической деятельностью. Учебное пособие / А. И. Кредисова. – Киев : Вира-Р, 2001. – 640 с. – (2-е издание).

142. Козака Ю. Г. Основи економічної теорії. Навчальний посібник / Ю. Г. Козака, С. С. Шаповал. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 264 с.

143. Collegium Polonicum [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cp.edu.pl/pl/index.html>.

144. Мікула Н. А. Розвиток нових форм транскордонного співробітництва / Н. А. Мікула, Є. Матвеев // Економіст. – 2011. – С. 20–23.

145. Демедюк О. П. Розвиток нових форм транскордонного співробітництва в Україні [Електронний ресурс] / О. П. Демедюк. – 2011. – Режим доступу : <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/1813/1/Demedyuk.pdf>.

146. BioValley – a leading trinational BioCluster in Europe. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.biovalley.com/>.

147. Мікула Н. А. Рекомендації щодо впровадження нових форм транскордонного співробітництва [Електронний ресурс] / Кол. авторів за ред. Н. А. Мікула // НАН України ; Ін-т регіональних досліджень. – 2010. – Режим доступу : http://eep.org.ua/files/MR_NewForms.pdf.

148. Єгорова О. О. Транскордонні індустріальні парки: зарубіжний досвід і перспективи створення в Україні [Електронний ресурс] / О. О. Єгорова // Вісник Дніпропетровського університету Серія «Економіка». – 2013. – Режим доступу : <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201481/120.html>.

149. Про програму створення індустріальних парків на території Закарпатської області на 2007–2012 роки : рішення Закарпатської обласної державної адміністрації (прийнято 26.06.07) [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakarpatt-rada.gov.ua/docs/rishennyia/5/30_sesion/rish_1146.pdf.

150. «Берег–Карпати» логістично-індустріальний парк на українсько-угорському кордоні [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://bereg-karpaty.com/>.

151. Договір про заснування Європейського співтовариства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_017.

152. Матвеев Є. Е. Організація регіональних систем інформаційного забезпечення транскордонного співробітництва : автореф. дис. на здобуття

наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.10.01 / Є. Е. Матвеев. – Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005.

153. Атаманчук Г. Информационное обеспечение государственного управления / Г. Атаманчук // № 2. – 2006. – С. 15–20.

154. Досвід формування та реалізації стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 року із залученням громади / [С. С. Слава, В. В. Гоблик, М. А. Попадинець та ін.]. – Київ : К.І.С., 2010.

155. Ярош А. Прикордонний регіон південно-східної Польщі: здобутки і перспективи розвитку / А. Ярош // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 147–150.

156. Левчук В. Ю. Особливості забезпечення економічної безпеки на прикордонних територіях в контексті транскордонного співробітництва / Т. В. Божидарнік, В. Ю. Левчук // Тези II міжнародного семінару «Транскордонне співробітництво як форма розвитку міжнародної інтеграції». – Луцьк : ЛНТУ. – 2012. – С. 75–77.

157. Program Promocji Gospodarczej Polski Wschodniej [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.paiz.gov.pl/about_us/paiiiz

158. Реут О. Асиметрия евроврегиональной матрицы / О. Реут // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 2. – С. 76–82.

159. Дослідження парної лінійної регресії в економічних розрахунках [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://skaz.com.ua/informatika/18083/index.html>.

160. Левчук В. Ю. Чинники, що перешкоджають формуванню й використанню інноваційного потенціалу Волинської області // Н. А. Мостовенко, В. Ю. Левчук / Materialy VI mezinarodni vedecko-prakticka conference «Zpravu vedecke ideje – 2010». – Dil 6. Economicke vedy : Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. – S. 70–73.

161. Федан Р. Регіональні фактори активізації транскордонної співпраці Польщі та України. Монографія / Р. Федан. – Львів : ІРД НАН України, 2003. – 336 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А.1

Транскордонні проекти підписані в рамках програми «Польща–Білорусь–Україна 2007–2013»

Прикордонні регіони учасники транскордонного проекту:	Назва проекту	Загальний бюджет проекту, євро	Співфінансування, євро	Вид транскордонного ефекту
Україна:				
Основний партнер : Львівська область				
1	2	3	4	5
Україна (Львівська область) – Польща (Підкарпатське воєводство)	1. «Спільна промоція туристичну можливостей та культурно-історичної спадщини Львівської області, Підкарпатського і Люблінського воєводства» / 24 місяці	547329,52	492596,55	Соціальний: покращення культурного, соціально-економічного, інвестиційного клімату транскордонного регіону України та Республіки Польща завдяки розвитку в'їзного та внутрішнього туризму.
Україна (Львівська область) – Польща (Підкарпатське воєводство)	2. «Підземне місто: розвиток та популяризація туризму шляхом створення транскордонного туристичного маршруту підземними шляхами Львова, Жешува та Любліна» / 36 місяців	494866,51	445379,85	Соціальний: підвищення рівня проінформваності громадян України та Польщі, підвищення рівня транскордонної співпраці прикордонних регіонів, що позитивно вплине на соціально-економічну інтеграцію міст-партнерів проекту та підвищить рівень якості життя регіону)
Україна (Львівська-Волинська -Івано-Франківська області) – Польща (Люблінське воєводство)	3. SOS - безпека співіснування людей і тварин на польсько-українському кордоні: Львів, Люблін, Луцьк, Івано-Франківськ / 24 місяці	298446,54	268601,89	Соціальний: підвищення безпеки мешканців в польсько-українських прикордонних регіонів, шляхом регулювання чисельності бездомних тварин, підвищення кваліфікації ветеринарів і рівня свідомості населення, створення центрів ветеринарії та стерилізації, поглиблення співпраці між органами влади.
Україна (Львівська-Закарпатська-Рівненська області) – Польща (Підляське воєводство)	4. «Розвиток системи альтернативних форм дошкільної освіти у сільській місцевості» /24 місяці	316871,00	277376,76	Соціальний: вирішення проблеми недостатніх освітніх можливостей для дітей із сільської місцевості, підтримка сталого розвитку сільських громад шляхом створення місцевих партнерств для реалізації альтернативних рішень у сфері дошкільної підготовки.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Україна (Львівська область) – Польща (Підкарпатське воєводство)	5. «Стимулювання розвитку туризму у Карпатському регіоні шляхом покращення сервісу та безпеки туристів»/24 місяці	297 578	267 578	Соціальний: забезпечення умов гармонійного розвитку туризму у Карпатському регіоні через переймання Україною досвіду створення громадських пошуково-рятувальних пунктів для надання допомоги туристам і місцевим жителям регіону, підготовка кадрів для пошуково-рятувальної служби та туристичного супроводу у Карпатському регіоні, налагодження співпраці між організаціями і службами, які працюють в галузі туризму у Карпатському регіоні.
Україна (Львівська область)- Польща (Люблінська область)	6. «Створення муніципальної системи поводження з відходами побутового електронного та електричного устаткування у місті Львові із використанням досвіду міста Любліна»/24 місяці	1350780	1202194,20	Екологічний: проект покликаний створити високоякісну систему поводження з відходами електричного та електронного обладнання в місті Львові, на основі досвіду міста Любліна, а також вдосконалити систему поводження з відходами побутової електроніки на території міста Любліна та в заклати міцну основу для обміну досвідом з іншими містами і адміністративно-територіальними одиницями, розташованими у прикордонній зоні.
Всього :	6 проєктів			5 соціальних, 1 екологічний
Основний партнер : Волинська область:				
Україна (Волинська область)- Польща (Підляське воєводство)	«Польсько-українська трансгранична система залучення інвесторів» /24 місяці	336 354,14	302 718,73	Економічний: в рамках проєкту в Луцьку буде відкрито Трансграничне Інвестиційне Агентство. Забезпечення інтеграції політики зв'язків з інвесторами Волинської області та Підляського воєводства і залучення інвестицій в обох регіонах. Проєкт допоможе місцевим адміністративним одиницям підвищити рівень послуг для інвесторів. Також, буде створена спільна комплексна інвестиційна пропозиція прикордонних регіонів і проведена спільна рекламна кампанія. У середньотерміновій перспективі проєкт сприятиме підвищенню рівня зайнятості населення в результаті надходження інвестицій.
Україна (Волинська область)- Польща (Люблінське воєводство)	«Час для бізнесу». Створення умов для розвитку бізнесу в сільських районах Волинської області України та Люблінського воєводства Польщі шляхом диверсифікації сільськогосподарського виробництва /24 місяці	235841,86	211786,00	Економічний: поліпшення умов для малих і середніх підприємств в сільських районах прикордонних територій, розширення бази знань і навичок сільських жителів Волинської області України та Люблінського воєводства Польщі, збільшення доходів сільських жителів прикордонних територій, диверсифікація джерел доходів сільського населення, в тому числі фермерів Волинської області України та Люблінського воєводства Польщі, участь у розробці маркетингу дозволить створити спільну систему сільськогосподарської ринкової інформації
Україна (Львівська область)- Польща (Люблінське воєводство)- Білорусь (Брестська область)	«Створення інформаційного комплексу у сфері трансграничного екологічного туризму в Євросоюзі «Буг»»/24 місяці	428 419,40	385 577,46	Екологічний: сприятиме покращенню екологічної ситуації та якості води, що сприятиме збереженню здоров'я жителів прикордонних територій.
Всього :	3 проєкти			2 економічних, 1 екологічний

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Основний партнер : Закарпатська область				
Україна (Закарпатська область)- Польща (Підкарпатське воєводство)	«Інституційна співпраця між Виноградівським районом та Саноцьким повітом по розвитку системи надання паліативної допомоги»/ 24 місяці	1 087 428,99	978 686,09	Соціальний: покращення стандартів життя для важкохворих людей та їхніх сімей у Закарпатській області та Підкарпатському воєводстві, зокрема, надання доступу до якісної медичної допомоги незалежно від виду захворювання та покращення якості паліативних послуг. Проект передбачає створення госпісу у Виноградіві (Україна) – Регіонального центру паліативної допомоги - на 25 ліжок. Також буде розміщено і обладнано госпіс у Саноку на 30 ліжок. Польсько-українська група з 10 експертів буде працювати над розробкою спільної системи паліативного догляду. Експерти зможуть підвищити свою кваліфікацію з допомогою професійних навчань та обміну досвідом. Основний партнер проекту забезпечить майбутню життєздатність проекту із коштів державного бюджету.
Всього :	1 проект			1 соціальний
Основний партнер : Рівненська область				
Україна (Рівненська область) - Польща (Люблінське воєводство)	«Співпраця муніципалітетів Рівного та Любліна як елемент розвитку транскордонного регіону»/ 24 місяці	320 788,20	288 709,38	Соціальний: активізації співпраці між державними установами міст Рівне та Любліна для сприяння соціально-економічному розвитку регіону. Конкретні цілі включають здійснення розвитку системи людських ресурсів серед цивільних працівників міста Рівне та міських працівників м. Любліна, з метою підвищення якості адміністративних послуг для місцевих спільнот. Проект також спрямований на встановлення прямої співпраці та забезпечення постійних контактів між представниками комунальних та інших установ двох міст у галузі культури / освіти, розвитку молоді / спорту, інвестицій / підприємництва, охорони здоров'я / соціального захисту, інфраструктури / комунальних послуг.
Україна (Рівненська область) - Польща (Люблінське воєводство)	«Розвиток малого і середнього підприємництва в Рівному та Любліні» / 24 місяці	373 730	336 357	Економічний підвищення конкурентоспроможності малих і середніх підприємств у Рівному та Любліні шляхом забезпечення міжсекторного співробітництва між представниками малого та середнього бізнесу, місцевого самоврядування та інституцій підтримки бізнесу обох міст.
Всього :	2 проекти			1 соціальний, 1 економічний
Основний партнер : Івано-Франківська область				
Україна (Івано-Франківська область -Львівська область) – Польща (Люблінське та Підкарпатське воєводство)	«Східноєвропейські перлини: створення та просування продуктів міського культурного туризму в транскордонному просторі»/ 24 місяці	495 124,00	440 955,24	Соціальний: збільшення щорічного числа туристів у шести обраних містах - Львові, Івано-Франківську, Коломиї (Україна) та Любліні, Замості і Пшеворську (Польща). Діяльність проекту спрямована на покращення якості туристичних продуктів та проведення професійних рекламних кампаній, щоб повною мірою реалізувати потенціал культурної та історичної спадщини цільових міст. Зокрема, партнери планують створення цифрового контенту для портативних медіа пристроїв для можливості проведення самостійних екскурсій по місту. Звукові файли та аудіо обладнання будуть поширюватися через туристичні інформаційні центри мережі і веб-сайти міст. Також партнери планують провести дослідження туристичної галузі в 6 містах, з метою визначення прогалин і проблем у розвитку культурного туризму у містах, перевірки ефективності рекламних інструментів а також оцінки створення та просування нових туристичних продуктів, зокрема, у транскордонному вимірі.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Україна (Івано-Франківськ)- Польща (Люблінське воєводство)	«Студент з ініціативою - вектор енергозбереження» / 12 місяців	230 604,00	207 543,60	Науково-технологічний: Стимулювання проактивної молоді Івано-Франківської області України та Люблінського воєводства Польщі до ініціювання та впровадження молодіжних інновацій та до транскордонної співпраці в сфері енергозбереження Проект концентрує діяльність на створенні умов для впровадження молодіжних проектів та технологічних інновацій, що стосуються заходів з енергоефективності, збереження ресурсів та використання альтернативних видів енергії.
Всього:	2 проекти			1 соціальний, 1 науково-технологічний
Всього(основний партнер Україна):	14 проектів			3 економічних, 8 соціальних, 1 науково-технологічний, 2 екологічних
Білорусія				
Основний партнер: Брестська область				
Білорусія (Брестська область)– Україна (Волинська область) – Польща (Люблінське та Підляське воєводства)	«Молодь прикордоння – Разом за безпеку»	444 294,60	399 865,14	Соціальний підвищення загальної безпеки спільнот прикордонного регіону за допомогою використання комплексної освітньої діяльності. Планується створити ефективну систему самостійної дитячої освіти, направленої на засвоєння дітьми основ безпечної життєдіяльності. Проектна діяльність включає також виробництво і трансляцію рекламних стрічок, аудіо кліпів і мультимедійних навчальних презентацій у якості прикладу дій у надзвичайних ситуаціях.
Білорусія (Брестська область) – Україна (Волинська область) - Польща (Люблінське воєводство)	«Створення єдиної інформаційної бази сільськогосподарських підприємств транскордонного об'єднання Єврорегіон «Буг»»/16 місяців	147 661,07	132 894,96	Економічний: Створення єдиної інформаційної бази з даними сільськогосподарських підприємств, проведення міжнародних конференцій з обговоренням проблеми створення та захисту сільськогосподарських підприємств у кожній країні-учасниці, призведе до інтенсифікації транскордонного співробітництва фермерів, підприємств та організацій, зацікавлених у транскордонній співпраці.
Білорусія (Брестська область) - Україна (Волинська область) – Польща (Люблінське воєводство)	«Поліпшення роботи з підлітками з девіантною поведінкою»/18 місяців	302 029,00	271 826,10	Соціальний соціальна адаптація підлітків з девіантною поведінкою в прикордонному регіоні, Участь дітей у проектних заходах дозволить стабілізувати і поліпшити ситуацію з проведенням їхнього вільного часу, підвищити рівень знань і навичок, зокрема, якщо така участь є суспільно корисною і спрямована на підвищення обізнаності підлітків у питаннях екологічної та особистої безпеки, ведення здорового способу життя, навчання на позитивних прикладах соціальної активності водночас навчаючи, як можна дружити, спілкуватися і робити добрі справи.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Білорусія (Брестська область)- Україна (Волинська область)- Польща (Люблінське воєводство)	«Відновлення магістрального водного шляху Е-40 на ділянці Дніпро - Вісла: від стратегії до планування» / 24 місяці	912 657,00	821 281,00	Економічний: Розроблення техніко-економічного обґрунтування відновлення з'єднання Е-40, визначення найбільш економічно виправданий і екологічний сценарій відновлення, а також проведення робіт з просування ідеї на міжнародному та національному рівнях.
Всього:	4 проекти			2 соціальних, 2 економічних
Основний партнер: Гродненська область:				
Білорусія (Гродненської області) - Польща (Підляське воєводство)	«Збільшення привабливості трансграничного регіону через включення етнокультурних засобів до діяльності туристичної»	1 270 306,72	1 143 276,05	Соціальний: Проект націлений на вирішення проблем польсько-білоруського прикордоння, пов'язаних із недостатньо розвинутою інфраструктурою етно-туризму, низьким рівнем кваліфікації та інформації. Поєднання всіх цих факторів перешкоджає розвитку туризму в прикордонних регіонах Гродно (Білорусь) та Сувалки (Польща). Заходи проекту поділяються на групи (заходи з маркетингу, навчання та туризму) і включають, зокрема, реорганізацію етнографічного музею в Гудзевіцах, створення 7 мобільних етнографічних сіл в Сувальському повіті, відкриття відділення Етнографії та культури в Гродненському університеті, ряз навчань у Білорусі та Польщі а також публікацію енциклопедичного довідника етно-культурних ресурсів. Власники агросадіб, художники та ремісники, туристичні оператори по обидві сторони кордону, одержать користь від результатів проекту, зокрема, покращення інфраструктури, навчальних та промоційних заходів.
Білорусія (Гродненська область)- Україна (Волинська область)- Польща (Підляське воєводство)	«Планета ідей - трансгранична передача знань в сфері залучення інвестицій для розвитку прикордонного туризму»	262 921,43	236 629,29	Соціальний Основною метою цього тристороннього проекту є покращення співпраці польських, білоруських та українських організацій, що працюють на ринку туристичних послуг. Ноу-хау, що буде створено в рамках проекту, включає підготовку та реалізацію спільних трансграничних проектів. Передбачається, що кількість трансграничних проектів у сфері туризму, реалізованих спільно представниками цільової групи, зросте на 3% порівняно з 2011 р. через 3 роки після завершення проекту.
Всього:	2 проекти			2 соціальних
Основний партнер: Мінська область				
Всього:	0 проектів	-	-	-
Основний партнер: Гомельська область				
Всього:	0 проектів	-	-	-
Всього(основний партнер Білорусія):	6 проектів			4 соціальних, 2 економічних

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща				
Основний партнер: Підляське воєводство				
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Брестська область)	«Розвиток співробітництва між медичними установами польсько-білоруського прикордоння щодо лікування гострих психічних розладів»/24 місяці	1 998 525,16	1 798 472,79,00	Соціальний: Основною метою проекту є покращення якості та доступності медичного обслуговування пропонує медичними установами в Польщі і Білорусі, в області лікування гострих психічних розладів. Спільне міжнародне співробітництво, спрямоване на досягнення цілей проекту сприятиме вирішенню проблем охорони здоров'я в сфері лікуванні гострих психіатричному розладів в Польщі і в Білорусі, враховуючи той факт, що число людей з психічними розладами зростає.
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Брестська область)	«Підтримка ініціатив місцевих громад в Єврорегіоні Біловезька пуща»/16 місяців	427667,62	384900,84	Соціальний: Даний парасольковий проект включає 8 мікропроектів. (мікропроект 1): формування і збереження культурної та історичної свідомості мешканців Біловезької пущі, а також соціальна, освітня та культурна інтеграція місцевих громад прикордонних регіонів Польщі та Білорусі шляхом розвитку народних звичаїв і традицій, пов'язаних з мовою, танцем і народною піснею ; (мікропроект 2): підвищення потенціалу пожежних служб Польщі та Білорусі, розташованих на території Єврорегіону Біловезька пуща для співпраці при виконанні транскордонних рятувальних робіт; (мікропроект 3) : налагодження спільних транскордонних зв'язків, покращення обізнаності про регіон Біловезька пуща на туристичних ринках Польщі та Білорусі, а також налагодження особистих зв'язків між мешканцями регіону у сфері активного туризму; (мікропроект 4):-налагодження і підтримка контактів з туристичними операторами по обидві сторони кордону; (мікропроект 5) : налагодження міцних контактів з метою створення освітніх та культурних ініціатив по обидва боки кордону через створення місцевого центру транскордонних ініціатив, інтернет-порталу , навчальних візитів в Дубіче Церквене та Відамлю; (мікропроект 6): сприяння соціальній інтеграції на прикордонній території, зокрема, на території Єврорегіону Біловезька пуща шляхом розвитку транскордонних міжособистісних контактів і спортивних ініціатив Єврорегіону; (мікропроект 7): мінімізація транскордонних бар'єрів між Шкільним комплексом № 1 в Хайнувці та середньою школою5 в Пружани; (мікропроект 8) : посилення транскордонної співпраці на території Єврорегіону Біловезька пуща, а також соціальна та культурна інтеграція прикордоння.
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська область)	«Комунікація без кордонів – створення мережі туристичної інформації»/ 12 місяців	323 760,00	291 384,00	Соціальний: створення транскордонної мережі 13 туристично- інформаційних центрів (ТІЦ) в польсько-білоруському прикордонні з допомогою модернізації 5 існуючих туристично-інформаційних центрів і створення 8 нових - включаючи один водний туристичний центр на озері Вігри / річці Чарна Ганча. Проект також передбачає обмін передовим досвідом серед працівників туристичної галузі в Сувалках і Гродно. Результатом проекту стане також створення 5 транскордонних партнерств, що діють в конкретних сферах агротуризму, туристичної інформації, маркетингу, активного туризму, місцевих органів влади та ЗМІ.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська область)	«Розвиток співробітництва з метою поліпшення гістопатологічної діагностики раку на польсько-білоруських прикордонних територіях»/28 місяців	1 477 244,08	1 329 519,67	Соціальний: поліпшення медичної інфраструктури у прикордонному регіоні, підвищення рівня кваліфікації медперсоналу та зменшення рівня захворюваності раком грудей та колоректальним раком а також впровадження сучасного медичного обладнання, яке буде використовуватися по обидва боки кордону.
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська область)	Розвиток співробітництва в контексті поліпшення охорони здоров'я населення польсько-білоруського прикордоння» /18 місяців	1 462 943,52	1 316 649,17	Соціальний: впровадження нового стандарту співробітництва між польськими та білоруськими лікарями, що сприятиме розвитку телемедицини як ефективного діагностичного інструменту в прикордонному регіоні. Проект передбачає інноваційні заходи із впровадження цифрової діагностики як ефективного методу, що задовольнить зростаючі потреби в якісній діагностиці на прикордонних територіях.
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Брестська область)	«Модернізація дидактичної інфраструктури польсько-білоруського співробітництва для допомоги неповносправним» / 30 місяців	743 221,97	668 899,77	Соціальний: надання освітніх можливостей для неповносправних, що включає модернізацію та обладнання двох освітніх центрів. В рамках проект також передбачає проведення обміну між школами, створення інтернет-порталу для вчителів та дітей з обмеженими можливостями. Заходи з модернізації будуть проводитися в старому освітньому центрі для неповносправних дітей в с.Гайнувка (Польща), а також у центрі корекційно-розвиваючого навчання і реабілітації в м. Кам'янець (Білорусь).
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська область)	Розвиток співпраці медичних установ польсько-білоруського прикордоння в контексті імунотерапії туберкульозу легенів» / 35 місяців	1 261 785,19	1 135 606,67	Соціальний: посилення співпраці між медичними установами у сфері лікування туберкульозу, запуску тестової програми профілактики туберкульозу, а також підвищенню рівня інформованості про профілактику туберкульозу в білорусько-польському прикордонні.
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська область)	«Розвиток транспортної інфраструктури навколо Августинського каналу»/ 24 місяців	1 652 575,66	1 368 993,68	Соціальний: Проект включає інвестиції в інфраструктуру та узгодження інвестиційної політики в транспортному секторі поблизу Августовського Каналу з метою створення інструментів транскордонного інформаційного потоку і розвитку ідей, а також спільного вирішення транспортних проблем. Основні передумови проекту стосуються реалізації інвестицій, таких як реконструкція дороги Н-6049 Ратич-Гіновічі-Польня Богатирі (Білорусь) і модернізація транспортної системи 12 місцевих доріг у гміні Пласка (Польща).
Польща (Підляське воєводство) – Україна (Волинська область)	«Розвиток транскордонного співробітництва з метою покращення умов громадського здоров'я Бельського та Любомльського районів у межах програм зміцнення здоров'я та профілактики в галузі онкологічних захворювань і туберкульозу» /24 місяців	2 389 452,61	2 150 268,40	Соціальний: підвищення якості та доступності медичних послуг у польсько-українському прикордонні. У довгостроковій перспективі проект зробить вклад у зниження смертності завдяки ефективнішому інформованню громадськості та розширенню доступу до спеціалізованих медичних обстежень. Заходи проекту включають придбання рентгенівської системи, ультразвукових пристроїв, обладнання цифрового зображення для медичних закладів, комплектного обладнання для проведення артроскопічних операцій, аналізаторів газів крові та електролітів, гематологічних аналізаторів, двох автомобілів швидкої допомоги з медичним обладнанням, операційних хірургічних столів, ендоскопічних інструментів, мамографічних систем.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Брестська Область)	«Розширення транскордонної системи очищення стічних вод у водозбірному басейні річки Західний Буг»/24 місяців	3 970 198,88	3 573 178,99	Екологічний: Зона, про яку йдеться у проекті, охоплює водозбірний басейн річки Західний Буг та міста-партнери, пов'язані з річкою Лісна, забрудненої скидами стічних вод. З цього приводу існує необхідність співробітництва та координації інвестиційної політики з метою підтримки та покращення рівня чистоти річки Лісна. Проект призведе до реакції суспільства на проблему несумісності санітарної інфраструктури з огляду на реальну масу забруднення та відсутність інтегрованої системи охорони навколишнього середовища у зоні польсько - білоруського пограниччя.
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська Область)	«Співпраця - активність – майбутнє»/24 місяців	1 671 567,98	1 504 411,18	Соціальний: Проект заснований на ідеї запобігання надмірній вазі та ожиріння у молодого покоління через розвиток спортивної інфраструктури. Проект включає в себе реконструкцію стадіону в Ошмянах і будівництво багатофункціонального спортивного залу в Пшеброді. Партнери планують також організувати спортивні змагання по обидві сторони кордону та організувати для молодих учасників екскурсії, з метою ознайомлення їх із спільною історією і культурою. Співпраця між комуною Суwalkи і представниками Ошмянського району також призведе до більш тісної інтеграції транскордонного співробітництва. Користуючись досвідом, накопиченим в ході реалізації проекту, партнери будуть співпрацювати і в інших аспектах соціального та економічного життя.
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Брестська Область)	«Розвиток кардіологічної підтримки жителів Польщі та Білорусі в рамках Програми транскордонного співробітництва Польща - Білорусь - Україна 2007-2013»/24 місяців	4 186 537,21	3 767 883,49	Соціальний: Партнерство між закладами охорони здоров'я засноване на ідеях покращення стану здоров'я мешканців транскордонних регіонів, полегшення доступу до спеціалізованих послуг і зниження смертності від серцево-судинних захворювань. Проект поділений на кілька завдань, які включають створення гемодинамічної лабораторії в лікарні м. Бяла Подляска та кардіологічної лабораторії в лікарні м. Бреста. Для цих лабораторій буде придбано сучасне медичне обладнання. Пацієнти отримають кращий доступ до спеціалізованих діагностичних тестів (наприклад, ангіографії) і методів лікування серцево-судинних захворювань (процедура абляції). Також партнери планують розвинути дослідницьку програму, яка буде спрямована на обмін досвідом в сфері діагностики і лікування кардіологічних захворювань.
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Брестська Область)	«Створення транскордонного волонтерського центру "Пожежник" для покращення стану протипожежної безпеки»/9 місяців	129 661,00	116 694,90	Соціальний: Основна мета проекту полягає у налагодженні інституційного співробітництва в сфері протипожежного захисту. Партнери планують збільшити наявність кваліфікованого персоналу та якісного обладнання для розвитку транскордонного співробітництва на регіональному та місцевому рівнях. Особливий акцент буде зроблено на підтримці добровільних пожежних дружин, особливо тих, які формуються на території Брестської області. Ці нові структури все ще знаходяться на стадії формування і потребують кваліфікованих добровольців. У цих питаннях білоруський партнер зможе скористатися польським досвідом.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська Область)	«Креативні науково-технічні центри в Сувалках і Гродно»//15 місяців	1118602,37	1006742,13	<p>Науково-технологічний:</p> <p>У рамках проекту планується створити два хай-тек освітніх центра і 50 навчальних місць з доступом до Інтернету (25 у Сувалках і 25 в Гродно) .Ці центри та навчальні місця дозволять отримати доступ до інноваційної та високотехнологічної освіти, підвищити інтерес до науки і поліпшити рівень технічних знань, умінь та навичок, - це сприятиме подоланню цифрового розриву серед дітей і молодих людей в Гродно і Сувалках. Все це сприятиме поліпшенню співпраці між партнерами та стимулюватиме розвиток транскордонного співробітництва в галузі побудови інформаційного суспільства, а також матиме позитивний вплив на політику рівних можливостей, і сприятиме створенню економічного та інноваційного мислення серед молодого покоління прикордонних областей Республіки Білорусь та Польщі, й в цілому також поліпшить імідж цих двох міст.</p>
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська Область)	«Забезпечення доступності до територій з високою туристичною та економічною цінністю - поліпшення якості доріг у польсько-білоруському пограниччі»/18 місяців	4 325 103,38	3892593,04	<p>Соціальний:</p> <p>підвищення безпеки для транспортних засобів і пішоходів, поліпшення доступу до соціальних послуг і ресурсів, збільшення доходів від туризму та підприємництва.</p>
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська Область)	«Розвиток співпраці медичних установ Польщі та Білорусі з метою покращення якості діагностики онкозахворювань та організації допомоги в надзвичайних ситуаціях»/18 місяців	3912600,56	3521340,50	<p>Соціальний:</p> <p>підвищення якості діагностики раку та зменшенню числа хворих кінцевих стадій, а також створенню ефективної системи, щоб допомогти пацієнтам у небезпечних для життя умовах . Проект також сприятиме транскордонному співробітництву, вестиме установи охорони здоров'я Польщі та Білорусі ближче до поліпшення якості діагностики онкології. Розвиток співпраці між закладами охорони здоров'я та поліпшення якості діагностики онкології і організації надзвичайної допомоги у прикордонні.Купівля обладнання для клінічної онкології та гематології в Воєводському шпиталі ім. доктора Людвіга Ридигієра в Сувалках (з кабінетом хіміотерапії) забезпечить ефективну діагностику і лікування ракових захворювань.Крім того, при купівлі обладнання для Департаменту охорони здоров'я Гродненської обласної клінічної лікарні, проект сприятиме створенню швидкої медичної допомоги жертвам дорожніх аварій і жертв інших дорожніх пригод.</p>
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Брестська Область)	«Комплексний проект підтримки туристичного сектора польсько-білоруського прикордоння»/19 місяців	936 383,12	840 349,22	<p>Соціальний:</p> <p>Розвиток спільних транскордонних пропозицій для туристів має підвищити конкурентоспроможність регіону і сприяти його подальшій інтеграції. У результаті має бути підписана угода зі сталого розвитку транскордонного туризму.</p>

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська Область)	«Розвиток транскордонного співробітництва у сфері профілактики, діагностики та лікування захворювань на території польсько-білоруської границі, що передаються кліщами, на польсько-українському прикордонні»/18 місяців	679 258,61	611 332,75	Соціальний: Проект дозволить модернізувати медичну діагностичну лабораторію в Гайнувці та діагностичну лабораторію в Гродненській лікарні. Обидві сторони будуть забезпечені новим медичним обладнанням для кращого виявлення захворювань, що передаються кліщами. Список включає в себе автоматичний аналізатор ІФА, тести до IgM і IgG антитілам проти Borrelia Burgdorferi і кліщового енцефаліту й автоматичний аналізатор згортання крові для дослідження гемостазу. Лікарі та вчені з обох країн матимуть можливість для обміну знаннями та досвідом у ході конференцій та навчальних семінарів. Результати досліджень та інформація про те, як проводити профілактику і лікування захворювань, пов'язаних з кліщами, будуть повідомлені під час фінальної кампанії.
Польща (Підляське воєводство) – Україна(Львівська область)	«Поліпшення стану навколишнього середовища на польсько-українському пограниччі, через термомодернізацію громадських будівель в Соколов Підляський та у Новояворівську»/18 місяців	758 432,55	682 589,29	Екологічний: забезпечення підвищення транскордонних зв'язків між партнерами та обмін досвідом у галузі охорони навколишнього середовища, поширення позитивних прикладів і практичної інформації щодо охорони і поліпшення стану навколишнього природного середовища серед студентів навчальних закладів на території, що охоплена проектом.
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська Область)	«Співпраця медичних установ в Білорусі та Польщі для поліпшення доступу та якості екстреної медичної допомоги, а також для діагностики та лікування інсультів»/18 місяців	3 813 321,80	3 431 989,62	Соціальний: Основна мета проекту полягає в обміні знаннями та поліпшенні медичних послуг у сфері їх доступності та якості при надання допомоги в екстрених випадках, а також діагностика та лікування інсультів в прикордонні Польщі та Білорусі. Реалізація проекту дозволить швидше проводити діагностику пацієнтів, отже рятувальні заходи в найбільш серйозних випадках теж будуть проводитися швидше. Крім того, обладнання на основі новітніх технологічних рішень, що буде придбане в рамках проекту, сприятиме розширенню співробітництва між лікарнями в Білостоці та Гродно за допомогою системи електронної передачі даних. Інша група жителів прикордоння, яка отримають вигоду від реалізації проекту, - це потенційні пацієнти і мандрівники, яким можливо буде потрібна екстрена консультація або допомога в результаті нещасного випадку.
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська та Брестська області)	«Разом ми захищаємо Біловезьку пуцу»/20 місяців	4 429 324,00	3 986 391,60	Екологічний: Продукція і результати, отримані в результаті реалізації проекту будуть слугувати розвитку міжнародного та міжрегіонального співробітництва рятувальних служб у сфері ліквідації інцидентів загрозливих для навколишнього середовища і населення, а також сприятиме інтеграції місцевих груп і громад.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Брестська Область)	«Розвиток транскордонної системи охорони навколишнього середовища в Черемсі та Високає через розвиток каналізаційної інфраструктури»/24 місяців	3841757,99	3457582,19	Екологічний: Проект спрямований на зменшення забруднення навколишнього середовища в містах Черемха (Польська сторона) і Високає (Білорусь). Проект передбачає будівництво каналізаційної системи в містах Черемха і Високає. Буде збудовано каналізаційні мережі протяжністю 4098 в Черемсі і 17500 м в Високає, а також 10 насосних станцій. Крім того, буде організовано 2 конференції з питань передових практик у сфері охорони навколишнього середовища.
Польща (Підляське воєводство) – Білорусія (Гродненська та Брестська області) – Україна (Закарпатська область)	«Розвиток прикордонного економічного співробітництва між Білостоцько-Сувальським субрегіоном і Гродненською областю у Білорусі, а також між Кросненсько-Пшемиським субрегіоном та Закарпатською областю в Україні»/18 місяців	157 426,40	141 683,76	Економічний: Основною метою проекту є покращення співпраці органів самоврядування (SGUs) та малого і середнього бізнесу з чотирьох регіонів. Це сприятиме соціально-економічному розвитку у Білостоцько-Сувальському і Кросненсько-Перемиському субрегіонах Польщі, Закарпатській області в Україні та Гродненській області в Білорусі.
Всього:	22 проекти			17 соціальних, 4 екологічних, 1 науково-технологічний, 1 економічний
Основний партнер: Мазовецьке воєводство				
Польща (Мазовецьке воєводство) – Україна (Волинська область)	«Розвиток рятівних послуг Польща-Україна в рамках посилення інфраструктури транскордонної системи управління стихійними лихами»/20 місяців	832 286,17	715 766,11	Екологічний: Загальною метою проекту є посилення захисту природного середовища та цінних природних територій у Мазовецькому воєводстві та Волинській області а також захист населення цих регіонів. Сусідство з цими територіями має безпосередній вплив на функціонування екосистем: спільні річки та лісові комплекси, міграції тварин та переміщення рослин. Загрозу для прикордонних територій становлять підприємства, що займаються переробкою небезпечних речовин, а також міські та сільські місцевості, що загрожують пожежами та токсичними забрудненнями лісовим комплексам і водам. Тому необхідними є постійний моніторинг загроз та підготовка до швидкого реагування на катастрофу, з метою зниження втрат для довкілля. Проект націлений на посилення рятівних служб, покращення системи моніторингу загроз та кризовий менеджмент. Проект допоможе розширити співпрацю між польськими та українськими рятівними службами. Результатом реалізації проекту стане прискорення дій, пов'язаних з аналізом загроз, швидше та ефективніше використання сил та ресурсів для протидії катастрофам, спричинених витіканням токсичних речовин з промислового обладнання та транспортних засобів, пожежами лісових комплексів та зелених ділянок. Служби швидше зможуть розпізнавати катастрофу, вжити необхідних заходів і зменшити наслідки і шкоду, завдану довкіллям, людьми та промисловістю. Реалізація проекту забезпечить зниження ризику забруднення природного середовища на транскордонних територіях. Проект передбачає закупівлю спеціалізованого обладнання та проведення тренінгів та обміну досвідом.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Мазовецьке воєводство) – Україна (Львівська область)	Здоров'я як пріоритет. Партнерство медичних університетів Польщі та України задля підвищення якості медичного обслуговування на польсько-українському прикордонні./ 24 months місяців	685 866,60	617 279,94	Соціальний: Базуючись на потребах та аналізі потенціалу медичних університетів Люблін та Львова, а також соціальному замовленню на розробку ефективних фармацевтичних систем догляду, загальна мета проекту була визначена як підвищення якості фармацевтичної допомоги для жителів польсько-українського прикордоння за рахунок розширення можливостей для транскордонного співробітництва медичних університетів у Любліні та Львові. Проект також включає в себе розширення знань, участь у навчальних курсах, ознайомлювальних поїздках та обмін досвідом польських й українських вчених, медичних працівників і фармацевтів у сфері фармацевтичної допомоги, поліпшення стандартів освіти у медичних університетах Люблін та Львова, створення та тестування спільної моделі функціонування фармацевтичної системи. Це також поліпшить якість освіти шляхом розвитку спільних освітніх програм для студентів напрямків - медицина і фармація.
Польща (Мазовецьке воєводство)- Білорусія (Брестська Область)	Розвиток трансгенного співробітництва з метою захисту населення і довкілля в прикордонному регіоні Польщі та Білорусі/ 18 місяців	2 257 240,00	2 031 516,00	Екологічний: Проект матиме позитивний вплив на проблему низького рівня захисту навколишнього середовища на трансгенних територіях Польщі та Білорусі, недостатню ефективність рятувальних та протипожежних заходів, що проводяться службами на трансгенній території; низький рівень співпраці рятувальних служб Польщі та Білорусі. Закупівля обладнання внесе внесок у безпеку кінцевих бенефіціарів допомогою реагування на можливі небезпечні ситуації, що загрожують життю або здоров'ю людей.
Польща (Мазовецьке воєводство)- Білорусія (Брестська область) – Україна (Львівська область)	Транскордонні центри культурного діалогу в Лосіце і Вороцевичах/ 11 місяців	1495135,47	1330670,57	Соціальний: Проект передбачає створення транскордонних центрів діалогу культур в Лосіце і Вороцевичах. В рамках проекту заплановано реконструкцію будівель, переоблаштування приміщень, перевстановлення обладнання, що дозволить розширити функціональність будов. Музей повинен значно посилити транскордонну співпрацю між білорусами, поляками та українцями. Партнери також планують розробити і реалізувати програму спільних культурних заходів з метою просування центрів, а також закласти основу для подальшого, довгострокового співробітництва між польськими, білоруськими та українськими установами культури для розширення діяльності центрів.
Всього:	4 проекти			2 соціальних, 2 екологічних
Основний партнер: Люблінське воєводство				
Польща (Люблінське воєводство)	Культура прикордоння - інтеграційна платформа для місцевих громад Євворегіону Буг/ 24 місяців	488244,08	439419,67	Соціальний: підтримка місцевих громад транскордонного об'єднання Євворегіону Буг у сфері збереження спільних культурних традицій

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Люблінське воєводство)	Транскордонний центр підтримки ринку праці/ 11 місяців	245450,28	220905,24	Соціальний: Загальна мета – надати професійну допомогу існуючим і потенційним учасникам ринку праці в їх професійному розвитку. • підвищення кваліфікації викладачів, консультантів, психологів, педагогів, вчителів середніх шкіл з Польщі та України у сфері профорієнтаційного консультування (мікропроект 1) • підвищення кваліфікації у сфері методик допомоги в планування кар’єри і особистісного розвитку для молоді з сільської місцевості, а також допомога в орієнтації на ринку праці (мікропроект 2) • збільшення шансів молодих людей, які готуються до вступу на ринок праці і налагодження транскордонного співробітництва між школами Польщі та України для підтримки молоді обох країн (мікропроект 3) • розвиток транскордонного співробітництва в галузі дослідження потреб і поліпшення освітніх можливостей і шансів на ринку праці молодих людей з прикордонних регіонів Білорусі та України, які планують навчатися або працювати у Польщі (мікропроект 4) • підвищення шансів на працевлаштування студентів з Польщі та України, що вступають на ринок праці (мікропроект 5)
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	Чиста вода на Побужжі – транскордонна система водопостачання Грубешова і Володимира-Волинського – перший етап/ 15 місяців	410 327,00	369 294,30	Соціальний: Загальною метою проекту є покращення доступу до регіону Нижнього Побужжя для інвесторів, підвищення життєвих стандартів населення та покращення туристичної та економічної привабливості через підвищення якості соціальної та економічної інфраструктури, пов’язаної з водопостачанням.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Львівська область)	Підвищення ефективності системи реагування на природні небезпеки: Томашув Любельський –Жовква Сокаль/ 24 місяців	1 344 737,00	1 210 261,00	Екологічний: Очікуваними результатами проекту є модернізація технічної бази організацій – партнерів, підвищення рівня кваліфікації офіцерів та створення системи моніторингу за умовами природного середовища, а також запобігання природним небезпекам.
Польща (Люблінське воєводство) Україна (Волинська область)	Разом безпечніше/ 24 місяців	1 261 846,39 €	1 135 661,75	Соціальний: Результати проекту передбачають проведення тренінгів для офіцерів поліції щодо поведінки в кризових ситуаціях, створення мережі співпраці в сфері безпеки та порятунку, закупівлю та використання спеціального обладнання для рятувних операцій та інше.
Польща (Люблінське воєводство) Україна (Львівська область)	Розвиток транскордонної системи управління природними небезпеками на польсько- українському кордоні / 11 місяців	1 632 772,58	1 469 495,32	Соціальний: Проект включає створення спільної системи для транскордонних рятувних дій, створення польсько-української робочої групи, оснащення рятувних служб новим обладнанням, проведення тренінгів для пожежників з користування сучасним обладнанням та спільних симуляційних навчань. використання спеціального обладнання для рятувних операцій та інше.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Люблінське воєводство) Україна (Львівська область) Білорусія (Брестська бласть)	Ближче разом. Три культури, одна Європа – співпраця культурних закладів, недержавних організацій та аніматорів/ 12 місяців	172 442,00	155 197,00	Соціальний: Загальною метою проекту є зміцнення можливостей культурної співпраці в польсько-українсько-білоруському придонні. Загальна мета буде досягнута шляхом співпраці культурних закладів та недержавних організацій Любліна, Львова та Бресту. Між ними відбуватиметься обмін досвідом, будуть організовуватись спільні мистецькі події та одержання нових знань у сфері менеджменту у сфері культури із залученням зовнішнього фінансування (серія спеціалізованих тренінгів). Життєздатність проекту також буде забезпечена створенням Транскордонного порталу Культурної Інформації та Центрів Культурної Інформації, які діятимуть після завершення проекту.
Польща (Люблінське воєводство) Білорусія (Брестська бласть)	Велосипедний шлях – слідами надбужанських таємниць/ 28 місяців	304 908,92	274 052,14	Соціальний: ПЗаплановано перетворення прикордонної території в місце проведення активного дозвілля, що приваблюватиме туристів і сприятиме збільшенню інвестицій в регіоні. Таким чином, даний проект - це шанс знайомства з туристичним потенціалом Східної Польщі та Західної Білорусі та розвитку цього потенціалу. Проект розглядається не лише як можливість обміну досвідом серед науковців, але і як інструмент підвищення туристичної привабливості регіону що, в свою чергу, вплине на готельний та ресторанный бізнес у регіоні.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Львівська область)	Покращення умов і якості життя жителів прикордонних спільнот селища Хоробрів та Гміни Долгобичув за рахунок оптимізації системи роздільного збору, зберігання і сортування відходів/ 12 місяців	377 487,51	377 487,51	Екологічний: Проект спрямований на скорочення кількості несанкціонованих звалищ сміття за допомогою піднесення рівня послуг у сфері утилізації відходів. Партнери прагнуть також покращити рівень знань і досвіду органів місцевого самоврядування, громадських організацій та установ у галузі загроз, пов'язаних із невідповідним зберіганням відходів. Очікувані наслідки реалізації проекту сприятимуть поступовому вилученню диспропорцій у прикордонній зоні та зростанню рівня життя населення.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	Мережа співпраці неурядових організацій прикордоння/ 24 місяці	536 600	482 940	Соціальний: Головною метою проекту є розвиток співпраці між 60 польськими та українськими неурядовими організаціями протягом 24 місяців. Конкретними цілями проекту є створення мережі співпраці неурядових організацій(НУО), впровадження спільних ініціатив, підвищення кваліфікації польських та українських неурядових організацій в сфері їх діяльності та можливостей співпраці, активізація процесів обміну знаннями та ноу-хау між польськими та українськими НУО, зміцнення потенціалу польських та українських НУО, збільшення участі в транскордонній діяльності.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Івано-Франківська, Тернопільська та Рівненська області)	Інвестиції в культуру – комплексний підхід до культурної освіти	888 541,00	799 686,90	Соціальний: Заплановані заходи і досягнуті результати забезпечать зміцнення існуючих форм співробітництва, а також сприятимуть генеруванню нових ідей та взаємодії між новими інституціями. Учасники семінарів і конференцій одержать цінні знання у сфері застосування нових медіа в культурі. Транскордонний культурно- інформаційний портал Medialab East С стане базою знань та контактним пунктом для всіх зацікавлених у транскордонному культурному співробітництві. Це стимулюватиме культурне співробітництво шляхом забезпечення платформи для обміну знаннями та інформацією у прикордонних регіонах для широкого кола людей. Місцеві культурні установи отримають сучасне обладнання, яке дозволить їм вирішувати проблеми, пов'язані з кіберкультурою і вести свою діяльність згідно з європейськими стандартами. Завдяки цьому збільшиться їхня участь у міжнародних проектах.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	Покращення можливостей транскордонної співпраці на місцевому рівні та створення польсько-українських мереж співпраці у сфері культури шляхом реновації та перебудови школи для створення залу відпочинку в с. Гребенне, муніципалітет Городло та перебудови клубу на культурний центр у с. Михлин/ 24 місяців	902757,13	812481,42	Соціальний: Очікувані результати проекту: реконструкція та оснащення сучасним обладнанням та меблями зали відпочинку в приміщенні школи в Гребенне, муніципалітет Городло, модернізація та оснащення сучасним обладнанням та меблями клубу для культурних цілей в селі Михлин в Україні, організація спільні заходів з метою популяризації спільної культурної спадщини польсько-українських прикордонних територій, організації спільних турів для дітей і підлітків, організація стартової конференції польсько-українського проекту у Польщі, організація заключної конференції та публікація про підсумки реалізації проекту.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Львівська область)	Створення ветеринарної школи передових методів діагностики із спеціалізованими лабораторіями/ 9 місяців	1 480 459,46	1 332 413,51	Соціальний: Змістом проекту є створення технічної інфраструктури та людських ресурсів для впровадження навчальної програми підготовки фахівців у галузі ветеринарних наук на польському і українському прикордонні, а також інтегрованої інформаційної системи, яка буде використовуватися для архівування та обміну медичними даними, статистики, навчальних матеріалів та раннього попередження і втручання, у випадку появи ризику, пов'язаного з ветеринарною медициною. Результатом проекту буде створення двох добре обладнаних навчально-діагностичних центрів, які зможуть використовуватись у якості центрів першої лінії оборони, у разі виникнення надзвичайної ситуації епідеміологічної загрози. Будуть придбані засоби добре обладнаної ветеринарної швидкої допомоги, завданням якої буде здійснення діяльності у польових умовах.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	Прикордонне співробітництво з метою профілактики та лікування глибоких опіків у польсько-українському прикордонному регіоні/ 21 місяців	1 334 983,95	1 033 714,14	Соціальний: підвищення якості та ефективності лікування глибоких опіків у прикордонній польсько-українській зоні, за допомогою розробки спільної дорожньої карти та обміну досвідом між партнерами по проекту, а також зростання можливостей медичних центрів, відповідальних за лікування глибоких опіків у прикордонному польсько-українському регіоні, наприклад, шляхом придбання обладнання та медичних приладів. Кінцевою метою є поглиблення знань і підвищення обізнаності громадян польсько-українського пограниччя та установ профілактичної охорони здоров'я, а також з ліквідації надзвичайних ситуацій в області глибоких опіків та обморожень, наприклад, за допомогою організації освітніх та рекламних заходів.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Львівська область)	Розробка іноваційної моделі транскордонного використання цеолітових туфів/ 24 місяців	880 985.69	778 384.51	Науково-технологічний: Закупівля обладнання для проведення досліджень та розробка іноваційної моделі транскордонного використання цеолітових туфів

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Львівська область)	«Прикордонне співробітництво в галузі освіти, реабілітації та туризму людей з обмеженими можливостями - реконструкція, розвиток та адаптація будівель та реабілітація в Алойзові та Львові»/24 місяці	2 273 083,91	2 045 775,52	Соціальний: зміцнення транскордонного співробітництва для надання допомоги і підтримки людям з психічними розладами, вдосконалення реабілітації та освітньої інфраструктури на основі розробки та адаптації центрів у Alojzów та Львові та обміну знаннями і досвідом в області турботи про людей з обмеженими можливостями, плюс комплексне навчання персоналу в галузі реабілітації та інтеграції.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Львівська та Закарпатська області)	Транскордонний методичний центр/ 24 місяців	378 714,50	340 843,05	Соціальний: Головною метою проекту є створення транскордонного методичного центру (ТМЦ) для вчителів, методистів і тренерів НУО, спрямованого на підвищення якості освіти. Результатами реалізації проекту стануть не тільки інтеграція польських та українських фахівців, обмін досвідом та створення професійних мереж, а й розвиток лідерських якостей, необхідних для позитивних змін у місцевих громадах.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	Модернізація зоологічних садів в Замостє та Луцьку та розвиток концепції створення зони відпочинку в місті Жешув в цілях розвитку якісного природного транскордонного туризму/ 24 місяців	2 580 786,33	2 296 899,83	Соціальний: Партнери мають на меті підвищення конкурентоспроможності місцевого туристичного сектору шляхом розвитку нових пропозицій в сфері природного туризму для відвідувачів на базі сучасної концепції зоосадів в Замостє та в Луцьку, а також нової рекреаційної зони в місті Жешув.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	Чиста вода в Побужському регіоні - водопостачання транскордонної системи Грубешова та Володимир- Волинського – ЕТАП II/ 24 місяців	4 101 255,50	3 650 117,40	Соціальний: Загальною метою проекту є підвищення доступності регіону Нижнього Побужжя (Грубешув та Володимир-Волинський) для інвесторів, підвищення якості життя населення та покращення місцевої туристичної та економічної привабливості. Проект дозволить побудувати нову систему водопостачання в регіоні: 9.980 км водопроводу в Гребушові та 3.902 км. водопроводу в Володимир-Волинському. Український партнер отримає також в рамках проекту сучасну водоочисну станцію.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	Підвищення безпеки користувачів транспортної мережі польсько-білорусько- українського прикордоння/12 місяців	807 445,48	726 700,93	Соціальний: покращення безпеки автотранспорту та доступу до прикордонних територій Польщі, Білорусі та України. Його результатом стане довготермінова співпраця у сфері розвитку транскордонної інфраструктури. Партнери також планують підготувати Влодавський повіт та Шацький район до майбутнього збільшення туристичних потоків після відкриття нового прикордонного переходу. Партнери придбають нові снігозбиральні машини, косарки для узбіч, подрібнювачі деревини, самоскиди, піскорозкидувачі, екскаватори- навантажувачі та іншу техніку, завдяки якій вдасться підвищити стандарти обслуговування доріг. На автомобілях будуть встановлені GPS локатори для забезпечення ефективності та оперативності виконання робіт. Також буде розроблено інтерактивну карту автодоріг Влодавського повіту та Шацького району. Окрім цього, будуть проведені тренінги з управління транспортною інфраструктурою.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Львівська область)	Є тільки один король! Маршрут Яна III Собеського, як транснаціональний туристичний продукт/18 місяців	288 800,00	257 032,00	Соціальний: Основною метою проекту є посилення транскордонного співробітництва місцевих громад, що розташовані в районі, що тягнеться від Любліна (Польща) до Олеська (Україна) та підвищення конкурентоспроможності місцевої економіки на основі нового туристичного маршруту : Шлях Яна III Собеського.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	Разом за безпеку Люблінського воєводства та Волинської області/ 24 місяців	4 324 803,00	3 892 322,70	Соціальний: підвищення безпеки на польсько -українському кордоні і в прикордонних районах, побудова співробітництва між регіональною штаб -квартирою поліції в Любліні та ГУ МВС України у Волинській області, яке стимулює розвиток транскордонного співробітництва в галузі боротьби з організованою злочинністю, контрабандою та нелегальною міграцією. Співпраця ґрунтуватиметься на взаємному інформуванні про існуючі загрози, обміні досвідом у галузі запобігання загроз у прикордонних районах та зборі доказів у скоєнні злочинів (наприклад, збір фото і відео матеріалів), організація тренінгів та семінарів, практичних занять за темами, пов'язаних з транскордонною злочинністю.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	Збереження екосистеми долини річки Буг на прикордонній території Польщі, Білорусі та України/ 24 місяців	4 062 125,38	3 655 912,84	Екологічний: модернізація та реконструкція існуючих об'єктів, а також впровадження нових компонентів очисних споруд, таких як будівництво санітарної каналізації та підключення каналізації в селах Кузавка, Ханна (в рамках проекту буде побудовано 68 каналізаційних підключень до 60 споруд) і в Шацьку, модернізація каналізаційних насосних станцій, будівництво та реконструкція існуючих очисних споруд.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	Польсько - українське співробітництво для розвитку туризму в районі кордону/24 місяці	2 926 576,89	2 605 970,31	Соціальний: координація у сфері просування та маркетингу туризму в обох регіонах, навчання в сфері туризму, популяризацію та поширення інформації про транскордонне співробітництво між жителями Люблінського воєводства та Волинської області. Таким чином, проект повинен привести до створення 5 паркінгів, більше 9 км туристичних маршрутів, впровадження рішень щодо забезпечення доступу до туристичних об'єктів для людей з обмеженими можливостями, провести 5 відкритих рекламних заходів, дві кампанії в ЗМІ, 10000 інформаційних публікацій для туристів, 37 організованих міжнародних семінарів та культурних заходів , 4 конференції та семінарів у сфері дизайну.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Львівська область)	Розвиток транскордонного туризму в партнерстві/12 місяців	417 860,00 €	376074,00 €	Соціальний: Загальною метою проекту є підвищення і повне використання туристичного потенціалу комуни Лащув і міста Жовква. Лащув та Жовква володіють великою кількістю історичних та культурних об'єктів, але стан інфраструктури потребує поліпшення, таким чином, ініціатива партнерів буде впливати на розвиток туристичної інфраструктури, а також сприяння у просуванні регіону та його культурної спадщини. Результати, що будуть досягнуті в ході реалізації проекту, дозволять збільшити значення регіону як привабливого місця для туристів .

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Рівненська, Івано- Франківська області) - Білорусія (Гродненська область)	Шляхами штетлів. Об'єкти єврейської культурної спадщини в транскордонному туризмі/24 місяці	462940 €	416645 €	Соціальний: Метою даного проекту є створення комплексного туристичного продукту, що дозволить поліпшити стан туризму в регіоні і буде сприяти просуванню його культурного надбання. Туристичні маршрути по колишнім єврейським поселенням будуть стимулювати розвиток туристичних послуг для туристичних компаній та індивідуальних туристів. Серед них буде один транскордонний маршрут між трьома країнами: Польщею, Білоруссю та Україною.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Львівська область)	Поліпшення доступності та якості транскордонної дорожньої інфраструктури Етап II- перебудова II ділянки повітової дороги № 3432L Грубешів-Крилів-Долгобичів- Державний кордон та ремонт дороги в Угринові /20 місяців	4087323,61	3678591,24	Соціальний: результати, які будуть досягнуті до кінця реалізації проекту: • Реконструкція районної дороги №3432L Грубешув - Крилув - Долгобичув - державний кордон • Ремонт дороги в Угринові (Україна); • Покращений доступ до прикордонного переходу Долгобишув-Угринів і до планованого переходу Крилув-Кречів • Впровадження технічних рішень, що поліпшують безпеку руху.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Львівська область)	Через кордони без перешкод – інтеграція неповносправних через туризм та культуру	1945903,5	1751313,15	Соціальний: Досягнення мети проекту дозволить підвищити якість і ефективність функціонування громадських організацій в прикордонному регіоні, що в кінцевому рахунку, матиме позитивний вплив на інтеграцію прикордонних регіонів, а також їх соціально – економічному зближенню. Загальна мета проекту буде досягнута завдяки наступним конкретним цілям: 1) Покращення матеріально-технічної бази партнерів проекту по обидві сторони кордону з метою організації масштабних транскордонних туристичних та реабілітаційних програм для неповносправних; 2) розширення знань і підвищення інформованості населення та організацій на польсько-українській прикордонній території щодо розвитку різних форм інтеграції неповносправних; 3) Використання туризму, культури і спорту з метою сприяння інтеграції неповносправних у польсько- українських прикордонних регіонах.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	PL-NTU Транскордонний обмін досвідом/23 місяці	263455,18	237109,66	Соціальний: Усунення бар'єрів і розширення співпраці між Люблінським технологічним університетом та Луцьким національним технічним університетом в сфері обміну інформацією і досвідом у галузі науки, освіти та організації. Конкретні цілі: 1. Зміцнення співпраці у розвитку загальної та додаткової освіти; 2. Популяризація ідей транскордонних проектів та збільшення кількості спільних польсько-українських проектів наукового, культурного та освітнього характеру; 3. Обмін передовим досвідом в управлінні проектами. Заходи проекту включають: ▪ Участь у щорічних освітніх ярмарках, що проводяться в Любліні та Рівному. ▪ Спільні публікації технічної тематики студентів 3 курсу обох університетів. ▪ Програму студентського обміну – одержання і вдосконалення нових практичних навичок, зокрема практичної професії, будуть досягнуті в результаті професійних стажувань для студентів I, II і III курсів обох університетів. ▪ Створення порталу обміну знаннями (КЕП) – Інтернет-інструменту, що дозволить поширювати інформацію про освітні послуги кожного університету, можливості навчання та наукової діяльності.
Польща (Люблінське воєводство) - Білорусія (Брестська Область)	Долаючи бар'єри – партнерство Люблін – Замосць – Влодава за активацію неповносправних 2012-2013/12 місяців	274028	246625,2	Соціальний: неповносправні здобуватимуть нові навички, організації - партнери обмінюватимуться досвідом в галузі реабілітації та активізації інвалідів. Результати проекту в майбутньому стануть корисними для підтримки для людей з обмеженими можливостями в транскордонній мережі створених багатопрофільних інформаційно-консультаційних центрів.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область)	Розвиток муніципальних послуг як частина збалансованого розвитку прикордонних міст Польщі та України/12 місяців	303445,76 €	273101,18 €	Соціальний: проведення семінарів, створення центру обслуговування громадян у Хелмі, створення транскордонного центру економіки міста в Луцьку, розробку концепції проекту дощової каналізації у Хелмі, геологічну інвентаризацію ділянок, що перебувають під загрозою зникнення у м. Луцьку, розробку концепції проекту дощової каналізації.
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область) - Білорусія (Брестська область)	Покращення доступу до туристичного регіону «Долина Зеляви» та громад-партнерів на кордоні Польщі, Білорусії та України/18 місяців	2 636 671.12	2 352 078.51	Соціальний: Проект включає перепланування 12 км доріг місцевого значення, які сполучають села Яблонь, Вантополь, Подєдуже, Ліпнікі, Городище, Россош, Страдечі, Якушів, Лучичі і Заброди з великими адміністративними центрами, 18 перехресть і майже 5 км тротуарів. Всі дороги, обрані для модернізації є важливими з точки зору сполучення та мобільності не тільки для комерційних перевезень, але й для соціальних потреб жителів. Біля цих доріг знаходяться важливі установи, комерційні організації, а також численні домашні господарства та фермерські господарства. Завдяки новим дорогам буде підвищений риступ до прикордонної зони, що зупинить негативні процеси соціальної та економічної маргіналізації, стимулюватиме розвиток підприємництва, підвищить рівня життя. Покращення якості доріг має важливе значення для захисту навколишнього середовища, оскільки приведе до скорочення викидів і шуму. Реалізація проекту є першим етапом співпраці громад-партнерів для поліпшення якості життя мешканців прикордонних територій Польщі, Білорусії та України.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Люблінське воєводство) - Білорусія (Брестська область)	Розробка технології для будівництва екологічно чистих і енергоєфективних будинків з компонентними наповнюваними конструкціями/24 місяці	198 913.30	179 021.97	Екологічний
Польща (Люблінське воєводство) - Білорусія (Брестська область)	Створення транскордонної платформи «Бізнесстран» для заохочення та підтримки співробітництва між бізнесом та освітніми установами з метою встановлення тіснішої співпраці/24 місяці	162 982.49	146 684.24	Економічний
Польща (Люблінське воєводство) - Україна (Волинська область) - Білорусія (Брестська область)	GIS через кордон – спільна платформа просторового управління в Єврорегіоні// 12 місяців	331 176.56	298 058.90	Науково-технологічний: В ході реалізації проекту будуть організовані тематичні зустрічі, навчальні візити та семінари у сфері просторового планування та збору і обробки просторових даних, на яких учасники цих зустрічей поглиблюють знання про принципи стратегічного та просторового планування на прикордонних територіях Польщі, Білорусі та України. Безпосередню вигоду від реалізації проекту отримають як особи, що обслуговуватимуть геопортал так і особи, які актуалізуватимуть його інформаційні засоби. Ця група отримає знання у сфері нових технологій та принципів збору, обробки і представлення просторових даних в рамках геопорталу Єврорегіону «Буг». Геопортал єврорегіону представляє собою спільну базу даних прикордонних територій трьох держав у формі просторових багато масштабних карт. Новий програмний продукт охопить різні сфери діяльності: туризм, культуру, підприємництво, освіту, інвестиційну і комерційну рекламу, енергетику, бізнес і науку, ринок праці. Сучасний інформаційний інструмент і концентрація актуальних даних в одному джерелі дозволить користувачам легко орієнтуватися в соціальному, економічному і територіально-просторовому вимірі регіону, будуть сприяти транскордонній співпраці. Просторова концепція геопортала з широким доступом для інвесторів і туристів буде сприяти залученню зовнішніх інвестицій і розвитку туризму на території Єврорегіону «Буг».
Всього:	35			1 економічний, 2 науково-технологічні, 28 соціальні, 4 екологічні
Основний партнер: Підкарпатське воєводство				
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Розвиток підприємництва шляхом надання ділянок для реалізації інвестиційних проектів у місті Любачів та гміні Любачів, а також відновлення деградованих земель Яворівського району та м.Новий Розділ/24 місяці	4430017,57	3954114,15	Економічний: Створення сприятливих умов для розвитку підприємництва в прикордонних районах Польщі та України. Конкретна ціль 1: Надання привабливості та доступності інвестиційних ділянок міста та гміни Любачів шляхом створення і модернізації технічної та комунікаційної інфраструктури. Конкретна ціль 2: Надання доступності інвестиційних ділянок Яворівського району та міста Новий Розділ шляхом рекультиватії постіндустріальних (сірчаних) ділянок. Конкретна ціль 3: Стимулювання розвитку підприємств в прикордонних районах, впроваджуючи політику розвитку підприємств та інших відповідних документів, створюючи та нарощуючи потенціал інститутів розвитку підприємств.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Транскордонна співпраця для рекреаційного туризму польсько-українського прикордоння/12 місяців	643778,65	579400,78	Соціальний: Мета проекту - розвиток транскордонної співпраці у галузі рекреаційного туризму в польсько-українському прикордонні: Конкретні цілі: 1. Аналіз потенціалу природної та культурної спадщини і розробка механізмів популяризації рекреаційного туризму в польсько-українському прикордонні 2. Промоція природного та культурного потенціалу території проекту 3. Підвищення професійного рівня послуг для туристів та мешканців 4. Популяризація здорового способу життя.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Промоція спільної культурно-історичної спадщини Польщі та України – Фортеці Перемишль/12 місяців	541772,63	487595,36	Соціальний: сприяння соціально-економічному розвитку прикордонних територій Перемишльського повіту Польщі та Мостиського району України шляхом популяризації інфраструктури «Фортеці Перемишль»
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Любашів-Яворів: два потенціали, спільний шанс/36 місяців	1 450 259,30	1 305 233,37	Соціальний: Заходи, скеровані на підтримку розвитку туризму на польсько-українському прикордонні, передбачають поживлення економічної діяльності та контактів, підвищення рівня поінформованості представників місцевих громад щодо культури та історії міст-партнерів, та, зрештою, укріплення співпраці між прикордонними регіонами та містами-партнерами -Любашова та Яворова.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Відновлювані джерела енергії - метод поліпшення якості навколишнього середовища на території повіту Любачовського та Яворівського району/16 місяців	453 717,22	408 345,50	Екологічний: покращення навколишнього середовища, особливо якості повітря, на території впровадження проекту. Найвища мета проекту буде досягнута шляхом зниження викидів шкідливих речовин. Виконання проекту дозволить встановити сонячні системи в лікарні в м. Новояворівську та закупити машини для збору сміття на дорогах для муніципалітету м. Любачова. Таким чином очікується зменшення споживання газу і кам'яного вугілля та підвищення рівня виробітку теплової енергії з відновлювальних джерел як в Польщі, так і в Україні.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область) - Білорусія (Гродненська Область)	Наука і досвід для бізнесу / 18 місяців	262 921,43 €	236 629,29 €	Економічний: Основною метою проекту є покращення умов для розвитку бізнесу та співпраці малого та середнього підприємництва з регіонів проекту, сприяння соціально-економічному розвитку Кросненсько-Перемиського субрегіону у Польщі, Львівської області в Україні та Гродненської області в Білорусі. Цінність даного проекту полягає у підвищенні конкурентоспроможності прикордонних регіонів, стимулюванні економічного розвитку шляхом підвищення кваліфікації та зміцнення прикордонної співпраці.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Гео-Карпати створення польсько-українського туристичного маршруту / 24 місяці	326 988,90	294 209,01	Соціальний: підвищення використання туристичного потенціалу в Карпатському регіоні та покращення умов для розвитку підприємництва шляхом створення нового польсько-українського туристичного продукту – геотуристичного маршруту. Маршрут включатиме 28 геотуристичних об'єктів на польсько-українській прикордонній території (12 у Польщі і 16 в Україні), загальною протяжністю 700 кілометрів. Проект також передбачає створення об'єктів туристичної інформації та навчання, рекламних публікацій про маршрут, навчання гідів, створення гео-парків (в Польщі та Україні) а також музею нафти і газу під відкритим небом (в Україні), створення спільної бази даних геотуристичних об'єктів на прикордонних територіях та ін. Проект передбачає широке коло людей, які отримають користь від його результатів. Це студенти, викладачі ВУЗів, підприємців, які займаються екотуризмом, послугами у сфері громадського харчування і транспорту, гідів, туристичні оператори, туристи і населення польсько-українських прикордонних територій Карпат.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Закарпатська область)	Партнерська побудова спільного туристичного простору на основі нових центрів туризму та рекреації молоді / 21 місяці	574 868,98	517 382,08	Соціальний: спрямований на розвиток інфраструктури та популяризацію активного туризму, розвиток співпраці між Кросно та Ужгородом через просування нових центрів туризму та рекреації на прикордонних територіях. Це в свою чергу сприятиме економічному зростанню по обидві сторони кордону завдяки підтримці і популяризації активного туризму. Результатами проекту стане створення мережі трьох центрів туризму та рекреації у Волі Міховій (Польща), Ужгороді та Баранинцях (Україна), проведення транскордонних зустрічей молоді («Молодіжні дні велотуризму» та «Молодіжний Туристичний Фестиваль»). Окрім цього, буде проведено ряд заходів з промоції, як, наприклад, публікація путівників та створення веб-сторінки.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Розвиток партнерської співпраці з метою покращення транскордонної інфраструктури охорони середовища у місцевості Пораж і Загуж в Польщі та у місті Городок на Україні/13 місяців	3 570 404,78	3 213 364,29	Екологічний: Передбачається скоротити кількість стічних вод, що прибувають у природне середовище. Головною метою проекту є покращення якості життя, підвищення соціально-економічної привабливості та конкурентоспроможності регіону. Проект сприятиме розвитку туризму та агротуризму гміни Загуж та міста Городок, за рахунок поліпшення охорони навколишнього середовища. Проектна діяльність включає будівництво та модернізацію каналізаційної системи у гміні Загуж, будівництво систем каналізації та зливової системи у місті Городок, будівництво трубопроводів та насосних станцій. Проект призведе не лише до збільшення числа домогосподарств / будівель, під'єднаних до каналізації. Це надасть також нового значення місцевим компаніям та інвестиційним об'єктам, які будуть мати доступ до системи каналізації. Іншим наслідком буде вдосконалення умов місцевого врядування гміни Загуж та міста Городок у сфері інвестиційних проектів з охорони навколишнього середовища та підвищення обізнаності жителів у галузі екологічних проблем.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Музеї без бар'єрів – Коаліція польських і українських музеїв для професійного обслуговування неповносправних відвідувачів/24 місяці	187 462,38	168 716,14	Соціальний: Проект призведе до розширення доступності музеїв для інвалідів у прикордонних районах і підвищення кваліфікацій персоналу з метою забезпечення кращих освітніх послуг для інвалідів в області культури.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Закарпатська область)	Зміцнення інституційного потенціалу співробітництва між рятувальними службами міста Жешув та міста Ужгорода шляхом вдосконалення методів рятувальних робіт і гасіння пожеж у комплексі з обміном інформацією та досвідом / 6 місяців	192 078,54	172 870,69	Соціальний: Основна мета проекту полягає у зміцненні інституційного потенціалу співробітництва між рятувальними службами міста Жешув та міста Ужгорода шляхом вдосконалення методів рятувальних робіт і гасіння пожеж у комплексі з обміном інформацією та досвідом. Партнери прагнуть підвищити ефективність пожежної служби в регіоні Прикарпаття та Закарпаття з метою протидії спільним загрозам навколишньому середовищу спричинені повеннями, пожежами та дорожньо-транспортними пригодами.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Наукова інтеграція польсько-українських прикордонних територій у сфері моніторингу та детоксикації шкідливих речовин в навколишньому середовищі/ 24 місяців	366 991,00	330 291,90	Науково-технологічний: Завдяки реалізації проекту зросте потенціал науково-технічного співробітництва на місцевому та регіональному рівнях. Результатом стане також зміцнення співпраці на інституційному рівні, між університетами та науково-дослідними інститутами. У різних заходах планується використання Інтернету як основного джерела для обміну досвідом і дослідженнями та співпраці. Також будуть запроваджені відеоконференції, контакти з експертами та розміщення звітів в Інтернеті. Результати проекту включають: підвищення мотивації до подальшого професійного розвитку учасників завдяки одержаним практичним навичкам; підвищення кваліфікації в галузі моніторингу та детоксикації шкідливих речовин у навколишнє середовище; обмін знаннями та передовим досвідом між учасниками дослідницьких поїздок; підвищення рівня знань щодо методів детоксикації ксенобіотиків та важких металів, мікроорганізмів і рослин; створення веб-сайту, як інтернет-платформи для організації відео-конференцій, обміну знаннями та передовим досвідом, а також зміцнення співробітництва.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Інтеграція наукової спільноти польсько-українського прикордонного регіону/24 місяці	356 136	320 522,40	Науково-технологічний: Використання інноваційних методів комунікації допоможе інтенсифікувати контакти, співпрацю та презентацію наукових досліджень. Проведення спільних досліджень допоможе ознайомити українського партнера зі стандартами ЄС у галузі наукових досліджень та екології. Придбання аудіовізуального та комп'ютерного обладнання сприятиме розвитку інформаційного суспільства в транскордонному регіоні.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Створення належних умов для взаємного використання досвіду, накопиченого співробітниками Центру медичного обслуговування в м. Ярослав і Районної лікарні у м. Новояворівськ / 24 місяці	2 499 799,72	2 200 804,26	Соціальний: Основною метою проекту є покращення місцевого та регіонального співробітництва в секторі охорони здоров'я, а також підвищення якості медичних послуг, що надаються на польсько-українській транскордонній території, за допомогою оснащення лікарень в Ярославі та Новояворівську сучасною медичною технікою. Проект також передбачає придбання сучасного медичного обладнання, наприклад, електроанатомічних систем 3D, систем внутрішньоорганальної балонної контрпульсації, операційних столів з ортопедичним обладнанням, 3-5 світлодіодні стельові фокусні (точкові) світильники, рентгенівські апарати та багато іншого.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Закарпатська область)	Створення польсько-українського центру розведення та промоції гуцульських коней/24 місяці	1 708 332,93	1 537 499,64	Соціальний: Проект заснований на польсько-українській співпраці у сфері розведення коней гуцульської породи, яка на даний момент є на межі зникнення і в рамках даного проекту планується створення Польсько - Українського Центру розведення та промоції гуцульських коней (PUSHiPKH). Проект включає в себе багато різних допоміжних заходів, наприклад, оновлення інфраструктури (стайні, загони), підготовку кваліфікованих кадрів і методів та принципів розведення коней гуцульської породи, підготовка гуцульських стежок для підготовки коней і перевірки їх здібностей, інвентаризації чисельності гуцульських коней, щоб забезпечити нові зразки «свіжої крові» та багато іншого. Проект також сприятиме промоції загальної природної та культурної спадщини Східно-карпатських народів, правильному розведенню гуцульських коней та їх використанню у рекреаційній, туристичній та гіпотерапічній цілях, а також для просування туристичних цінностей району, згаданих у проекті. Таким чином, в рамках проекту також заплановано декілька фестивалів, включаючи фестиваль пограниччя культур - «Гуцульська кінь в культурі сходу Карпат».
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна Волинська та Івано- Франківська область)	Спільна мережа співпраці для культури і добробуту через розвиток міст польсько- українського прикордоння/24 місяці	387 402,54	348 662,29	Соціальний: Основною метою проекту є створення мережі співпраці між Жешувом, Івано-Франківськом та Луцьком для забезпечення кращих умови для інтеграції між жителями трьох міст у сфері соціального обслуговування та культури. Партнери також розроблять Програму Мережі транскордонного співробітництва Жешува, Івано-Франківська та Луцька на 2014 - 2020 роки.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Польсько-український форум з обміну досвідом шляхом довгострокового та ефективного транскордонного співробітництва/24 місяці	123 301,83 €	110 971,65 €	Соціальний: Партнери проекту планують збільшити потенціал і стійкість транскордонного співробітництва між місцевими органами влади, громадами, державними службами, освітніми і культурними установами та громадськими організаціями з регіонів-партнерів. З цією метою планується польсько-український форум з обміну досвідом, націлений на подолання організаційних і мовних бар'єрів між потенційними партнерами, які зіштовхувались з труднощами у підготовці спільних проектів. Нова платформа буде базуватися в Ропчице з філією у Стрию. Вона буде використовуватись для обміну досвідом, ознайомлення з передовими практиками та сприятиме налагодженню партнерства в різних сферах діяльності.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Развиток міст-курортів Хоринець-Здруй та Моршин - шанс для активізації польсько- українського кордону/24 місяці	4 344 637,56	3 910 173,80	Соціальний: Головною метою даного проекту є підвищення конкурентоспроможності міст-курортів Хоринець-Здруй та Моршин завдяки експлуатації та інтеграції їх курортного, туристичного та історичного потенціалів. Стратегія передбачає створення нових робочих місць і збільшення доходів місцевих галузей культури, туризму і непрямих туристичних послуг. Партнери хочуть залучити більше вітчизняних туристів та з-за кордону, пропонуючи новий, привабливий, транскордонний продукт, що буде базуватися на оновлених та відремонтованих курортних парках.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Вдосконалення доступності Бещадського повіту та Старого Самбора шляхом інтеграції заходів до транспортної інфраструктури./24 місяці	4 462 865,40	3 954 991,32	Соціальний: Основною метою проекту є покращення доступу до прикордонної зони Бещадського повіту та Старого Самбора шляхом інтегрованих інвестицій в дорожню інфраструктуру.

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	Полянчик і Східниця – використаємо разом наші туристичні та культурні потенціали для покращення конкурентоспроможності Карпатського краю/12 місяців	927 632,24	834 869,02	Соціальний: Проект спрямований на покращення стану туристично-орієнтованої культурної інфраструктури, а також на посилення діяльності туристичного сектора. Планується будівництво двох нових амфітеатрів - у Полянчику на польській стороні і в Східниці на українській. Партнери також планують проведення спільних рекламних кампаній.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Львівська область)	ФАРАДЕЙ - будівництво постійних механізмів транскордонного співробітництва в галузі поновлюваних джерел енергії/18 місяців	322 249,43	290 024,49	Науково-технологічний: Основною метою проекту є покращення умов для розвитку та використання відновлюваних джерел енергії в двох регіонах , охоплених проектом і це дасть вагомий внесок у соціально - економічний розвиток Krosnieńsko - przemyski субрегіону в Польщі та Львівської області в Україні шляхом впровадження спільної ініціативи.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Закарпатська область)	Ярослав - Ужгород: спільна ініціатива щодо поліпшення туристичної привабливості історичних міст-партнерів/24 місяці	2 062 277,20	1 856 049,48	Соціальний: Основною метою проекту є підвищення конкурентоспроможності міст за рахунок використання існуючого культурного та туристичного потенціалів. Проект спрямований на розширення туристичної та інвестиційної привабливості міст-партнерів, а також підвищення якості життя мешканців. Таким чином, реалізація проекту буде полягати в консерваційних роботах в 4 історичних місцях, розробці рекламних матеріалів, гаджетів, створенні фільму, веб -сайту та проведення концерту для промоції всього проекту. Реалізація проекту буде також сприяти збільшенню туристичних пропозицій через відкриття музею вина і пива а також нової галереї мистецтв . Реалізація проекту буде також сприяти збільшенню довіри між сусідніми державами і прикордонними регіонами до українського прикордоння і подоланню негативних історичних стереотипів.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Волинська область)	Розвиток співробітництва в галузі санаторно-курортного туризму на польсько- українському прикордонні/24 місяці	2047845	1843060,5	Соціальний: Загальна мета проекту полягає у підвищенні туристичної та інвестиційної привабливості прикордонних територій Польщі та України за рахунок розвитку санаторно-курортного туризму.
Польща (Підкарпатське воєводство) - Україна (Закарпатська область)	Розвиток партнерської співпраці для покращення транскордонної інфраструктури водопостачання в місцевості Глінне та Янковце – Польща та місцевості Хуст – Україна/12 місяців	2 863 992,50	2 577 593,25	Соціальний: Загальна мета проекту є покращення соціально-економічної привабливості та конкурентоспроможності Леско Комуни і міста Хуст через використання можливостей розвитку в галузі туризму, агротуризму і всієї індустрії туризму та підвищення життєвого рівня та якості в комуна Леско і місто Хуст.
Всього:	24 проекти			2 економічних, 3 науково-технологічних, 17 соціальних, 2 екологічних
Всього (основний партнер Польща):	86 проектів			4 економічних, 6 науково-технологічних, 64 соціальні, 12 екологічні.

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1

Показники економічного транскордонного ефекту співробітництва
прикордонних регіонів України 2008–2013 рр.

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			2008	2009	2010	2011	2012	2013
Співробітництво з країнами - членами ЄС	1	Вінницька область	0,939532	0,962665	0,983282	0,997227	1,007366	1,050269
	2	Чернівецька область	0,751509	0,828385	0,809776	0,841389	0,862356	0,877794
	3	Одеська область	1,362353	1,391433	1,385092	1,37611	1,471933	1,459202
	4	Івано-Франківська область	1,1463	1,188385	1,245405	1,253665	1,253349	1,292586
	5	Закарпатська область	1,157085	1,168867	1,171142	1,162926	1,191087	1,221835
	6	Львівська область	1,194089	1,23528	1,280547	1,311236	1,359795	1,376787
	7	Волинська область	1,18584	1,110528	1,151881	1,092019	1,16632	1,154106
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	1,065914	1,115666	1,147716	1,530865	1,561883	1,573103
	9	Житомирська область	1,019172	1,033124	1,048235	1,117061	1,134744	1,153939
	10	Рівненська область	1,091496	1,126633	1,128144	1,121888	1,112442	1,131253
	11	Чернігівська область	0,916429	0,933097	0,910293	0,930643	0,944086	0,980828
	12	Сумська область	1,047699	1,022019	1,096749	1,179174	1,190894	1,214612
	13	Харківська область	1,334925	1,411062	1,445039	1,496609	1,440504	1,439394
	14	Донецька область	1,447833	1,505921	1,550499	1,656842	1,531784	1,702363
	15	Луганська область	1,124501	1,099943	1,219843	1,311598	1,281487	1,298858
	16	Автономна Республіка Крим	1,157509	1,131561	1,147313	1,249246	1,3322	1,373607
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	1,005038	1,056068	1,050853	1,045997	1,024824	1,18381
	18	Херсонська область	0,989638	1,026136	1,00727	1,020021	1,038465	1,092747
	19	Запорізька область	1,371589	1,366196	1,357936	1,356754	1,325424	1,349594

Джерело: розраховано автором.

Таблиця Б.2

Вихідні дані для розрахунку економічного транскордонного ефекту за 2008–2013 рр.

№	Прикордонні регіони	частка обсягу експорту товарів прикордонного регіону %						частка обсягу імпорту товарів прикордонного регіону у % до загального обсягу імпорту товарів по країні						частка обсягу експорту послуг прикордонного регіону у % до загального обсягу експорту послуг по країні						частка обсягу імпорту послуг прикордонного регіону у % до загального обсягу імпорту послуг по країні					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	0,72	1,21	1,10	0,97	0,95	1,07	0,49	0,58	0,57	0,47	0,59	0,64	0,35	0,43	0,29	0,29	0,30	0,40	1,01	1,24	1,26	0,89	0,30	0,44
2	Чернівецька область	0,63	0,30	0,20	0,20	0,18	0,20	0,23	0,23	0,19	0,20	0,21	0,21	0,03	0,07	0,06	0,05	0,10	0,11	0,06	0,09	0,01	0,02	0,70	0,03
3	Одеська область	3,46	3,64	3,28	2,25	2,59	2,57	5,57	5,72	5,80	3,81	5,08	4,47	13,19	12,96	9,89	8,42	9,00	7,94	3,74	3,27	3,69	3,21	3,80	3,53
4	Івано-Франківська область	1,08	0,85	0,99	1,38	1,19	0,74	0,85	0,56	1,07	1,29	1,16	0,75	0,22	0,21	0,65	0,62	0,40	0,46	0,37	0,33	0,38	1,06	0,80	0,45
5	Закарпатська область	1,82	2,36	2,25	2,04	2,01	2,05	2,18	2,10	2,22	2,42	2,37	2,68	0,55	0,46	0,42	0,49	0,50	1,97	0,71	0,50	0,73	0,73	0,60	0,64
6	Львівська область	1,49	2,00	1,90	1,76	1,95	2,04	3,01	3,57	3,34	3,88	3,98	3,45	1,11	0,99	0,94	1,15	1,60	2,67	1,64	1,18	1,28	1,31	1,30	1,49
7	Волинська область	0,69	0,80	0,85	0,95	0,88	0,99	1,53	0,94	0,94	1,28	1,20	1,41	0,35	0,19	0,25	0,24	0,30	0,39	0,89	0,44	0,51	0,39	0,70	0,56
8	Київська область	1,41	2,63	2,53	2,48	2,88	3,12	4,05	4,78	4,97	5,16	5,66	6,15	1,26	3,04	2,95	3,39	3,10	3,22	2,70	2,89	3,75	4,13	5,30	4,07
9	Житомирська область	0,78	0,92	0,77	0,75	0,80	0,96	0,53	0,88	0,71	0,56	0,45	0,50	0,09	0,09	0,09	0,11	0,20	0,28	0,11	1,07	0,25	0,24	0,10	0,20
10	Рівненська область	0,68	0,81	0,77	0,79	0,73	0,76	0,62	0,57	0,72	0,52	0,54	0,43	0,44	0,43	0,55	0,69	0,50	0,44	0,30	0,36	0,41	0,32	0,40	0,37
11	Чернігівська область	0,63	0,75	0,63	0,61	0,79	0,88	0,44	0,71	0,63	0,68	0,64	0,76	0,06	0,06	0,05	0,05	0,10	0,14	0,30	0,30	0,37	0,65	0,40	0,40
12	Сумська область	1,36	1,79	1,45	1,49	1,63	1,46	0,64	0,86	0,77	0,99	0,80	0,84	0,35	0,31	0,38	0,31	0,50	0,37	2,46	1,32	1,19	1,37	1,10	1,02
13	Харківська область	2,32	3,29	2,79	2,70	2,94	3,14	2,89	3,19	3,02	2,76	3,24	2,96	1,99	2,13	1,68	2,24	2,40	2,33	6,62	7,28	5,83	3,67	3,00	2,38
14	Донецька область	21,52	23,51	25,53	25,14	20,52	19,60	5,76	4,26	5,05	5,60	4,92	5,27	3,86	4,63	4,56	4,35	5,00	4,31	6,17	6,26	7,87	8,14	9,20	8,16
15	Луганська область	9,50	4,75	6,47	9,51	6,09	5,60	2,08	1,63	1,84	2,11	2,35	2,40	0,40	0,35	1,29	2,60	1,30	1,06	1,26	1,83	0,95	1,01	1,10	2,20
16	Автономна Республіка Крим	0,88	1,07	1,10	0,99	1,29	1,44	0,50	0,41	0,54	1,77	1,69	1,36	2,14	2,15	2,34	2,32	2,80	3,52	0,39	0,34	0,68	0,64	1,40	1,00
17	Миколаївська область	2,46	3,86	3,11	2,42	3,44	3,43	1,07	1,73	1,43	1,26	1,06	1,21	1,59	1,84	1,76	1,56	1,72	4,19	0,72	0,72	1,09	1,23	1,28	1,03
18	Херсонська область	0,60	0,88	0,68	0,50	0,48	0,58	0,36	0,27	0,27	0,29	0,25	0,36	0,61	0,62	0,39	0,30	0,27	0,28	0,10	0,09	0,05	0,06	0,09	0,07
19	Запорізька область	8,02	6,84	6,23	6,07	5,80	0,58	4,20	2,52	2,24	2,75	2,40	2,29	1,72	1,84	1,50	1,28	1,79	1,54	4,16	2,56	1,99	1,52	1,28	1,36

Продовження табл. Б.2

№	Прикордонні регіони	коефіцієнт покриття експорту імпортом						прямі іноземні інвестиції на 1 особу населення прикордонного регіону, дол.США						кількість підприємств,що здійснюють експорт товарів у прикордонному регіоні у % до загальної кількості підприємств ЗЕД в регіоні					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	1,16	1,82	1,64	1,72	1,31	1,37	91,20	97,20	112,00	125,30	138,90	172,50	45,08	52,92	50,52	50,48	47,60	47,53
2	Чернівецька область	0,85	1,15	0,92	0,84	0,71	0,79	56,80	66,70	68,60	68,60	71,20	77,10	11,32	49,21	47,29	45,88	44,00	41,36
3	Одеська область	0,49	0,56	0,48	0,49	0,42	0,47	369,40	407,20	437,70	513,90	684,50	700,60	72,45	34,20	33,89	34,26	34,40	33,59
4	Івано-Франківська область	0,99	1,31	0,78	0,88	0,84	0,82	293,10	362,90	460,80	449,30	466,20	589,60	45,38	51,70	51,88	51,57	49,60	47,88
5	Закарпатська область	0,65	0,98	0,86	0,70	0,69	0,63	278,40	287,40	293,00	280,20	325,80	357,10	42,82	49,22	48,34	47,62	46,50	45,38
6	Львівська область	0,39	0,49	0,48	0,38	0,40	0,49	329,40	377,50	473,20	538,00	648,10	676,70	30,64	35,43	35,34	34,25	33,60	32,52
7	Волинська область	0,36	0,75	0,76	0,61	0,60	0,58	379,30	260,50	321,60	233,00	348,50	326,90	38,98	43,96	45,76	42,95	58,20	39,14
8	Київська область	0,27	0,48	0,43	0,40	0,41	0,42	156,30	160,60	184,40	1003,60	1124,00	1134,00	29,77	35,47	35,24	34,81	27,60	33,61
9	Житомирська область	1,14	0,91	0,92	1,12	1,43	1,58	156,30	160,60	184,40	265,70	286,00	306,10	52,03	56,02	56,56	56,41	56,00	55,91
10	Рівненська область	0,85	1,25	0,91	1,26	1,10	1,47	230,50	264,60	267,40	256,30	257,10	270,50	40,95	48,00	48,42	47,62	36,90	46,95
11	Чернігівська область	1,11	0,92	0,85	0,74	1,00	0,95	84,60	92,80	80,20	90,60	98,00	120,90	46,52	55,82	49,68	51,60	49,50	50,09
12	Сумська область	1,67	1,83	1,59	1,25	1,65	1,43	150,20	132,90	207,10	313,30	326,80	376,10	53,43	54,94	55,13	53,89	52,30	51,54
13	Харківська область	0,63	0,90	0,78	0,81	0,74	0,87	458,60	580,50	754,60	1004,60	795,70	813,30	40,17	42,86	41,83	40,64	39,20	39,16
14	Донецька область	2,93	4,82	4,28	3,72	3,42	3,06	298,10	339,30	366,10	570,60	681,30	807,60	38,86	44,43	42,83	40,85	97,70	40,85
15	Луганська область	3,57	2,56	2,97	3,73	2,11	1,92	155,20	168,40	275,00	336,70	371,00	394,00	49,67	51,82	50,36	47,45	46,00	44,75
16	Автономна Республіка Крим	1,36	2,27	1,72	0,46	0,62	0,88	383,60	331,50	367,00	596,70	748,60	821,90	34,10	39,50	38,10	38,29	38,10	36,85
17	Миколаївська область	1,80	1,95	1,84	1,59	2,65	2,34	113,30	134,90	136,50	139,50	129,10	239,70	46,70	50,81	48,86	45,38	45,81	47,28
18	Херсонська область	1,31	2,82	2,16	1,42	1,58	1,34	156,70	175,10	180,30	186,70	190,40	260,20	47,25	55,99	56,66	54,92	51,54	49,79
19	Запорізька область	1,50	2,37	2,35	1,83	1,97	2,09	441,20	487,60	504,60	527,70	550,00	631,90	41,19	48,58	45,14	44,74	43,62	43,04

Продовження табл. Б.2

№	Прикордонні регіони	кількість підприємств, що здійснюють імпорту товарів у прикордонному регіоні у % до їх загальної кількості в регіоні						кількість підприємств, що здійснюють експортні операції по послугам в прикордонному регіоні у % до загальної кількості підприємств ЗЕД в регіоні						кількість підприємств, що здійснюють імпортні операції по послугам в прикордонному регіоні у % до загальної кількості підприємств ЗЕД в регіоні					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	54,92	47,08	49,48	49,52	52,40	52,47	51,79	54,95	52,42	53,68	50,00	49,08	48,21	45,05	47,58	46,32	50,00	50,92
2	Чернівецька область	88,68	50,79	52,71	54,12	56,00	58,64	82,22	84,44	89,58	79,55	74,60	68,83	17,78	15,56	10,42	20,45	25,40	31,17
3	Одеська область	27,55	65,80	66,11	65,74	65,60	66,41	64,66	66,85	67,05	68,33	66,20	66,33	35,34	33,15	32,95	31,67	33,80	33,67
4	Івано-Франківська область	54,62	48,30	48,12	48,43	50,40	52,12	45,39	46,32	49,26	51,28	50,30	49,24	54,61	53,68	50,74	48,72	49,70	50,76
5	Закарпатська область	57,18	50,78	51,66	52,38	53,50	54,62	44,44	57,42	60,51	58,41	58,60	63,78	55,56	42,58	39,49	41,59	41,40	36,22
6	Львівська область	69,36	64,57	64,66	65,75	66,40	67,48	51,98	52,01	53,88	56,09	56,00	56,97	48,02	47,99	46,12	43,91	44,00	43,03
7	Волинська область	61,02	56,04	54,24	57,05	41,80	60,86	33,05	35,32	33,20	35,63	31,10	31,42	66,95	64,68	66,80	64,37	68,90	68,58
8	Київська область	70,23	64,53	64,76	65,19	72,40	66,39	49,09	49,81	53,61	49,68	48,70	48,36	50,91	50,19	46,39	50,32	51,30	51,64
9	Житомирська область	47,97	43,98	43,44	43,59	44,00	44,09	56,79	58,02	56,63	58,33	56,50	55,56	43,21	41,98	43,37	41,67	43,50	44,44
10	Рівненська область	59,05	52,00	51,58	52,38	63,10	53,05	52,73	52,25	52,94	52,21	52,80	51,32	47,27	47,75	47,06	47,79	47,20	48,68
11	Чернігівська область	53,48	44,18	50,32	48,40	50,50	49,91	43,69	47,87	50,55	48,51	45,40	52,59	56,31	52,13	49,45	51,49	54,60	47,41
12	Сумська область	46,57	45,06	44,87	46,11	47,70	48,46	47,41	45,86	47,66	48,53	50,00	47,86	52,59	54,14	52,34	51,47	50,00	52,14
13	Харківська область	59,83	57,14	58,17	59,36	60,80	60,84	60,99	62,65	63,97	63,06	63,00	63,00	39,01	37,35	36,03	36,94	37,00	37,00
14	Донецька область	61,14	55,57	57,17	59,15	2,30	59,15	51,32	53,05	50,57	50,10	49,30	47,99	48,68	46,95	49,43	49,90	50,70	52,01
15	Луганська область	50,33	48,18	49,64	52,55	54,00	55,25	32,65	35,11	38,10	41,47	42,60	46,32	67,35	64,89	61,90	58,53	57,40	53,68
16	Автономна Республіка Крим	65,90	60,50	61,90	61,71	61,90	63,15	82,77	85,87	87,04	86,69	82,60	77,23	17,23	14,13	12,96	13,31	17,40	22,77
17	Миколаївська область	53,30	49,19	51,14	54,62	45,81	52,72	60,42	60,77	60,91	58,33	60,34	59,58	39,58	39,23	39,09	41,67	39,66	40,42
18	Херсонська область	52,75	44,01	43,34	45,08	51,54	50,21	78,43	77,22	82,07	77,02	75,16	73,12	21,57	22,78	17,93	22,98	24,84	26,88
19	Запорізька область	58,81	51,42	54,86	55,26	43,62	56,96	63,64	64,13	62,33	64,31	61,62	58,96	36,36	35,87	37,67	35,69	38,38	41,04

Джерело: складено автором.

Таблиця Б.3

Показники науково-технологічного транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів України 2008–2013 рр.

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			2008	2009	2010	2011	2012	2013
Співробітництво з країнами -членами ЄС	1	Вінницька область	2,328114	2,43441757	2,9733416	1,8314577	1,756702	1,755538
	2	Чернівецька область	2,40512	2,85625634	3,0025865	3,0287736	4,683877	3,44819
	3	Одеська область	2,760583	3,51531045	4,1336992	4,4758506	4,731851	4,473408
	4	Івано-Франківська область	4,279155	7,13947722	6,4304477	6,1526925	4,221578	5,05552
	5	Закарпатська область	3,599767	5,16772182	4,2864643	3,4290681	4,309909	2,4773
	6	Львівська область	4,908199	5,55912504	5,7133841	4,1549381	6,626222	5,263523
	7	Волинська область	1,42687	2,59251	3,60591	2,79358	2,91349	4,26796
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	5,849511	5,62364603	7,1348418	3,1900279	10,01757	4,218648
	9	Житомирська область	3,283327	3,60394672	3,0617475	3,7512173	3,635437	2,698379
	10	Рівненська область	2,490212	1,79638299	3,9142907	3,3319976	2,113628	2,285418
	11	Чернігівська область	3,552891	3,0860494	2,9355371	3,1987082	2,932811	2,275397
	12	Сумська область	5,203808	3,01671972	8,3946474	5,5263318	6,922603	4,305651
	13	Харківська область	12,9305	10,042836	12,930241	10,795555	11,47185	12,75356
	14	Донецька область	6,092497	8,05353507	6,9931767	6,2817371	6,18549	6,447708
	15	Луганська область	4,782347	3,38034565	4,2067463	3,6670554	4,234641	3,730902
	16	Автономна Республіка Крим	4,743523	3,09529037	4,0965437	8,328794	4,568443	3,618516
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	3,891228	4,25163767	5,0702115	5,5490974	4,036337	4,789887
	18	Херсонська область	2,094159	2,49982684	2,8341138	2,623773	2,320887	3,395869
	19	Запорізька область	4,54026	4,16808181	4,5888425	6,3790644	6,514274	6,034753

Джерело: розраховано автором.

Таблиця Б.4

Вихідні дані для розрахунку науково-технологічного транскордонного ефекту за 2008–2013 рр.

Прикордонні регіони	кількість виїздів наукових працівників за межі країни з метою стажування, навчання, підвищення кваліфікації у % до загальної кількості виїздів наукових працівників регіону за межі країни в регіоні						кількість виїздів наукових працівників у % за межі країни з метою проведення наукових досліджень у % до загальної кількості виїздів наукових працівників за межі країни в регіоні						кількість міжнародних конференцій, семінарів тощо, проведених організацією (установою) у % до загальної кількості проведених в країні						кількість грантів отриманих на наукову роботу від міжнародних фондів у % до загальної кількості грантів на наукову роботу в країні						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
1	Вінницька область	15,3	10,6	19,2	16,7	15,8	17,6	9,55	15,56	16,56	18,67	20,47	15,76	1,46	0,94	0,95	0,83	1,16	1,72	0,19	0,17	0,12	0,12	0,05	0,09
2	Чернівецька область	20,9	19,9	23,4	21,4	25,3	22,3	7,59	13,70	6,90	17,60	12,98	31,49	1,25	2,18	1,09	1,15	0,88	1,30	0,82	0,86	0,75	0,52	1,35	1,07
3	Одеська область	9,9	14,2	27,0	14,8	16,8	17,9	23,87	20,83	14,48	20,27	23,26	21,25	3,51	3,37	4,82	4,81	4,94	7,06	7,04	6,65	6,38	8,92	6,36	6,80
4	Івано-Франківська область	23,9	17,9	24,4	24,1	14,1	12,1	36,63	22,84	19,38	13,37	20,54	21,48	0,96	0,98	0,82	0,76	1,08	0,92	4,27	5,27	4,29	5,96	6,63	6,99
5	Закарпатська область	15,5	15,3	27,8	5,2	26,3	9,7	18,48	23,95	14,20	15,48	34,69	7,81	1,55	2,18	2,68	2,31	2,07	1,41	0,50	3,32	0,35	0,35	0,16	0,47
6	Львівська область	33,0	34,9	35,9	37,1	37,5	38,8	16,05	18,77	15,92	13,63	12,33	14,18	10,96	8,40	8,91	5,92	6,94	7,98	10,30	6,30	6,21	4,92	5,55	4,94
7	Волинська область	22,6	21,0	11,2	19,1	32,7	9,4	2,74	11,11	16,75	8,88	9,95	22,35	1,13	1,32	1,36	0,87	1,40	1,18	0,31	0,23	0,29	0,41	0,27	0,28
8	Київська область	23,8	27,6	24,5	8,8	17,4	0,6	25,38	37,93	24,46	41,67	35,21	21,66	1,71	2,30	1,82	1,11	1,52	0,46	-	0,17	0,06	0,06	24,96	23,06
9	Житомирська область	28,1	47,9	38,5	13,0	34,9	3,4	3,13	5,00	4,62	24,39	6,16	11,17	0,79	1,02	1,68	1,87	2,51	1,68	0,44	0,34	0,29	0,52	1,08	0,88
10	Рівненська область	16,2	13,2	31,5	22,6	11,9	1,3	14,86	10,53	18,52	8,70	8,26	9,40	0,33	0,30	0,50	0,48	0,84	0,53	0,06	0,11	0,41	1,04	0,16	0,42
11	Чернігівська область	8,5	5,5	27,4	4,1	6,7	0,0	14,07	16,44	11,42	22,45	11,43	8,83	1,17	1,75	1,45	1,51	1,12	1,11	0,38	0,86	0,52	1,39	1,40	1,07
12	Сумська область	34,5	19,0	17,9	15,4	31,8	1,6	24,24	21,72	37,01	23,98	13,21	8,80	0,96	0,90	0,64	1,19	1,24	1,60	0,63	0,86	2,44	4,17	5,34	5,50
13	Харківська область	20,2	18,6	20,6	22,7	19,3	1,7	27,82	23,70	23,02	26,66	27,34	26,23	12,38	13,74	14,36	14,43	14,83	14,28	16,33	13,30	14,80	15,23	19,19	20,03
14	Донецька область	11,5	16,7	15,2	14,8	30,0	1,1	35,14	31,43	26,84	24,05	21,06	18,54	4,89	5,25	6,41	6,84	6,18	6,07	8,48	7,74	6,15	5,21	5,39	5,40
15	Луганська область	16,6	12,3	13,8	11,0	14,3	1,4	23,57	9,85	6,55	11,59	8,79	2,71	1,67	1,88	1,64	1,95	2,07	2,37	1,82	1,89	1,80	1,51	1,62	1,44
16	Автономна Республіка Крим	19,8	27,8	7,3	19,8	14,2	0,2	34,42	18,90	26,48	16,91	16,67	32,52	4,89	3,75	3,00	3,42	1,59	4,09	3,71	1,78	3,42	3,82	4,26	2,24
17	Миколаївська область	18,6	18,0	22,6	59,3	25,1	28,6	32,07	26,54	73,72	29,63	52,71	12,97	1,05	1,02	0,73	1,31	0,92	1,15	0,88	1,03	1,57	1,74	0,49	0,33
18	Херсонська область	44,2	52,3	85,2	85,4	37,0	37,3	1,84	1,83	14,81	10,42	62,99	14,46	1,25	1,45	0,73	1,19	1,16	1,72	0,69	0,17	0,46	0,23	0,27	0,56
19	Запорізька область	7,8	10,3	11,0	10,2	8,6	7,2	52,35	39,18	88,96	88,02	55,53	30,13	1,55	1,88	2,23	0,91	1,91	1,37	1,63	2,06	1,51	2,03	3,13	2,33

Продовження табл. Б.4

№	Прикордонні регіони	частка науковців, які користувалися міжнародними грантами у % до загальної кількості дослідників в регіоні						кількість підприємств, що реалізували інноваційну продукцію за межі України у % до загальної кількості підприємств в регіоні, що реалізують продукцію за межі країни						обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України у % до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	1,03	0,37	0,35	0,37	0,18	0,42	1,80	2,42	2,74	2,04	1,34	1,75	11,55	60,13	15,89	10,17	2,20	0,8
2	Чернівецька область	0,79	0,74	2,04	3,94	7,85	6,04	1,63	3,13	2,55	2,61	3,23	1,90	39,26	33,65	13,64	29,85	26,07	28,1
3	Одеська область	2,74	4,23	5,00	9,10	8,76	11,86	0,83	0,95	0,88	1,00	0,97	0,95	1,81	12,28	17,96	16,26	29,43	21,9
4	Івано-Франківська область	6,69	32,31	23,08	24,82	28,99	49,60	4,78	3,88	3,76	4,59	3,46	1,61	19,82	19,07	34,67	29,27	6,41	33,0
5	Закарпатська область	7,10	25,92	2,77	5,49	4,22	12,84	1,63	1,76	1,91	1,92	0,66	0,96	50,11	87,96	92,41	94,01	91,03	26,7
6	Львівська область	6,52	5,37	6,32	5,13	5,67	6,44	1,84	1,82	1,68	1,60	1,89	1,66	2,79	19,48	8,65	18,07	10,29	8,4
7	Волинська область	1,37	5,00	5,52	3,72	3,40	4,26	0,83	1,61	1,46	1,44	0,95	1,18	3,61	20,58	30,40	40,07	30,46	61,0
8	Київська область	-	0,10	0,04	0,04	5,24	65,51	2,33	2,38	2,16	1,59	4,64	1,41	32,96	20,77	41,56	30,91	42,56	27,0
9	Житомирська область	16,36	25,07	1,33	7,17	13,16	10,14	2,28	2,17	1,39	1,32	1,82	1,84	27,24	32,17	27,13	35,28	11,76	5,3
10	Рівненська область	0,96	-	2,67	10,43	3,03	4,87	2,00	2,48	2,25	1,62	1,35	2,43	19,53	28,92	26,64	21,53	3,01	22,1
11	Чернігівська область	0,20	1,65	2,25	4,94	6,15	4,78	3,86	3,93	4,29	4,23	2,93	1,79	46,75	50,59	36,54	37,33	34,99	29,8
12	Сумська область	0,03	0,27	3,44	4,15	6,21	7,98	3,69	3,83	3,76	4,67	4,43	3,88	797,98	89,24	91,64	82,92	779,25	60,7
13	Харківська область	5,21	52,73	5,52	6,84	8,06	7,88	1,83	1,90	2,31	2,36	2,48	2,40	25,27	50,57	67,28	51,70	64,31	52,0
14	Донецька область	2,56	2,24	3,24	3,19	3,73	3,67	2,30	2,13	2,31	1,99	1,63	2,02	58,78	48,43	68,63	32,99	53,59	55,6
15	Луганська область	2,32	2,75	3,81	3,56	5,70	9,47	3,43	2,44	2,40	1,96	1,33	1,26	73,45	47,58	35,46	36,35	59,74	82,2
16	Автономна Республіка Крим	1,01	0,96	6,63	6,93	9,37	3,89	2,03	1,50	1,52	1,27	1,21	1,52	36,56	22,01	30,62	47,62	49,10	70,60
17	Миколаївська область	1,34	1,60	3,04	2,48	2,78	3,71	1,65	1,67	2,53	2,08	2,72	1,90	51,4	68,8	54,2	88,5	37,6	71,30
18	Херсонська область	0,43	3,88	3,04	2,07	0,61	14,43	1,75	1,58	2,97	2,30	1,98	1,89	14,4	35,7	11,4	13,5	4,1	5,20
19	Запорізька область	0,38	0,32	0,86	14,19	14,88	3,35	2,97	2,23	1,54	4,48	2,99	3,25	84,6	56,1	63,9	63	69,50	70,20

Продовження табл. Б.4

№	Прикордонні регіони	кількість придбаних нових технологій за межами України у % до загальної кількості по країні						кількість переданих нових технологій за межами України у % до загальної кількості по країні						частка фінансування наукових та науково-технічних робіт за рахунок коштів іноземних держав (фінансування наукових та науково-технічних робіт),%					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	1,72	0,75	13,38	-	2,38	2,88	-	-	-	-	-	-	0,71	0,05	0,04	0,00	0,04	-
2	Чернівецька область	-	-	7,75	-	15,48	-	-	-	-	-	-	-	0,44	0,61	0,08	0,50	0,30	0,42
3	Одеська область	0,86	0,37	1,41	1,50	1,79	-	-	-	-	-	-	-	0,60	0,70	0,33	0,43	0,24	0,59
4	Івано-Франківська область	0,86	66,48	23,94	17,00	1,79	2,16	-	-	-	-	-	-	0,01	0,03	0,01	0,01	0,05	0,04
5	Закарпатська область	2,16	1,12	6,34	2,50	5,36	-	-	-	-	-	-	-	0,00	0,02	0,04	0,02	0,01	0,03
6	Львівська область	3,88	3,00	15,49	-	5,36	11,51	-	-	-	-	14,29	-	0,67	1,05	0,34	0,90	0,18	0,24
7	Волинська область	0,43	0,37	11,97	1,50	1,79	0,72	-	-	-	-	-	-	0,01	-	-	-	0,00	18,82
8	Київська область	42,24	16,48	90,14	19,50	7,74	1,44	25,00	25,00	50,00	-	42,86	-	0,00	0,02	0,02	0,01	0,03	0,05
9	Житомирська область	3,02	0,94	9,15	4,50	3,57	7,91	-	-	-	-	-	-	0,04	0,01	0,00	-	0,04	0,01
10	Рівненська область	4,74	0,19	17,61	4,00	7,74	5,04	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,01	0,01
11	Чернігівська область	-	1,31	-	1,00	0,60	1,44	25,00	-	-	-	-	-	0,23	0,44	0,05	-	0,13	1,73
12	Сумська область	4,31	-	11,27	10,50	3,57	11,51	-	-	50,00	-	-	-	0,43	0,23	0,08	0,07	0,06	0,21
13	Харківська область	9,05	1,31	65,49	12,00	9,52	2,88	25,00	-	-	-	-	75,00	15,14	13,20	21,32	16,63	21,91	20,57
14	Донецька область	6,47	2,06	20,42	10,00	8,93	6,47	-	25,00	-	-	-	25,00	1,43	1,96	1,13	3,65	0,74	0,84
15	Луганська область	2,16	0,37	11,97	1,50	2,38	7,91	-	-	-	-	-	-	2,71	1,51	1,30	2,49	3,01	3,45
16	Автономна Республіка Крим	3,88	-	2,11	5,50	4,76	3,60	-	-	-	66,67	-	-	0,71	0,56	0,55	0,63	0,18	0,64
17	Миколаївська область	-	0,56	0,70	0,50	-	0,72	-	-	-	-	-	-	8,70	8,81	5,48	7,65	3,84	20,18
18	Херсонська область	1,72	0,37	-	-	-	2,88	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	Запорізька область	-	-	-	0,50	0,60	8,63	-	-	-	-	-	-	17,42	12,99	10,05	9,39	11,41	10,59

Джерело: складено автором.

Таблиця Б.5

Показники соціального транскордонного ефекту співробітництва
прикордонних регіонів України 2008–2013 рр.

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ		2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами -членами ЄС	1	Вінницька область	0,62143118	0,65439899	0,67487	0,6613119	0,666746	0,70137
	2	Чернівецька область	0,50473193	0,52858037	0,5331179	0,6169025	0,528489	0,542437
	3	Одеська область	0,74293347	0,74466187	0,773068	0,8002367	0,743369	0,748593
	4	Івано-Франківська область	0,63653183	0,64273075	0,647491	0,6952141	0,671348	0,66961
	5	Закарпатська область	0,49279066	0,50897312	0,5214322	0,5771176	0,511252	0,49513
	6	Львівська область	0,78922101	0,78781826	0,8058918	0,8183032	0,833571	0,882392
Співробітництво з країнами СНД	7	Волинська область	0,47917601	0,49571486	0,5089556	0,5742795	0,50374	0,515469
	8	Київська область	0,56444378	0,59718074	0,6067311	0,6551816	0,595537	0,627044
	9	Житомирська область	0,55519105	0,57985833	0,5878821	0,5975035	0,574975	0,577591
	10	Рівненська область	0,5513693	0,56603458	0,5475397	0,5935595	0,554812	0,573182
	11	Чернігівська область	0,5276607	0,55288767	0,5614104	0,5896348	0,528522	0,544747
	12	Сумська область	0,56156829	0,59277094	0,599752	0,6222684	0,568612	0,619223
	13	Харківська область	0,85860388	0,91023906	0,9269797	0,891346	0,920977	0,941718
	14	Донецька область	0,8697462	0,94664907	0,9285444	0,8992136	0,911102	0,988409
	15	Луганська область	0,72701852	0,68153819	0,6929489	0,7072618	0,675276	0,729359
	16	Автономна Республіка Крим	0,67873091	0,70091293	0,721999	0,7569447	0,705181	0,7221
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	0,54855647	0,56232941	0,5762571	0,603248	0,561453	0,590544
	18	Херсонська область	0,52050493	0,50361697	0,5169342	0,5838342	0,509593	0,531397
	19	Запорізька область	0,6814321	0,70225362	0,6885004	0,6831487	0,654175	0,707988

Джерело: розраховано автором.

Таблиця Б.6

Вихідні дані для розрахунку соціального транскордонного ефекту за 2008–2013 рр.

№	Прикордонні регіони	середньомісячна номінальна заробітна плата працівників , грн.(у середньому на одного штатного працівника)						забезпеченість населення житлом (у середньому на одну особу, м ² загальної площі)						кількість вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації у % до загальної кількості по Україні					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	Вінницька область	1404,0	1511,0	1782,0	2074,0	2432,0	2651,0	30,8	26,5	26,7	26,8	27,0	28,0	2,6	2,6	2,6	2,6	2,7	2,7
2	Чернівецька область	1402,0	1523,0	1772,0	1985,0	2329,0	2484,0	22,4	22,3	22,6	22,9	23,3	23,7	1,9	2,0	2,0	2,0	2,1	2,1
3	Одеська область	1633,0	1787,0	2046,0	2387,0	2700,0	2947,0	23,5	22,1	22,2	22,3	22,1	22,0	4,7	4,8	4,9	5,3	5,0	5,1
4	Івано-Франківська область	1543,0	1627,0	1927,0	2213,0	2539,0	2679,0	22,9	23,1	23,6	24,1	24,6	24,8	3,3	3,1	3,3	3,2	2,8	2,7
5	Закарпатська область	1453,0	1562,0	1846,0	2069,0	2351,0	2553,0	21,8	22,4	22,6	23,1	23,3	23,4	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	1,7
6	Львівська область	1570,0	1667,0	1941,0	2244,0	2578,0	2789,0	22,4	20,8	21,2	21,5	21,9	22,0	6,0	5,7	5,4	5,2	5,3	5,5
7	Волинська область	1380,0	1427,0	1692,0	1994,0	2339,0	2580,0	21,4	20,3	20,5	20,7	20,9	21,0	1,8	1,7	1,8	1,8	1,8	1,6
8	Київська область	1852,0	1987,0	2295,0	2761,0	3157,0	3351,0	33,7	30,6	31,6	32,1	32,7	33,0	2,7	2,8	2,8	3,0	2,9	2,9
9	Житомирська область	1404,0	1493,0	1785,0	2071,0	2369,0	2561,0	26,0	24,4	24,6	24,8	25,1	25,2	2,5	2,6	2,6	2,6	2,7	2,5
10	Рівненська область	1523,0	1614,0	1960,0	2211,0	2575,0	2844,0	22,0	20,9	21,1	21,2	21,4	21,0	1,9	2,0	0,0	2,0	2,1	1,9
11	Чернігівська область	1370,0	1465,0	1711,0	1974,0	2308,0	2504,0	29,2	25,3	25,6	25,9	26,2	26,4	2,5	2,6	2,6	2,5	2,3	2,4
12	Сумська область	1472,0	1593,0	1866,0	2177,0	2503,0	2702,0	25,3	23,0	23,1	23,4	23,6	23,9	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8	1,9
13	Харківська область	1679,0	1804,0	2060,0	2407,0	2753,0	2975,0	22,9	22,6	22,9	23,2	23,3	23,3	8,3	8,1	8,2	8,3	8,5	8,7
14	Донецька область	2015,0	2116,0	2549,0	3063,0	3496,0	3755,0	23,2	22,4	22,7	22,9	23,1	23,6	9,9	9,8	9,6	9,5	9,4	9,1
15	Луганська область	1769,0	1873,0	2271,0	2742,0	3090,0	3337,0	23,7	23,6	23,8	23,9	24,1	24,1	9,9	4,4	4,4	4,1	4,1	4,2
16	Автономна Республіка Крим	1609,0	1707,0	1991,0	2295,0	2654,0	2850,0	16,5	19,7	19,7	20,0	20,3	20,3	4,4	3,7	3,7	3,7	3,4	3,2
17	Миколаївська область	1621,0	1806,0	2122,0	2448,0	2822,0	3094,0	21,4	21,6	21,7	21,7	21,8	21,9	1,8	1,9	1,9	1,8	2,1	2,1
18	Херсонська область	1375,0	1482,0	1733,0	1970,0	2269,0	2464,0	22,4	23,1	23,5	23,5	23,4	23,4	2,4	2,4	2,5	2,2	2,2	2,2
19	Запорізька область	1812,0	1843,0	2187,0	2607,0	2927,0	3142,0	22,0	22,2	22,4	22,4	22,7	22,3	3,5	3,4	3,2	3,1	3,3	3,4

Продовження табл. Б.6

№	Прикордонні регіони	кількість студентів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації у розрахунку на 10000 населення						забезпеченість лікарями на 10 000 населення						забезпеченість дитячими закладами оздоровлення та відпочинку у % до загальної кількості по Україні						кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності прикордонного регіону у % до загальної кількості по країні, всього					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	336,0	312,0	309,0	296,0	283,0	268,0	49,0	49,4	49,5	49,7	48,3	48,5	3,6	4,4	4,6	4,5	4,6	4,5	1,1	1,1	1,2	1,2	0,9	0,9
2	Чернівецька область	430,0	419,0	413,0	390,0	371,0	361,0	61,8	63,7	62,0	63,5	63,5	61,3	2,2	2,3	2,3	2,3	2,5	2,8	0,8	1,6	1,6	1,6	0,6	0,5
3	Одеська область	630,0	598,0	597,0	569,0	534,0	517,0	48,5	49,0	49,0	48,8	47,5	47,7	6,7	6,5	6,2	5,8	5,8	5,6	3,4	3,3	3,5	3,5	2,2	1,8
4	Івано-Франківська область	442,0	408,0	397,0	360,0	332,0	316,0	56,6	60,6	59,5	61,8	63,1	59,3	4,7	4,4	4,4	4,4	4,4	4,4	2,7	2,8	2,8	2,7	3,7	2,2
5	Закарпатська область	225,0	229,0	228,0	219,0	207,0	191,0	41,2	41,3	42,0	42,2	41,2	41,1	3,1	3,2	3,2	3,2	3,2	3,3	0,9	1,0	1,0	1,0	0,7	0,6
6	Львівська область	656,0	638,0	618,0	596,0	576,0	548,0	56,1	58,4	59,5	59,9	57,4	57,0	4,6	3,0	3,2	4,3	5,0	4,9	5,7	5,9	5,9	5,9	4,1	5,5
7	Волинська область	347,0	335,0	324,0	305,0	288,0	275,0	37,9	38,1	38,7	38,4	37,3	37,0	3,1	3,3	3,5	3,5	3,6	3,5	0,5	0,4	0,6	0,7	0,7	0,6
8	Київська область	240,0	229,0	235,0	220,0	213,0	199,0	39,2	41,5	42,2	41,9	40,2	41,3	2,2	2,7	3,0	3,1	2,7	2,8	0,8	0,8	0,8	0,6	0,6	0,7
9	Житомирська область	366,0	351,0	346,0	330,0	316,0	285,0	39,0	38,9	38,9	38,5	37,3	37,6	3,4	2,8	3,0	2,9	2,8	2,9	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,3
10	Рівненська область	489,0	458,0	432,0	402,0	375,0	356,0	41,4	42,2	41,6	41,9	40,6	41,1	3,0	3,4	3,3	2,9	3,1	3,1	0,4	0,5	0,6	0,4	0,4	0,4
11	Чернігівська область	321,0	306,0	294,0	268,0	249,0	235,0	36,3	37,3	37,3	37,1	35,8	36,0	3,0	3,3	3,2	3,1	3,2	3,0	0,6	0,7	0,7	0,7	0,5	0,3
12	Сумська область	500,0	465,0	445,0	422,0	400,0	378,0	39,5	39,4	39,6	39,8	38,4	39,4	4,3	4,5	4,5	4,2	4,1	5,4	0,4	0,7	0,6	0,6	0,5	0,4
13	Харківська область	1018,0	966,0	928,0	869,0	810,0	765,0	56,3	57,4	58,0	59,2	57,2	57,6	5,0	5,0	5,1	4,9	4,8	4,6	3,0	3,4	3,5	3,4	3,5	2,7
14	Донецька область	450,0	406,0	387,0	361,0	341,0	317,0	44,0	44,7	44,7	44,4	42,7	42,8	5,0	5,6	5,7	5,6	5,6	5,9	3,5	3,3	4,0	4,0	3,0	3,3
15	Луганська область	502,0	472,0	460,0	420,0	389,0	365,0	43,8	44,1	43,8	43,3	41,8	41,9	5,4	5,3	5,1	4,4	4,3	4,2	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	1,0
16	Автономна Республіка Крим	344,0	307,0	283,0	246,0	244,0	229,0	49,1	49,0	52,3	49,2	46,7	46,6	3,6	3,3	3,4	4,1	3,8	3,7	11,1	11,7	10,2	10,1	6,8	6,0
17	Миколаївська область	367,0	370,0	367,0	349,0	346,0	336,0	37,1	36,7	36,8	36,4	34,4	34,7	3,0	3,2	3,1	3,1	3,0	2,9	1,4	1,1	1,0	1,3	0,7	0,6
18	Херсонська область	381,0	361,0	354,0	300,0	281,0	276,0	35,5	35,5	35,7	36,1	36,0	36,3	3,0	2,8	2,9	2,9	3,0	2,9	1,1	1,1	1,4	1,3	0,6	0,5
19	Запорізька область	613,0	592,0	573,0	524,0	485,0	460,0	47,1	47,9	47,9	47,4	46,3	47,2	2,0	2,0	1,9	1,8	1,9	2,0	3	3,2	2,8	2,7	1,2	1,6

Джерело: складено автором.

Таблиця Б.7

Показники екологічного транскордонного ефекту співробітництва
прикордонних регіонів України 2008–2013 рр.

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			2008	2009	2010	2011	2012	2013
Співробітництво з країнами -членами ЄС	1	Вінницька область	1,61632651	1,32144994	1,5136104	2,4035771	1,739297	1,453052
	2	Чернівецька область	1,04326807	0,8633112	0,931143	1,559838	1,079533	0,818295
	3	Одеська область	3,04789508	2,76383312	2,2224831	3,3198419	3,016948	2,954804
	4	Івано-Франківська область	4,8060544	4,16067258	2,8574046	4,2234999	3,154896	2,574453
	5	Закарпатська область	2,07433546	1,58374377	1,7454977	2,4407802	1,883762	1,397826
	6	Львівська область	4,36661484	3,95707031	2,8491271	4,3531774	3,678588	3,633694
	7	Волинська область	1,81363171	1,56070011	1,7189398	2,331825	1,647867	1,411316
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	5,77258902	4,6742015	2,7694807	3,365682	3,992241	4,193227
	9	Житомирська область	3,13943924	3,0559137	1,9694263	2,8692898	2,677643	1,65771
	10	Рівненська область	2,89592251	2,63799155	2,1497767	4,3474913	2,915894	2,158673
	11	Чернігівська область	3,17408286	2,29991642	2,1656508	2,9186321	2,37247	1,974859
	12	Сумська область	10,171986	9,13581432	4,2563269	4,3559652	5,427973	4,13464
	13	Харківська область	4,41023414	5,08569827	3,7068734	2,8657468	4,565673	4,605099
	14	Донецька область	19,8195779	15,3922738	10,930772	15,31304	5,936132	15,57398
	15	Луганська область	8,69087831	7,4080758	5,4539098	8,9281401	5,78073	8,028403
	16	Автономна Республіка Крим	10,9053823	10,6147172	5,6803242	8,6123085	7,219369	4,195376
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	6,65852789	6,26096329	3,5709171	5,2304562	4,514873	5,168048
	18	Херсонська область	4,17636957	3,96079393	2,4222465	3,2130696	3,022378	3,348237
	19	Запорізька область	15,0669412	10,4371206	5,0045577	7,0895593	6,285316	7,299249

Джерело: розраховано автором.

Таблиця Б.8

Вихідні дані для розрахунку екологічного транскордонного ефекту за 2008–2013 рр.

№	Прикордонні регіони	площа земель об'єктів природно-заповідного фонду, у % до площі земель регіонів країни						частка використання свіжої води у прикордонному регіоні у розрахунку на 1 жителя регіону						частка скидання забруднених зворотних вод у поверхневій водні об'єкти прикордонного регіону у загальному водовідведенні, %					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	Вінницька область	-	-	-	-	0,76	0,76	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	2,70	2,90	2,60	2,20	1,20	0,06
2	Чернівецька область	1,38	1,38	1,38	2,27	3,43	3,43	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	18,70	19,60	13,20	9,30	3,60	0,12
3	Одеська область	1,49	2,13	2,15	2,98	2,98	2,98	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	44,90	44,60	47,90	40,10	40,90	4,72
4	Івано-Франківська область	7,38	7,38	7,38	7,38	8,21	8,21	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	17,50	18,50	16,30	5,80	1,30	0,06
5	Закарпатська область	10,47	10,95	10,95	11,47	11,47	11,47	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	22,30	23,90	18,60	8,30	5,90	0,12
6	Львівська область	2,03	2,03	2,03	2,03	2,75	2,75	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	22,90	23,70	24,60	22,50	18,80	2,68
7	Волинська область	4,53	4,53	4,53	4,53	4,53	4,53	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	5,60	6,30	6,70	1,70	1,70	0,06
8	Київська область	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,05	0,05	0,05	0,05	0,06	0,05	3,20	3,70	1,70	0,60	0,40	0,23
9	Житомирська область	0,67	0,67	0,67	0,67	1,71	1,71	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	4,00	4,10	3,90	1,90	1,80	0,17
10	Рівненська область	2,11	2,11	2,11	2,11	2,38	2,38	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	20,50	21,10	8,90	17,50	7,00	0,47
11	Чернігівська область	1,28	1,28	1,28	1,28	1,28	1,28	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	17,10	17,60	15,00	13,30	15,10	0,99
12	Сумська область	0,68	1,66	1,66	1,66	1,66	1,66	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	33,20	35,50	33,90	12,70	36,10	1,28
13	Харківська область	0,46	0,46	0,46	0,46	0,72	0,72	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	2,90	4,70	4,60	4,20	3,90	0,76
14	Донецька область	1,65	1,65	1,65	1,65	2,43	2,43	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	42,80	43,10	36,60	36,20	39,40	29,53
15	Луганська область	0,08	0,20	0,20	0,20	0,20	0,20	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	29,10	33,20	28,80	27,70	32,40	8,27
16	Автономна Республіка Крим	2,45	2,45	2,45	2,45	2,45	2,87	0,03	0,04	0,04	0,04	0,04	0,04	23,10	24,10	40,50	38,60	36,30	5,65
17	Миколаївська область	0,07	0,32	0,32	0,32	1,75	1,75	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	1,03	1,59	1,66	1,61	1,71	1,46
18	Херсонська область	6,13	6,84	6,84	6,84	7,47	7,47	0,06	0,07	0,07	0,09	0,10	0,10	0,40	0,06	0,11	0,43	0,13	0,12
19	Запорізька область	0,61	0,62	3,49	3,49	3,49	3,49	0,07	0,06	0,06	0,05	0,07	0,07	13,86	4,70	4,19	4,34	4,67	4,48

Продовження табл. Б.8

№	Прикордонні регіони	потужність очисних споруд прикордонного регіону, у % до загального по країні						питома вага прикордонного регіону щодо викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних та пересувних джерел забруднення у розрахунку на одну особу						питома вага прикордонного регіону щодо викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від автотранспорту, % до загальної кількості викидів по країні					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1	Вінницька область	1,26	1,29	1,31	1,33	1,36	1,33	130,90	117,60	112,50	103,70	112,00	141,10	3,24	3,16	3,17	3,22	3,19	3,21
2	Чернівецька область	0,84	0,82	0,85	1,29	1,31	1,28	47,90	47,60	49,30	50,20	45,40	43,00	1,53	1,64	1,67	1,74	1,61	1,57
3	Одеська область	3,90	4,04	3,76	3,63	3,70	3,79	80,30	73,20	75,80	72,80	70,70	68,80	5,63	5,80	5,80	5,68	5,63	5,65
4	Івано-Франківська область	1,74	1,75	1,78	1,74	1,74	1,70	215,90	196,80	162,90	199,90	180,40	183,40	2,23	2,42	5,80	5,68	2,24	2,21
5	Закарпатська область	0,55	0,54	0,57	0,53	0,57	0,57	73,50	70,40	69,90	71,60	57,60	55,10	2,75	2,85	2,32	2,30	2,79	2,75
6	Львівська область	4,72	4,37	4,44	4,31	4,38	4,25	104,40	99,30	96,70	100,90	99,90	93,90	5,56	5,57	2,95	3,14	5,27	5,13
7	Волинська область	1,01	1,03	1,05	1,03	1,03	1,03	61,20	55,10	55,20	50,90	48,50	46,60	2,04	2,02	5,55	5,42	1,75	1,73
8	Київська область	2,27	2,22	2,21	2,26	2,23	2,23	167,30	154,60	156,40	162,20	179,00	160,90	6,85	6,64	1,95	1,83	7,22	7,12
9	Житомирська область	1,44	1,42	1,40	1,37	1,40	1,40	61,90	65,20	68,20	68,00	67,40	69,80	2,33	2,69	6,41	6,61	2,77	2,97
10	Рівненська область	1,62	1,60	1,64	1,65	1,61	1,62	53,40	45,90	48,80	54,20	52,30	48,40	1,67	1,69	2,79	2,78	1,81	1,82
11	Чернігівська область	0,98	0,98	1,00	0,87	0,87	0,87	86,90	84,20	87,60	89,60	86,40	84,90	2,02	2,05	1,70	1,81	1,89	1,90
12	Сумська область	1,88	1,82	1,87	1,82	1,83	1,84	73,40	70,80	76,20	76,10	69,80	68,10	2,09	2,09	1,96	1,93	1,93	1,84
13	Харківська область	6,84	6,77	6,90	6,63	6,64	6,64	11,30	95,90	101,90	110,20	116,40	119,90	4,94	4,95	2,20	2,02	4,78	4,77
14	Донецька область	20,98	20,71	20,35	21,54	20,31	20,63	391,00	337,50	357,30	391,40	390,70	377,70	8,54	8,00	5,01	5,09	7,90	7,91
15	Луганська область	8,37	8,46	8,57	8,96	9,53	9,48	282,70	255,10	260,40	242,60	233,80	232,40	3,61	3,45	3,48	3,29	3,29	3,35
16	Автономна Республіка Крим	3,59	3,89	3,92	3,80	3,80	3,77	78,80	69,90	72,00	66,30	70,20	66,30	4,72	4,51	4,34	3,92	4,37	4,44
17	Миколаївська область	1,57	1,56	1,58	1,44	1,50	1,55	74,7	71,9	70,10	76,10	74,10	70,90	2,26	2,30	2,21	2,36	2,33	2,37
18	Херсонська область	1,29	1,31	1,33	1,29	1,33	1,32	76,1	73,3	68,00	69,00	68,10	67,60	2,67	2,81	2,68	2,76	2,71	2,80
19	Запорізька область	5,48	5,51	5,52	5,31	5,37	5,36	181,5	154,4	180,50	189,90	176,70	198,30	4,19	3,94	4,25	4,51	4,40	4,47

Продовження табл. Б.8

№	Прикордонні регіони	утворення відходів І-Ш класів небезпеки прикордонного регіону у розрахунку на одну особу						утилізовано, оброблено (перероблено) відходів прикордонного регіону, % до загальної кількості по країні						наявність відходів у прикордонному регіоні, % до загальної кількості по країні						спалено відходів прикордонного регіону, % до загальної кількості по країні					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
1	Вінницька область	2,5	1,50	0,40	0,40	0,30	0,20	0,34	0,28	0,32	0,23	0,60	0,15	0,001	0,001	0,196	0,186	0,184	0,184	0,888	0,00	3,23	3,42	3,55	4,28
2	Чернівецька область	0,2	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,01	0,00	0,02	0,03	0,08	0,06	0,000	0,000	0,013	0,014	0,014	0,016	0,000	0,00	1,73	1,82	1,76	1,85
3	Одеська область	3,3	2,50	3,10	5,40	3,50	4,40	0,10	0,10	0,26	0,08	0,03	0,02	0,006	0,006	0,007	0,003	0,009	0,012	0,710	0,42	4,08	4,21	3,25	1,45
4	Івано-Франківська область	5,1	3,00	2,50	2,60	7,80	3,80	0,23	0,04	0,42	0,24	0,37	0,35	0,270	0,309	0,268	0,255	0,267	0,268	5,684	5,07	1,82	4,26	5,77	11,07
5	Закарпатська область	2,9	0,90	6,40	8,20	3,80	3,60	0,12	0,09	0,01	0,01	0,00	0,00	0,002	0,002	0,007	0,007	0,011	0,012	0,178	0,00	1,34	0,37	1,22	1,08
6	Львівська область	0,5	0,60	0,80	0,60	0,60	0,70	0,07	0,06	0,03	0,12	0,12	0,11	1,131	0,909	1,317	1,314	1,274	1,451	0,888	1,48	0,99	1,86	3,28	3,93
7	Волинська область	1,2	0,80	0,70	0,70	0,70	1,20	0,02	0,03	0,01	0,03	0,04	0,05	0,008	0,007	0,129	0,103	0,102	0,102	0,178	0,21	2,29	1,11	2,78	1,84
8	Київська область	5,2	1,90	4,10	1,60	15,80	15,00	0,15	0,20	0,89	0,62	0,38	0,35	0,755	0,756	0,277	0,287	0,270	0,274	6,039	0,00	1,45	0,90	1,56	2,07
9	Житомирська область	3,5	3,60	3,90	3,30	14,10	1,10	0,01	0,03	0,11	0,07	0,08	0,06	0,150	0,170	0,047	0,046	0,048	0,044	0,355	0,21	5,01	4,42	6,13	4,04
10	Рівненська область	1,3	1,20	2,90	3,40	2,40	0,80	0,04	0,04	0,08	0,10	0,12	0,04	0,059	0,060	0,066	0,181	0,182	0,186	1,243	0,00	8,92	12,52	8,39	8,68
11	Чернігівська область	8,0	1,40	3,20	1,10	0,90	0,70	0,02	0,03	0,06	0,06	0,07	0,16	0,012	0,016	0,067	0,064	0,065	0,065	13,499	0,21	1,07	1,16	0,85	0,91
12	Сумська область	126,3	58,60	98,90	146,00	135,3	81,50	10,57	4,71	0,18	0,24	0,22	0,14	8,806	8,899	0,204	0,014	0,188	0,187	6,572	43,76	2,70	3,15	2,11	2,30
13	Харківська область	29,8	27,20	55,60	54,20	45,20	43,80	0,70	0,58	0,19	0,18	0,21	0,18	0,492	0,529	0,295	0,001	0,276	0,279	2,842	2,11	8,19	6,61	4,09	5,67
14	Донецька область	142,2	42,10	49,80	30,00	31,90	26,10	13,30	11,82	11,73	12,91	9,16	7,43	30,999	30,365	19,132	18,532	18,599	11,545	9,94	8,09	7,76	8,80	10,20	
15	Луганська область	11,9	8,70	10,30	11,10	10,20	12,40	0,19	0,11	2,60	4,13	3,49	3,61	4,385	4,329	4,951	10,136	0,987	10,153	27,709	20,51	1,96	2,52	2,32	2,84
16	Автономна Республіка Крим	111,2	107,4	136,7	139,5	133,5	1,70	1,70	1,70	0,12	0,18	0,21	0,26	7,274	8,260	0,344	0,335	0,343	0,364	0,888	4,44	0,07	1,40	1,12	0,09
17	Миколаївська область	169,2	168,5	159,1	134,1	159,4	129,8	21,97	30,34	0,03	0,03	0,04	0,05	1,969	1,560	0,310	0,296	0,299	0,305	0,533	0,63	0,30	2,12	2,36	2,86
18	Херсонська область	27,5	30	78,90	99,90	97,90	84,00	0,70	3,47	0,02	0,03	0,02	0,02	0,050	0,043	0,002	0,001	0,003	0,006	0,888	0,63	2,52	2,03	1,89	2,36
19	Запорізька область	208,2	41,6	23,20	16,30	14,00	11,10	1,87	1,03	1,15	1,10	1,17	0,91	39,015	39,607	1,054	0,996	0,983	0,991	0,355	0,42	2,94	3,21	10,14	8,76

Джерело: складено автором.

Таблиця Б.9

Інтегральний показник за усіма складовими транскордонного ефекту 2008–2013 рр.

Прикордонні регіони		Інтегральний транскордонний ефект						
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	за 2008-2013 рр.
Співробітництво з країнами- членами ЄС	Вінницька область	1,287554302	1,255665452	1,399964852	1,377968449	1,241977	1,20358926	1,293347275
	Чернівецька область	1,069342358	1,116907026	1,151983144	1,353985037	1,408429	1,200015499	1,213380388
	Одеська область	1,813698357	1,90182932	1,892097285	2,171603486	2,156126	2,106107464	2,003553166
	Івано-Франківська область	2,221180715	2,505486068	2,20890582	2,456497451	2,006522	2,017000648	2,230224536
	Закарпатськ а область	1,597695884	1,687337309	1,631369414	1,685151411	1,66846	1,294101303	1,590134989
	Львівська область	2,340169125	2,376226617	2,211875049	2,281605875	2,524918	2,375682585	2,350368869
	Волинська область	1,167645039	1,321395423	1,525239121	1,540063903	1,410399	1,537626039	1,413052781
Співробітництво з країнами СНД	Київська область	2,499223037	2,356995442	2,207285684	1,95866574	2,872236	2,263720464	2,34815168
	Житомирськ а область	1,731617998	1,782917153	1,502625617	1,808037111	1,751503	1,404012272	1,658913887
	Рівненська область	1,577261961	1,412615055	1,672057943	1,974967637	1,515591	1,428719358	1,590192383
	Чернігівська область	1,731127621	1,522319237	1,468999722	1,665706871	1,505587	1,336730537	1,535122478
	Сумська область	2,858370591	2,383897507	2,587488286	2,334113604	2,637221	2,143860154	2,48313912
	Харківська область	3,252659887	3,194418739	3,192407801	2,83061354	3,247296	3,371360948	3,177972585
	Донецька область	4,098693084	4,187141722	3,653831921	3,947973529	2,940679	4,074867313	3,79663646
	Луганська область	2,786651098	2,376990203	2,352269119	2,677315109	2,412848	2,609841149	2,532183926
	Автономна Республіка Крим	2,967015201	2,623834155	2,349657296	3,338724305	2,673052	2,146999555	2,662855089
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	Миколаївськ а область	2,284000472	2,326785077	2,077458451	2,401353434	2,061199	2,33729495	2,245336163
	Херсонська область	1,638350395	1,696813325	1,514127017	1,643664333	1,532066	1,797632218	1,635362874
	Запорізька область	3,340557464	2,928079619	2,399844084	2,922751002	2,809384	2,912382795	2,875656465

Джерело: розроблено автором.

Додаток В

Таблиця В.1

Коефіцієнт товарообміну прикордонних регіонів України із Польщею
за 2008–2013 роки

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			РОКИ						Середній рівень 2008-2013
			2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами- членами ЄС	1	Вінницька область	6,3194	4,8031	5,019	5,28584	3,8666	2,7261739	4,516574
	2	Чернівецька область	3,7389	1,7551	0,348	2,2505	1,78157	1,6780826	1,576975
	3	Одеська область	1,3115	0,7636	0,957	1,21039	2,3707	1,8596467	1,312488
	4	Івано- Франківська область	12,441	4,7234	5,515	7,152	3,50127	2,1841116	5,106302
	5	Закарпатська область	7,9768	5,375	4,246	4,55515	4,21686	5,410164	5,161882
	6	Львівська область	24,73	18,348	19,45	17,5382	16,6224	16,17051	18,61445
	7	Волинська область	17,68	11,163	13,15	10,8519	10,1444	10,379851	11,98679
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	7,3035	5,2129	5,627	4,73545	4,64186	4,6291124	5,285385
	9	Житомирська область	6,8796	3,2732	3,408	4,26007	4,23155	4,2650846	4,250978
	10	Рівненська область	5,9785	6,7285	4,963	6,26095	4,78073	3,6774374	5,292348
	11	Чернігівська область	2,5781	0,9296	1,515	1,87321	1,57499	1,4269932	1,575332
	12	Сумська область	2,1685	1,1996	1,649	1,61857	1,16825	1,1211321	1,444685
	13	Харківська область	1,5018	0,9785	0,996	1,51098	1,28039	1,0582667	1,200793
	14	Донецька область	3,5958	2,09	3,219	3,49652	2,728	2,7302915	2,927918
	15	Луганська область	8,389	1,4375	1,848	4,24555	5,15558	5,8465806	3,765754
	16	Автономна Республіка Крим	0,7767	0,4198	0,409	0,4724	0,51213	0,3943168	0,48321
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	0,1979	0,1068	0,179	0,18728	0,22923	0,348124	0,195842
	18	Херсонська область	0,7722	0,5031	0,358	0,44409	0,33718	0,370225	0,444569
	19	Запорізька область	46,212	9,6392	10,88	14,1849	9,07778	6,9658469	12,77595

Джерело: розраховано автором.

Таблиця В.2

Коефіцієнт товарообміну прикордонних регіонів України із Словаччиною за
2008–2013 роки

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			РОКИ						Середній рівень 2008-2013
			2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами - членами ЄС	1	Вінницька область	0,27525	0,17516	0,07333	0,32762	0,07761	0,18399	0,159620453
	2	Чернівецька область	1,37489	0,94316	0,18931	0,2266	0,1529	0,08058	0,296933209
	3	Одеська область	0,1749	0,14567	0,2881	0,21145	0,05911	0,05076	0,129225016
	4	Івано-Франківська область	2,5423	0,54124	0,87545	0,91447	0,77994	0,5191	0,874087556
	5	Закарпатська область	17,2245	7,91383	9,50603	8,63446	5,76024	5,35766	8,375885272
	6	Львівська область	1,88917	1,51582	1,42799	1,32853	0,88235	0,88598	1,272564952
	7	Волинська область	14,7343	2,20616	1,52828	1,43676	1,74436	1,67463	2,43511089
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	1,29234	0,51628	0,56745	0,39896	0,41038	0,37692	0,534678103
	9	Житомирська область	0,6346	0,5724	0,72201	0,5767	0,50733	0,42841	0,565987925
	10	Рівненська область	0,78141	0,65262	0,82233	0,34215	0,42602	0,29639	0,512485683
	11	Чернігівська область	0,15597	0,10487	0,14507	0,04744	0,05597	0,0493	0,082293019
	12	Сумська область	0,47628	0,93199	0,22584	0,47297	0,3271	0,3643	0,422027189
	13	Харківська область	0,37439	0,10314	0,07099	0,10163	0,09977	0,17408	0,130052643
	14	Донецька область	1,63995	0,74083	1,32548	1,61201	0,67784	0,8651	1,072539238
	15	Луганська область	1,52333	0,36493	0,62449	0,97162	0,68237	1,19945	0,806933232
	16	Автономна Республіка Крим	0,39173	0,13169	0,29701	0,48663	0,35271	0,34239	0,310746009
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	0,02271	0,00682	0,02473	0,01992	0,02246	0,00885	0,015731473
	18	Херсонська область	0,17268	0,06224	0,10461	0,06318	0,00859	0,00565	0,038870469
	19	Запорізька	8,08269	3,96241	4,00521	5,11105	4,77355	5,23562	5,039763375

Джерело: розраховано автором.

Таблиця В.3

Коефіцієнт товарообміну прикордонних регіонів України із Угорщиною за
2008–2013 роки

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			РОКИ						Середній рівень 2008-2013
			2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами -членами ЄС	1	Вінницька область	0,6029	0,2112	0,8574	0,5675	0,3666	0,1745	0,3978
	2	Чернівецька область	0,8594	0,7397	0,0893	0,6531	0,4949	0,4315	0,4465
	3	Одеська область	0,7590	0,4460	0,4191	0,5336	0,5658	0,2345	0,4645
	4	Івано- Франківська область	5,6113	1,5471	2,8517	2,6893	1,7436	1,5716	2,3815
	5	Закарпатська область	78,2987	42,8481	47,6932	45,1861	39,3822	32,9516	45,9255
	6	Львівська область	1,4977	1,2129	1,4482	2,1187	1,1289	1,1268	1,3860
	7	Волинська область	5,0832	3,1184	10,4671	16,0545	7,9389	5,7884	7,0464
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	4,1442	2,3581	2,0606	1,6842	0,2486	1,4433	1,5166
	9	Житомирська область	1,2198	1,3065	0,8552	0,7986	0,9967	0,9872	1,0115
	10	Рівненська область	1,8111	1,1070	1,3503	0,9420	0,7496	0,6167	1,0278
	11	Чернігівська область	0,1562	0,0982	0,4254	0,3916	0,2687	0,4017	0,2551
	12	Сумська область	0,8357	0,1622	0,3990	0,5407	0,1061	0,0789	0,2501
	13	Харківська область	0,4347	0,2207	0,2925	0,2481	0,2803	0,9308	0,3493
	14	Донецька область	0,7552	0,2870	0,5358	1,3522	1,4102	1,5363	0,8355
	15	Луганська область	5,2293	1,3720	0,6466	3,0846	4,8372	9,3073	2,9388
	16	Автономна Республіка Крим	0,2493	0,0980	0,1185	1,5627	0,0979	0,0905	0,1850
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	0,1726	0,1209	0,1548	0,2712	0,2230	0,1389	0,1734
	18	Херсонська область	0,3414	0,2127	0,1016	0,0591	0,1137	0,2137	0,1482
	19	Запорізька	1,6080	0,6828	0,5212	0,4700	0,3355	0,4857	0,5938

Джерело: розраховано автором.

Таблиця В.4

Коефіцієнт товарообміну прикордонних регіонів України із Угорщиною за
2008–2013 роки

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			РОКИ						Середній рівень 2008- 2013
			2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами - членами ЄС	1	Вінницька область	0,18827013	0,24522	0,24743	0,26817	0,42415	0,6318033	0,305996561
	2	Чернівецька область	2,632310653	2,46275	3,07727	3,53476	3,6059	4,23488129	3,201521976
	3	Одеська область	5,748512576	2,44146	3,1777	4,27107	3,19386	3,00456264	3,49670206
	4	Івано- Франківська область	3,56993793	0,79896	1,78879	3,47574	2,87782	2,21556055	2,198987627
	5	Закарпатськ а область	2,343473652	2,1501	2,67658	2,66687	2,41384	1,50562737	2,252790677
	6	Львівська область	2,43089154	1,02903	0,77963	0,83227	0,64952	0,43190571	0,877111435
	7	Волинська область	0,738509074	0,45303	0,47054	0,78224	0,81009	1,20190855	0,702214799
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	1,371025864	0,61755	0,74258	0,84971	0,69279	0,55302974	0,767679456
	9	Житомирськ а область	0,560501066	0,31795	0,38408	0,53278	0,44285	0,54492978	0,454377741
	10	Рівненська область	0,141168111	0,00661	0,66486	0,77727	0,79466	0,90749341	0,265167135
	11	Чернігівська область	0,738141842	0,0269	1,65848	1,73313	1,53921	0,9322211	0,658982062
	12	Сумська область	1,544219618	1,1466	1,94063	1,80148	0,84529	0,81411032	1,27320275
	13	Харківська область	0,147259594	0,13386	0,13372	0,209	0,17782	0,24793674	0,170177216
	14	Донецька область	1,889065502	1,05917	2,03586	2,31364	0,78484	0,44425882	1,219305226
	15	Луганська область	0,748407584	0,47996	0,55635	0,50085	0,52283	0,5529752	0,554086906
	16	Автономна Республіка Крим	0,112570802	0,0659	0,04915	0,15838	0,12425	0,22343271	0,108183794
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївськ ка область	0,289884131	0,07474	0,02256	0,06234	0,17384	0,04882311	0,079819525
	18	Херсонська область	0,192470256	0,11902	0,12175	0,16566	0,12411	0,13782575	0,141136159
	19	Запорізька	15,07891985	2,60858	3,49881	3,92405	2,35949	1,74846911	3,613967519

Джерело: розроблено автором.

Таблиця В.5

Коефіцієнт товарообміну прикордонних регіонів України із Молдовою за
2008–2013 роки

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			РОКИ						Середній рівень 2008-2013
			2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами членами ЄС	1	Вінницька область	1,32231	0,74822	0,9352	1,0988	1,2607	0,94723	1,032862578
	2	Чернівецька область	1,85791	1,10713	0,69132	0,71842	0,50666	0,53794	0,808082788
	3	Одеська область	4,77322	2,67872	2,90005	2,03883	1,58984	1,51689	2,381254433
	4	Івано-Франківська область	1,40813	1,39335	0,99497	0,81767	0,49489	0,51507	0,860816886
	5	Закарпатська область	0,26971	0,08445	0,10016	0,0773	0,10676	0,31804	0,134755076
	6	Львівська область	1,18472	0,73999	0,64172	0,69345	0,5938	0,44182	0,683935507
	7	Волинська область	0,50095	0,37985	0,40081	0,46987	0,49163	0,37632	0,433432469
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	1,46282	0,73086	0,79331	0,87493	0,68325	0,66292	0,833835926
	9	Житомирська область	0,7429	0,58119	0,56274	0,69064	0,64602	0,51227	0,617672967
	10	Рівненська область	0,46845	0,77442	0,3165	0,42938	0,32787	0,2685	0,403877807
	11	Чернігівська область	1,25608	1,17124	0,70732	0,78087	0,94778	0,74632	0,911830726
	12	Сумська область	0,81073	0,93753	1,14869	0,97458	0,9485	0,80305	0,930271624
	13	Харківська область	0,10101	0,98889	0,89699	0,91427	0,70424	0,61166	0,572705179
	14	Донецька область	0,01831	0,57878	0,4073	0,70179	0,59217	1,07358	0,352710417
	15	Луганська область	1,59178	1,16305	0,88441	0,64516	0,58189	0,70194	0,869275952
	16	Автономна Республіка Крим	0,66655	0,28468	0,32698	0,38526	0,40319	0,34854	0,386993175
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	0,16574	0,12825	0,10323	0,10734	0,0916	0,09156	0,112014086
	18	Херсонська область	0,26999	0,22024	0,19052	0,27712	0,27491	0,29725	0,252073834
	19	Запорізька	4,59749	1,79623	1,63138	2,11758	1,89932	1,82238	2,149902465

Джерело: розраховано автором.

Таблиця В.6

Коефіцієнт товарообміну прикордонних регіонів України із Білорусією за
2008–2013 роки

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			РОКИ						Середній рівень 2008- 2013
			2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами членами ЄС	1	Вінницька область	2,45047	3,06955	4,23512	2,39255	5,2609	4,56089	3,496983693
	2	Чернівецька область	2,67897	2,07174	0,59459	1,04034	0,92055	1,40728	1,282390749
	3	Одеська область	1,68649	1,2754	1,01766	1,41923	1,86548	1,51225	1,435875974
	4	Івано-Франківська область	1,31925	0,79424	4,64938	1,48109	1,14497	0,59978	1,305688832
	5	Закарпатська область	6,00028	5,07823	3,94289	9,82921	12,0684	17,2329	7,9135422
	6	Львівська область	8,42743	6,36455	7,08917	18,3416	15,5756	4,22736	8,783508943
	7	Волинська область	4,20809	3,26121	3,88235	7,31886	2,70273	6,56528	4,365254241
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	4,76377	4,7006	6,83942	6,26254	5,41957	2,27585	4,773428275
	9	Житомирська область	3,03839	10,5378	10,3435	6,69974	2,70524	2,01055	4,789314511
	10	Рівненська область	4,65325	2,28716	2,99105	2,26062	1,96167	1,89993	2,539477135
	11	Чернігівська область	4,81805	4,08714	5,57192	6,90886	6,11596	2,2511	4,674770892
	12	Сумська область	4,62319	1,56474	2,3379	3,47079	3,37462	1,58251	2,606364913
	13	Харківська область	3,53721	1,81444	2,39116	2,32411	1,98195	1,9408	2,27103465
	14	Донецька область	4,14569	1,99655	2,52578	2,30291	2,83922	2,4448	2,634299774
	15	Луганська область	2,69379	1,67754	2,08974	2,69192	2,93444	2,67462	2,417294081
	16	Автономна Республіка Крим	1,8602	1,25921	1,24155	1,51544	1,29193	1,31866	1,399336757
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	2,06513	0,86081	1,29413	1,52462	0,85093	0,80086	1,15631038
	18	Херсонська область	0,4706	0,45306	0,54595	0,35858	0,27166	0,236	0,37260427
	19	Запорізька область	14,0839	8,01151	9,98811	6,5942	4,21804	3,51954	6,925426227

Джерело: розроблено автором.

Таблиця В.7

Коефіцієнт товарообміну прикордонних регіонів України із Росією
за 2008–2013 роки

ПРИКОРДОННІ РЕГІОНИ			РОКИ						Середній рівень 2008-2013
			2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Співробітництво з країнами -членами ЄС	1	Вінницька область	11,0747	9,62619	10,1275	7,80883	6,31186	6,41825	8,36067853
	2	Чернівецька область	4,72927	3,19784	2,08723	3,35398	2,66394	3,19509	3,107884826
	3	Одеська область	42,9408	25,0342	22,0592	11,371	14,3377	18,5528	20,38358122
	4	Івано- Франківська область	18,0043	4,16547	13,574	30,6611	23,9148	4,49769	12,23672467
	5	Закарпатська область	4,99889	7,56149	12,6888	26,295	17,5766	19,6059	12,7746623
	6	Львівська область	9,68447	4,27427	4,64553	6,20612	5,26593	4,32228	5,482731985
	7	Волинська область	15,1324	6,21933	9,54848	15,5641	9,70658	8,75597	10,29232039
Співробітництво з країнами СНД	8	Київська область	25,0007	18,4048	23,7735	26,1792	22,8292	17,3019	21,99141567
	9	Житомирська область	11,1287	7,89382	7,43249	8,01112	9,07403	8,95129	8,670437644
	10	Рівненська область	13,3848	11,4222	17,3852	21,1198	30,1727	58,2292	21,49467621
	11	Чернігівська область	52,7006	11,3314	11,7736	13,196	11,327	9,33588	14,6314316
	12	Сумська область	33,5858	27,4562	28,8135	12,2894	12,2957	25,2358	21,59147165
	13	Харківська область	32,84	19,7587	23,3938	25,2436	22,8543	20,4342	23,73867881
	14	Донецька область	26,6744	15,8623	22,0569	39,0829	35,2947	33,1684	27,44127564
	15	Луганська область	91,0098	76,78	114,349	156,82	74,1732	61,8233	91,17903566
	16	Автономна Республіка Крим	13,256	9,04871	9,4724	10,759	12,0612	11,6779	10,94791942
Співробітництво через морський кордон з іншими країнами	17	Миколаївська область	6,96888	7,18898	5,87069	6,61459	6,46715	6,18375	6,533779363
	18	Херсонська область	2,34183	1,39768	2,55039	2,32985	1,95807	2,34827	2,114687052
	19	Запорізька	217,293	110,403	115,772	129,036	120,717	95,937	126,7697771

Джерело: розроблено автором.

Таблиця В.9

Вихідні дані для розрахунку коефіцієнту товарообміну прикордонних регіонів України із сусідніми країнами

№	Прикордонні регіони	Молдова											
		Експорт						Імпорт					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	19772,9	12852,3	17016,3	27672,7	30884,9	30962,4	6524,2	1921,8	4605,8	3792,2	10241,5	2131,2
2	Чернівецька область	11375,4	7234,9	4576,1	6608,7	4477,6	5405,6	4953,0	2071,6	2127,2	1873,0	1930,9	2089,0
3	Одеська область	162026,1	95824,5	98997,0	70795,1	50247,7	40422,9	41647,9	13503,2	22938,1	35747,8	28632,5	35388,6
4	Івано-Франківська область	21168,5	23511,7	20194,2	21691,9	15654,0	19240,4	3944,8	408,9	62,1	64,5	128,6	31,7
5	Закарпатська область	760,1	881,5	1045,4	957,8	862,2	6379,3	2374,3	44,8	378,6	198,8	75,9	313,4
6	Львівська область	34693,0	21839,6	22423,9	28295,1	25580,1	24598,8	3373,3	1045,2	1711,2	3902,6	8059,0	4025,2
7	Волинська область	6308,8	4548,2	5515,0	7361,2	9351,6	8142,1	79,3	77,7	216,7	696,1	439,4	28,1
8	Київська область	48215,4	25977,3	31100,9	40296,3	41354,4	45234,5	1346,9	504,2	1147,6	1966,5	3579,7	4597,9
9	Житомирська область	10836,2	8241,8	10241,6	14734,2	15469,9	13873,3	303,4	303,4	293,2	240,3	442,4	207,1
10	Рівненська область	6502,3	10144,0	4950,0	8242,6	6840,2	6290,3	80,6	273,5	63,0	35,2	103,5	134,9
11	Чернігівська область	17856,7	14799,3	9871,3	14513,4	20465,4	17291,5	828,4	2315,2	2127,2	1873,0	1930,9	2570,8
12	Сумська область	12264,3	13727,7	18813,9	20637,8	21431,0	18869,9	253,1	593,0	554,0	158,6	124,5	0,0
13	Харківська область	0,0	53173,7	55187,0	67595,2	56684,7	51721,0	4561,5	4495,3	2694,0	2223,2	572,0	671,4
14	Донецька область	0,0	57879,9	49607,2	98848,8	92598,4	184829,0	1207,4	811,1	1295,4	10690,7	4219,1	2625,0
15	Луганська область	45034,6	27539,4	40111,2	36681,7	34013,7	42198,6	71,8	27,6				
16	Автономна Республіка Крим	12844,2	4817,0	6538,8	8891,1	9533,1	6379,3	4600,3	2152,1	3045,4	3965,3	6399,9	9188,0
17	Миколаївська область	13927,5	9889,9	10087,2	12830,8	11113,9	12191,1	3052,2	1391,5	1275,8	1572,6	1548,8	1312
18	Херсонська область	10625,5	7500,1	7508,4	12017,1	12106,4	12411,9	656,5	598,0	376,3	1321,5	1927,4	3710,8
19	Запорізька область	59459,4	22658,1	23556,9	37839,7	36056,6	40425,0	3406,3	663,4	1133,5	3475,7	2792,4	1638,3

Продовження табл. В.9

№	Прикордонні регіони	Румунія											
		Експорт						Імпорт					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	1239,8	2930,2	2620,2	4216,7	7391,1	12158,5	2530,9	1530,9	3175,8	3423	5396,9	9363
2	Чернівецька область	14688,9	11494,8	16550,0	25082,8	25326,3	29270,3	8429,6	9215,9	13771,6	17129,5	21239,2	25497,1
3	Одеська область	9087,0	5392,5	8036,9	8945,7	23071,8	2878,1	253915,1	110164,4	157947,5	250370,4	179868,8	190490,7
4	Івано-Франківська область	57178,2	11519,8	33613,5	72930,2	57230,4	57513,8	6648,3	2232,5	2928,1	15788,2	28068,5	12608,6
5	Закарпатська область	15379,1	16506,8	24709,3	34021,5	26650,9	21066,7	13687,8	9898,0	14897,3	12949,8	24370,1	13278,9
6	Львівська область	17548,3	32299,5	21039,9	25250,6	21484,9	17483,2	68120,8	3649,5	10850,4	17197,3	17956,7	10362,5
7	Волинська область	564,5	570,7	1790,7	2177,8	2975,1	4255,4	8622,1	4662,1	4687	11202,6	12662,4	22153,8
8	Київська область	12668,2	8222,0	9701,1	9636,7	12661,0	7271,2	35411,2	14358,2	23559,7	40597,5	35586	37023,7
9	Житомирська область	1796,9	2466,6	3372,7	5849,5	7580,9	9146,0	6593,1	2133,9	3816,2	5817,3	3374,6	5681,8
10	Рівненська область	1985,8	87,5	7413,9	13252,3	15136,3	14723,1	0	0	3142,6	1612	2182,5	7257,8
11	Чернігівська область	1689,0	245,3	14398,7	19447,8	14679,3	20114,6	9060,6	121,7	13771,6	17129,5	21239,2	656,7
12	Сумська область	17610,1	10954,8	19659,1	27329,2	16027,0	16755,6	7396,2	6690,4	10238,3	10351	2978,1	1805,6
13	Харківська область	3990,7	2159,8	1426,9	2244,2	1642,9	7996,0	4550	5679,1	7208,6	13703,2	12824,3	13551,3
14	Донецька область	201764,8	94428,1	247056,4	345771,3	94721,1	70481,5	11349,1	2580,1	13309,3	25176,7	37753,2	8764
15	Луганська область	27503,1	16222,5	23859,3	26057,5	25531,6	29847,8	4638,3	2106,6	1405,5	2525,9	5127,9	3458,8
16	Автономна Республіка Крим	2882,6	1112,4	1368,1	4985,2	1995,5	10429	51,5	410	76,1	922,6	3477	843,6
17	Миколаївська область	16118,7	2702,7	65,2	53,5	25,2	-	9391,8	2871,9	1683,6	8233,8	25278,6	7021,7
18	Херсонська область	7615,2	1795,1	756,8	1048,9	2592,2	4006,6	523,8	2653	4125,4	7132,8	4181,1	4268
19	Запорізька	46467,0	13716,6	30351,2	45144,0	29315,4	29014,5	163946,7	21176,8	24687,5	33139,4	22639,8	12812,9

Продовження табл. В.9

№	Прикордонні регіони	Угорщина											
		Експорт						Імпорт					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	6894,9	1883,2	14395,3	12770,2	10007,3	3217,7	5165,9	2244,6	5469	3435,3	1904,4	3208
2	Чернівецька область	4074,1	1276,1	864,1	606,8	614,8	150	3500,3	4995,3		7210,7	5900,6	6047,2
3	Одеська область	5102,3	1682,9	1183,1	11948,6	6913,8	3233,3	21832,3	12030,4	14433,8	7616,8	23849,9	7942,8
4	Івано-Франківська область	66190	11023,5	27601,8	46090	26693	5544,7	20414	8414,8	23029,8	18439,9	20716	48799,6
5	Закарпатська область	612434,1	424155,5	537961,6	645653,3	672762,5	537704,5	409736,6	106220,4	181390,7	157466,4	157451	148223,5
6	Львівська область	10228,6	17969	9860,6	8956,5	10601,2	7383,4	38358,3	23644,2	45366,6	96761,2	53720,3	69764,5
7	Волинська область	9088,2	31471,2	43369,6	77229	42490,8	37824,9	55783,9	6584,9	107566,3	205901,1	116265,3	91609,4
8	Київська область	13902,1	4571,6	6238,1	4976,1	4231,8	4128	129373,5	80184,7	82136,3	91001,5	11061	108968,8
9	Житомирська область	10394,3	10101,7	7784,5	8566,1	11569,7	14049,4	7803,9	8821,2	8104,7	7688,8	9297,8	8650
10	Рівненська область	21661,8	12255,9	10870,8	8861,2	10086	11506,1	3570	2393,7	10387,5	9069,7	5745,3	2531,6
11	Чернігівська область	433,8	272,7	542	1013	467,3	813,3	1877,8	1150,8	6528,2	7210,7	5900,6	9800
12	Сумська область	12773	2251,6	4069	3805,7	607	1196,1	754,9	351,5	3230,1	7197	2020,1	511,6
13	Харківська область	4688,5	3303,6	5073,1	3081,3	3825	6938	20801,3	9445,1	13848	15492	18942,1	73959,7
14	Донецька область	28166	12460,3	37173,4	194719,4	201366,8	256356,6	57079,5	16573,7	30882,9	21718,1	38635	19979,6
15	Луганська область	204095,8	37981,4	15729,7	156358,8	271826,7	552671,2	17194,6	14122,5	13311,8	19668,1	12144,3	6502,9
16	Автономна Республіка Крим	5347,8	1928,4	3084,3	12840,4	3282,2	4146	426,6	62,3	699,4	46762	983	379,5
17	Миколаївська область	232,5	874,5	1893,1	3520,1	3386,9	1387,7	700,9	2277,8	488,7	255,8	3724,7	6995,3
18	Херсонська область	2858,6	3196,3	1383,4	1505,1	4150,3	2817,2	3153,7	392,8	348,6	1208,6	2067,5	10002,4
19	Запорізька область	14169,6	6671,1	4183,9	3574,6	3033,5	1531,5	7129,7	1535,9	2499,6	4729,5	3310,8	9840,9

Продовження табл. В.9

№	Прикордонні регіони	Словаччина											
		Експорт						Імпорт					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	2036,8	2315,6	1019,9	8815,6	1264,6	4110,1	2832,3	1195,3	691,1	566,8	1284,1	2633
2	Чернівецька область	1228,9	2607,2	1871,3	1921,7	1558,7	210,2	10912,4	5393		790,5	454,4	947,2
3	Одеська область	1625,5	168,7	122,1	2797,8	118,8	413,1	5184	5323,5	13045,7	9692,2	2415,1	2056,6
4	Івано-Франківська область	32692,9	4809,8	8159,8	8127,9	8853,6	9276,8	11357,8	4397,8	9574,7	16131,8	16133,3	9962,6
5	Закарпатська область	102651,6	65930,3	72125,6	112548,2	88612,3	91387	103831	27572,4	26856,1	32155,8	24520,1	21965,1
6	Львівська область	21517,1	32185,4	20236,5	24200,5	20502,6	18404,6	40500,8	21436	38407,4	43686,9	32822,3	42467,3
7	Волинська область	11165,7	11626,4	9762,3	10754	11636,8	11921	176062,2	12926,6	11510,8	13619,3	21761,3	24356,3
8	Київська область	5390,3	3035,9	8693,1	4697,8	5550,5	4776,5	39904,1	15979,6	16227,1	17827,6	21500,3	24241,9
9	Житомирська область	4038,9	3271,8	3696,7	4719,9	2960,8	3691,3	4732,1	5035,2	9792,5	7923	9644,4	8187,8
10	Рівненська область	8971	6209,5	10581,9	2857,7	5904,3	3044,7	1145,1	700,4	607,1	2384	1228,1	1415,1
11	Чернігівська область	1750,8	571,2	787,1	213,3	881,9	865	568,2	960,8	1678,8	790,5	454,4	178,6
12	Сумська область	3602,7	10954,8	841,4	1943	535,8	2436,5	4022,4	3375,9	3218,8	8181,3	7362,9	7219,8
13	Харківська область	3709,2	808,4	1861	1920,8	2573,1	2546,7	17019,5	5088,7	2496,1	5626,1	5468,7	8361,4
14	Донецька область	138247,5	49277,9	124522,9	206395,7	92563,9	132135,8	52793,5	27236,9	46234,8	51732,4	22467	23171,2
15	Луганська область	54238,7	10943	16224,3	50432,9	36740,4	64460,9	11066,8	2995,9	12065,5	4975,9	3109,6	7281,1
16	Автономна Республіка Крим	5816,4	1178,7	4295	9242,4	7224,2	5289,5	4325,9	2296,1	5322,4	9330,7	8068,8	11583,3
17	Миколаївська область	0	0	403	499,6	718,5	0	2034,4	547,1	2468,5	2278,4	2594,2	1271,6
18	Херсонська область	1985,5	2068	4233,7	3082,8	277,8	322,9	5212	254,6	201,7	0	149,1	0
19	Запорізька	86590,4	11205,7	28497,8	51013,7	60965,6	49966,8	22519,6	39721,7	33948,1	50122,3	42810,8	74175,3

Продовження табл. В.9

№	Прикордонні регіони	Польща											
		Експорт						Імпорт					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	47436,8	51832,2	61185,8	93485,4	80731,5	55795,4	77281,3	42811,4	48219,4	53809,4	41291,9	40701,4
2	Чернівецька область	4581,9	4926,5	3346,9	3591,3	2721,3	3732,2	28324	9826		23135,3	20459,2	19741,3
3	Одеська область	12991,4	11757,6	25801,8	28433,5	87834,8	57733,3	39508,6	21310,6	22531,6	41746,4	60398,2	59426,7
4	Івано-Франківська область	86404	21801,9	34212,2	120452,2	53939,8	16489,9	134399,2	57961,7	76727,7	67628,9	54270,8	61314
5	Закарпатська область	52542,4	38804	42298,8	46939,6	46798,2	68228,8	50992,7	24153,1	18923,8	33546,9	41588,6	57509
6	Львівська область	118326,9	125947,8	175489,2	229011,6	225555,7	326817	732350,3	510418,7	608591,7	647885,4	761193,3	762368,3
7	Волинська область	41603,4	36578,4	44289,8	45520	42317,9	68619,1	165676,9	91545,4	132880,4	133666,2	152072,5	154255,6
8	Київська область	30970	31916,9	32845,4	30415,7	30309,5	33625,3	215050,9	153492,5	206973,8	235350,2	274683,6	314978,2
9	Житомирська область	19637,9	12574,4	19857,8	38448,7	35314,1	27760,2	81253	34685,4	43688	52845,2	65247,6	86046,5
10	Рівненська область	33233,1	63869,7	43732,1	65644,5	55641,7	36647,7	47116,5	25653,8	33716,9	53289	45912,7	48373,6
11	Чернігівська область	22918,8	7979,8	11002,8	15559,5	15798,4	8201,9	14407	4445,8	14204,9	23135,3	20458,3	28037,5
12	Сумська область	15591,7	6370,5	5468,1	7938,6	6712,5	7562,1	17486,5	11939,6	23447,5	27974,1	21885,6	22118
13	Харківська область	24527,6	14136,3	12443,8	39811,7	27554,1	23785,7	60882,2	41414,7	50358,7	73427,6	73773,6	63245,3
14	Донецька область	299508,5	158684	336939,1	452310,7	345998,1	313059,3	107583,9	56148,5	72877,1	105782,9	115192,7	175562,7
15	Луганська область	338278,6	47617,6	67745,9	216773,3	271854,5	333099	21586,2	7083	14568,9	24036,2	28745,6	18093,4
16	Автономна Республіка Крим	9005,2	2819,1	1494,7	2288,9	5224,7	2338,9	9156,8	6314,5	9237,2	13195,2	15587,7	14678,2
17	Миколаївська область	8252,8	2879,8	1601,9	4717,5	3874,2	12484,2	10142,6	6588,3	18031,5	20265,9	27817,4	39131,5
18	Херсонська область	617,2	7189,5	1731,6	5568,1	2392,2	675,5	19376,6	7794	13387,1	15658,8	15445,4	20505,1
19	Запорізька область	163406,4	56824	105279,6	192232	151913,9	127837,1	469535,9	69456	64763,2	89594,1	46756	38266,7

Продовження табл. В.9

№	Прикордонні регіони	Білорусія											
		Експорт						Імпорт					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	31957,9	26303,2	42653,7	46045,1	46354,3	61434,8	17139,8	35069,0	56927,9	22578,2	126723,3	106522,5
2	Чернівецька область	22931,2	16472,2	5808,0	9479,2	10307,6	18317,7	684,8	1051,3		2972,6	1802,5	1839,4
3	Одеська область	38129,9	19383,9	31046,3	34199,1	51858,6	62660,1	36233,0	39596,5	18176,3	46328,9	62230,9	35224,3
4	Івано-Франківська область	13442,9	7629,4	28897,6	34761,0	33254,8	19478,0	9983,9	5855,0	66055,9	4609,2	3147,9	2393,1
5	Закарпатська область	3294,9	1193,1	2198,0	3628,0	3319,5	4839,0	75599,7	62242,6	57798,5	173389,9	254453,2	419987,5
6	Львівська область	64706,6	32564,6	49531,7	56940,6	55550,7	58156,6	229572,2	192731,9	241931,4	895356,2	904598,9	238562,2
7	Волинська область	22627,5	13181,1	17197,1	21103,2	28635,5	41240,9	30261,1	26222,2	38241,6	106873,3	24212,1	103730,3
8	Київська область	56089,5	38372,7	48016,0	47313,7	59061,5	63476,4	106235,9	134559,3	252072,9	317777,5	313637,5	115874,8
9	Житомирська область	29068,2	21453,1	28074,3	31523,2	33849,6	42385,6	16379,7	133688,7	165669,7	115313,6	33049,0	12519,6
10	Рівненська область	32558,9	22695,1	30839,9	31280,5	30837,0	31320,4	32763,0	7986,5	15190,3	10723,2	10836,2	13666,4
11	Чернігівська область	59918,1	38864,2	38427,3	43565,2	53536,8	54487,0	11530,3	20281,3	54602,9	100826,2	90411,2	2850,6
12	Сумська область	37136,5	20740,4	26253,0	32958,1	34455,9	10882,2	35672,1	2309,2	14532,9	44621,4	48772,8	30586,4
13	Харківська область	98243,7	55743,4	75793,0	85804,5	75929,6	80653,6	108902,3	49795,4	76246,7	86321,9	82913,1	86134,2
14	Донецька область	342666,2	166414,0	299791,3	338339,2	443996,3	384453,9	142229,3	39726,5	23822,9	31186,1	37665,8	55377,5
15	Луганська область	103508,6	58528,5	85276,4	141445,3	160628,2	144631,3	11617,2	5785,5	8977,7	11650,5	10489,4	16181,3
16	Автономна Республіка Крим	38405,0	25112,5	29293,4	43720,6	40775,2	42584,6	5151,5	3925,6	3374,1	6622,8	11484,7	17829,3
17	Миколаївська область	31948,5	23379,8	25239,9	23738,8	17645,8	21536,0	176445,0	53181,4	110995,5	173882,6	104987,1	98152,3
18	Херсонська область	18630,1	15730,9	21741,1	16064,5	12610,4	11785,5	518,6	225,5	751,3	750,1	644,6	1918,4
19	Запорізька область	183648,0	102334,6	148401,5	117168,9	76615,4	66494,0	11203,2	3377,7	5746,5	10980,9	9482,4	13329,5

Продовження табл. В.9

№	Прикордонні регіони	Російська Федерація											
		Експорт						Імпорт					
		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	Вінницька область	186687,4	155311,0	192480,8	159817,5	141649,4	160867,9	32199,5	28842,0	39766,6	63849,3	62676,6	68229,1
2	Чернівецька область	34875,5	22646,9	19317,9	35131,3	31213,9	30897,5	6705,5	3153,6		5012,3	3477,0	14010
3	Одеська область	333542,8	166109,8	220418,4	178593,4	238995,3	152878,8	1590657,7	1001911,5	918983,9	464306,7	629524,6	1045671,2
4	Івано-Франківська область	100041,7	38358,6	78325,5	273245,4	383385,5	106793,2	217681,7	32385,0	196314,2	541441,5	382483,0	55842,1
5	Закарпатська область	34257,3	43544,6	103418,7	150256,9	196923,7	234081,5	24940,4	47270,7	85943,1	314357,5	165280,0	237060,6
6	Львівська область	127451,3	80581,7	97335,1	129817,5	176135,4	173848,9	186926,5	57305,5	73988,9	160587,2	114802,4	94986,8
7	Волинська область	89302,1	57480,0	104895,2	148793,9	142110,9	148000,4	89859,1	14702,8	30821,4	118708,4	48977,8	44617,8
8	Київська область	295252,3	353876,0	498770,2	608212,9	651338,3	520005,8	561289,9	314408,4	539750,8	907865,6	897923,2	820241,6
9	Житомирська область	132204,5	97441,5	114344,9	152171,5	193765,2	202753,6	34259,8	18271,3	23254,6	21483,3	26962,2	37817,4
10	Рівненська область	85813,7	86439,6	70081,9	112462,2	126821,9	123391,6	82287,0	42178,5	174190,7	249403,1	489873,8	1254543,6
11	Чернігівська область	174006,0	102420,0	114844,8	126847,5	141578,5	140466,6	609226,5	60995,8	80189,9	150189,0	126369,9	103370,6
12	Сумська область	395650,5	341109,4	396314,1	126847,5	141578,5	479102,6	108900,6	74990,1	98729,6	124325,6	107382,2	151688,9
13	Харківська область	806611,2	508460,0	718753,7	952300,7	925412,8	918519,2	1034321,2	560562,7	719155,3	855371,5	822313,7	730948,7
14	Донецька область	2844666,6	1371576,0	2523135,2	3744573,4	3089028,4	2441211,5	73492,5	62028,7	79279,8	2194693,0	2554169,1	3074809,2
15	Луганська область	1799789,4	848071,7	2093832,0	4015439,3	1803924,8	1252937,6	2075119,3	2075119,3	2991992,6	4695990,7	2424285,9	2355777,3
16	Автономна Республіка Крим	192045,3	139817,4	147559,0	193087,7	262047,6	247597,3	52768,3	32191,9	51270,8	71037,1	95440,2	133426
17	Миколаївська область	582456,4	450518,9	406669,1	721056,3	759383,9	749648,0	90953,8	179672,9	240659,5	163872,5	158290,8	172043,8
18	Херсонська область	71072,8	35530,4	85692,0	82975,4	81482,9	110726,9	23864,3	15154,1	20411,9	28738,1	20929,9	23011,6
19	Запорізька область	2171361,0	1063191,6	1249736,7	1668835,7	1705304,5	1482340,1	762437,3	338882,4	474487,6	786398,5	815022	698929,5

Волинська обласна
державна адміністрація

Управління міжнародного
співробітництва та європейської
інтеграції

43027, м. Луцьк, Київський майдан, 9
тел. (0332) 778120, (0332) 25-51-74, 25-51-94
факс (0332) 778221
e-mail: a.lomaga@dfir.voladm.gov.ua

Volyn Oblast
State Administration

Department for International
Cooperation and European Integration

9, Kyivskiy Maidan, 43027, Lutsk
tel. (380-332) 778120, (380-332) 25-51-74, 25-51-94
fax (380-332) 778221
e-mail: a.lomaga@dfir.voladm.gov.ua

Від 15.04.2015 № 251/2-12/2-15

Довідка про впровадження

Видана асистенту кафедри менеджменту та маркетингу Левчук Вікторії Юріївни про те, що результати її дисертаційної роботи на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук використовувались у роботі Управління та окремі положення враховувались при розробці Стратегії транскордонного співробітництва Люблінського воєводства, Львівської області, Волинської області та Брестської області на 2014-2020 роки.

До використання рекомендацій відносяться:

1. Доцільність систематизованого аналізу результатів реалізації транскордонних проектів - врахування їх транскордонного ефекту, для посилення добробуту та соціально-економічного розвитку прикордонного регіону.
2. Підходи до оцінки транскордонного ефекту співробітництва.
3. Модель обрання стратегічних альтернатив прикордонних регіонів, яка враховує транскордонний ефект співробітництва та покликана посилити співпрацю.

Начальник

А. Ломага

Інститут Європейської Інтеграції

43021 м. Луцьк, вул. Винниченка 67
тел. (0332) 783595, fax (0332) 785225
E-mail: iei@bic.com.ua

19 червня 2015 р. № 19/12/07

На № _____ від _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Видана асистенту кафедри менеджменту та маркетингу Левчук Вікторії Юріївни про те, що результати її дисертаційної роботи на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук використовувались при підготовці низки міжнародних семінарів та круглих столів, які були організовані і проводилися безпосередньо та за участю Інституту Європейської Інтеграції для представників органів влади та місцевого самоврядування.

Найбільш активно в зазначеній діяльності ІЄІ використовувались наступні наукові напрацювання автора:

1. Методичні рекомендації щодо аналізу транскордонного ефекту при стратегічному плануванні розвитку транскордонних процесів, особливо в рамках Єврорегіону «Буг».
2. Рекомендації щодо підготовки і захисту проектів транскордонного співробітництва в рамках регіональної співпраці в трикутнику «Польща – Білорусь – Україна» для Волинської області.
3. Економічні та соціальні показники транскордонного ефекту як засобу реалізації стратегії транскордонного співробітництва.

Директор ІЄІ

Василь Дутко

Border territories
cooperation network
Association of self-government bodies

Мережа співпраці
прикордонних територій
Асоціація органів місцевого самоврядування

№7-14/04.11.2014 р

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Видана аспіранту кафедри менеджменту та маркетингу Луцького національного технічного університету Левчук Вікторії Юрїївни про те, що результати її дисертаційної роботи на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук використовувались при підготовці круглих столів, семінарів та лекцій для представників органів місцевого самоврядування, членів «Мережі співпраці прикордонних територій». Представлені матеріали мають наукове і практичне значення.

До використання рекомендацій відносяться:

1. Налагодження міжсекторальної співпраці органів влади та самоврядування, освіти, громади та бізнесу для підвищення транскордонного співробітництва, відповідно до соціально - економічного розвитку районів.
2. Використання переваг транскордонного ефекту в підвищенні туристичного розвитку прикордонних районів.
3. Підготовка методичних рекомендацій щодо залучення ресурсів міжнародної технічної допомоги в економічний розвиток прикордонних територій.

Голова

С. Пархонюк

Асоціація органів місцевого самоврядування
«Мережа співпраці прикордонних територій»
44000, Україна, Волинська область, смт Шацьк,
вул. 50 років Перемоги, 16
тел/факс +380 (3355)20750
тел. моб +38 067 3346314
e-mail: volyn.network@gmail.com

Association of self-government bodies
"Border territories cooperation network"
50 rokiv Peremohy Street 1b, 44000,
Shatsk, Volyn region, Ukraine
tel/fax +380 (3355)20750
tel. +38 067 3346314
e-mail: volyn.network@gmail.com

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Україна, 43025, м. Луцьк, пр. Волі, 13
Тел.: +38(0332) 24-10-07
Факс: +38(0332) 72-01-23
Ел. пошта: post@univer.lutsk.ua
www.eenu.edu.ua
Код ЄДРПОУ 02125102

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE
OF UKRAINE

LESYA UKRAINKA
EASTERN EUROPEAN
NATIONAL UNIVERSITY

Prosp.Voli, 13, Lutsk 43025, Ukraine
Tel.: +38(0332) 24-10-07
Fax: +38(0332) 72-01-23
E-mail: post@univer.lutsk.ua
www.eenu.edu.ua

09.10.2013 № 2/3605 Г

на № _____ від _____

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ

Видана аспіранту кафедри менеджменту та маркетингу Луцького національного технічного університету Левчук Вікторії Юріївні про те, що результати її дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук використовувались в навчальному процесі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки при викладанні фахових дисциплін «Міжнародна економіка», «Міжнародна економічна діяльність України», «Міжнародний маркетинг», «Інноваційний менеджмент», «Управління інноваційними проектами».

1. Дисципліни «Міжнародна економіка» та «Міжнародна економічна діяльність України»: теоретичні засади транскордонного ефекту, його сутність, складові та вплив на соціально-економічний розвиток прикордонних територій України, застосування прогресивних інтеграційних моделей, що є актуальним і важливим науковим завданням в контексті сучасного та динамічного розвитку інтеграційних процесів.

2. Дисципліна «Міжнародний маркетинг»: використовується аналіз десертанта щодо сутності транскордонного ефекту на засадах маркетингової концепції, його вплив на розвиток прикордонних регіонів, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність у Волинській області і представляють регіон за межами країни.

3. Дисципліни «Інноваційний менеджмент» та «Управління інноваційними проектами»: рекомендації щодо оцінки транскордонного ефекту, класифікації транскордонних проектів та управління ними, значення інновацій у розвитку транскордонного співробітництва України.

Проректор з науково-педагогічної роботи

Цьбось А. В.

(0332) 24-89-57
Дучимінська Т. І.